गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

पौवादुङमा गाउँपालिका

च्याङ्ग्रे, भोजपुर, कोशी प्रदेश, नेपाल

प्रथम आवधिक विकास योजना

(आ.व.२०७९/८० - २०८४/८५)

(जेष्ठ, २०८०)

पौवादुङमा गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक विकास योजना (२०७९/८०-२०८४/८५)

सहयोगी संस्था :
प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठान
प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम (PLGSP)
कलवलगुरी, भद्रपुर, झापा, कोशी प्रदेश

सहजीकरण :
स्ट्रेन्थ इन्जिनियरिङ्ग कम्पनी प्रा. लि.
पुरानो बानेश्वर, काठमाडौं

तयार गर्ने/प्रकाशक :
पौवादुङमा गाउँपालिका
सर्वाधिकार : प्रकाशकमा
प्रकाशन वर्ष : २०८०

विषयसूची

परिच्छेद एक : परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ आवधिक योजना निर्माणको उद्देश्य........ १

१.३ आवधिक योजना निर्माणको कार्यक्षेत्र २

१.४ आवधिक योजना तर्जुमाका कानुनी तथा नीतिगत आधारहरु २

१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका चरणहरु........ ३

१.६ आवधिक विकास योजनाका सीमाहरु........ ४

परिच्छेद दुई : गाउँपालिकाको वस्तुस्थिती........ ५

२.१ गाउँपालिकाको परिचय ५

२.१.१ भौगोलिक अवस्था र प्रशासनिक संरचना........ ५

२.१.२ भूउपयोग........ ६

२.१.३ प्राकृतिक सम्पदा........ ७

२.१.४ जनसांख्यिक अवस्था ७

२.१.५ जातजाति, भाषा र धर्म........ ८

२.२ आर्थिक विकासको अवस्था ९

२.२.१ कृषि तथा पशुपन्छीपालन ९

२.२.२ उद्योग व्यापार व्यवसाय ९

२.२.३ पर्यटन विकास १०

२.२.४ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी १०

२.२.५ श्रम तथा रोजगार १०

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था १०

२.३.१ शिक्षा........ १०

२.३.२ स्वास्थ्य १०

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई........ ११

२.३.४ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण........ ११

२.३.५ युवा तथा खेलकुद ११

२.४ पूर्वाधार विकासको अवस्था........ १२

२.४.१ सडक यातायात, पुल पुलेसा........ १२

२.४.२ आवास, वस्ती तथा शहरी विकास........ १२

२.४.३ सिंचाई १३

२.४.४ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि........ १३

२.४.५ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा........ १३

२.५ वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन अवस्था........ १४

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता........ १४

२.५.२ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन १४

२.५.३ वातावरण तथा स्वच्छता १४

२.५.४ विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन १५

२.६ सुशासन तथा संस्थागत विकासको अवस्था १५

२.६.१ सुशासन तथा ऐन कानुन १५

२.६.२ वित्तीय श्रोत परिचालन १५

२.६.३ संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह १५

परिच्छेद तीन : दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण १६

३.१ दीर्घकालीन सोच १६

३.२ समष्टिगत लक्ष्य १६

३.३ विषय क्षेत्रगत उद्देश्य १६

३.४ समष्टिगत रणनीति १६

३.५ गाउँपालिकाका समृद्धि सम्वाहक १७

३.५.१ कृषि तथा पशुपन्छीपालन १७

३.५.२ खानेपानी १७

३.५.३ पर्यटन १७

३.५.४ पूर्वाधार १८

३.६ परिमाणात्मक लक्ष्य १८

परिच्छेद चार : आर्थिक विकास २०

४.१ कृषि २०

४.२ पशुपन्छीपालन २७

४.३ उद्योग व्यापार व्यवसाय ३२

४.४ पर्यटन विकास ३७

४.५ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी ४२

४.६ श्रम तथा रोजगार ४७

परिच्छेद पाँच : सामाजिक विकास ५२

५.१ शिक्षा ५२

५.२ स्वास्थ्य ६०

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई ६७

५.४ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण ७२

५.५ युवा तथा खेलकुद ७८

५.६ कला, भाषा, संस्कृति र सम्पदा ८३

परिच्छेद छ : पूर्वाधार विकास ८७

६.१ सडक यातायात, पुल पुलेसा ८७

६.२ आवास, वस्ती तथा शहरी विकास ९३

६.३ सिंचाई ९८

६.४ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि १०२

६.५ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा १०६

परिच्छेद सात : वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन १११

७.१ वन तथा जैविक विविधता १११

७.२ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन ११६

७.३ वातावरण तथा स्वच्छता १२१

७.४ विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन १२६

परिच्छेद आठ : सुशासन तथा संस्थागत विकास १३१

८.१ सुशासन तथा ऐन कानुन १३१

८.२ वित्तीय श्रोत परिचालन १३६

८.३ संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह १४०

परिच्छेद नौ : बजेट व्यवस्था तथा विषय क्षेत्रगत बजेट बाँडफाँड १४६

परिच्छेद दश : आवधिक योजनाको वार्षिक कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था १४९

अनुसूचि १. वडागत प्रमुख आयोजना विवरण १५२

अनुसूची २ : माइन्युट १६९

अनुसूची ३ : फोटोहरु १७३

अनुसूची ४ : नक्साहरु १७७

परिच्छेद एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

आर्थिक समानता, समृद्धि, सामाजिक न्याय तथा सहभागितामुलक विकासको जगमा टेकेर समुन्नत समाजको निर्माण गर्ने अभिप्रायबाट निर्देशित वर्तमान संविधानले सार्वजनिक, नीजि र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता तथा विकास मार्फत उपलब्ध साधन र स्रोतको अधिकतम परिचालनद्वारा तीव्र आर्थिक बृद्धि हासिल गर्दै दीगो आर्थिक विकास गर्ने तथा प्राप्त लक्ष्यहरुको न्यायोचित वितरण गरी आर्थिक असमानताको अन्त्य गर्दै शोषण रहित समाजको निर्माण गर्न राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई आत्मनिर्भर, स्वतन्त्र तथा उन्नतशील बनाउँदै समाजवाद उन्मुख स्वतन्त्र र समृद्ध अर्थतन्त्रको विकास गर्ने उद्देश्य लिएको छ।

संविधानतः स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकार क्षेत्र तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिको काम कर्तव्य र अधिकारलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत, मध्यमकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ। योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रियालाई सहज र स्पष्ट गर्न राष्ट्रिय योजना आयोग तथा प्रदेश योजना आयोगबाट स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनहरु जारी भएका छन्। संघ, प्रदेशबाट व्यवस्था गरिएका त्यस प्रकारका प्रावधान एवं ऐन तथा कानुनी व्यवस्थाको अधिनमा रही परिभाषित विधि पद्धतिको पूर्ण अवलम्वन गर्दै पौवादुङमा गाउँपालिकाले आवधिक विकास योजना (२०८०/८१ - २०८४/८५) तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। राज्य शक्तिको बाँडफाँड तथा पुर्नसंचरनाको क्रममा स्थानीय तहको रुपमा स्थापित पौवादुङमा गाउँपालिकाले योजनावद्ध ढङ्गबाट गाउँपालिकाको विकास गर्ने उद्देश्यले पहिलो आवधिक योजना तर्जुमा भएको छ।

आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को भावनालाई सम्वोधन गरिएको छ। यस अनुसार आर्थिक विकास, गरिबी निवारण, रोजगार सिर्जना, आय वृद्धि, दिगो विकास, स्थानीय साधन स्रोत र सीपको अधिकतम उपयोग, छिट्टै प्रतिफल प्राप्त हुन सक्ने क्षेत्र र कम लागत एवं स्थानीय वासिन्दाहरुको सहभागिता जुट्न सक्ने पक्षहरुलाई प्राथमिकता दिइएको छ। त्यसैगरी नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको दीर्घकालीन सोच, नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रिया एवं दिगो विकास लक्ष्यसँग अनुकूल हुने गरी वातावरण तथा बालमैत्री शासन, सुशासन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित पक्षलाई समेत मनन गरिएको छ। उपरोक्त पक्षहरुलाई आधार मानी पौवादुङमा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति एवं प्रमुख कार्यक्रम, अनुमानित लगानी खाका निर्धारण भएको छ। समावेशी र सहभागितामूलक विधि, प्रक्रिया बाट तयार पारिएको यस आवधिक तथा रणनीतिक योजना मार्गचित्र (Strategic and Indicative Planning Framework) लाई पौवादुङमा गाउँपालिकाको समग्र विकासका लागि महत्वपूर्ण मार्गदर्शक दस्तावेजको रुपमा ग्रहण गरिएको छ। यसै योजना खाका भित्र रही पौवादुङमा गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना, वार्षिक नीति, कार्यक्रम एवं बजेट तर्जुमा र सोही अनुसार कार्यान्वयन गर्दै जाने प्रतिवद्धता समेत जाहेर भएको छ।

१.२ आवधिक योजना निर्माणको उद्देश्य

आवधिक योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य पौवादुङमा गाउँपालिकाको विकास प्रयास तथा प्रक्रियाहरुलाई मार्गदर्शन गर्न नतिजामा आधारित योजनावद्ध विकासको प्रारुप तयार पार्नु रहेको छ। यसका साथै आवधिक योजना तर्जुमाको विशेष उद्देश्य यस प्रकार रहेको छ :

क) स्थानीय जनचाहना एवं आवश्यकताका आधारमा राजनीतिक दल, निजीक्षेत्र, सरकारी निकाय एवं गैर सरकारी संघ संस्था लगायत सरोकारवालाहरुको उपस्थितिमा सहभागितामूलक विधिबाट पालिकाको विद्यमान अवस्थाको लेखाजोखा, प्रगति समीक्षा, साधन श्रोतहरुको उपलव्धतालाई मनन गरी सवै पक्षहरुको सहमतिमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु

ख) नेपालको संविधान २०७२ को मर्म, भावना, नेपाल सरकार एवं प्रदेश सरकारको दीर्घकालीन सोच, नीति, कार्यक्रम एवं प्राथमिकताहरु, संघ र प्रदेशवाट कार्यान्वयनमा ल्याइएका कानुनी, नेपाल सरकारले राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा जाहेर गरेका प्रतिवद्धता, दिगो विकास लक्ष्यलाई स्थानीयकरण, नेपाल सरकारवाट समय समयमा जारी गरिएका मार्गदर्शन, एवं निर्देशित सिद्धान्तहरुसंग तादात्म्यता स्थापित गर्दै पालिकाको दीर्घकालीन सोच, नीति एवं कार्यक्रमहरु विकास गर्नु

ग) साझा लाभका आधारमा अन्तरपालिका समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा पालिकासँग उपलब्ध प्राकृतिक लगायतका श्रोतहरुको सुनियोजित, सुव्यवस्थित ढङ्गवाट दिगो उपयोगका लागि विकासको खाका तर्जुमा गर्नु

घ) आवधिक योजनाको आधारमा पालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना, वार्षिक कार्यक्रम तथा वजेट लगायत विषयक्षेत्रगत योजना तर्जुमाका लागि आधार तयार पार्नु ।

१.३ आवधिक योजना निर्माणको कार्यक्षेत्र

क) गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था खासगरी जनसंख्या वितरण, धरातलीय अवस्था, आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र सुशासन एवं वित्तिय व्यवस्थाको विश्लेषण गर्दै गाउँपालिकाको सम्भावना तथा अवसरहरुको यकिन गर्ने

ख) गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच सहित योजना खाका तयार पार्ने र सोको आधारमा आवधिक लक्ष्य एवं उद्देश्यहरु निर्धारण गर्ने र त्यसका लागि रणनीति, कार्यक्रमहरु तर्जुमा एवं वित्तीय स्रोतहरुको प्रक्षेपण गर्ने

ग) संघ, प्रदेश र अन्तरपालिका एवं निजी क्षेत्रहरुसंग सहकार्य, साझेदारीका क्षेत्रहरु यकिन गर्ने

घ) आवधिक योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खाका तयार पार्ने

१.४ आवधिक योजना तर्जुमाका कानुनी तथा नीतिगत आधारहरु

नेपालको संविधान २०७२ अनुसारको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त तथा नीति, संघीय एवं प्रादेशिक नीति, कानुनी व्यवस्था एवं स्थानीय तहको अधिकारहरुको पृष्ठभूमिमा स्थानीय तहको विकास योजनाको खाका तर्जुमा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । सामाजिक न्याय, ज्येष्ठ नागरिक, दलित, बालबालिका, महिला, आवास, शिक्षा, स्वास्थ्य, श्रम, रोजगारी, सूचना, सम्पत्ति, समानताको हकलाई मौलिक हक र कर्तव्यका रुपमा लिएको हुँदा त्यस्ता पक्षहरुलाई पनि आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्दा सोही अनुसार सम्वोधन गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपाल संविधानको धारा ५७ (४) (५) र अनुसूची ८ र ९ मा क्रमशः स्थानीय सरकारको एकल अधिकार र साझा अधिकार सूचीको अधिनमा रही स्थानीय तहले आवधिक, मध्यमकालीन एवं वार्षिक नीति, योजना, वजेट तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा तीनै तहका सरकार वीच सह अस्तित्व, समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने कुरामा जोड दिइएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ गाउँपालिकाले योजना बनाउँदा आर्थिक विकास, गरिबी निवारण, उत्पादनमूलक, छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने, जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगार वढ्ने, स्थानीय सीप, साधन श्रोतको अधिकतम प्रयोग हुने, महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने, दिगो विकास, वातावरणीय संरक्षण तथा सम्वर्द्धनमा सहयोग पुग्ने, भाषिक तथा साँस्कृतिक पक्षको जगेर्ना र सामाजिक सद्भाव तथा एकता अभिवृद्धि हुने पक्षहरुलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने कुरामा जोड दिइएको छ ।

त्यसैगरी दिगो विकास लक्ष्य, राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक र स्थानीय तहको योजनाहरु बीच अन्तरसम्बन्ध स्थापित र तादात्म्यता कायम राख्ने उद्देश्यले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ ल्याएको छ । यस अनुसार स्थानीय तहले योजना तर्जुमा गर्दा नेपालको संविधान, विद्यमान ऐन, नियम, राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक नीति, त्यसको दीर्घकालीन सोच, आवधिक योजना, र मार्ग निर्देशनहरु, दिगो विकास लक्ष्य, स्थानीय तहको प्रमुख समस्या एवं सम्भावनाहरु र राजनीतिक दलका घोषणापत्र र तीनै तहका सरकारहरुको बीच आवधिक लक्ष्य वीच अन्तर सम्बन्ध हुनुपर्ने उल्लेख भएको छ । यसैगरी स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा, वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको आधारमा तर्जुमा गर्नुपर्ने पक्ष उल्लेख भएको छ ।

आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा मुलतः नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन २०७६, दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण, १५औं योजना, लुम्विनी प्रदेशको आवधिक योजना, नेपाल सरकार एवं प्रदेश सरकारबाट जारी भएका नीति कार्यक्रम, निर्देशिका, मापदण्ड एवं कानुनहरु लगायतका दस्तावेजहरुलाई आधार मानिएको छ ।

१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका चरणहरु

पौवादुङमा गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा पूरा गरिएका चरणहरु यस प्रकार रहेको छ ।

क) पहिलो चरण : प्रारम्भिक छलफल तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम

पौवादुङमा गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा २०७९ साल फाल्गुन २८ गते प्रारम्भिक छलफल तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । कार्यक्रममा आवधिक योजना तर्जुमाका लागि गाउँपालिका, परामर्शदाता एवं सरोकारवालाहरुको जिम्मेवारी बाँडफाँड, कार्ययोजना स्वीकृती र योजना तर्जुमा विधि प्रकियाका बारेमा छलफल गरिएको थियो । यस क्रममा आवधिक योजना तर्जुमाका लागि संगठनात्मक संयन्त्र निर्देशक समिति, समन्वय तथा सहजीकरण समिति क्रमशः अध्ययक्ष र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको संयोजकत्वमा गठन गरिएको थियो । यसैगरी योजना तर्जुमाका लागि तथ्याङ्क तथा सूचनाहरु अद्यावधिक गर्ने कार्य समेत प्रारम्भ गरिएको थियो ।

ख) दोस्रो चरण : सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन

आवधिक योजना तर्जुमाका लागि पौवादुङमा गाउँपालिकासँग सम्बन्धित अभिलेख एवं प्रकाशनहरुको सङ्कलन, अध्ययन एवं विश्लेषण भएको थियो । यसका साथै नेपालको संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन एवं राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग अन्तर्गतका ऐन, नियम, निर्देशिका एवं मापदण्डहरु सङ्कलन एवं अध्ययन भएको थियो । संघ तथा प्रदेश सरकारको आवधिक एवं वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरु, राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजना आयोगको प्रकाशनहरु र पौवादुङमा गाउँपालिकाको विगत वर्षहरुको उपलब्धि, नीति कार्यक्रमहरुको अध्ययन गरिएको थियो ।

ग) तेश्रो चरण : वडा स्तरीय कार्यशाला गोष्ठि

आवधिक योजना तर्जुमाको सन्दर्भमा पौवादुङमा गाउँपालिकाका सवै वडाहरुमा वडा स्तरीय कार्यशाला गोष्ठि सञ्चालन भएको थियो । मिति २०७९ फाल्गुन ३० देखि चैत्रको ५ गते सम्म वडा स्तरीय छलफल कार्यक्रम भएको थियो । वडा स्तरीय कार्यशाला गोष्ठिमा वडा सदस्य, स्थानीय राजनीतिक दल, टोल विकास संस्था, सामुदायिक संघ संस्था, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, खानेपानी उपभोक्ता, सामुदायिक वन, सहकारी संस्था, महिला तथा वाल सञ्जाल, निजी क्षेत्र लगायत स्थानीय पत्रकार समुदायहरुको उपस्थिति रहेको थियो । कार्यक्रममा वडाको वस्तुस्थिति विश्लेषण र आगामी पाँच वर्षहरुका लागि वडा स्तरीय कार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको थियो । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ ।

घ) चौथो चरण : आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

पौवादुङमा गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका लागि मिति २०८० साल वैशाख २९-३१ गते सम्म ३ दिने कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । गाउँपालिका स्तरीय सरोकारवालाहरुको सहभागितामा सञ्चालन भएको कार्यशाला गोष्ठीमा गाउँपालिका पदाधिकारी तथा सदस्यहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, गैरसरकारी संघ संस्थाहरु, लगायतका प्रतिनिधिहरुको उपस्थिति रहेको थियो । कार्यशाला गोष्ठीवाट पौवादुङमा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, विषयक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्यहरु, रणनीति एवं कार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको थियो ।

ङ) पाँचौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी, राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक नीति कार्यक्रम एवं नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन लगायत सन्दर्भ सामाग्रीहरुको आधारमा पौवादुङमा गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो । यस क्रममा स्थानीय तहको एकल एवं साझा अधिकार क्षेत्रका सवै विषय तथा उपक्षेत्रहरुका बिषयमा प्राप्त सुझाब तथा प्रतिक्रियाहरुलाई तर्कपूर्ण एवं वस्तुनिष्ठ ढङ्गबाट प्रस्तुत गरी आवधिक योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार भएको थियो ।

च) छैटौ चरण : प्रतिवेदन प्रमाणीकरण कार्यक्रम

सहभागितामूलक कार्यशाला गोष्ठीको निष्कर्ष, विषय विज्ञहरुसँगको परामर्श तथा छलफलको क्रममा प्राप्त सुझाबहरुको आधारमा तयार भएको आवधिक विकास योजनाको मस्यौदा दस्तावेज गाउँ कार्यपालिका समक्ष प्रस्तुत गरी थप राय सुझाब तथा पृष्ठपोषण सङ्कलन गरिएको थियो ।

छ) सातौ चरण : अन्तिम दस्तावेज स्वीकृति र प्रकाशन

आवधिक योजना विभिन्न कार्यकमबाट प्राप्त सुझाब तथा पृष्ठपोषणहरुलाई समावेश गरी तयार पारिएको पौवादुङमा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच सहितको आवधिक विकास योजना दस्तावेजलाई गाउँ सभाबाट स्वीकृत गरिएको थियो ।

१.६ आवधिक विकास योजनाका सीमाहरु

यस आवधिक विकास योजना तर्जुमाका सीमाहरू निम्न अनुसार रहेका छन् :

क) नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले व्यवस्था गरेको अधिकार क्षेत्रभित्र रही स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ ले निर्दिष्ट गरेको ढाँचामा पालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

ख) गाउँपालिकाले उपलव्ध गराएको तथ्याङ्क तथा सूचनालाई मुख्य आधार बनाई आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ । त्यसैगरी गाउँपालिकाबाट विभिन्न समयका प्रकाशनलाई समेत सूचनाको श्रोतका रुपमा ग्रहण गरिएको छ । पालिका स्तरमा उपलव्ध हुन नसकेका सूचना तथा तथ्याङ्कहरु प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८०/८१) र १५ औं योजना (२०७६/७७ - २०८०/८१) लाई आधार मानिएको छ ।

ग) सहभागितामूलक विधिवाट गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण भएको र सोका आधारमा पालिकाको विषय क्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति एवं कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरिएको छ । कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक नीति कार्यक्रम, प्राथमिकता र आवश्यकतालाई मध्य नजर गरिएको छ । त्यसैगरी वित्तीय प्रक्षेपण पालिकाले चालु आर्थिक वर्षमा अनुमान गरिएको आन्तरिक आय र वाह्य श्रोतलाई आधार मानिएको छ ।

घ) आवधिक विकास योजना राजनीतिक प्रक्रियाबाट तर्जुमा गरिएको छ । यो रणनीतिक मार्गदर्शक योजनाको खाका भएकोले गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, आवधिक लक्ष्य, बिषयक्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति, प्रमुख कार्यक्रम तहसम्म मात्र केन्द्रीत छ ।

परिच्छेद दुई : गाउँपालिकाको वस्तुस्थिती

२.१ गाउँपालिकाको परिचय

संघीय संरचना अनुसार कोशी प्रदेश अन्तर्गतको भोजपुर जिल्लाका ९ वटा स्थानीय तहमध्ये पौवादुङमा गाउँपालिका ११८.८६ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलका हिसावले सवैभन्दा सानो गाउँपालिका हो । भोजपुर जिल्ला सदरमुकामबाट पूर्व क्षेत्रमा रहेका साविकका श्यामसिला, तिवारीभन्ज्याङ, च्याङ्ग्रे, बास्तिम, सानोदुम्मा र ठूलोदुम्मा गरि ६ वटा गाउँ विकास समितिलाई समेटेर पौवादुङमा गाउँपालिकाको निर्माण गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको नामाकरण पृथ्वीनारायण शाहले राज्य एकीकरण गर्दा भोजपुरमा विभिन्न थुमहरु थिए । जस्तै हतुवा थुम, सिक्तेल थुम, खिखामाछा थुम, फालि थुम र पौवा थुम थियो । पौवाथुम अन्तर्गत १६ वटा गाविसहरु समेटिन्थे । जस अन्तर्गत साविकको तिवारीभञ्ज्याङ गाविसको वडा नं ७,८,९ खेसाङमा यो थुमको केन्द्र रहेको थियो र लोपोन्मुख दुङमाली भाषीहरुले बोलिने दुङमाली भाषा अन्तर्गत (दुङमा) भन्नाले पिउनु भन्ने जनाउँछ । यी २ वटा नाम पौवा+दुङमा मिलाएर पौवादुङमा गाउँपालिकाको नामकरण गरिएको हो ।

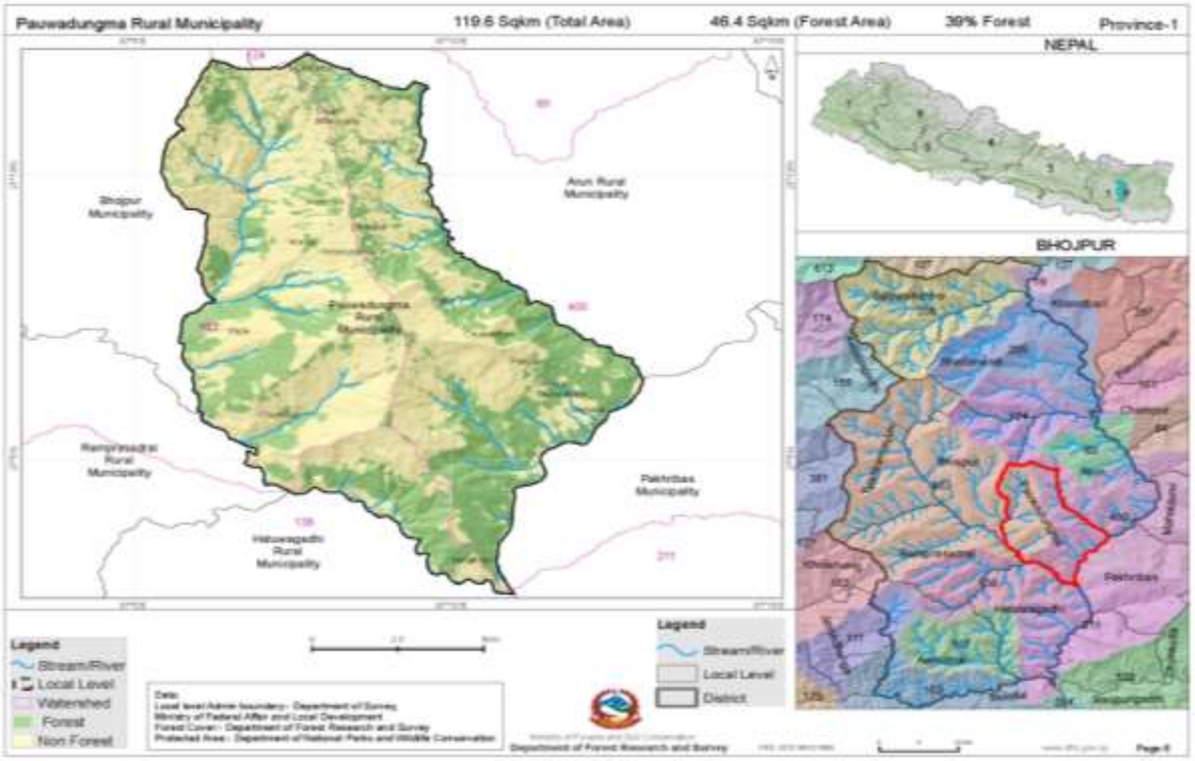

स्थान नक्सा

२.१.१ भौगोलिक अवस्था र प्रशासनिक संरचना

जैविक विविधताले भरिपूर्ण यस गाउँपालिका, समुन्द्र सतहबाट न्यूनतम २०० मि. (प्याक्लाबेशी, बाह्रबिसे) देखि २२०० मि. (सिके) सम्म फैलिएको छ । उत्तर दक्षिण फैलिएर उत्तर पश्चिमि मोहोडा भएको यो गाउँपालिका २७ डिग्रि २ मिनेट देखि २७ डिग्रि १२ मिनेट उत्तरी अक्षांश सम्म र ८७ डिग्रि ५ मिनेट देखि ८७ डिग्रि १३ मिनेट पुर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ । यो गाउँपालिकाको पुर्वमा भोजपुर जिल्लाकै अरुण गाउँपालिका र धनकुटा जिल्ला पर्दछ भने पश्चिममा भोजपुर नगरपालिका र रामप्रसाद राई गाउँपालिका पर्दछ । त्यसैगरि यो गाउँपालिकाको उत्तर तर्फ भोजपुर नगरपालिका र अरुण गाउँपालिकाको केहि भाग पर्दछ भने दक्षिण तर्फ हतुवागढी गाउँपालिका पर्दछ । पौवादुङमा गाउँपालिकामा कुल ६ वटा वडाहरु रहेका छन् । तत्कालिन श्यामशिला, तिवारी भन्ज्याङ, च्याङ्ग्रे, बास्तिम, सानोदुम्मा र ठुलोदुम्मा गरी ६ वटा गाउँ विकास समिति मिलेर यो गाउँपालिका बनेको हो ।

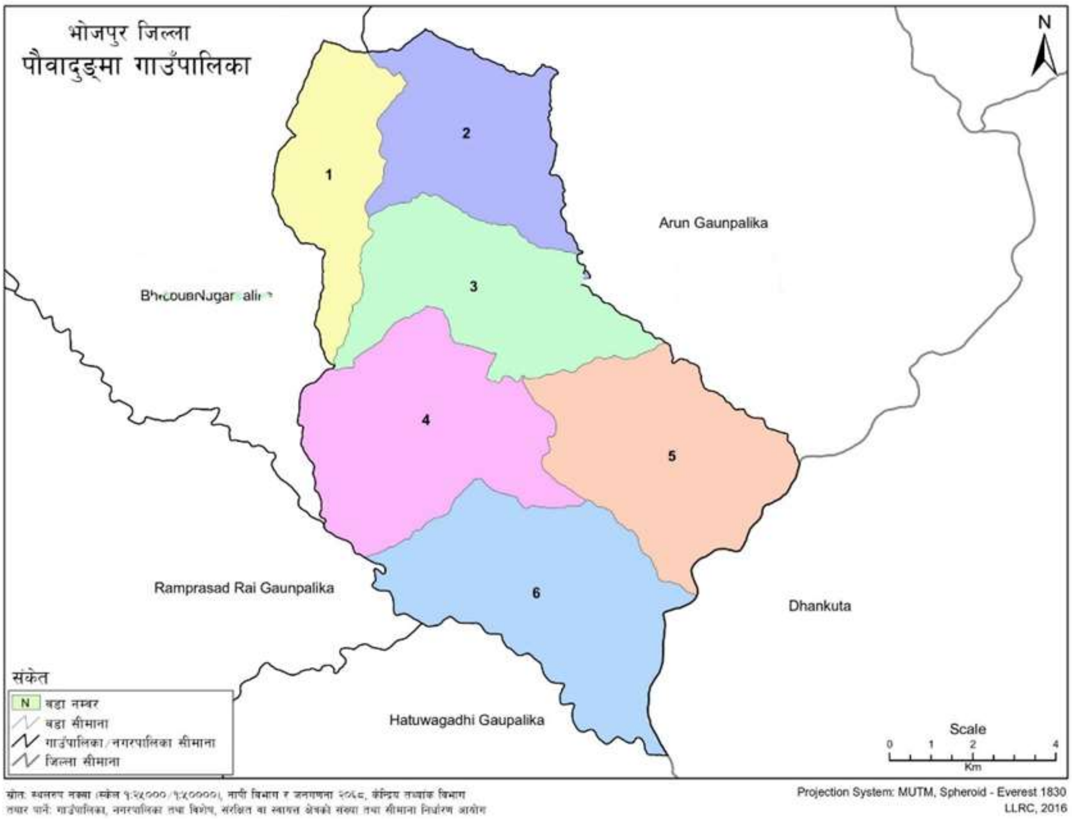

भौगोलिक नक्सा

२.१.२ भूउपयोग

कूल ११८.८६ वर्ग कि.मि. भूमिमा फैलिएको गाउँपालिकाको करीव ३५.२६ प्रतिशत अर्थात करीव ४१.९१ वर्ग कि.मि. भूमि कृषि योग्य छ भने करीव २६.४० प्रतिशत (३१.५३८ वर्ग कि.मि.) भूमि वन क्षेत्रले ढाकेको छ । करीव २०.०६५ वर्ग कि.मि. अर्थात कूल क्षेत्रको करीव १६.८८ प्रतिशत भूमि वसोवास क्षेत्रले ओगटेको पाइन्छ भने बुट्यान तथा झाडी क्षेत्र करीव १९.५६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । जल क्षेत्र भने करीव ०.४८ प्रतिशत रहेको छ र बालुवा र बगर क्षेत्र १.०९ प्रतिशत रहेको छ ।

	भू उपयोगको अवस्था		
क स	**विवरण**	**क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि)**	**प्रतिशत**
१	वसोवास क्षेत्र	२०.०६५	**१६.८८**
२	कृषि योग्य क्षेत्र	४१.९१	**३५.२६**
३	वन क्षेत्र	३१.३८	**२६.४०**
४	बुट्यान तथा झाडी	२३.२४	**१९.५६**
५	बालुवा र बगर क्षेत्र	१.३०	**१.०९**
६	बञ्जर क्षेत्र	०.३८	**०.३२**
७	जल क्षेत्र	०.५६	**०.४८**
	जम्मा	**११८.८५**	१००

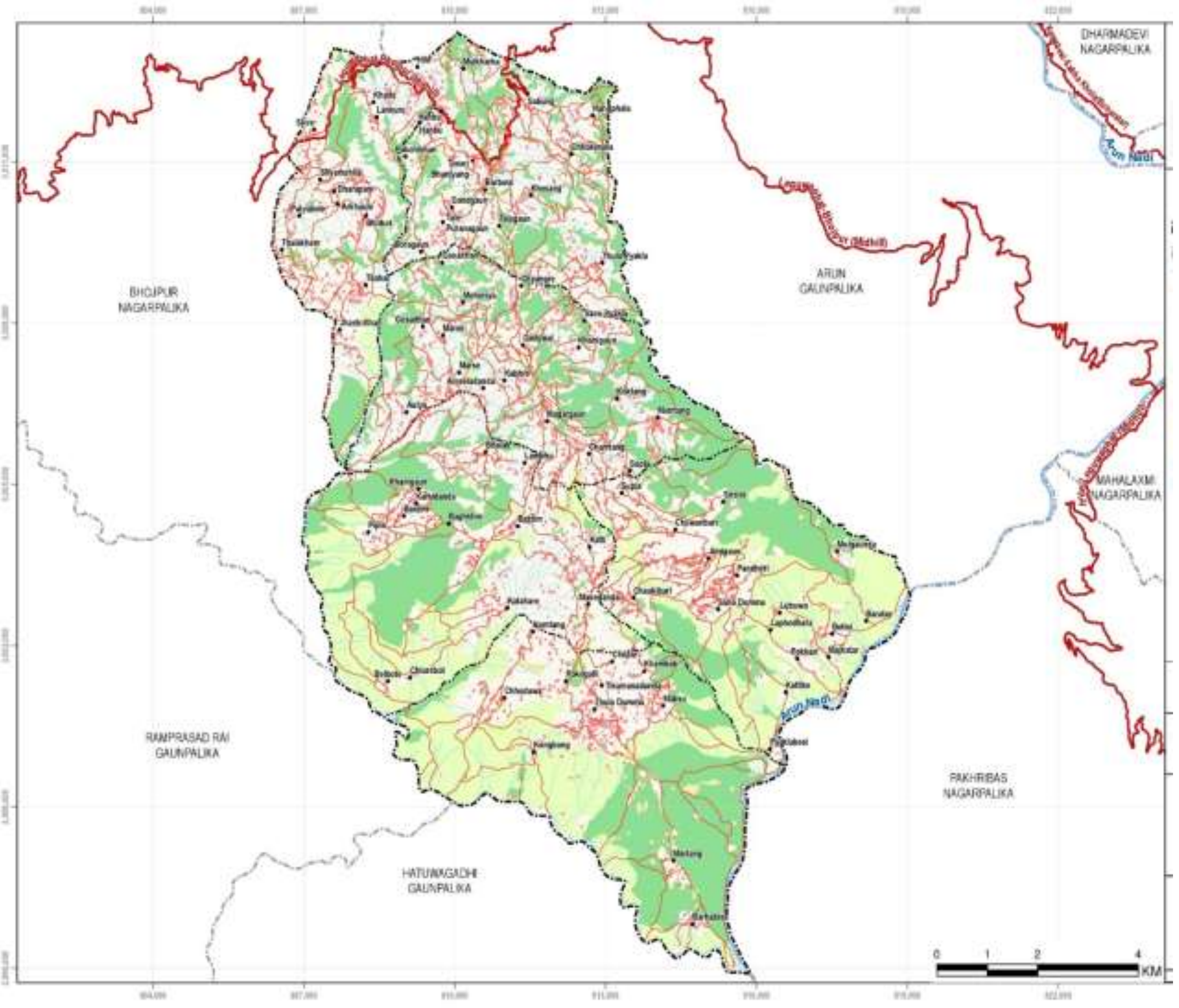

श्रोत : जि आई एस नक्शा

भू उपयोग नक्सा

२.१.३ प्राकृतिक सम्पदा

पौवादुङमा गाउँपालिकाको भूवनावटको वारेमा विविधता पाइन्छ । यस गाउँपालिकामा खोला नदि किनारमा वलौटे किसिमको माटो पाइन्छ भने भिरालो वन पाखो वारी भिरालो जमिनमा फलाम मिश्रित रातो माटो, उच्चाइ बढ्दै जाँदा पहेलो माटो देख्न पाइन्छ । अग्ला डाँडा काँडाले छोएको हुनाले उपत्यकासँग मेल खाने भूवनोट रहेको छ । यो गाउँपालिकाको उत्तरमा हङरायो खोला दक्षिणमा अरुण र पिखुवा खोला पूर्वमा अरुण नदि र पश्चिममा अरुण डाँडाले घेरेको प्राकृतिक रुपमा रमणीय ठाउँ रहेको छ । यस पौवादुङमा गाउँपालिकाको माथिल्लो भेगमा धेरै जाडो र तल्लो भेगमा गर्मी हुने विविधतापूर्ण जलवायु रहेको यस गाउँपालिकाको भूवनावट हेर्दा माछाको आकार जस्तो देखिन्छ ।

२.१.४ जनसांख्यिक अवस्था

पौवादुङमा गाउँपालिकाको जनगणना, २०७८ को आधारमा जनसंख्या १२,१०७ रहेको छ जसमध्ये पुरुष ४८.११ प्रतिशत (५८४३ जना) र महिला ५१.७ प्रतिशत (६२६४ जना) रहेका छन् । सोही अनुसार तथ्याङ्कलाई हेर्दा लैङ्गिक अनुपात प्रति १०० जना महिलाहरुमा पुरुषको जनसंख्या कम अर्थात् ९३.२८ जना देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा लैङ्गिक हिसाबले सबै वडामा महिलाको भन्दा पुरुषको जनसंख्या कम देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा रहेको ६ वडाहरुमा २९१३ घरसंख्या र २९१३ घर परिवार संख्या रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको जनघनत्व १०२ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको छ । तलको तालिकामा वडागत जनसंख्या विवरण दिइएको छ ।

क.सं.	वडाको नाम	क्षेत्रफल (वर्ग कि. मि.)	साविकका वडा नं.	राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार			
				घर परिवार संख्या	जम्मा	पुरुष	महिला
१	श्यामशिला	१२.५१	१ - ९	५२०	२०४५	९६५	१०८०
२	तिवारीभन्ज्याङ	१६.५९	१ - ९	५४३	२३५५	११३०	१२२५
३	च्याङ्ग्रे	१८.९१	१ - ९	५३२	२२९७	१११३	११८४
४	बास्तिम	२३.५३	१ - ९	४७६	२१४६	१०५६	१०९०
५	सानोदुम्मा	२१.८८	१ - ९	४४२	१८६४	८८२	९८२
६	ठूलोदुम्मा	२५.४५	१ - ९	४००	१४००	६९७	७०३
कुल		११८.८७		२९१३	१२१०७	५८४३	६२६४

२.१.५ जातजाति, भाषा र धर्म

यस गाउँपालिकामा मुख्य रुपमा राई, क्षेत्री, नेवार, तामाङ शेर्पा वाहुन कामी दमाई, सार्की तथा मगर जातीहरुको बसोबास रहेको तथा यसका अतिरिक्त लिम्वु सन्यासी माझी र थारुको पनि बसोबास रहेको छ। उल्लेखित जातीहरुमध्ये राइ, तामाङ, लिम्वु, मगर, नेवार रु शेर्पा जातीको आ-आफ्नो मातृभाषा रहेता पनि दैनिक बोलीचालीको हिसाबले नेपाली भाषा नै प्रमुख रुपमा रहेको छ।

विभिन्न किसिमका जातजाति, भाषा र धर्म भएको मानिसको बसोबास रहने हुनाले जातिय विविधता, भाषागत विविधता तथा धार्मिक विविधताले यहाँको बसाई र सामाजिक सम्बन्ध सुमधुर रहेको छ।

२.२ आर्थिक विकासको अवस्था

२.२.१ कृषि तथा पशुपन्छीपालन

पौवादुङमा गाउँपालिकाको बहुसंख्यक जनसंख्या कृषि पेशामा आबद्ध रहेको छ । कृषि क्षेत्रअन्तर्गत अन्नबाली, नगदेबाली, तरकारी खेती र वनजन्य खेतीलाई लिइएको छ । कृषिजन्य उत्पादनको लागि उर्भर भूमि रहेको यस गाउँपालिकाको करिब ३५.२६ प्रतिशत खेतीयोग्य रहेको छ । समुन्द्र सतहबाट न्यूनतम २०० मि. देखि २००० मि.सम्म फैलिएको भौगोलिक धरातलीय स्वरुप अनुसार स्थान विशेष विभिन्न प्रकृतिको माटो र उत्पादन रहेको छ । खाद्यान्न बालीमा मकै, धान, कोदो, तोरी, फापर रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी काउली, बन्दा, मुला, रायो, सिमी, काँका, फर्सी, करेला, आलु, गोलभेडा, भिन्डी, स्कुस लगायतका तरकारी खेती गरिन्छ भने किवी, नास्पति फलफुल पनि उत्पादन हुन्छ । यहाँ अम्रीसो, अलैंची, अदुवा आदि नगदेबालीहरु उत्पादन हुने गर्दछ । यस गाउँपालिकामा आलु मकै देखि लिएर वेशीमा २ कमाईमा धान उत्पादन गर्न सकिन्छ ।

पौवादुङमा गाउँपालिकामा हरेक घरधुरीमा व्यवसायिक रुपमा नभई आफ्नो उपभोगको लागि पशुपालन गर्ने प्रचलन रहेको छ । विशेष गरी गाई, गोरु ,भैसी, वाखा, बंगुर, घोडा भेडा लगायत कुखुरा परेवा आदि पालन गर्ने गरिएको छ । गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार पशुजन्य उत्पादन अन्तर्गत यो गाउँपालिकामा दुध वार्षिक रुपमा २ लाख ८८ हजार १३३ लिटर उत्पादन भइरहेको छ भने मासु वार्षिक रुपमा २ लाख ६०४ केजी उत्पादन भइरहेको छ । अण्डाको हकमा यो गाउँपालिकामा वार्षिक रुपमा २ लाख ५३ हजार ४६५ गोटा उत्पादन भइरहेको छ ।

यहाँ पशु सेवा केन्द्र र कृषि सेवा केन्द्र एउटै भवनमा संचालित छ । पछिल्लो विवरण अनुसार यो गाउँपालिका पुशजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर देखिएको छ । यो कार्यालयले विभिन्न वडाहरुमा पशु प्राविधिक तथा टोल टोलमा पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता परिचालन गरि सेवा प्रदान गरिरहेको छ । गाउँपालिका अन्तर्गत विभिन्न कार्यालयहरु संचालन हुने भएकोले गर्दा भौतिक पूर्वाधारहरुको अभाव देखिएको छ । पशुसेवा कार्यालयमा प्रसस्त खुला ठाउँ आवश्यक हुने भएको भएपनि व्यवस्था हुन सकिरहेको छैन । पशु सेवा केन्द्र अन्तर्गत पनि यो गाउँपालिकामा विभिन्न कृषक समुहहरु निर्माण भएका छन् । यी समुहहरु स्थानीय स्तरमा सदस्यको घरमा कार्यलय संचालन गरिरहेका छन् । ग्रामिण क्षेत्रमा समुहले संचालन गर्ने गतिविधिहरु स्थानीय घरधुरीहरुबाट नै गर्न सकिन्छ ।

२.२.२ उद्योग व्यापार व्यवसाय

पौवादुङमा गाउँपालिका भोजपुर जिल्लाको दुर्गम गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिका भित्र ठुला बजार क्षेत्रहरु नभएको हुनाले यहाँका मानिसहरु धनकुटा जिल्लाको धनकुटा तथा हिले बजार, अरुण गाउँपालिकाको प्याउली बजार लगायत भोजपुर सदरमुकाम सम्म किनमेल गर्न जाने गर्दछन् । यो गाउँपालिका भित्र केहि साना पसल भएका व्यापारिक केन्द्रहरु रहेका छन् । यहाँ उत्पादित अन्न तथा पशुजन्य उत्पादन साथै किराना सामाग्री र लत्ताकपडाका विक्रि केन्द्रहरु रहेका छन् । यहाँ जम्मा ४ वटा साना व्यापारिक केन्द्रहरु रहेका छन् ।

गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार २७० होटलहरु मध्ये, खाना आवासको सुविधा भएको ५०, खानाको सुविधा भएको, आवास नभएको २० र सामान्य चिया तथा नास्ता पसल २०० वटा रहेका छन् । यी मध्ये ९५% भन्दा बढी दर्ता भएका छैनन् ।

सन् २०१८ मा भएको एक आर्थिक सर्भेक्षण अनुसार पौवादुङमा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ४१२ उद्योग व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेको देखिन्छ । यस अनुसार कृषि, वन तथा माछा व्यवसायसंग सम्वन्धित ७८ वटा, उत्पादनसंग सम्वन्धित ३४ वटा, खानी, विजुली, ग्याँस, पानी तथा निर्माणसंग सम्वन्धित १ वटा, थोक तथा खुद्रा व्यवसायहरु १३५ वटा, यातायात, गोदाम, सूचना तथा संचारसंग सम्वन्धित ५ वटा, होटेल रेष्टुरेण्टसंग सम्वन्धित ३८ वटा, वित्तीय, शिक्षा, स्वास्थ्य सेवासंग सम्वन्धित व्यवसायहरु क्रमशः २७, ३६ र ३७ वटा र घरजग्गा कोरोवार, परामर्शसेवा, मनोरञ्जन, कला एवं प्रशासनिक कार्य आदिसंग सम्वन्धित २१ वटा उद्योग व्यवसायहरु पालिका क्षेत्रभित्र कियाशील रहेको देखिन्छ ।

२.२.३ पर्यटन विकास

स्थानीय जीवनशैली, परम्परागत संस्कृति, प्राकृतिक स्रोत साधन, पर्यटनको प्रचुर संभावना, तथा जडिबुटीको पर्याप्तता पौवादुङमा गाउँपालिकाको प्रमुख विशेषता हो । पर्यटन प्रवर्द्धनको आधारको रुपमा अरुण डाँडा, चिवाचुङ डाँडा, शिवालय पार्क, च्याङ्गे पोखरी, सन्तानेश्वर महादेव, शिर्शिरे डाँडा, कोटगढी आदि पर्यटकीय स्थलहरु रहेका छन् । यो गाउँपालिकाको उत्तरमा हङरायो खोला दक्षिणमा अरुण र पिखुवा खोला पूर्वमा अरुण नदि र पश्चिममा अरुण डाँडाले घेरेको प्राकृतिक रुपमा रमणीय ठाउँ रहेको छ । यहाँ रहेका धार्मिक स्थलहरुमा मुख्य गरी हिन्दु धर्मसँग सम्वन्धित मन्दिरहरु र बौध धर्मसँग सम्बन्धित बौध गुम्बाहरु रहेका छन् भने अन्य धर्मसँग सम्बन्धित धार्मिक स्थलहरु यहाँ रहेका छैनन् ।

२.२.४ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी

पौवादुङमा गाउँपालिकामा नेपाल मेघा इन्भेष्टमेन्ट बैंक रहेको र २० वटा सहकारी संस्थाहरू रहेका छन् । दूध खरिद विक्री, कृषि उत्पादन खरिद विक्री, बचत तथा ऋण लगानी, बिउ विजन खरिद विक्री र बहुउद्देश्यीय किसिमका सेवाहरुमा यी संस्थाहरूले बचत परिचालन तथा ऋण प्रवाह गरी आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याएका छन् ।

२.२.५ श्रम तथा रोजगार

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सक्रिय जनसंख्या ७४.१ प्रतिशत रहेको छ । तर आर्थिक रुपमा सक्रिय जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा पर्याप्त रोजगारीको अवसर प्राप्त नहुँदा यस पालिकाबाट वैदेशिक रोजगारमा जाने प्रवृत्ति बढ्दो छ ।

पौवादुङमा गाउँपालिका वस्तुगत पार्श्वचित्र, २०७५ अनुसार कुल जनसंख्याको ७ प्रतिशत जनशक्ति जुन सबैभन्दा उर्वर उमेरमा हिडिरहेको छ, वैदेशिक रोजगारमा छ । नेपालको वैदेशिक रोजगारमा जाने जुन प्रकारको पद्धती छ सो अनुसार यो गाउँपालिकामा गएको पाइदैन । यो गाउँपालिकाको कुल उत्पादनशील जनसंख्याको १२ प्रतिशत जनसंख्या जसमध्ये महिला ४.४८ प्रतिशत र पुरुष ९५.५२ प्रतिशत रहेका छन् । वैदेशिक रोजगारमा गएकाले पठाएको पैसाले यहाँको पनि जीविकोपार्जनमा सहायक बनेको छ । तत्कालको अवस्थामा रेमिट्यान्स सहितको आम्दानीले यो गाउँपालिकाको कुल खर्चलाई राम्रोसँग धान्न सकेको छ ।

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था

२.३.१ शिक्षा

हाल यो गाउँपालिकामा कुल ३५ वटा विद्यालयहरु रहेका छन् जसमध्ये सरकारी विद्यालयहरू ३२ वटा र निजि ३ वटा छन् । उल्लेखित विद्यालयहरुमा २७ वटा प्रा.वि., २ वटा नि.मा.वि, ३ वटा मा.वि. र ३ वटा उच्च मा.वि. रहेका छन् । कुल ३५ वटा शैक्षिक संस्थाहरुमध्ये सबैमा चर्पीको व्यवस्था रहेको छ । उल्लेखित विद्यालयहरु मध्ये ३३ वटामा सबैले प्रयोग गर्ने चर्पी सहित छात्र छात्राका लागि अलग अलग चर्पीहरु रहेका छन् । यहाँको ५ वर्ष वा त्यो भन्दा माथी उमेर समूहको साक्षरता दर ७७.८% रहेको छ जसमध्ये पुरुष साक्षरता दर ८६% छ भने महिला साक्षरता दर ७०.२ % रहेको छ र विद्यालय उमेरका बालबालिका विद्यालय बाहिर रहेका संख्या नगन्य मात्रामा छ । हाल यस गाउँपालिकाको सामुदायिक विद्यालयबाट एस.ई.ई परीक्षा उत्तीर्ण गरि उच्च शिक्षामा विज्ञान विषय/ एम.वि.वि.एस अध्ययन गर्न चाहने विद्यार्थीहरुका लागि गाउँपालिकाले कार्यविधि बनाई अध्ययन खर्चको व्यवस्थापन गर्ने र निज विद्यार्थीले भविष्यमा गाउँपालिकामा सेवा करार मार्फत विद्यालय/अस्पतालमा सेवा गर्नु पर्ने योजनाको अवधारणा रहेको छ ।

२.३.२ स्वास्थ्य

पौवादुङमा गाउँपालिकामा ६ वटा वडाहरु मध्ये सबैमा स्वास्थ्य चौकी रहेको छ । दुर्गम क्षेत्र भएको हुनाले स्वास्थ्य चौकीहरुमा पनि आवश्यकता अनुसार औषधीहरु नपाइने तथा कर्मचारीहरु नहुने हुनाले खास सेवा पाउन सकेको अवस्था भने छैन । यो गाउँपालिकामा ६ वटा औषधी पसलहरु समेत संचालित रहेका छन् । विरामी हुँदा सबैभन्दा पहिले यो गाउँपालिकाका ७८% घरधुरीहरु स्वास्थ्य संस्थामा जाने गरेको विवरण छ । गाउँपालिकाका कुल घरधुरी मध्ये ४०% घरधुरीको आधा घण्टा पैदल दुरी भित्र स्वास्थ्य संस्था उपलब्ध छ भने ३८% घरधुरीको लागि स्वास्थ्य संस्था पुग्न १ घण्टा हिड्नु पर्ने हुन्छ । त्यस्सै गरी २१% घरधुरी स्वास्थ्य संस्था भन्दा २ घण्टाको पैदल दुरी टाढा रहेका छन् भने १% घरधुरीलाई स्वास्थ्य संस्था पुग्न ३ घण्टा लाग्छ ।

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाई

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार, पौवादुङमा गाउँपालिकाको खानेपानीको प्रमुख श्रोत धारा/पाइपको प्रयोग गर्ने घरधुरी करिब ८५ प्रतिशत रहेको छ जसमा ३३.७ प्रतिशतको आफ्नै घरमा पाइपबाट खानेपानी पुगेको देखिन्छ, ५१.३ प्रतिशतको घर बाहिर, सार्वजनिक पाइपबाट खानेपानी पुगेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा खानेपानीको श्रोत - कुवा, खोला, नदी, ढुङ्गेधारा, मुहान पर्याप्त रहेको छ ।

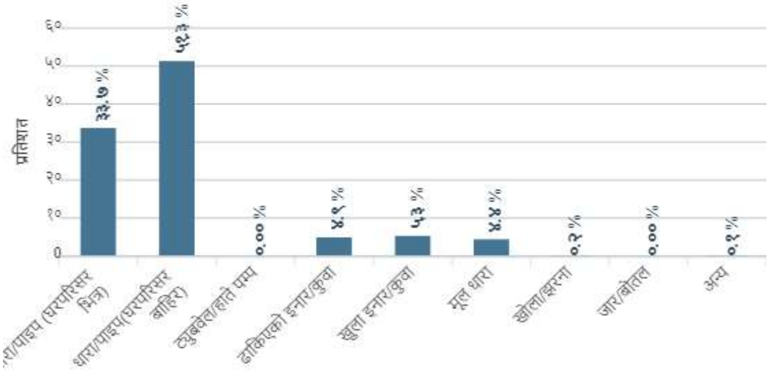

बजार क्षेत्र भएको ठाउँमा भने फोहोरमैला अव्यवस्थित रही वातावरणीय प्रदुषण भएको छ । यस गाउँपालिकामा शौचालय सुविधा अनुसार, १.९ प्रतिशतमा ढलको व्यवस्था रहेको छ, ६४.६ प्रतिशतमा सेप्टिक ट्याङ्कको व्यवस्था रहेको छ भने ३०.४ प्रतिशत खाल्डो खनेर, ०.३ प्रतिशत सार्वजनिक शौचालय र २.८ प्रतिशत शौचालय विहिन रहेका छन् ।

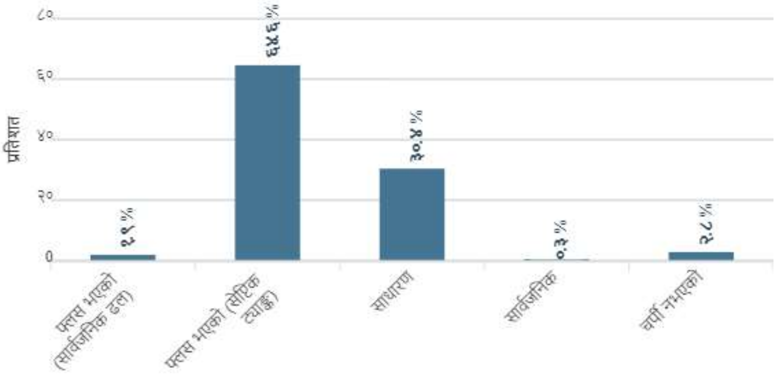

२.३.४ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पौवादुङमा गाउँपालिकाको कुल जनसंख्यामध्ये महिला जनसंख्या ५१.७४ प्रतिशत रहेको छ । कानुनी रुपमा जती धेरै प्रावधानहरु थपिदै आए त्यति नै धेरै महिला हिंसाका घटनाहरु वढ्दै गएजस्तो देखिएको छ तर वास्तविकत यो भन्दा फरक हो । महिला हिंसाका घटनाहरु पहिले पनि हुन्थे र अहिले पनि हुन्छन् तर फरक यति हो पहिले प्रायजसो घटनाहरु परिवार भित्रै दविन्थे भने अहिले सार्वजानिक हुन थालेका हुन् । सूचना संचार र सामाजिक संजालको व्यापकताले गर्दा कतिपय घटनाहरु स्वयम पिडितले नचाहँदा नचाहँदै पनि वाहिरिन थालेका छन् भने कतिपय अवस्थामा महिलाहरु आफै पिडा व्यक्त गर्न थालेका छन् । हाल पौवादुङमा गाउँपलिकाको पछिल्लो तथ्याङ्का आधारमा कुल १० जना महिलाहरु हिंसा पिडित पाइएको छ जसमा ६ जना आफ्नै श्रीमानबाट पिडित छन् भने विगतमा भएको राजनैतिक द्वन्द्वबाट यो गाउँपालिकाका ५ जना महिला पिडित भएका छन् । कुल घरधुरी २९१३ मध्ये महिलाको नाममा घर जग्गा रहेको १३.१ प्रतिशत, जग्गा मात्र रहेको ९.३ प्रतिशत छ ।

पौवादुङमा गाउँपालिकामा बालबालिकाका लागि बाल उद्यान तथा पार्कहरु व्यवस्थापन गरिएका र व्यवसायिक प्रयोजनका लागि खोलिएका छैनन् । यो गाउँपलिका भित्र नीजि विद्यालयहरुले विद्यार्थीलाई खेलाउनको लागि बनाएका ससाना उद्यानहरु मात्र रहेका छन् । यहाँ बाल विवाह प्रसस्तै भएको छ तर यो संख्या कति छ भन्ने स्पस्ट तथ्याङ्क छैन । पछिल्लो समय संचार तथा सामाजिक संजालको वढ्दो विकास क्रमसँगै वाल विवाहले प्रश्रय पाउन थालेको छ । वाल कल्याण समिति तथा महिला तथा वालवालिका विकास कार्यालयहरु क्रियाशिल छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु ५ प्रतिशत रहेको, जसमा ५.५ प्रतिशत पुरुष र ४.५ प्रतिशत महिला रहेका छन् ।

२.३.५ युवा तथा खेलकुद

यस गाउँपालिकामा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या कुल जनसंख्याको ३९.१ प्रतिशत रहेको छ, जसमा पुरुष १९ प्रतिशत र महिला २०.१ प्रतिशत रहेको छ । युवा क्लवहरु पर्याप्त रहेको, व्यवसाहिक सिप भएको तथा प्राविधिक शिक्षा प्राप्त

युवा केही मात्रामा रहेका छन् । हाल गाउँपालिकामा व्यवसायिक प्रयोजनका लागि निर्माण भएका उल्लेखनीय खेल मैदानहरु छैनन् तथापि सामान्य खेलकुदको लागि ६ वटा खेलमैदान रहेका छन् र १ वटा कवर्ड हल रहेको छ ।

गाउँपालिकामा मुख्य रुपमा फुटबलप्रति युवाहरुको आर्कषण बढ्दो क्रममा रहेतापनि उचित पूर्वाधारको अभाव रहेको छ । आय आर्जनका लागि यस क्षेत्रका युवाहरु वैदेशिक रोजगारीमा रहेका छन् जसबाट रेमिट्यान्स प्राप्त भएको छ । युवा जनशक्तिलाई स्वदेशमै रोजगारी सिर्जना गर्न सकेको खण्डमा यो गाउँपालिकाको समग्र विकासमा सहयोग भई समृद्ध गाउँपालिका बन्ने अवसर समेत रहेको छ ।

२.४ पूर्वाधार विकासको अवस्था

२.४.१ सडक यातायात, पुल पुलेसा

पौवादुङमा गाउँपालिका भोजपुर जिल्लाको यातायातका हिसाबले तुलानात्मक रुपमा सुगम गाउँपालिका हो । भौतिक पूर्वाधार विकासको हिसाबले मध्यपहाडी लोकमार्गको लेगुवा भोजपुर सडक खण्ड मध्ये यो गाउँपालिकामा १० कि.मि. भन्दा बढी पर्दछ । पछिल्लो समयमा जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरु आएपछि यो गाउँपालिकामा सडक विस्तारले तिव्रता पाएको छ । हाल सम्म यो गाउँपालिकामा जम्मा ४७ वटा सडक हरु निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् भने यहाँका सबै सडकको कुल लम्वाइ २१३.१५ किमि रहेको छ । हाल यो गाउँपालिकामा रहेका साना काठे पुलहरु बाहेक झोलुङ्गे पुलहरु जम्मा ८ वटा रहेका छन् ।
भोजपुर जिल्लाको सदरमुकाममा रहेको भोजपुर विमानस्थलबाट यहाँका मानिसहरु विशेषत काठमाडौ तथा विराटनगर तर्फ जाने गर्छन् । यो गाउँपालिकाबाट भोजपुर विमानस्थल १ घण्टाको गाडिको यात्राको दुरीमा पुग्न सकिन्छ ।

२.४.२ आवास, वस्ती तथा शहरी विकास

पौवादुङमा गाउँपालिकामा सुरक्षाका हिसाबले जम्मा २ वटा प्रहरी निकायहरु रहेका छन् जसमध्ये एउटा इलाका प्रहरी कार्यालय र तीनवटा प्रहरी चौकी रहेको छ । यस गाउँपालिका भित्र रहेका भवनको स्वरुपलाई हेर्दा ९५.९ प्रतिशत ढुङ्गा, इर्टाका माटोको जोडाई भवनहरु रहेका छन्, भने १.६ प्रतिशत सिमेन्ट जोडाई भवनहरु भवनहरु निर्माण रहेका छन् । जस्ताका छाना भएका भवनहरु ५७.६ प्रतिशत, फुसका छाना ४०.३ प्रतिशत, सिमेन्ट कंक्रीट १.३ प्रतिशत रहेको छ ।

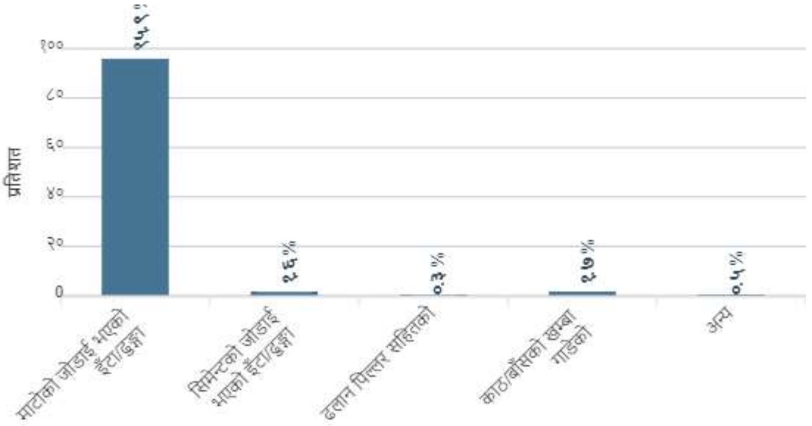

यहाँ सरकारी कार्यालयहरु नीतिगत रुपमा पालिकामा पुगिसकेको भएता पनि व्यवसायिक रुपमा सेवा प्रदान गरेको अवस्था भने छैन । हाल यो गाउँपालिकामा वन कार्यालय, कृषि विकास कार्यालय, पशुसेवा कार्यालय इलाका प्रहरी कार्यालय, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र तथा हुलाक स्थापना भइसकेका छन् । हाल यो गाउँपालिका दुर्गम भएका कारण दरवन्दी अनुसार कर्मचारीहरु जान सकेका छैनन् ।

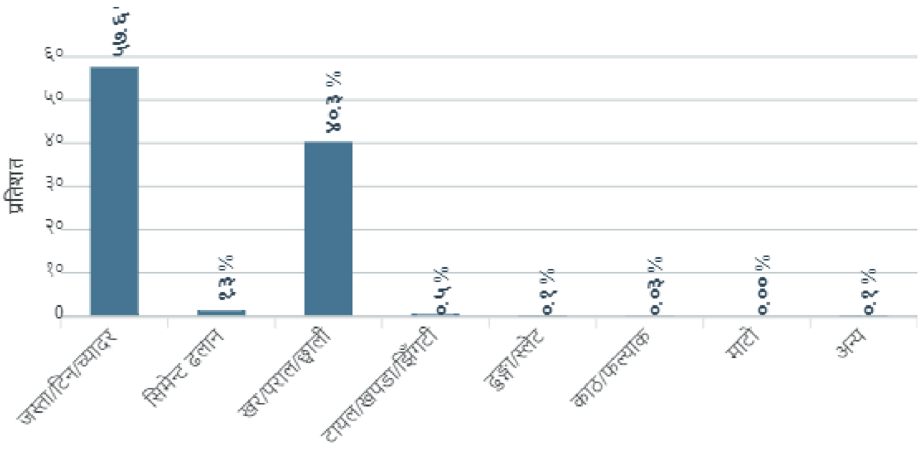

२.४.३ सिंचाई

गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार पौवादुङमा गाउँपालिकामा कुल खेतीयोग्य जमीन मध्ये ४१३५६ रोपनी मात्र उपयोग गरिएको छ (प्राविधिक रुपमा यो विवरण फरक हुन सक्छ) । यो गाउँपालिकामा कुल खेतीयोग्य जमिन मध्ये जातीय आधारमा वाहुनक्षेत्री को १५७०७ रोपनी, जनजातीको २३५१७ रोपनी र दलित जातीको २१३२ रोपनी रहेको छ । जातीय रुपमा विश्लेषण गर्दा वाहुन, क्षेत्रीले चर्चेको कुल जग्गा मध्ये २०% जग्गा वाह्रै महिना सिंचित हुने गरिको छ भने ५३% मौसमी सिंचाई हुने गरेको छ, त्यसै गरी २७% सुख्खा रहेकोछ । जनजातीले चर्चेको कुल जग्गा मध्ये ७% वाह्रै महिना सिंचाई हुने गरेको छ भने ४८% मौसमी सिंचाई हुने गरेको छ, त्यसैगरी ४५% सुख्खा रहेको छ । दलितले चर्चेको कुल जग्गा मध्ये १९% वाह्रै महिना सिंचाई हुने गरेको छ भने ५५% मौसमी सिंचाई हुने गरेको छ, त्यसै गरी २६% जग्गा सुख्खा रहेको छ । समग्रमा कुल जग्गाको १३% वाह्रै महिना सिंचाई हुने गरेको छ भने ५०% मौसमी सिंचाई हुने गरेको छ, त्यसैगरी ३७% सुख्खा रहेको छ ।

अहिलेको अवस्थामा कुल कृषि योग्य जमीनको ५ प्रतिशत मात्र व्यवस्थित रुपमा सिंचित रहेको छ । बाँकी ९५ प्रतिशत कृषि योग्य जमिन स्रोतको अभावको कारण सिंचाई गर्न सकिएको छैन, यी जग्गाहरुमा आकाशे पानीको भर पर्नु परेको छ ।

२.४.४ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

पौवादुङमा गाउँपालिकाका सबै वडाहरुमा (१ देखि ६ सम्म) हुलाक कार्यालय संचालनमा रहेको छ । पछिल्लो समयमा हुलाकको आवश्यकता दिन प्रतिदिन घट्दै गईरहेको छ । मोबाइल फोनको व्यापकतासँगै औपचारिक र कार्यालयीय प्रयोजनका लागि मात्र हुलाकबाट चिठिपत्रहरु आदान प्रदान हुने गरेका छन् । यो गाउँपालिकामा संचालित ९ वटै अतिरिक्त हुलाक कार्यालयहरु स्थानीय गाउँलेका कच्ची भवनमा भाडामा संचालित छन् । यहाँ ल्यान्ड लाइन सेवा उपलब्ध नभए पनि नेपाल टेलिकम तथा एनसेल नेटवर्क रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा मोवाइल प्रयोग गर्ने घरधुरी ८३.७ प्रतिशत रहेको छ भने इन्टरनेट प्रयोग गर्ने घरधुरी ३२.६ प्रतिशत रहेको छ ।

यो गाउँपालिकामा हाल सम्म कुनैपनि रेडियो स्टेसन रहेको छैन तर यहाँ भोजपुर धनकुटा र संखुवासभा जिल्लामा स्थापना भएका विभिन्न रडियोहरु (स्थानीय एफ एमहरु) सुन्ने गरिन्छ । यो गाउँपालिकाका सुचनाहरु यदि स्थानीय एफ एम रेडियोहरुमा प्रसारण गर्नु परेमा यीनै एफ एमहरु प्रयोग गर्ने गरेको अवस्था छ ।

२.४.५ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास र उद्यम विस्तारमा विद्युत तथा ऊर्जाको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । गाउँपालिकामा विद्युतको आपूर्तिद्वारा उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन हुनका साथै दैनिक जनजीवनलाई पनि सहज बनाउन सकिन्छ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस गाउँपलिकामा ६३.५ प्रतिशत विद्युतीकरण भएको देखिन्छ भने सोलार प्रयोगकर्ता ३४.९ प्रतिशत

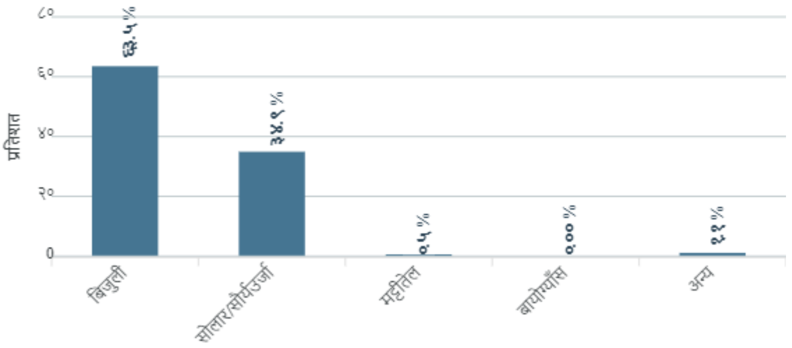

रहेको छ । खाना पकाउन विद्युत प्रयोग गर्ने अत्यन्त न्यून रहेको र काठ दाउरा प्रयोग गर्ने ९६.० प्रतिशत, ग्यासँ प्रयोग गर्ने ३.९ प्रतिशत रहेको छ । सुधारिएको चुलो वितरण गर्नुका साथै गोबर ग्याँस पनि प्रयोगमा ल्याएको छ । ऊर्जाको सहज उपलब्धता र प्रयोगले पेट्रोलियम पदार्थको प्रयोग न्यूनीकरण र वातावरणीय योगदानको साथै आयात प्रतिस्थापन गर्नमा मद्दत पुग्दछ ।

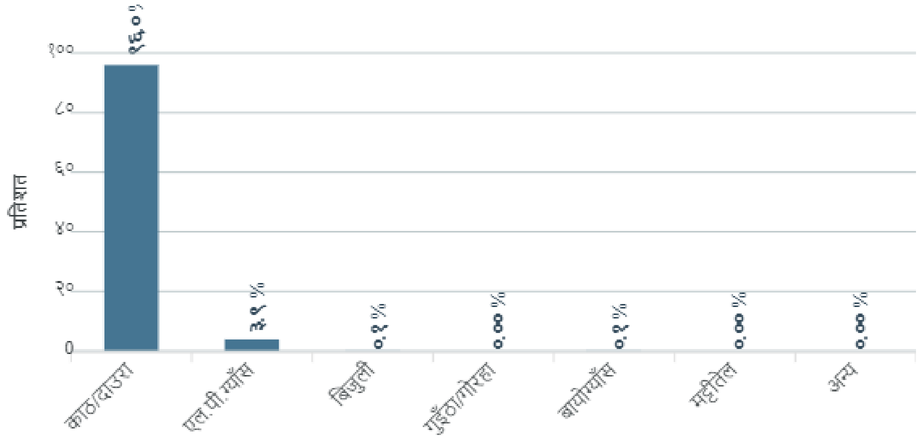

२.५ वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन अवस्था

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता

पौवादुङमा गाउँपालिकाको वर्तमान भू-उपयोगलाई हेर्दा प्राकृतिक सम्पदाको हिसाबले २६.४ प्रतिशत वन क्षेत्रले, १९.५६ प्रतिशत बुट्यान तथा झाडी क्षेत्रले, ३५.२६ प्रतिशत खेतीयोग्य जमिनले, र १.०९ प्रतिशत वालुवा तथा वगर क्षेत्रले ओगटेको देखिन्छ । वनको पूर्णत सदुपयोग र वैज्ञानिक व्यवस्थापन र खेतीयोग्य जमिनमा वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अवलम्बन गर्न सके उत्पादनको समेत राम्रो सम्भावना देखिन्छ ।

पौवादुङमा गाउँपालिकामा उल्लेखनीय रुपमा वन क्षेत्र रहेको छ । खोच औल देखि उच्च पहाडी क्षेत्र भएको हुनाले पनि यो गाउँपालिकामा विशेषगरी साल सल्लो खयर उत्तीस कटुस लागयत रुख भएका वनहरु प्रसस्त रहेका छन् । हाल सम्म यहाँ ४२ वटा सामुदायिक वनहरु गठन गरी समुदायलाई हस्तान्तरण गरिएको छ । अन्य राष्ट्रिय वन पनि प्रसस्त रहेको छ । हाल यो गाउँपालिका भित्र मुख्य रुपमा १५ प्रकारका वन्य जन्तु र २४ प्रकारका चराचुरुङ्गीहरु पाइने गरेका छन् । वन्य जन्तुहरुमा चरीबाघ, स्याल, मृग, रतुवा, दुम्सी, बाँदर, खरायाृ, बँदेल, चितुवा आदि र चराचुरुङ्गीहरुमा मयुर, बाज, कालिज, गिद्द, ढुकुर, भँगेरा, गौथली, कोइली, जुरेली, लाटो कोसेरो, आदि रहेका छन् ।

हाल यो गाउँपालिकामा ३३ प्रजातिका रुख वनस्पती रहेका छन् भने प्रमुख रुपमा ९ प्रजातीका जडिवुटीहरु रहेका छन् । हिमाली जडीवुटिहरु प्रसस्त पाइने हुनाले यसको व्यवसायिकतामा जोड दिन सके प्रसस्त आम्दानी हाँसिल गर्न सकिने अवस्था छ । वनस्पतीहरुमा चिलाउने, साल, सल्ला, ओखर, गुराँस, काउलो, सिमल, जामुन, कटुस, पिपल, काफल, बाँस, आदि र जडिवुटीहरुमा मजितो, वनमारा, तेजपात, तितेपाती, पाखन्वेद, हर्रो, बोझो, असुरो, चिराइतो रहेका छन् ।

२.५.२ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन

जलक्षेत्रले ०.४८ प्रतिशत भू-भाग ओगटेको यस गाउँपालिकामा जल सम्पदाको प्रसस्त श्रोतहरु रहेका छन् । उल्लेखनीय रुपमा यो गाउँपालिकाको २ वटा वार्डलाई अरुण नदीले नै छोएको छ भने यसका अतिरिक्त अन्य खोलाहरु पनि प्रसस्त रहेका छन् । कुल १६ वटा खोला तथा नदीहरु, प्राकृतिक ताल र एउटा प्राकृतिक पोखरी रहेका छन् । जसको समुचित उपयोग गर्न सके सिंचाई र विद्यूतका लागि उपयोग गर्न सकिने देखिन्छ ।

२.५.३ वातावरण तथा स्वच्छता

आफ्नो घरमा उत्पादन भएको फोहोर मैला व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना संकलन गरेर हेर्दा करीव १% घरधुरी बाहेकले कुनै न कुनै रुपमा व्यवस्थापन गरेको देखिन्छ । कुल घरधुरी मध्ये ३८% घरधुरीले गाड्ने अथवा कुनै एकिकृत गर्ने ठाउँमा फाल्ने गरेको छ भने ४०% घरधुरीले जल्ने खालकालाई जलाउने र बाँकीलाई गाड्ने गरेको विवरण छ । त्यस्तै २१% अर्थात घरधुरीले सड्ने खालका फोहोरहरुलाई मलखाडीमा फाल्ने गरेको र मल बनाउने गरेको छ । त्यसै गरी १% घरधुरीले जतासुकै फाल्ने गरेको विवरण रहृको छ । गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार सार्वजनिक शौचालय वडा नं. १ र २ मा गरी २

वटा सञ्चालनमा रहेका छन् । समग्रतामा फोहोर व्यवस्थापनमा यो गाउँपालिका केहि हद सम्म सचेत भएको देखिन्छ तर अझ व्यवस्थापनमा जोड दिँदै जानु पर्ने अवस्था रहेको छ । वातावरण संरक्षणका लागि सरकारी स्तरबाट पनि अझ प्रभावकारी नीति निर्माण गरी फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक श्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन हुन आवश्यक छ ।

२.५.४ विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन

पौवादुङमा गाउँपालिकालाई प्रकोपहरुको नक्शांकन गरि योजना तर्जुमा गर्न सहज बनाउनका लागि यहाँको मुख्य बाढी, पहिरो, आगालागी जस्ता विषयहरुमा प्रकोप सम्बन्धी विवरण संकलन भएको छ । यो गाउँपालिकाका कुल घरधुरी मध्ये ३३% घरधुरीमा प्राकृतिक प्रकोपको संभावना रहेको छ जसमध्ये १६% घरधुरी पहिरोको जोखीममा छन् भने ४% घरधुरी बाढीको जोखीममा रहेका छन् । त्यसै गरी १२% घरधुरी आगलागीको जोखिममा रहेका छन् र अन्य विभिन्न खालका प्रकोपहरुको जोखिममा रहेका घरधुरीहरु १% को संख्यामा रहेका छन् ।

२.६ सुशासन तथा संस्थागत विकासको अवस्था

२.६.१ सुशासन तथा ऐन कानुन

पौवादुङमा गाउँपालिकाले विभिन्न १३ वटा ऐन, निर्देशिका तथा कार्यविधिहरु तयार गरेको छ । नियमित रुपमा सार्वजनिक सुनुवाई हुने गरेको छ । यस गाउँपालिकाबाट संघ तथा प्रदेश सरकारको कानुन, नीति, योजना र लक्ष्यलाई समेत मनन गरी समग्र सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको खाका तयार पारिएको छ । सुशासन तथा संस्थागत विकास लागि प्रमुख क्षेत्रको रुपमा रहेका सुशासन, ऐन, नियम, कानुन तथा जवाफदेहिता, वित्तीय श्रोत परिचालन, मानव संशाधन तथा संस्थागत विकास र योजना व्यवस्थापनका जस्ता क्षेत्रहरुको विद्यमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सो प्राप्तीका लागि अवलम्वन गरिने रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको छ ।

२.६.२ वित्तीय श्रोत परिचालन

पौवादुङमा गाउँपालिकाको आन्तरिक तथा वाह्य श्रोतबाट आ.व. २०७९/८० को बजेट ४१,१७,७६,०१० रहेको देखिन्छ भने आन्तरिक आय जम्मा रु ६०,००,००० अनुमान गरिएको छ । आम्दानीको आन्तरिक श्रोतहरुमा स्थानीय कर (मालपोत, घरजग्गा कर, वहाल कर, विरौटी कर, व्यवसाय कर, विद्युत प्राधिकरण व्यवसाय कर), सवारी कर, सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क, स्थानीय विकास शुल्क, दस्तुर, फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क, वारुण यन्त्र संचालन शुल्क, नक्शा पास दस्तुर, नाता प्रमाणित, विक्री कर, दण्ड जरिवाना, भाडा/वहाल, सभा गृह, सिफारिस, चालु सम्पत्ति विक्री आदि रहेका छन् । वाह्य श्रोतमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान, शसर्त अनुदान, विशेष अनुदान, समपुरक अनुदान, अन्य गाउँ अनुदान आदि रहेका छन् । गाउँपालिकाको आम्दानी वृद्धि गरी सो आम्दानीलाई विकासमा लगानी गर्न सकेमा विकासले गति लिने निश्चित छ । यसको लागि गाउँपालिकाले राजश्व सुधारका कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै जानुपर्ने देखिन्छ ।

२.६.३ संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह

यस गाउँपालिकामा ७० कर्मचारी कार्यरत छन् भने यसमध्ये प्राविधिक जनशक्ति स्थायी ४ जना र अस्थायी ४ जना गरी ८ जना रहेका छन् । गाउँपालिकामा कार्यरत गैह्र सरकारी संस्थाहरु २ वटा छन् : गरिवी निवारण कोष, सुआहारा, जसले सामाजिक परिचालन देखि स्वास्थ्य क्षेत्र, आयआर्जन, भौतिक पूर्वाधार लगायत विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन गरिरहेका छन् । गाउँपालिका/वडा कार्यलय तथा स्वास्थ चौकीको संस्थागत क्षमता राम्रो रहेको छ, सेवा प्रवाहमा न्युनतम जनशक्ति रहेको, बेला-बेलामा तालीमको आयोजना गरिने मानव ससोधानको क्षमता विकास गर्ने गरिएको सामाजिक सुरक्षा प्रणाली र जिन्सी श्रोत प्रणालीलाई प्रविधी मैत्री गरिएको छ साथै छिटो, छरितो एवम् मितव्ययी ढँगले सेवा प्रवाह गरिदै आएको अवस्था छ ।

गाउँपालिकाको लागि शहरी योजनाकार, भूगोल विद्व, तथ्याङ्कविद, GIS विज्ञ, समाजशास्त्री लगायतका जनशक्ति हुनु आवश्यक भएता पनि यो अवस्था हालसम्म यस गाउँपालिकामा हुन सकेको देखिन्न । यसले गर्दा प्राविधिक काम लगायत अन्य काम समयमा सहज रुपले सम्पन्न गर्न कठिनाई भएको देखिन्छ भने गाउँपालिकामा आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क समेत अभाव रहेको देखिन्छ जसले गर्दा नीतिगत व्यवस्था लगायत मुख्य आवश्यकता पहिचानमा समेत समस्या परिरहेको देखिन्छ ।

परिच्छेद तीन : दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण

३.१ दीर्घकालीन सोच

पौवादुङमा गाउँपालिकाको विकास प्रारुपले नेपाल सरकारको **"समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली"** तथा कोशी प्रदेश सरकारको **"स्वच्छ, सुखी र समुन्नत प्रदेश"** को दीर्घकालीन सोचलाई दृष्टिगत गर्दै पौवादुङमा गाउँपालिकाले दीर्घकालीन सोचलाई पुर्णता दिने क्षमता राखेको खण्डमा मात्र सहकार्य, सहअस्तित्व र समन्वयको संवैधानिक अन्तर वस्तुको सम्बोधन हुन सक्छ। अर्को तर्फ नेपाललाई सन् २१०० सम्ममा उच्च आय भएको मुलुकको रुपमा रुपान्तरित गर्ने दीर्घकालिन सोच तथा संयुक्त राष्ट्र संघको दीगो विकास लक्ष्यलाई सम्वोधन गर्ने गरी गाउँपालिकाले आफ्नो सोच निर्धारण गर्नु पर्ने हुन्छ। दीर्घकालीन सोचको निर्माण गर्नका लागि कार्यपालिका तथा विषयगत शाखाहरुको सहभागितामा सम्पन्न आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशालाले पौवादुङमा गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति निम्न अनुसार निर्धारण गरेको छ।

"हामी पौवादुङमाली, मानव विकास पूर्वाधारले ल्याउँछौ खुशीयाली"

३.२ समष्टिगत लक्ष्य

रोजगारीका अवसर सृजना र आय स्तरमा सुधार, शिक्षित, स्वस्थ र सभ्य नागरिक निर्माण, सडक खानेपानी र सिंचाई लगाएत पूर्वाधारमा पहुँच वृद्धि तथा जीवन यापनमा सहजता, वातातरण संरक्षण, प्रभावकारी सेवा प्रभाह सहित सुशासन प्रवर्द्धन, अन्तरतह समन्यव र सहकार्य गर्ने।

३.३ विषय क्षेत्रगत उद्देश्य

पौवादुङमा गाउँपालिकाले समष्टिगत लक्ष्य प्राप्तिका लागि देहाय वमोजिम विषयक्षेत्रगत वृहत उद्देश्य निर्धारण गरिएको छ।

क) आर्थिक विकास :
स्थानीय अर्थतन्त्रमा गतिशीलता ल्याई रोजगारी एवं आय आर्जनबाट आमनागरिकको आर्थिक स्थितिमा सुधार ल्याउनु।

ख) सामाजिक विकास :
सामाजिक सेवा सुविधाहरुमा सबै वर्ग समुदायको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै समन्यायिक समाजको निर्माण गर्नु।

ग) पूर्वाधार विकास :
पूर्वाधारहरुको विकास र विस्तार गरी आधारभूत सेवा सुविधाको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्दै आमनागरिकहरुको जन जीवनमा सहजता ल्याउनु।

घ) वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन :
विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा जैविक विविधता एवं प्राकृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, संवर्द्धन गर्दै दिगो उपयोग गर्नु।

ङ) सुशासन तथा संस्थागत विकास :
संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी, पारदर्शी र सुशासनको प्रत्याभूति गराउनु।

३.४ समष्टिगत रणनीति

गाउँपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य तथा परिमाणात्मक लक्ष्यलाई तोकिएको समयावधिमा पूर्णता दिन गाउँपालिकाविकास योजनाले देहायका समष्टिगत रणनीतिहरु अवलम्बन गर्नेछ।

- ✓ गाउँपालिकालाई कृषि /पर्या पर्यटनको केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने,
- ✓ अन्नबालीको विउ उत्पादन, तरकारी खेति, तथा तथा पशुपन्छी पालनलाई व्यवसायिक तथा यान्त्रिकरणको माध्यमबाट तुलानात्मक तथा प्रतिष्पर्धात्मक लाभका आधारमा विकास गर्ने,
- ✓ प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन र दीगो तथा उच्चतम व्यवस्थापनको नीतिगत व्यवस्थाबाट समुदायको आर्थिक विकास गर्ने,
- ✓ पूर्वाधार विकासको गुणस्तरीयता तथा दीगोपना कायम गर्न नीतिगत व्यवस्था र त्यसको कार्यान्वयन गर्ने,

- ✓ गुणस्तरीय तथा व्यवसायिक शिक्षा तथा आधारभूत स्वास्थ्य सुविधामा गाउँपालिकाका सवै नागरिकको पहुँच विस्तार गर्दै लगिने,
- ✓ सार्वजनिक, नदी उकास तथा बाझो खाली जमिनमा वन लगाउनुका साथै निजि तथा कृषि वन विकास गरि समुदायको वन पैदावार सम्बन्धि माग लाई सम्बोधन गर्दै गाउँपालिकामा हरियाली प्रवर्द्धन गर्ने
- ✓ समुदायलाई वातावरण संरक्षण, फोहरमैलाको व्यवस्थापन सम्बन्धि सचेतना अभिवृद्धि गरि सरसफाईको उचित व्यवस्थापन गर्ने,
- ✓ जलवायु परवर्तनको असर न्युनिकरंण र दैविप्रकोप व्यबस्थापनका लागि वडा स्तरमा नै सामुदायिक दैवीप्रकोप व्यवस्थापन समितिहरु गठन गरि परिचालन गर्ने,
- ✓ नागरिकहरुलाई प्रत्यक्ष करको भार नपर्ने गरि आन्तरिक राजश्वका क्षेत्रको खोजि गरि तिनको दिगो परिचालन गर्ने

३.५ गाउँपालिकाका समृद्धि सम्वाहक

उपलब्ध साधन र श्रोतको अवस्थाले गर्दा हरेक गाउँपालिकाको आफ्नै विशेषता र क्षमता हुने गरेको छ र सोही बमोजिम विकासका संभावनाहरु समेत फरक पर्न सक्दछन् । अग्रणी क्षेत्र पहिचान गर्ने आधार मुख्य गरी प्रत्यक्ष रुपमा संभावनासँग सम्बन्धित रहने हुनाले यसको निर्धारणका लागि गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था, विकासको गति, विकासका संभावना आदि पक्षको विस्तृत विश्लेषण गरेर कुन क्षेत्रले के कस्तो भूमिका निर्वाह गरिराखेको छ र भविश्यमा यी मध्ये कुन कुन क्षेत्रले अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्ने हो सोको निक्यौंल समेत गर्नु पर्ने देखिन्छ । पौवादुङमाको विकासको लागि मुख्यतया पर्यटन, कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्य, पूर्वाधार, उद्योग लगायत गाउँमा विद्यमान धार्मिक, साँस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, संवर्द्धनका साथै वातावरण सुधारतर्फ ध्यान दिनुपर्दछ । यसबारे यस गाउँपालिकालाई एक प्रमुख पर्यटकीय स्थल, शैक्षिक, स्वास्थ्य र कृषि केन्द्रको रुपमा विकास गरेर वरिपरिका क्षेत्रहरुमा सेवा र सुविधाहरु पुर्‍याउने एक महत्वपूर्ण गाउँपालिकाको रुपमा विकास गर्न सकिने देखिन्छ । पौवादुङमा गाउँपालिकाको स्थलगत अध्ययन, स्थानीयवासीहरुसँगको अन्तरक्रिया तथा छलफल र तय भएको दीर्घकालीन सोंच अनुसार गाउँपालिकाको मुख्य गरी ४ किसिमका अग्रणी क्षेत्रहरुको पहिचान गरिएको छ । ती क्षेत्रहरु निम्न किसिमका छन् :

१. कृषि तथा पशुपन्छीपालन
२. खानेपानी
३. पर्यटन
४. पूर्वाधार

३.५.१ कृषि तथा पशुपन्छीपालन

कृषि तथा पशुपन्छीपालनको व्यवसायिकरण, यान्त्रिकरण तथा बजारीकरण मार्फत समृद्धिको यात्रा शुरु गर्न सक्ने छ ।

- ✓ कृषि उत्पादनमा आधारित व्यवसाय तथा उद्योगको स्थापना गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।
- ✓ उत्पादित कृषि उत्पादनको बजार र भण्डारण तथा बिक्री गर्न सकिने उचित सम्भावना रहेको छ ।
- ✓ कृषि सूचना प्रणालीको स्थापना र संचालित भई कृषक लाभान्वित हुनेछ ।
- ✓ प्राविधिक पक्ष जनशक्ति सहितको पशु स्वास्थ्य केन्द्रको स्थापना गर्नलाई आवश्यकता र सम्भावना रहेको छ ।
- ✓ आधुनिक प्रविधिबाट गाइपालन गर्ने पर्याप्त सम्भावना रहेको छ ।

३.५.२ खानेपानी

- ✓ खानेपानीको स्रोत संरक्षण तथा उपयुक्त पूर्वाधारको विकास गरि खानेपानी आपूर्तिको व्यवस्था गरिनेछ । सबै गाउँबासिलाई भरपर्दो, शुद्ध र गुणस्तरीय खानेपानीको सेवाका लागि मिटर सहितको एक घर एक धारा नीति सबै वडाहरुमा विस्तार गर्ने योजना रहेको छ ।
- ✓ पालिका भित्रमा समान उद्देश्य र प्रकृतीको खानेपानी उपभोक्ता समिति र खानेपानी संस्थालाई एकिकरण गरि बृहत रुपमा पालिकास्तरीय खानेपानी सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ ।

३.५.३ पर्यटन

हाल उपलब्ध पर्यटकीय उत्पादनहरुको संरक्षण, संवर्द्धन तथा दीगो प्रयोगका साथै सिर्जनशील, नविन तथा आकर्षक पर्यटकीय उत्पादनको विस्तारबाट पौवादुङमाको विकासमा गुणात्मक प्रभाव पर्ने छ ।

- ✓ लोपोन्मुख दुङमाली भाषीले बोलिने दुङमाली भाषाको संग्राहलय तथा भाषा अध्ययन केन्द्रको रुपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।
- ✓ पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास र सौन्दर्यीकरण गरिएको नमुना ग्रामीण वस्ती बन्ने सम्भावना रहेको छ ।
- ✓ पर्यटन क्षेत्रमा व्यापक निजी लगानी वृद्धि भई स्तरीय होटल, रेष्टुरेण्ट, होमस्टे आदिको विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।
- ✓ हाल विकास नभएका र उजागर नभएका खासगरी धार्मिक तथा ऐतिहासिक पर्यटकीय स्थलको उजागर र विकास गर्न सकिने सम्भावनाहरु थुप्रै रहेका छन् ।
- ✓ प्रविधिमैत्री सूचना केन्द्रको स्थापना गर्न सकिने सम्भवना रहेको छ ।
- ✓ अरुणडाँडा मध्यपहाडी लोकमार्गबाट १ कि.मि. भन्दा कम दुरीमा पुग्न सकिने करीव ८ विगाहामा फैलिएको मनोरम स्थल रहेको छ । समुद्री सतहबाट २२०० मिटर उचाईमा रहेको समथर जमिन विभिन्न वन्यजन्तुको देख्न सकिने, गुँरासको जंगल, जडीबुटी पार्क तथा साहसिक खेल समेत विकास गरी पौवादुङमा गाउँपालिकाकै गेम चेन्जर आयोजनाको रुपमा विकास गर्न सकिने पर्याप्त सम्भावना रहेको छ ।

३.५.४ पूर्वाधार

- ✓ स्थानीय तथा प्रादेशिक सडक निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत गाउंपालिका केन्द्रसम्मको सडक कालोपत्र गर्ने कार्य आगमी २ वर्ष भित्र सम्पन्न गर्न सकिन्छ ।
- ✓ संघीय प्रदेश र स्थानीय साझेदारीमा गाउंपालिकाको गौरवको आयोजनाको रुपमा रहेको तिवारीभञ्ज्याङ- मानेडाँडा-अंधेरीघाट (पञ्चकन्या कृषि सडक) सडकलाई ग्रावेल सहितको स्तरोन्नती गर्ने सम्भावना रहेको छ ।

३.६ परिमाणात्मक लक्ष्य

पौवादुङमा गाउँपालिकाको परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८० सम्मको	लक्ष्य परिमाण				
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.५०४					०.६
२	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.९२५					०.९५
३	वहुआयामिक गरिवी	प्रतिशत	१९.७					१८
४	निरपेक्षित गरिवी	प्रतिशत	१२.४					१०
५	साक्षरता दर (५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	७७.८	७८	७९	८०	८१	८२
६	३० मिनेटको दुरीमा नजिकको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएका घरधुरी	प्रतिशत	७५	८०	८४	८८	९२	९५
७	उच्च स्तरको खानेपानी सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	४०	५०	७०	८०	९०	१००
८	वर्षभरी नियमित सिंचाई भएको खेती योग्य भूमि	प्रतिशत	२०	२५	३०	३५	४०	४०
९	विद्युत सेवामा पहुँच प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	९०	९२	९४	९७	९९	१००

१०	इण्टरनेट सेवामा पहुँच प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	६५	७०	८०	८५	९०	१००
११	संरक्षित तथा व्यवस्थित वन क्षेत्र (कूल वन क्षेत्रको)	प्रतिशत	६०	६२	६४	६६	६८	७०
१२	भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र	प्रतिशत	३०	३५	२५	२०	१५	१०
१३	विपद प्रतिरोधात्मक भौतिक संरचनाहरु	प्रतिशत	२०	२५	३०	३४	३६	४०
१४	सरोकारवाला एवं सहभागितात्मक ढङ्गवाट निर्माण तथा कार्यान्वयन भएका ऐन, कानुनहरु	संख्या	१३		१		१	
१५	पालिकाको वार्षिक आन्तरिक आय	रु. लाख	६०	६६	७२.६	७९.८६	८७.८५	९६.६

परिच्छेद चार : आर्थिक विकास

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, २०७२ ले खाद्य पदार्थको अभाववाट सुरक्षित हुने पक्षलाई नागरिकहरुको मौलिक हकको रुपमा ग्रहण गरेको छ र सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र स्वतन्त्र विकासलाई नेपाली अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रुपमा लिइएको छ । देशको अर्थतन्त्रलाई प्रतिस्पर्धात्मक वनाउदै व्यापारिक स्वच्छता विस्तार गर्ने, राष्ट्रिय उद्योगधन्दा र साधन श्रोतको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने, नेपाली सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिने र तुलनात्मक लाभका क्षेत्र पहिचान गरी उद्योग विकास विस्तार गर्ने पक्षलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ । जग्गालाई चक्लावन्दी गरी भूमिको उत्पादन, उत्पादकत्व, उत्पादनशीलता र भू-उपयोग गर्ने, कृषिमा व्यवसायीकरण, औद्योगिकीकरण एवं विविधीकरण गर्ने, कृषि सामाग्री तथा कृषि उपजको उचित मूल्य र वजार पहुँच वृद्धि गर्ने, जलवायु तथा माटो अनुकूलको खाद्यान्न उत्पादनमा प्रोत्साहन गर्ने, खाद्यान्नको दिगो उत्पादन, आपूर्ति, सञ्चय, सुरक्षा, सुलभ तथा प्रभावकारी वितरण व्यवस्था मिलाउने पक्षलाई राष्ट्रिय नीतिमा समावेश गरिएको छ ।

१५ औ योजनाले उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धिलाई दीर्घकालीन लक्ष्यमा राखेको छ र राष्ट्रिय रणनीतिमा तीव्र दिगो तथा रोजगारमूलक आर्थिक वृद्धिलाई । राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको रुपान्तरणको प्रमुख सम्वाहकहरुमा उत्पादन, उत्पादकत्व वृद्धि, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि र गुणस्तरीय पर्यटन सेवाको विकास विस्तारलाई लिइएको छ । खाद्य सुरक्षा, उन्नत पोषण प्राप्ती र दिगो कृषि प्रवर्द्धनलाई उच्च स्थानमा राख्दै दिगो आर्थिक वृद्धि गर्ने, दिगो उत्पादन प्रणाली सुनिश्चित गर्ने र पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी श्रृजना गर्ने पक्षलाई दिगो विकास लक्ष्यसंग जोडिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले कृषि तथा पशुपालन सम्वन्धी, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन र पशु स्वास्थ्य सम्वन्धी र सहकारी सम्वन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड निर्माण गर्ने, योजना तर्जुमा गर्ने, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ । कृषि तथा पशुपन्छी वजार सूचना दिने, वजार तथा हाटवजारको पूर्वाधार निर्माण गर्ने, साना सिंचाई निर्माण गर्ने, प्राविधिक सेवा तथा कृषि सामाग्री आपूर्ति गर्ने, कृषक क्षमता विकास गर्ने, पशुपन्छीजन्य प्रकोप तथा महामारी नियन्त्रण गर्ने, पशु चिकित्सक, पशुनस्ल सुधार, पशु आहार, पशुपन्छी वीमा तथा कर्जा सहजीकरण गर्ने, चरन क्षेत्रको विकास तथा व्यवस्थापन र उच्च मूल्ययुक्त कृषिजन्य वस्तुको प्रवर्द्धन, विकास एवं वजारीकरण गर्ने जिम्मेवारी पनि स्थानीय तहलाई दिइएको छ ।

४.१ कृषि

पृष्ठभूमि

कृषि क्षेत्र आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने प्रमुख आधार हो । संविधानले किसानको हक हित संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन भूउपयोग नीतिको अवलम्बन गरी भूमिको व्यवस्थापन र कृषिको व्यवसायीकरण, औद्योगिकीकरण, विविधीकरण र आधुनिकीकरण गर्ने, भूमिको उत्पादनशीलता, प्रकृति तथा वातावरणीय सन्तुलन समेतका आधारमा नियमन र व्यवस्थापन गर्दै त्यसको समुचित उपयोग गर्ने, कृषकका लागि कृषि सामग्री, कृषि उपजको उचित मूल्य र बजारमा पहुँचको व्यवस्था गर्ने जस्ता विषयलाई समावेश गरेको छ । यसका अतिरिक्त संविधानले खाद्य सम्बन्धी अधिकारलाई मौलिक हकका रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । त्यसै गरी चालु पन्ध्रौं योजना, कोशी प्रदेशको प्रथम पञ्चबर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यले् लागि भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा उन्नत पोषण उपलब्ध गर्ने र दिगो कृषि प्रवर्द्धन लाई जोड दिएको छ ।

पौवादुङमा गाउँपालिकाका अधिकांश बासिन्दाहरुको जीविकोपार्जनको मुख्य आधार कृषि नै हो । यो गाउँपालिका नेपालको हिमाली र पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित रहेको पालिका भएको र भिरालो जमिन भएपनि केही उर्वरायूक्त रहेको हुदा यहाँको ठुलो जनसंख्या कृषी तथा पशुपालनमा पेशामा संलग्न रहेका छन् । पौवादुङमा गाउँपालिकामा अन्न बालीमा धान, मकै, कोदो र गहुँ नगदे बालीमा अलैची, अम्लिसो, अदुवा, पशुजन्य उत्पादनमा दुध, मासु, अण्डा, तेलहनमा तोरी, सस्यौं र दलहनमा मास, सीमि, मस्याम, तरकारी अन्तर्गत आलु र फलफुल पनि उत्पादन हुन्छन् ।

समस्या

यहाँको जनसंख्या आर्थिक हिसाबले पिछडिएको कारण कृषि परम्परागत प्रणालीमा रही निर्वाहमुखी हुनु, व्यावसायीकरण हुन नसक्नु, बसाइसराईका कारण जमिन बाँझो हुनु, सिंचाई तथा यातायातको अपर्याप्तता र विद्यमान सिंचाई आयोजना पूर्ण क्षमतामा उपयोग हुन नसक्नु, कृषकमा नयाँ प्रविधि, उन्नत बिउ/मल, जैविक तथा प्राङ्गारिक कृषि सम्बन्धी ज्ञान अपुग, कृषि सामाग्री र औजारको उचित वितरण तथा प्रयोगमा कमी, कृषक समूहको क्षमता अभिवृद्धि यथोचित नहुनु, बालीमा लाग्ने रोग व्यवस्थापन र सुधारिएका कृषि प्रणाली सम्बन्धी जानकारीको कमी, बेमौसमी तरकारी उत्पादन कम हुनु, कृषि उपजको बजारीकरण र भण्डारणमा किसानको सामूहिक स्वामित्व हुन नसक्नु, संकलन केन्द्र तथा चिस्यान केन्द्र नहुनु, उत्पादन, कृषि अनुसन्धान र कृषि प्रसार बीच समन्वयको कमी, प्रशोधन क्षमताको कमी एवम न्यून मूल्य अभिवृद्धि, कृषि सम्बन्धी तालिम कम हुनु आदि प्रमख समस्या हुन् ।

चुनौति

स्थानीय सरकार मातहतमा आएको कृषि प्रसार सेवालाई व्यवस्थापन र सदृढीकरण गर्न, कृषि सम्बन्धी अनुसन्धान संस्था एवम संरचना संघीय सरकारबाट प्राप्त गर्न, परम्परागत कृषि ज्ञानको पुर्नखोज गरी आधुनिकीकरण र उपयोग गर्न, जग्गाको चक्लाबन्दी गर्न, कृषिमा उपयुक्त यान्त्रिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्न, कृषि सम्बन्धी संस्थाहरुको व्यवस्थापन गर्न, कृषि प्राविधिकको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न, जंगली जनावरबाट बाली सुरिक्षत गर्न, कृषि बालीमा लाग्ने किरा तथा रोगको पहिचान गर्न, जैविक तथा प्राङ्गारिक कृषि प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्न, खाद्यवस्तुको गुणस्तर कायम गर्न, हानिकारक कीटनाशक विषादी र रासायनिक मल र आनुवांशिक परिवर्तन गरिएका बाली वस्तु नियिन्त्रत गर्न, कृषि अनुदानलाई प्रतिस्पर्धी बजारको विकास हुने गरी उपयोग गर्न, कृषकले कृषि उत्पादनको सही मुल्य प्राप्त गर्न आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

पौवादुङमा गाउँपालिकामा व्यवसायिक रुपमा अदुवा, अम्रिसो एंव महको व्यवसायिक संभावना रहनु, दिगो विकास लक्ष्यमा खाद्य तथा पोषणको विषय समाविष्ट हुनु, कृषि उत्पादनको बढ्दो माग, बाली बस्तुका पकेट क्षेत्र, ब्लक क्षेत्र र सुपर जोनको बलियो आधार हुनु, वर्षभरी विविध कृषि उत्पादनको लागि मौसमी अनुकूलता, जैविक तथा प्राङ्गारिक खेती प्रति बढ्दो आकर्षण, युवा पुस्तामा आधुनिक खेतीप्रति आर्कषण बढ्दै जानु, कृषि क्षेत्र स्थानीय सरकारको कार्य क्षेत्रमा पर्नका साथै उच्च प्राथमिकतामा पर्नु, आन्तरिक तथा बाह्य बजारमा निर्यातको अवसर हुनु, ज्ञान, सीप, पुँजी र उन्नत प्रविधि सहित युवा कृषि क्षेत्रमा आकर्षित हुनु, उपयुक्त कृषि प्रविधिको प्रयोगको माध्यमद्वारा व्यवसायीकरण गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र आयआर्जनका अवसरहरूलाई वृद्धि गर्न सकिने आदि प्रमुख अवसर हुन् ।

लक्ष्य

प्रतिस्पर्धी एवं निर्यातमुखी उद्योगको रुपमा कृषिलाई रुपान्तरण गर्ने ।

उद्देश्य

१. समावेशी र दिगो कृषि क्षेत्रको विकास गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु ।
२. व्यवसायीकरण, प्रतिस्पर्धात्मक र निर्यातमुखी उद्योगको रुपमा कृषिलाई रुपान्तरण गर्न बजारीकरण गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।	✓ निर्यातमुखि कृषि उत्पादनका लागि बिउ बिजन, मलखादको व्यवस्था गर्दै आधुनिक कृषि उत्पादनको लागि प्राविधिक सेवा सहितको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ एभोकाडो र कफि क्षेत्रको विकास गरिनेछ । साथै जमिनको उचाई अनुसार आवश्यक तालिम प्रदान गरि विरुवाहरु वितरण गरिनेछ । ✓ कृषि उपजमा किटनाशक औषधिको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्दै जैविक विषादी र प्राङ्गारिक मलको प्रयोग गरी अर्गानिक उत्पादनमा बढावा दिईनेछ । रसायनिक मल निर्मुल गरी प्राङगारिक मललाई प्रयोग गर्ने

	प्रोत्साहन गरिनेछ । ✓ फौजी किरा र अन्य प्रकारका किराहरुको प्रकोपबाट बचाउन कृषकको साझेदारीमा किटनाशक औषधी र सामाग्री खरिद गरि वितरण गरिनेछ । ✓ जमिनको उत्पादकत्व र भूमिको प्रकारको आधारमा विभिन्न वडाहरुमा कृषि पकेट क्षेत्रका कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ । जस्तैः- श्यामसिला, तिवारीभञ्ज्याङ्गमा - आलु, काउली र बन्दागोभी, फलफुलजन्यमा किवी र नास्पति । ✓ स्वदेशी तथा वैदेशिक संघ संस्था तथा निकाय सँग संघीय कानुन अनुसार अनुदान, ऋण तथा सहयोग प्राप्त गरी कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ प्लाष्टिक टनेल, प्लाष्टिक पोखरी, मल्चिङ प्लाष्टिक, थोपा सिँचाई, साना सिचाई प्रयोगमा साझेदारीका लागि अनुदान दिइनेछ । ✓ ब्लक तथा पकेट कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईनेछ । ✓ प्रयोग विहिन (खाली) जग्गामा कृषि कार्य प्रोत्साहनका लागि कृषकहरुसँगको साझेदारीमा भूगोल तथा माग अनुसारको फलफुल र नगदेबालीको लागि अनुदान व्यवस्था गरिनेछ । एक गाउँ एक उत्पादन पकेट कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ । ✓ कृषि तथा पशु क्षेत्रका कार्यक्रमहरुलाई मागमा आधारित बनाउन र निरन्तरता दिन अनुदान कार्यक्रमहरुमा पचास प्रतिशत लागत साझेदारीमा सञ्चालन गरिनेछ ।
कृषक, कृषि व्यवसायी, प्राविधिक लगायत कृषि सेवामा आवद्ध पक्ष तथा संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	✓ कृषि समूहको समूह गठन गरिनेछ । ✓ आवश्यकता अनुसार कृषि प्राविधिक जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ मौसमी तथा बेममौसमी तरकारी उत्पादनका लागि बैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका युवाहरुलाई तालिम दिई स्वरोजगार तथा आत्मनिर्भर हुने व्यवस्था गरिनेछ । ✓ कृषि ज्ञान तथा प्रविधि हस्तान्तरणमा जोड दिईनेछ । ✓ सामुहिक कृषि गर्ने र बाझो रहेका जमीनहरुमा ठूला कृषि फर्महरु संचालन गरी राम्रो काम गर्ने फर्म वा कृषकहरुलाई प्रोत्साहन गरिदै लागिनेछ । ✓ व्यावसायिक कृषि फर्महरुको वर्गीकरण गर्दै तालिम, तथा औषधीको व्यवस्था गरिनेछ साथै नियमित अनुगमन गरिने व्यवस्था मिलाइनेछ । ✓ कृषिलाई व्यावसायीकरण गर्नको लगि हाईटेक नर्सरीको स्थापना गरिनुका साथै टनेल तथा थोपा सिँचाई जस्ता प्रविधिहरुको विस्तार गरिनेछ । ✓ व्यवसायिक उत्पादनमा कृषकहरुलाई सघाउ पु-याउने खालका कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।
कृषिमा लगानी वृद्धि गर्न निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थाहरुसँग समन्वय गर्ने ।	✓ नेपाल राष्ट्र बैंकको मौद्रिक नीति अनुसार कृषिमा सहुलियतपूर्ण व्याजदरको सुविधालाई गाउँपालिका जमानतमा बसी सहकारी बैंक तथा वित्तिय संस्थाद्वारा ऋण उपलब्ध गराईनेछ । ✓ दातृ निकायको सहयोगमा कोष खडा गरी सस्तो व्याजदरमा

	गाउँपालिकाले उद्यमीहरुलाई ऋण उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ ।
कृषि नीति तर्जुमा तथा योजना निर्माण, कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।	✓ विगतका वर्षहरुमा गाउँपालिकाद्वारा वितरण गरिदै आएका बोटबिरुवाहरुको कडा अनुगमन गरि आगामी सालका निमित्त नीति तयार गरिदै लगिनेछ । ✓ स्थानीय प्रजातिका धान मकै, कोदो, कोसेबाली लगायतका अन्नहरुको संरक्षणको लागि स्थानीय बीउ संरक्षण र विकास गर्ने गरी बीउ बैंकको स्थापना गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिका भित्रका बाँझो जमिनलाई कार्यविधि निर्माण गरि कृषकहरुलाई निश्चित समयका लागि लिजमा खेती गर्नका लागि जग्गा उपलब्ध गराइनेछ ।
कृषि पूर्वाधारहरु निर्माण गर्ने ।	✓ कृषि सङ्कलन केन्द्र ३ वटा स्थापना गर्नको लागि प्रदेश सरकारसँग आवश्यक समन्वय गरिनेछ । ✓ गोलभेडा तथा फलफूल एंव अन्य कृषिजन्य वस्तुहरुको प्रशोधनको लागि प्रशोधन केन्द्र स्थापना तथा संचालनको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ । ✓ नियमित पानी लाग्ने कुलो मर्मतका लागि मर्मत संभार कोषबाट खर्चको व्यवस्था गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : कृषि विकास									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	हावापानी अनुकुल कृषि पकेट क्षेत्र कार्यक्रम	कृषि सम्बन्धी आवश्यक पूर्वाधारहरु जस्तै संकलन केन्द, चिस्यान केन्द आदि निर्माणमा भएको हुने	१०	२	२	२	२	२	संघ/प्रदेश/स्थानीय
२	आलु, किवि, काउली, बन्दा, धान, ओखर (वडा न. १)		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
३	धान, मकै, किवि, कागती, खुर्सानी, अदुवा (वडा न. २ र ३)		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
४	खुर्सानी, अदुवा (वडा न. ४)		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
५	किवि, अभोकाडो, आँप, लिचि, ओखर (वडा न. ५)		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
६	मकै, कफी, कागती, अभोकाडो (वडा न. ६)		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
७	सिचाइ कुलो, पोखरी र डिपवोरीङ को		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
८	एक घर एक प्लाष्टिक पोखरी		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
९	उन्नत जातको विउविजन वितरण		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
१०	प्रत्येक वडामा १ संकलन केन्द्र		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
११	गा.पा. स्तरीय शित भण्डारण (तिवारी भञ्याङ)		३००	५०	१००	१००	५०		संघ/स्थानीय
१२	कृषिजन्य प्रशोधन उधोग स्थापना, बजारीकरणको लागि निजीक्षेत्र सँग समन्वयकारी भुमिका		४००	१००	५०	५०	१००	१००	संघ/स्थानीय
१३	बेमौसमी तरकारी खेति (वडा न. २, ३, ४)		३०	६	६	६	६	६	संघ/स्थानीय
१४	एक घर एक करेसाबारी		२०	४	४	४	४	४	स्थानीय
१५	हाट बजार स्तरीकरण र व्यवस्थापन		३०	१०	५	५	५	५	प्रदेश/स्थानीय
१६	कृषि सिप विकास तालिम		२०	४	४	४	४	४	संघ/स्थानीय

१७	कृषि तथ्याङक व्यवस्थापन		१०	४	२	२	१	१	स्थानीय
१८	गोठे मल सुधार तथा भर्मिकम्पोष्ट		१०	२	२	२	२	२	स्थानीय
१९	रासायनिक विषादी न्यूनिकरण अभियान		१०	२	२	२	२	२	प्रदेश/स्थानीय
२०	कृषि उत्पादन वृद्धिका लागि कृषि आधुनिकिकरण र यान्त्रिकरण		५०	१०	१०	१०	१०	१०	संघ/स्थानीय
२१	उत्कृष्ट कृषक पोत्साहन कार्यक्रम		१०	२	२	२	२	२	स्थानीय
२२	कृषि विमा अनुदान		५	१	१	१	१	१	संघ/स्थानीय
२३	कृषि सुचकरण प्रणाली (प्रमाणपत्र वितरण)		३०	७	७	६	५	५	प्रदेश/स्थानीय
२४	कृषि ल्याब प्रयोगशाला (गा.पा. भवन)		१०	५	५				संघ/स्थानीय
जम्मा			**१२१५**	**२६३**	**२५६**	**२५०**	**२४८**	**१९८**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	आफ्नो उत्पादन तथा आयले वर्षभरी खान पुग्ने परिवारको वृद्धि भएको हुने	वर्षभरी खान पुग्ने परिवार	प्रतिशत	५४	६०	६२	६४	६६	७०	गापा	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसँग सहकार्य भएको हुने	४	२	१.४
असर	तरकारी वार्षिक उत्पादन वृद्धि भएको हुने	तरकारी वार्षिक उत्पादन	मे.टन	७००					१०००	"		४	२	१.४
	फलफुल वार्षिक उत्पादन वृद्धि भएको हुने	फलफुल वार्षिक उत्पादन	मे.टन	३००					५००	"		४	२	१.४

प्रतिफल	व्यवसायिक कृषि फार्म बढेको हुने	कृषि फार्म	संख्या	१२०	१३०	१५०	१६५	१८५	२००	”		४	२	१.४
	प्रधानमन्त्री तथा कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाबाट लाभान्वित किसान बढेको हुने	लाभन्वित किसान	घरधुरी	५०					१००	”	कृषकहरु व्यवसायिक खेती तथा पशुपन्छी पालन प्रति प्रोत्साहित भएको हुने	४	२	१.४
	सञ्चालनमा रहेको कृषि बजार, हाटबजार तथा कृषि थोकबजार वृद्धि भएको हुने	बजार	संख्या	२				३	४	”		४	२	१.४
	कृषि उपजहरु विक्रीका लागि नजिकको बजार क्षेत्रमा पुग्न लाग्ने समयावधि घटेको हुने	समयावधि	घण्टा	१			०.७५		०.५	”		४	२	१.४
	कृषि वीमा सेवाबाट लाभान्वित कृषक बढेको हुने	लाभान्वित कृषक	संख्या	०	२०%	४०%	६०%	८०%	१००%	”	कृषकहरुलाई प्राविधिक सहयोग तथा सुविधाहरु नियमित उपलब्ध भएको हुने	४	२	१.४
	कृषि पेशामा संलग्न जनसंख्या बढेको हुने	जनसंख्या	प्रतिशत	६४					६५	”	निजी क्षेत्र लगानी वृद्धिमा आकर्षित भएको हुने	४	२	१.४
	व्यवसायिक कृषि उत्पादनमा संलग्न कृषक बढेको हुने	कृषक	संख्या	१५					२५	”		४	२	१.४
	कृषि सहकारी संस्था बढेको हुने	कृषि सहकारी संस्था	संख्या	५	-	-	६	-	८	”		४	२	१.४
	कृषि सहकारीमा आवद्ध कृषक बढेको हुने	कृषक	संख्या	२४०	२५०	३००	३५०	४००	५००	”	जलवायु परिवर्तनको न्यून असर भएको हुने	४	२	१.४
	किसान परिचयपत्रबाट लाभान्वित कृषकहरु बढेको हुने	लाभान्ति कृषक	प्रतिशत	०	५०	-	६०	८०	१००	”		४	२	१.४

४.२ पशुपन्छीपालन

पृष्ठभूमि

नेपालमा कुल कृषि ग्राहस्थ्य उत्पादनमा एक चौथाई भन्दा बढी योगदान दिने पशुपंक्षी क्षेत्रमा साना तथा मझौला किसानहरूको बाहुल्यता रहेको छ । मूलतः निर्वाहमुखी पशुपंक्षीपालन भएको र उन्नत प्रविधि तथा उत्पादन सामाग्रीहरूको यथोचित उपलब्धता नभएकाले पशुपंक्षी विकासतर्फ आशातित उपलब्धि हुन सकेको छैन । साथै वित्तीय पहुँच सर्वसुलभ नहुनु, बजार पूर्वाधारको विकास नहुनु, मूल्य श्रृंखलामा कार्यगत समन्वय हुन नसक्नु जस्ता कारणहरू पनि अवरोधका रुपमा रहेका छन् । आम उपभोक्ताहरूको क्रयशक्तिमा आएको बृद्धि र प्रवर्द्धन हुँदै गरेको पर्यटन व्यवसायले पशुपंक्षीजन्य उत्पादनहरूको बढ्दो माग पूर्तिका लागि यस क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्न जरुरी छ ।

समस्या

पशुपन्छीमा लाग्ने रोग व्यवस्थापन र सुधारिएका प्रणाली सम्बन्धी जानकारीको कमी, पशुपन्छी बजारीकरण र भण्डारणमा किसानको सामूहिक स्वामित्व हुन नसक्नु, उत्पादन, अुनसन्धान र प्रसार बीच समन्वयको कमी, बजारीकरण र पशुपक्षी पालनको निमित्त आवश्यक उन्नत नस्ल, रोग र महामारीको रोकथाम एवम पशु व्यवस्थापन सम्बन्धी उचित ज्ञानको कमी, पशु र मत्स्यपालनमा उपयुक्त यान्त्रिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्नु आदि प्रमख समस्या हुन् ।

चुनौति

पशु प्राविधिकको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न, पशुपन्छीपालन सम्बन्धी संस्थागत तथा संरचनागत व्यवस्था गर्न, स्थानीय सरकारको मातहतमा आएको कृषि प्रसार सेवालाई व्यवस्थापन र सदृढीकरण गर्न, परम्परागत पशुपन्छीपालन ज्ञानको पुर्नखोज गरी आधुनिकीकरण र उपयोग गर्न, अन्तर-सरकार समन्वय प्रभावकारी बनाउन, पशुपन्छीपालनमा उपयुक्त व्यावसायीकरण गर्न, कृषि अनुदानलाई प्रतिस्पर्धी बजारको विकास हुने गरी उपयोग गर्न, पशुपन्छीमा देखिने किरा तथा रोगको पहिचान तथा नियन्त्रण गर्न आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

मासुजन्य र दुग्ध उत्पादनको बढ्दो माग हुनु, दुग्ध क्षेत्रलाई औद्योगिक चरणमा समावेश गराई पौवादुङमालाई विकास गर्न, पशुपालनका पकेट क्षेत्र र सुपर जोनको बलियो आधार हुनु, युवा पुस्तामा आधुनिक पशुपन्छीपालन प्रति आर्कषण बढ्दै जानु, आन्तरिक तथा बाह्य बजारमा नियार्तको अवसर हनु, बढ्दो सडक संजाल, ज्ञान, सीप, पुँजी र उन्नत प्रविधिसहित वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका यवा पशुपन्छीपालन क्षेत्रमा आकर्षित हुनु, उपयुक्त पशुपन्छीपालन व्यवसायमा प्रविधिको प्रयोग बढ्दै जानु तथा हरेक व्यवसायलाई व्यवसायिक ढङ्गले काम गर्ने संस्कार विकास हुँदै जानु, खुल्ला चरन क्षेत्र र खोलाको किनार भएका कारण वाखापालनलाई पनि व्यवसायिक पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न आदि प्रमुख अवसर हुन् ।

लक्ष्य

पशु जन्य उत्पादनमा आत्म निर्भर भई निर्यात घटाउने ।

उद्देश्य

१. पशुपन्छी व्यवसायलाई प्रविधियुक्त, परिणाममुखी, व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।
२. पशुपन्छी व्यवसायलाई स्वरोजगारको माध्यमका रूपमा विकसित गर्दै आयआर्जनको दिगो स्रोतको रूपमा विकास गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
पशुपन्छी खाद्य वस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी आत्मनिर्भर बनाउने ।	✓ गाई भैसीमा कृतिम गर्भाधान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ गाई प्रर्वद्धन, भैसी प्रवर्द्धन तथा बाखा प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ खाली जग्गमा उन्नत जातका घाँस तथा डाले घाँसको विउ लेर्ना

	वितरण गरिनेछ । ✓ बङ्गुर पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ पशुहरुका महामारी रोग नियन्त्रणको लागि प्रत्यक वर्ष खोप कार्यक्रम प्रभावकारी तरिकाले सञ्चालन गरिनेछ ।
पशुपन्छी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न प्रविधि, प्राविधिक तथा वित्तीय सेवा उपलब्ध गराउने ।	✓ प्रत्येक वडामा एक एक जना पशु प्राविधिक राखिनेछ । ✓ व्यवस्थित पशुपालन तालिम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ जुनोटिक रोग सम्बन्धी जनचेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ पशु बीमा तथा नश्ल सुधार कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । लागतमा आधारित र उत्पादनमा आधारित हुनेछ ।
पशुपन्छीजन्य वस्तुको वजार प्रवर्द्धन गर्ने ।	✓ प्रत्येक वडामा डेरी(दुध संकलन केन्द्र) स्थापना गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकामा कम्तिमा एउटा आधुनिक पशु बधशाल स्थापना गरिनेछ । ✓ प्रत्येक वडामा पशु हाट बजारको स्थापना गरिनेछ । ✓ कृषि उपजको बजारीकरण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । साविकको अण्डा र मासुमा आत्मनिर्भर कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिदै उचित बिक्री वितरणको व्यवस्था गरिनेछ ।
पशु सुरक्षा एवं प्रवर्द्धन गर्ने	✓ पशुपालक कृषकरुलाई बजारीकरण गर्नलाई दुग्ध डेरिको स्थापना गरिनेछ । दुग्ध उत्पादन तथा बजारीकरणको सुलभ व्यवस्था गरिनेछ । ✓ उपयुक्त वडाको छनौट गरी एक घर एक मौरी घारको नीति अवलम्वन गरिनेछ । ✓ कृषि तथा पशुपन्छी जन्य प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोग नियन्त्रण सम्बन्धमा रोकथाम तथा नियन्त्रणको नीति अबलम्बन गरिनेछ । जस्तै रेबीज भ्याक्सिन शिविर सप्ताह, पी. पी. आर भ्याक्सिनेसन । ✓ बधशाला तथा आधुनिक प्रविधियुक्त तथा प्रोटेवल शित भण्डरको निर्माणतर्फ जोड दिईनेछ । यसका निमित्त प्रदेश सरकार र संघीय सरकारसँग प्रसस्त मात्रामा समन्वय गरिनेछ । ✓ साना खालका चिलिङ मेशिनहरु अनुदानमा वितरण गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ । ✓ आर्थिक तथा सामाजिक क्षेत्रका हिसाबले पछाडी पारिएका वर्गहरुलाई प्राथमिकता दिई पशु क्षेत्रमा रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ साना तथा निर्वाहमुखी पशुपालन गर्ने कृषकलाई दाना तथा घाँसको विउ र बेर्ना वितरणमा अनुदान दिने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : पशुपन्छी पालन										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	उन्नत जात गाई पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	आयआर्जनमा वृद्धि	१००	२०	२०	२०	२०	२०		संघ/स्थानीय
२	व्यवसायिक बाखा पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम		६०	२०	१०	१०	१०	१०		संघ/स्थानीय
३	व्यवसायिक वङगुर पालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम		९०	२०	२०	२०	२०	१०		संघ/स्थानीय
४	कृतिम गर्भधारण कार्यक्रम	पशुमा नश्ल सुधार	५०	१०	१०	१०	१०	१०		प्रदेश/स्थानीय
५	दुध संकलन केन्द्र	आयआर्जनमा वृद्धि	१००	३०	३०	४०				संघ/स्थानीय
६	चरन क्षेत्र प्रर्वद्धन कार्यक्रम		१००	२०	२०	२०	२०	२०		संघ/स्थानीय
७	व्यवसायिक पशुपालन तालिम (गाई, भैसी, बाखा, वङगुर, कुखुरा)	आधुनिक व्यावसायिकको सिप क्षमता अभिवृद्धि	४०	८	८	८	८	८		संघ/स्थानीय
८	पशु वधशाला स्थापना	पशु सेवा	३०			१०	१०	१०		स्थानीय
९	खोप संचालन कार्यक्रम		७०	१४	१४	१४	१४	१४		संघ/प्रदेश/स्थानीय
१०	स्कुल शिक्षा कार्यकम (जुनोरिक रोग सम्वन्धि	पशु रोग नियन्त्रण	१५	३	३	३	३	३		प्रदेश/स्थानीय
११	भेटनरी प्रयोगशाला तथा पशु उपचार कक्ष स्थापना	पशु स्वास्थ्य सेवामा प्रभावकारी सेवा पुग्ने	१००	३०	४०	३०				संघ/स्थानीय
१२	पशु हाटवजार संचालन तथा व्यवस्थापन	वजार प्रवर्द्धन	६०	२०	१०	१०	१०	१०		प्रदेश/स्थानीय
१३	भेटनरी एम्वुलेन्स संचालन कार्यक्रम	पशु स्वास्थ्य सेवामा प्रभावकारी सेवा पुग्ने	१००	५०	५०					संघ/प्रदेश/स्थानीय
१४	मासु पसल सुधार कार्यक्रम	वजार प्रवर्द्धन	२०	४	४	४	४	४		स्थानीय
जम्मा			**९३५**	**२४९**	**२३९**	**१९९**	**१२९**	**११९**		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	व्यवसायिक पशुपालनमा संलग्न परिवार बढेर आयआर्जन वृद्धि भएको हुने	व्यवसायिक पशुपालनमा संलग्न परिवार	संख्या	१०	२०	४०	६०	८०	१००	गापा		४	२	१.४
असर	दुध तथा दुधजन्य उत्पादन वृद्धि भएको हुने	उत्पादन	मे.टन	२८८					५००	"	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रँग सहकार्य भएको हुने	४	२	१.४
	वार्षिक कुखुराको मासु उत्पादन वृद्धि भएको हुने	उत्पादन	मे.टन	२००					३५०	"		४	२	१.४
	वार्षिक कुखुराको अण्डा उत्पादन वृद्धि भएको हुने	संख्या	लाख	२.५३					४	"		४	२	१.४
प्रतिफल	बार्षिक खरिद विक्री भेडा, खसी, बोका वृद्धि भएको हुने	बार्षिक खरिद विक्री भेडा, खसी, बोका	संख्या	६००	९००	१२००	१५००	१८००	२०००	"	कृषकहरु व्यवसायिक पशुपन्छी पालन प्रति प्रोत्साहित भएको हुने कृषकहरुलाई प्राविधिक सहयोग तथा सुविधाहरु नियमित उपलब्ध भएको हुने	४	२	१.४
	व्यवसायिक पशुपालन फर्म वृद्धि भएको हुने	व्यवसायिक पशुपालन फर्म	संख्या	९०	११०	१३०	१५०	१८०	२००	"		४	२	१.४
	भैसी फार्म वृद्धि भएको हुने	भैसी फार्म	संख्या	५	८	११	१४	१७	२०	"		४	२	१.४
	गाई फार्म वृद्धि भएको हुने	गाई फार्म	संख्या	३०	४०	६०	७०	९०	१००	"		४	२	१.४

	क्रियाशिल ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता वृद्धि भएको हुने	कार्यकर्ता	संख्या		२०	४०	६०	८०	१००	"	निजी क्षेत्र लगानी वृद्धिमा आकर्षित भएको हुने	४	२	१.४
	पशुपालनसम्बन्धी उपलब्ध प्रविधि, (खोप, कृत्रिम प्रजनन, क्यासट्रेसन....) उपयोग गर्ने घरपरिवार वृद्धि भएको हुने	घरपरिवार	संख्या	५००	१०००	१५००	२०००	२५००	३०००	"		४	२	१.४

४.३ उद्योग व्यापार व्यवसाय

पृष्ठभूमि

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले लघु, घरेलु तथा साना उद्योग, उद्यमशीलताको विकास र प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्य स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रमा राखेको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा उद्योग, वाणिज्य र सेवा क्षेत्रहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । परम्परागत कृषि प्रणाली माथिको अत्याधिक निर्भरतालाई कम गर्न कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरणका साथ साथै उद्योग, वाणिज्य र सेवा क्षेत्रहरूको पनि निरन्तर विकास हुन सकेमा नै गाउँपालिकाको आर्थिक समृद्धिमा उल्लेख्य सफलता हाँसिल गर्न सकिन्छ ।

समस्या

अपेक्षाकृत रूपमा उद्योगमा लगानी आकर्षित गर्न नसक्नु, उद्योग विकासका लागि दक्ष जनशक्तिको विकास र उपयोग हुन नसक्नु, सक्षम र दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्न संस्थागत संयन्त्र नहुनु, उद्योगलाई कृषि, वन तथा खनिज जस्ता क्षेत्रसँग आबद्ध गर्न नसक्नु, कृषि र वनका उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि बिना निर्यात हुनु, निर्यातयोग्य वस्तुको उत्पादन र विविधीकरण हनु नसक्नु, जमिन, भौतिक पूर्वाधार र ऊर्जाको अपर्याप्तता, कामदारको न्यून उत्पादकत्व, आयातित वस्तुसँग प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु, उद्योग स्थापनामा नवीनतम सोचको कमी, उद्योगलाई पर्यटनसँग जोड्न नसक्नु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

आयात व्यापारलाई प्रतिस्थापन गर्ने उद्योग स्थापना र सञ्चालन गर्नु, उत्पादनमूलक उद्योगमा लगानी बढाउनु, गणुस्तरीय वस्तुको उत्पादन र प्रतिस्पर्धी क्षमतामा वृद्धि गर्नु, उद्यमशीलता र संस्थागत संस्कृतिको विकास गर्नु, सहुलियत ब्याजदरमा पर्याप्त कर्जा उपलब्ध गराउनु, युवालाई उद्योगतर्फ आकर्षित गर्नु र औद्योगिकीकरणलाई वातावरण सन्तलुनका साथै पर्यटन क्षेत्रसँग तालमेल मिलाउनु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

आयात निर्यातको सहज अवस्था, कृषि तथा वनजन्य कच्चा पदार्थको सहज उपलब्धता, बढ्दो ऊर्जा आपूर्तिका कारण उद्योगधन्दा सञ्चालन गर्न सहज वातावरण सजृना हुनु, व्यवसाय उन्मुख सीप विकास तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुनु, स्थानीय कच्चा पदार्थको प्रयोगमा आधारित उद्योग व्यवसाय, उद्योग ग्रामको सञ्चालन गर्न, नयाँ नयाँ लगानीका क्षेत्रहरुको पहिचान गरि लगानी प्रवर्द्धन गर्न, जडिबुटी प्रशोधन केन्द्रको स्थापना गर्न आदि प्रमुख अवसर हुन् ।

लक्ष्य

उद्योग र व्यापारको विस्तार गरि गाउँपालिकाको विकास र अर्थतन्त्र सुधार गर्ने ।

उद्देश्य

१. औद्योागिक र व्यापारिक क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गरि अर्थतन्त्रमा योगदान पु¥याउनु ।

२. प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गरी लगानी मैत्री वातावरण सिर्जना गरि रोजगारीको अवसर थप गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
साना तथा घरेलु उद्योगहरु संचालन र प्रवर्द्धन गर्ने ।	✓ कृषिमा आधारित साना तथा लघु उद्योगमा अनुदान तालिमको व्यवस्था मिलाइनेछ । ✓ स्थानीय उद्योगबाट उत्पादित सामाग्रीको बिक्री वितरण तथा निर्यातको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ । ✓ महिला उद्यमीहरुलाई उद्यमशीलता सम्बन्धी शिक्षा दिइनेछ । ✓ उत्पादित वस्तुहरु उद्योग वाणिज्य संघसँग समन्वय गरी बिक्रीको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

	✓ गरीबी निवारणका लागि लघुउद्यम कार्यक्रम (MEDPA) मार्फत दक्ष रोजगारको सृजना, तालिमको ताजगीकरण र प्रविधि हस्तान्तरण कार्य गरिनेछ। जस्तै मोटरसाईकल, अटो मर्मत तालिम, ईलेक्ट्रिसियन तालिम, सिकर्मी तथा डकर्मी तालिम। ✓ स्थानीय उत्पादनको प्रवर्द्धन र बजारीकरणका लागि नीतिगत र कार्यक्रमको व्यवस्था गरी सो अनुसार बजार व्यवस्थापन गरिनेछ।
उद्योगहरुलाई आवश्यक पर्ने सेवा विकासमा जोड दिने।	✓ उद्यम विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने निकाय तथा सहयोगी निकायसँग समन्वय गरी क्षमता विकास गरिनेछ। ✓ प्रविधि अनुसन्धान र हस्तान्तरणमा सार्वजनिक, निजी बौद्धिक (Public Private Academic) सहकार्य गरिनेछ। ✓ औद्योगिक तथ्याङ्कलाई डिजिटाइजेशन गर्दै उद्योग तथा व्यवसायलाई प्रविधिमैत्री बनाइनेछ। ✓ उत्पादित वस्तुहरूको गुणस्तरीयता सुनिश्चित गर्न संस्थागत संयन्त्रको विकास गरिनेछ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : उद्योग, व्यापर, व्यवसाय									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	कृषिमा आधारित प्रशोधन उद्योगको सम्भाव्यता अध्ययन	औद्योगिक विकास रोजगारीका साथै आन्तरिक उत्पादनमा वृद्धि भएको हुने	२०	२०					स्थानीय तह आफै
२	कागज उद्योग (नेपाली कागज)		३००	१००	१००	१००			संघ/प्रदेश/स्थानीय
४	उद्यमशिलता सम्बन्धी कार्यक्रम		१५	३	३	३	३	३	स्थानीय तह आफै
५	सिप विकास तालिम		५०	१०	१०	१०	१०	१०	प्रदेश
६	उपयुक्त प्रविधिमा पहुँच कार्यक्रम		१५	३	३	३	३	३	स्थानीय तह आफै
७	बजारीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम		१०	२	२	२	२	२	स्थानीय तह आफै
८	रैथाने फलफूल तथा जडीबुटीबाट प्ययेपदार्थ उत्पादन गर्ने उद्योग		५०	१०	१०	१०	१०	१०	प्रदेश
९	बजार अनुगमन		५	१	१	१	१	१	स्थानीय तह आफै
जम्मा			**४६५**	**१४९**	**१२९**	**१२९**	**२९**	**२९**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइएको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	औपचारिक/अनौपचारिक क्षेत्रका चालु लघु, घरेलु तथा साना उद्योग (रु.१ करोड सम्मको) वृद्धि भई समृद्ध समाज निर्माण भएको हुने	लघु, घरेलु तथा साना उद्योग	संख्या	२५	३५	४५	५५	६५	७५	गापा	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्र सँग सहकार्य भएको हुने	४	२	१.१
असर	व्यापार व्यवसाय बढेको हुने	व्यापार व्यवसाय	संख्या	२७०					५००	"		४	२	१.१
प्रतिफल	सुचारु औद्योगिक ग्राम भएको हुने	सुचारु औद्योगिक ग्राम	संख्या	०					१	"	लगानी मैत्री वातावरण श्रृजना भएको हुने	४	२	१.१
	रोजगारीमा गैरकृषि क्षेत्रको योगदान वृद्धि भएको हुने	रोजगारीमा गैरकृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	३६	४०	४२	४६	४८	५०	"		४	२	१.१
	वौद्धिक सम्पत्ति संरक्षण अन्तर्गत आधिकारीक निकायमा दर्ता भई व्राण्डिङ गरिएका जडीवुटी, हस्तकला तथा अन्य उत्पादनहरु भएको हुने	उत्पादन	संख्या	०	-	-	-	-	१	"		४	२	१.१

	तरकारी, फलफुल, खाद्यान्न लगायत अत्यावश्यक उत्पादनहरुको नियमित आपूर्ति तथा विक्री वितरणका लागि बजार केन्द्रहरु वृद्धि भएको हुने	बजार केन्द्र	संख्या	३	–	४	५	–	६	”		४	२	१.१

४.४ पर्यटन विकास

पृष्ठभूमि

पौवादुङमा गाउँपालिका पर्यटकीय हिसावले महत्वपुर्ण गाउँपालिका हो । यो गाउँपालिकामा रहेका पर्यटकीय स्थानहरुको प्रचार प्रसारको अभावकवा कारण वाह्य पर्यटकहरु त आउन सकेका छैनन् तर आन्तरिक पर्यटक भने आउने क्रम दिन प्रतिदिन बढ्दै गइरहेको छ । पछिल्लो समयमा भएको सूचना संचारको विकासले गर्दा यहका विभिन्न स्थानहरुको प्रचार प्रसार हुन थाले पछि आन्तरिक पर्यटकहरु वढ्न थालेका हुन् । यस क्षेत्रमा चिया पसल र घरबास जस्ता सेवामूलक र रोजगारमूलक क्षेत्रको रुपमा अपेक्षा गरिएको पर्यटन क्षेत्र समृद्धिको एक प्रमुख सम्वाहक हो ।

समस्या

पर्यटकीय गन्तव्यको विकास र विविधीकरण हुन नसक्नु, पर्यटकलाई आकर्षित गर्न चाहिने सेवा, सुविधा र पर्यटकीय वस्तुको कमी हुनु, पर्यटन क्षेत्रमा निजी लगानी अन्तर्गत स्तरीय होटल, रेष्टुरेण्ट, होमस्टे आदि वृद्धि हुन नसक्नु, धार्मिक पर्यटकीय स्थलको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, पर्यटकीय सूचना प्रवाह व्यविस्थत र प्रभावकारी हुन नसक्नु, आन्तरिक र बाह्य पर्यटकको व्यविस्थत अभिलेख नहुनु, पयर्टनको लाभ स्थानीय समुदायले अपेक्षित रूपमा प्राप्त गर्न नसक्नु आदि प्रमख समस्या हुन् ।

चुनौति

पर्यटकीय विकासको लागि आवश्यक यातायात, सञ्चार र अन्य संरचनाहरुको विकास र व्यवस्थापन गर्न, पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान, संरक्षण र विकास गर्न, पर्यटकीय क्षेत्रको विकास, संरक्षण र प्रचार प्रसार गर्न आर्थिक जोहो गर्न, पर्यटकीय क्षेत्रलाई व्यवसायिकरण गर्न, साथै पर्यटनलाई रोजगारीको माध्यम बनाउन चुनौती रहेको छ ।

अवसर

आवश्यक पूर्वाधारको विकास गरी पर्यटन क्षेत्रको पर्याप्त रुपमा प्रचार प्रसार गरेर गाउँपालिकालाई पर्यटकीय हिसाबले अग्रणी स्थानमा पुऱ्याउन सकिने प्रचुर सम्भावना हुनु, आम मानिसहरुको पर्यटकीय चेतना अभिवृद्धि गर्न र पर्यटनलाई व्यवसायिकरण गर्न विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न, मौलिक संस्कृति झल्किने खालको होमस्टे लगायतका पर्यटन उद्योगको विकास गर्न, संस्कृति र पर्यटनको क्षेत्रमा सम्भाव्यता अध्ययन, अनुसन्धान र अनवेषण कार्य गरी थप पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान र विकास गर्न, गाउँपालिकाका अन्य स्थानहरुको सम्भाव्यता अध्ययन गरी पर्यटकहरुलाई उत्साहित गर्ने खालका उपयुक्त प्रकारका नयाँ र साहसिक खेलहरुको स्थापना गर्न जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

लक्ष्य

पर्यटनलाई आम्दानीको श्रोतको रुपमा विकास र विस्तार गर्ने ।

उद्देश्य

१. पौवादुङमालाई सुरक्षित, गुणस्तरिय र पर्यटन मैत्री बनाई आकर्षक पर्यटक स्थलको रुपमा विकास गर्नु ।
२. पर्यटकिय क्षेत्रबाट प्राप्त लाभले आर्थिक उन्नतिमा सहयोग पुऱ्याउनु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
पर्यटनको विकास र प्रवर्द्धनका लागि नीति निर्माण र संस्थागत विस्तार गर्ने ।	✓ गाउँपालिका भित्रका धार्मिक एवं पर्यटकीय स्थलहरुको निर्माण र व्यवस्थापनमा आवश्यक वजेट प्रबन्ध गर्ने गराउने नीति लिइनेछ । ✓ पर्यटन गन्तव्यहरुलाई एकीकृत गरी पर्यटन प्याकेजको निर्माण गरी पर्यटकलाई आकर्षित गर्ने नीति अवलम्वन गरिनेछ । ✓ पर्यटकको उचित सेवा, सत्कार र सुरक्षा प्रबन्ध सहितको पर्यटकीय आवास व्यवस्थापन गर्न होटलहरुको न्यूनतम सेवा र गुणस्तर मापदण्ड निर्धारण गरिनेछ ।

पर्यटकिय स्थलहरुको सुधार, व्यवस्थापन तथा निर्माण गरी रोजगारी र आयमा वृद्धि गर्ने ।	✓ संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय (संघ), पर्यटन तथा संस्कृति मन्त्रालय (प्रदेश) र गाउँपालिकाको संयुक्त लगानीमा च्याङ्गे पोखरी, अरुणडाँडा, सन्तानेश्वर, कोटगढी क्षेत्रका लागि पर्यटकीय स्थल निर्माण तथा प्रचार प्रसार व्यवस्थापनका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गर्नका साथै अन्य पर्यटकीय स्थलको पहिचान र विस्तृत अध्ययन गरिनेछ । ✓ स्थानीय धार्मिक, साँस्कृतिक एवं प्राकृतिक रुपले मनोरम तथा सुन्दर स्थलहरुको संरक्षण, संवर्द्धन तथा प्रवर्द्धन गर्दै प्रचार प्रसारको माध्यमद्वारा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरु भित्र्याई यस गाउँपालिकाबासीको आय आर्जनमा अभिवृद्धि आउने तथा जीवनस्तर उकास्नमा टेवा पुर्याइनेछ । ✓ रक क्ल्याम्बिङ, साईक्लिङ जस्ता साहसिक पर्यटकलाई सहयोग पुग्ने खालका पूर्वाधार विकास एंव प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ✓ अरुणडाँडा सडकको स्तरोन्नती गर्न र अरुणडाँडा पर्यटन प्रवर्द्धन महोत्सवका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरिनेछ । ✓ गढिडाँडा संरक्षण र प्रवर्द्धनको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरिनेछ ।
पर्यटन व्यवसायबाट आर्थिक उन्नति हाँसिल गर्ने ।	✓ संस्कृति र समुदायमा आधारत होमस्टे संचालन तथा प्रवर्द्धनका लागि क्षमता अभिवृद्धि, पूर्वाधार विकास र पहुँच विस्तार जस्ता कार्य सञ्चालन गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ । जस्तै शेर्पा होमस्टे अरुणडाँडा, मगर होमस्टे चाम्ताङ । ✓ पुष्पलाल मध्य पहाडी राजमार्ग अन्तर्गत पौवादुङमा गाउँपालिकाको वडा नं २ तिवारीभञ्ज्याङको हङ्गायो खोला ओढारे प्रवेशद्वार हातामा गाउँपालिकाको पूरानो संस्कृति झल्कने गरि र गाउँपालिकालाई प्रत्यक्ष आम्दानी पनि हुँने गरि हाङ्गायो ओढारे रिफ्रेसमेन्ट सेन्टर निर्माण गरिनेछ । ✓ आन्तरिक एवं बाह्य पर्यटक भित्रयाउने सहयोग पुग्ने खालका पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान, संरक्षण र विकास गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : पर्यटन विकास									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	अरुणडाँडा (वडा न. १)	पर्यटन गनतव्यको पहिचान, प्रर्वधन र विस्तार पर्यटकिय वस्तु तथा सेवाको विकास, विस्तार र विविधिकरण	२००	४०	४०	४०	४०	४०	संघ/स्थानीय
२	च्याङ्ग्रे पोखरी (वडा न. ३)		५०	१०	२०	१५	५		प्रदेश/स्थानीय
३	सन्तानेश्वर (वडा न. ५)		८०	१६	१६	१६	१६	१६	संघ/स्थानीय
४	कोटगढी (वडा न. २)		१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/स्थानीय
५	गढीडाँडा (वडा न. ५)		५०	१०	१०	१०	१०	१०	संघ/स्थानीय
६	गुफा (वडा न. १)		१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/स्थानीय
७	चिवाचुङ डाँडा (वडा न. २)		१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/स्थानीय
८	आहाल डाँडा (वडा न. ४)		१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/स्थानीय
९	संङखरलुङ्ग देवी थान (वडा न. ६)		२००	१००	५०	५०			संघ/स्थानीय
१०	नाग गुँफा संरक्षण (वडा न. १, २, ३)		१००	१०	१०	१०	२०	५०	संघ/स्थानीय
११	भाते ढिकुरा आर्यघाट		१००	५०	५०				संघ/स्थानीय
१२	भलिका सामुदायिक वन पिक्निक स्थल (वडा न. ६)		१५०	५०	४०	३०	३०		संघ/स्थानीय
१३	कान्छी देवीथान (वडा न. ६)		२००	५०	५०	५०	५०		संघ/स्थानीय
१४	साकेलायान		५०	१०	१०	१०	१०	१०	प्रदेश/स्थानीय
जम्मा			**१५८०**	**४२६**	**३७६**	**३११**	**२६१**	**२०६**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण २०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	पुष्ट्याइएको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
प्रभाव	सुविधा सम्पन्न पर्यटकीय गन्तव्य स्थल (यातायात, संचार, सुरक्षा, होटेल आदि) निर्माण भई पर्यटक संख्या बढेको हुने	सुविधा सम्पन्न पर्यटकीय गन्तव्य स्थल	संख्या	४	५	-	-	-	६	गापा	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसँग सहकार्य भएको हुने	४	२	१.३
असर	धार्मिक पर्यटन सञ्चालन स्थान भई पर्यटन प्रवर्द्धन भएको हुने	धार्मिक पर्यटन	संख्या	१३	१५	१६	१८	१९	२०	"		४	२	१.३
प्रतिफल	स्तरोन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदाहरु भएको हुने	पर्यटकीय सम्पदा	संस्था	५	८	१०	१५	१८	२०	"	पर्यटन क्षेत्रमा लगानी गर्न निजी क्षेत्र आकर्षित भएको हुने	४	२	१.३
	सञ्चालित तथा व्यवस्थित पदमार्गको लम्बाइ (कूल) बढेको हुने	लम्बाइ (कूल)	कि.मि.	१		२	३	५	६	"	संघ, प्रदेश र अन्तर पालिका वीच सहकार्य र समन्वय भएको हुने	४	२	१.३
	व्यवस्थित होमस्टे तथा पर्यटकीय गाउँ भएको हुने	व्यवस्थित होमस्टे	संख्या	०	१				२	"		४	२	१.३

	व्यवस्थित वनभोज, उद्यम, पार्क भएको हुने	व्यवस्थित वनभोज, उद्यम, पार्क	संख्या	२	३		४	-	६	"		४	२	१.३
	तालिम प्राप्त टुर गाइड वृद्धि भएको हुने	तालिम प्राप्त टुर गाइड	संख्या	०	१०	१०	१०	१०	१०	"		४	२	१.३
	सालभरी भ्रमण गर्ने आन्तरिक पर्यटक बढेको हुने	आन्तरिक पर्यटक	संख्या	५०००	६०००	७०००	८०००	९०००	१००००	"		४	२	१.३
	सालभरी भ्रमण गर्ने वाह्य पर्यटक बढेको हुने	वाह्य पर्यटक	संख्या	१	१०	३०	५०	८०	१००	"		४	२	१.३

४.५ बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी

पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँका बैंक तथा सहकारी संस्थाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ । वित्तिय संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई गाउँ बाहिर जानबाट रोकी स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न आयमूलक कार्यमा लगानी गरिरहेका छन् । सहकारी संस्था प्रति जनताको अपनत्व बढी र प्रशासनिक झन्झट कमी हुने हुँदा वित्तीय क्षेत्रमा यहाँका जनताको पहुँच समेत बढेको छ ।

समस्या

गाउँपालिकामा पर्याप्त मात्रामा वित्तीय संस्थाहरु नहुनु, कर्जाको उपलब्धता र पहुँचमा कमी हुनु, समुहहरुमा संकलित बचतको उचित परिचालन नहुनु, सहकारी क्षेत्रको संरचनात्मक र संगठनात्मक व्यवस्था अपर्याप्त एवं अप्रभावकारी रहनु, सहकारीको प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक पर्ने औपचारिक सहकारी शिक्षा, तालिम तथा व्यवस्थित सहकारी सूचना प्रणालीको उपयुक्त विकास नहुनु, समुदायमा वित्तीय चेतनाको कमी हुनु जस्ता समस्याहरु छन् ।

चुनौति

वैंक तथा वित्तीय संस्थामा स्थानीयको पहुँच वढाउन, वित्तीय सेवा तथा सहकारी व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास गर्न, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाको महत्व तथा उपयोगिता सम्वन्धमा जानकारी गराउन, सहकारी तथा वित्तीय संस्थालाई आय आर्जन तथा रोजगारीका अवसरसँग आवद्ध गर्न, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई उत्पादन क्षेत्र तर्फ उन्मुख गराउन, सहकारी संस्थाहरूको नियमित नियमन तथा अनुगमन गर्न, अन्तर सहकारी समन्वय गर्न, कर्जामा सहज पहुँच स्थापना गर्न आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

कृषि, ऊर्जा र पूर्वाधार जस्ता क्षेत्रमा बैंकको लगानीलाई प्रोत्साहन गर्न, सहकारीको माध्यमबाट छरिएर रहेको पुँजी एकतृत गर्न, सामुहिक खेती, सामुहिक व्यापार, सामुहिक उद्योग एवं सेवामा सहज हुनु, सहकारी क्षेत्रमा महिलाको सहभागिता वृद्धि हुँदै जानु, स्थानीय स्तरदेखि राष्ट्रिय स्तरसम्म सहकारीका सञ्जाल विस्तार हुनु, सहकारीहरु स्थानीय सरकारको क्षेत्राधिकारमा पर्नु, सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रको पुँजीलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा आकर्षित गर्न केन्द्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकार प्रतिबद्ध रहँदै नीतिहरू बन्नु, सामाजिक सुरक्षा भत्तालाई बैंकिङ प्रणालीबाट वितरणको नीति रहनु, वाली, पशुपन्छी, स्वास्थ्य, यातायात लगायत विभिन्न किसिमका बिमा योजनाहरुसँग आबद्ध गराउने नीति रहनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

लक्ष्य

वित्तीय क्षेत्रमा नागरिकको पहुँच बढाई आर्थिक सुशासन कायम गर्ने ।

उद्देश्य

१. अर्थतन्त्रमा बैंक, वित्तीय संस्था र सहकारीको योगदान अभिवृद्धि गर्नु ।
२. कृषिजन्य र स्थानीय वस्तुको उत्पादन, प्रशोधन, बजारीकरण गर्न दिगो तथा प्रभावकारी सहकारी संख्यामा वृद्धि गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सहकारी सम्बन्धी नीतिगत र संस्थागत प्रबन्ध गर्ने ।	✓ सहकारी संथाको मापदण्ड कार्यान्वयन र नियमनमा विशेष जोड दिने नीति अवलम्वन गरिनेछ । ✓ विभिन्न खालमा सहकारी शिक्षा, सहकारी व्यवसाय प्रवर्द्धन जस्ता सहकारी सम्बन्धी आवश्यक तालिम संचालन गरिने नीति अवलम्बन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम अनुसारको योजना सहकारी तथा अन्य वित्तीय संस्थाहरुले प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने नीतिलाई अवलम्वन गरिनेछ ।

	✓ प्रत्येक वडामा एउटा नमूना सहकारीको स्थापना र संचालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ । हरेक गाउँमा उद्यम सहकारी/कृषि सहकारी र उपभोक्ता सहकारी स्थापनामा जोड दिईनेछ । ✓ गाउँपालिका भित्रका समान उद्देश्य र प्रकृतिको सहकारीहरुलाई एकिकरण गरि बृहत रुपमा गतिविधी तथा कारोबार सञ्चालन गर्दै वित्तीय पहुँच वृद्धि गरिनेछ । सोहि नीति अन्तर्गत गाउँपालिका स्तरमा एक सहकारीलाई ग्रामीण बैकको अवधारणामा सञ्चालन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिका क्षेत्रभन्दा बाहिर दर्ता भई यस गाउँपालिकाभित्र सञ्चालनमा रहेका सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई दायरामा ल्याईनेछ, दायरामा नआएका र गाउँपालिकाको सहकारी नीतिभन्दा फरक रुपमा कारोबार सञ्चालन गरिरहेका सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरुलाई कारोबारमा रोक लगाईनेछ ।
सहकारी संस्थाको सीप विकासको व्यवस्था गरी प्रभावकारी बनाउने ।	✓ गाउँस्थित सहकारी संस्थाहरु अनुमति, नियमन, विस्तार, प्रशिक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ✓ सहकारी संस्थाहरुको नियमन तथा व्यवस्थापन गर्दै करको दायरामा ल्याइनेछ । ✓ सहकारी संस्था तथा सहकारीकर्मीहरुको अभिलेख राख्ने र अद्यावधिक गरिनेछ । ✓ एक घर एक सहकारी सदस्य बनाउन पहल गरिनेछ । ✓ सहकारीले चौमासिक रुपमा विवरण बुझाउनुपर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
उत्पादन, वितरण र सेवामुलक सहकारीलाई प्रोत्साहन र विस्तार गर्ने ।	✓ पशुपालन, कृषि र निर्यात तथा उत्पादनमूलक सहकारी समूहहरुलाई प्रस्तावनाका आधारमा अनुदान दिइनेछ । ✓ गरिबी निवारण कोषद्वारा प्रवर्द्धित सामुदायिक संस्थाहरुलाई सहकारी संस्थाको रुपमा दर्ता तथा व्यवस्थापन गरी विऊ कोष परिचालन मार्फत रोजगारी सिर्जना गरिनेछ । ✓ सहकारीलाई विउ पुँजी तथा घुम्ती कोष उत्पादनसँग जोड्नलाई प्राथमिकता दिईनेछ । ✓ सहकारीको माध्यमबाट स्थानीय स्रोत श्रम, साधन सीप र पूँजीको अधिकतम परिचालन गरी आर्थिक, सामाजिक रुपान्तरण गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	सहकारी संस्थागत क्षमता विकास तालिम	वित्तिय क्षेत्र व्यवस्थित वित्तिय क्षेत्र उत्पादनमा अग्रसर	२५	५	५	५	५	५		संघ/प्रदेश/स्थानीय
२	सहकारी व्यवस्थापन		३	१	१	१				स्थानीय तह आफै,
३	लेखा व्यवस्थापन तालिम		५	५						स्थानीय तह आफै,
४	सहकारी सदस्य सिप विकास तालिम		१०	५	५					स्थानीय तह आफै,
५	विषयगत सहकारी स्थापना		२	२						स्थानीय तह आफै,
जम्मा			**४५**	**१८**	**११**	**६**	**५**	**५**		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	सुचारु वैंक तथा वित्तीय संस्था वृद्धि भई जीवनस्तर सुधार भएको हुने	सुचारु वैंक तथा वित्तीय संस्था	संख्या	१					२	गापा	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसँग सहकार्य भएको हुने	४	२	१.२
असर	वचत तथा ऋण समेतको कूल सहकारी संस्था वृद्धि भई जीवनस्तर सुधार भएको हुने	सहकारी संस्था	संख्या	२०					२५	"		४	२	१.२
प्रतिफल	प्राथमिकता क्षेत्रहरुमा वाणिज्य वैंकबाट भएको कूल कर्जा लगानी (कृषि, उर्जा एवं साना मझौला उद्योग) भएको हुने	लगानी	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०	"	वैंक, वित्तीय तथा सहकारी संस्थाहरु सँग सहकार्य भएको हुने सरकारको प्राथमिक प्राप्त क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि भएको हुने	४	२	१.२
	सहुलियतपूणं क्षेत्रमा भएको वैंकको कर्जा प्रवाह भएको हुने	सहुलियतपूणं क्षेत्रमा भएको वैंकको कर्जा प्रवाह	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०	"		४	२	१.२
	महिलाद्वारा सञ्चालित सहकारी संख्या भएको हुने	महिलाद्वारा सञ्चालित सहकारी संख्या	संख्या	०					१	"		४	२	१.२

	कृषि क्षेत्रका कूल सहकारी संस्था वृद्धि भएको हुने	कृषि क्षेत्रका कूल सहकारी संस्था	संख्या	५					७	"		४	२	१.२

४.६ श्रम तथा रोजगार

पृष्ठभूमि

गुणस्तरीय जनशक्तिको विकासमार्फत् श्रमको उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी प्रादेशिक अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन उत्पादनको क्रियाशील साधनको रुपमा श्रमको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । नेपालको संविधानले रोजगारी र श्रमको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ । गाउँपालिकाले दक्ष र व्यावसायिक श्रमशक्तिको विकास गर्ने, श्रमिक र उद्यमीबीच सुसम्बन्ध कायम गर्ने, वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जित सीप, पुँजी तथा प्रविधि र अनुभवको स्वदेशमा उपयोग गर्ने र सबैका लागि मर्यादित कामको अवसर उपलब्ध गराउनु आवश्यक छ ।

समस्या

कृषि पेशा सम्मानित नहुनु, श्रम प्रतिको सम्मानको कमी हुनु, उद्यमशीलताको विकास, स्वरोजगार प्रवर्द्धन र उत्पादन कमजोर रहनु, स्थानीय तहमा रोजगारीको सिर्जना पर्याप्त नहुनु, श्रमशक्तिको माग र आपूर्तीबीचको सन्तुलन नहुनु, तालिम प्राप्त जनशक्तिको निम्ति पर्याप्त कामको उपलब्धता नहुनु, रोजगारीका अवसर सम्बन्धी सूचनामा रोजगारी चाहने जनशक्तिको पहुँचमा कमी हुनु, योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा प्रणालीमा जनताको पहुँच नहुनु, वैदेशिक रोजगारको क्षेत्रमा ठगी लगायतका घटनाहरु बढ्नु, पारिवारिक तथा सामाजिक पुनःएकिरकणका सवालहरु सम्बोधन नहुनु लगायत यस क्षेत्रका समस्या हुन् ।

चुनौती

श्रमलाई सीप, प्रविधि, उत्पादन र बजारसँग जोड्नु, अनौपचारिक क्षेत्रका रोजगारीलाई औपचारिक क्षेत्रको दायरामा ल्याउनु, शिक्षालाई व्यवहारिक र रोजगारमूलक बनाई उद्यमशीलता विकास गर्नु, विद्यमान कानूनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, श्रम बजार प्रवेश गर्ने युवा जनशक्तिहरूलाई रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्नु, बढ्दो बसाईसराई र वैदेशिक रोजगारीमा जाने प्रवृत्तिले स्थानीय स्तरमा जनशक्तिको कमी, गाउँमा बढी रहेको विप्रेषण आयको उत्पादनमूलक क्षेत्रमा उपयोग हुन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन् ।

अवसर

युवा र आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्याको बाहुल्यता रहनु, श्रममैत्री ऐन कानूनहरू निर्माण हुनु, कृषि, पर्यटन एवम् आर्थिक गतिविधिहरू बढ्नु, सेवा क्षेत्रमा (शिक्षा, स्वास्थ्य, वित्तीय सेवा) सरकारी, निजी तथा सामुदायिक लगानी बढ्नु, नेपाल श्रम तथा रोजगारका क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका विभिन्न महासन्धिहरूको पक्षराष्ट्र हुनु साथै प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम लगायत स्वरोजगारीका लागि सरकारले प्रदान गरेका वित्तीय प्रोत्साहनले पनि नयाँ रोजगारीका अवसर सिर्जना हुनु, विदेशमा आर्जित विप्रेषण र सिकेको सीप आफ्नो थातथलोमा प्रयोग गर्न सकेमा आर्थिक विकासमा योगदान पुग्नु आदि यस क्षेत्रका अवसर हुन् ।

लक्ष्य

श्रमको सम्मान गर्दै वेरोजगारलाई रोजगार सिर्जना गर्ने ।

उद्देश्य

१. आन्तरिक रोजगारको सिर्जना तथा प्रवर्द्धन गर्नु ।
२. सिपयुक्त जनशक्ति उत्पादन गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
श्रम सम्बन्ध सुदृढ गरी रोजगार सिर्जना गर्ने ।	✓ प्रत्येक घरमा कम्तीमा एक घर एक रोजगार सृजना गर्ने कार्यक्रमलाई अगामी आ.व. मा पनि निरन्तरता दिईनेछ । ✓ युवा रोजगारीका लागि रुपान्तरण पहल योजना मार्फत रोजगार परिचालन गरिनेछ । ✓ कामको शिलशिलामा आयोजना स्थलमा दुर्घटना भई मृत्यु भएमा

	सात लाख सम्मको बिमा गरिनेछ साथै घाइते भएमा दुर्घटनाको प्रकृति हेरी अधिकतम एकलाख सम्मको उपचार खर्च उपलब्ध गराइनेछ । जसका लागि रोजगार सेवाकेन्द्र मार्फत राष्ट्रिय बिमा कम्पनी लि. र श्रम रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालयमा सिफारिस गरिनेछ ।
सीप विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	✓ विश्व बैंकसँगको वित्तिय सहयोगमा सञ्चालन हुने युवा रोजागरीका लागि रुपान्तरण पहल आयोजना (संचालन तथा व्यवस्थापन) कार्यविधि, २०७६ सँग अन्तर समन्वय गरी रोजगारी प्रदान गर्नुका साथै क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ बेरोजगार व्यक्तिको पारिश्रमिक बैंक खाता मार्फत हस्तान्तरण गरिनेछ । जसका लागि अनिवार्य रुपमा सबै बेरोजगार व्यक्तिलाई बैंकमा खाता खोल्न लगाइनेछ । ✓ सुचीकृत बेरोजगार व्यक्तिलाई १०० दिनको रोजगारी प्रदान गर्न संघीय सशर्त अनुदानका अतिरिक्त गाउँपालिकाको कोषबाट साझेदारी समेत गरी प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
श्रमिकको दक्षता वृद्धि गरी समावेशी बनाउने ।	✓ सूचीकृत सबै बेरोजगार व्यक्तिलाई प्राथमिकता क्रमानुसार १०० दिनको रोजगारी प्रदान गरिनेछ । रोजगारीमा खटाउने सन्दर्भमा एकल महिला, विपन्न वर्ग, दलित वर्ग, महिला तथा आदिवासी जनजातिलाई प्राथमिकता दिइनेछ र परिचय पत्र सहित रोजगारीमा खटाइनेछ । ✓ रोजगार सेवा केन्द्रको सुदृढिकरण गरिनेछ । ✓ रोजगारी प्रदानको गुनासो सुनुवाईको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकाबाट विनियोजन गरिएका योजनाहरुलाई स्थानीय जनशक्तिको परीचालन गरी कार्यान्वयन गर्दै रोजगारीको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : श्रम तथा रोजगार									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	वेरोजगारहरुलाई रोजगारको सृजना	युवाहरु रोजगारीमा संलग्न	१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ
२	वेरोजगारहरुलाई दक्ष बनाउन प्राविधिक सिप विकास तालिम		५०	१०	१०	१०	१०	१०	प्रदेश
३	युवा स्वरोजगार कोष		१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ
४	वेरोजगार श्रमिकहरुले प्रयोग गर्न औजार तथा सामाग्री खरिद		१०	५	१	१	१	२	स्थानीय तह आफै
जम्मा			**२६०**	**५५**	**५१**	**५१**	**५१**	**५२**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्टयाइएको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	रोजगारीताका आधारमा पालिकाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाबाट लाभान्वित उद्योग व्यवसायहरुको संख्या वृद्धि भई जीवनयापन सहज भएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या		३	३	३	३	३	गापा	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसँग सहकार्य भएको हुने	४	२	१.२

असर	वैदेशिक रोजगारीताबाट फर्की स्वदेशमा उद्योग, व्यवसाय गर्नेको संख्या बढेको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या		२	५	५	५	५	”		४	२	१.२
प्रतिफल	उत्पादन (कृषि एवं उद्योग) एवं पूर्वाधार निर्माण क्षेत्रमा रोजगारीता श्रृजना भएको हुने	रोजगारीता श्रृजना	संख्या						१५०		वैदेशिक रोजगार वोर्ड तथा तालिम संस्थाहरु संग सहकार्य भएको हुने	४	२	१.२
	प्राविधिक, सीपमूलक, व्यवसायिक तालिम लिएका दक्ष जनशक्ति भएको हुने	दक्ष जनशक्ति	संख्या	०	३	५	८	८	८	”		४	२	१.२
	उत्पादकत्व अभिवृद्धिका लागि परम्परागत तरिका र औजार, उपकरणको आधुनिकीकरण भएका पेशागत क्षेत्रहरु भएको हुने	आधुनिकीकरण भएका पेशागत क्षेत्रहरु	संख्या	०	१	१	१	१	१	”	वैङ्क, वित्तिय संस्था तथा सुरक्षित आप्रवासन सम्बन्धी संस्थासँग सहकार्य भएको हुने	४	२	१.२
	बालश्रम एवं न्यून ज्यालादर जस्ता श्रम शोषणवाट प्रभावितहरु न्यून भएको हुने	वालश्रम एवं न्यून ज्यालादर	संख्या						०	”		४	२	१.२
	सम्बन्धित क्षेत्रको सीपमूलक तालिम लिई वैदेशिक रोजगारीमा गएको हुने	सीपमूलक तालिम लिई वैदेशिक रोजगारीमा जाने	संख्या	०	१०	२०	३०	४०	५०	”		४	२	१.२

	वैदेशिक रोजगारीका लागि तालिम प्रदान गर्ने संस्थाहरु भएको हुने	तालिम प्रदान गर्ने संस्थाहरु	संख्या	०	१	१	१	१	१	"		४	२	१.२
	विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्ने घरपरिवार संख्या (कूल वैदेशिक रोजगारी भएका घरधुरीको)	विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा परिचालन	प्रतिशत	२०	२०	१०	१०	१०	१०	"		४	२	१.२
	वैदेशिक रोजगारीताबाट आर्जन पूँजी, सीप, प्रविधि तथा अनुभवलाई उत्पादन मूलक क्षेत्रमा सदुपयोग गर्नेको	उत्पादन मूलक क्षेत्रमा सदुपयोग	संख्या	५	५	५	५	५	५	"		४	२	१.२
	विप्रेषण वित्तीय साक्षरता कार्यकमबाट लाभान्वित जनसंख्या (वैदेशिक रोगजारीमा जानेको)	विप्रेषण वित्तीय साक्षरता कार्यकबाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	०	२०	२०	२०	२०	२०	"		४	२	१.२

परिच्छेद पाँच : सामाजिक विकास

पृष्ठभूमि

शिक्षा, स्वास्थ्य र समावेशीकरणका आधारभूत सबालहरुलाई मौलिक हकको रुपमा नेपालको संविधान २०७२ ले स्थापित गरेको छ । माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र नीति निर्माण तहमा समाजको पछाडि परेको वर्ग तथा क्षेत्रको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने कानूनी तथा नीतिगत आधारहरु तयार भइसकेका छन् । गाउँपालिकामा स्वस्थ्य, सक्षम र श्रृजनशील जनशक्ति उत्पादन गर्न, आर्थिक रुपले सक्रिय नागरिकहरुलाई आर्थिक विकासका विभिन्न क्षेत्रमा सहभागी बनाउन तथा समाजलाई लैङ्गिकमैत्री, विभेदमुक्त र समतामूलक बनाउन शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद, कला तथा संस्कृति जस्ता क्षेत्रमा बिद्यमान सम्भावना र अवसर, समस्या तथा चुनौतिका अतिरिक्त आगामी दिनमा चाल्नु पर्ने रणनीति तथा कार्यक्रम सम्बन्धी संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार गरिएको छ ।

५.१ शिक्षा

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले आधारभूत तहसम्म अनिवार्य र माध्यमिक तहसम्म निशुल्क शिक्षा पाउने शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभुत गरेको छ । शिक्षा बिना दिगो विकास र समृद्दि सम्भव छैन । शिक्षाको माध्यमबाट मानिसमा ज्ञान, वुद्धि, विवेक र अन्तरनिहित प्रतिभाको प्रष्फुटन हुन्छ । शिक्षा व्यवसायिक व्यवहारिक, प्राविधिक र जीवनोपयोगी हुनु पर्दछ ।

समस्या

शिक्षकको माग र आपूर्ति बिच सन्तुलन नहुनु, प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारका विद्यालय र विद्यार्थी न्यून रहनु, सार्वजनिक विद्यालयका विद्यार्थीको औसत सिकाई उपलिब्ध घट्दै जानु, शिक्षण सिकाई खासगरी विज्ञान गणित, अग्रेंजी जस्ता विषयमा कमजोर हुनु, विद्यालय तथा उच्च शिक्षाको व्यवस्थापकीय र सुशासन पक्ष कमजोर रहनु र शिक्षाको गणुस्तरमा समस्या बढ्दै जानु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

सबैका लागि समतामूलक शिक्षा सुनिश्चित गर्नु तथा विद्यालयमा टिकाउ दर बढाउनु, प्राविधिक धारका सञ्चालित विद्यालय पर्याप्त नहुनु, सार्वजनिक शिक्षा तथा व्यावसायिक शिक्षा गुणस्तरीय बनाउनु, बाल विकास र पूर्व प्राथमिक शिक्षामा सहभागिता वृद्धि गर्नु, प्राविधिक र व्यावसायिक शिक्षामा तालिमको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु, अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई विशेष शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु, शैक्षिक क्षेत्रको व्यवस्थापनमा सुशासन कायम गर्नु, प्रशिक्षकको सेवा स्थायीत्व नहुनु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

शिक्षा क्षेत्रमा दक्ष मानव संसाधनको वृद्धि हुँदै जानु, समुदायमा प्राविधिक शिक्षा प्रतिको आकर्षण बढ्दै जानु, शतप्रतिशत शिक्षाको लागि विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा आउनु, शिक्षामा तालिम, मूल्याङ्कन तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम स्थानीय स्तरमै सञ्चालन हुनु, शिक्षा क्षेत्रमा सबैको पहुँच पुर्‍याउन र सबैमा शिक्षित हुने अवसर सिर्जना गर्न जनचेतनाका कार्यक्रम गर्न, गाउँपालिकाको सबै विद्यालयमा सूचना प्रविधि सहितको प्राविधिक र व्यवहारिक शिक्षाको विकास गर्न, क्षेत्रिय तथा स्थानीय संस्कृति, भाषा, भेषभुसा, परम्परा र इतिहास आदि झल्किने गरी पाठ्यक्रम विकास गरेर गाउँपालिकाका विद्यालयहरुमा पठनपाठान गर्न आदि यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

लक्ष्य

बालमैत्री, प्रविधियुक्त र गुणस्तरीय शिक्षाको माध्यमबाट समुन्नत पौवादुङमा गाउँ बनाउने ।

उद्देश्य

१. विद्यालयमा बालमैत्री सिकाइ वातावरण सिर्जना गरी गुणस्तरीय शिक्षामा सबै वर्ग एवम् समुदायको समतामुलक पहुँच स्थापित गर्नु ।

२. विद्यालयहरुमा आधारभूत भौतिक एवं शैक्षिक सुविधाको सुनिश्चितताबाट गुणस्तरीय, प्रयोगात्मक, व्यवहारिक, व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
शिक्षा सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने ।	✓ गाउँपालिका भित्रका सबै सामुदायिक विद्यालयहरुमा व्यवस्थापन समिति निर्माण, शिक्षकहरुको पदपूर्ती, भौतिक निर्माण र सबै प्रकृतिका कामहरू सम्पन्न गर्न ऐन निर्माण गरिनेछ । ✓ सामुदायिक विद्यालयहरुले नमुना विद्यालयको रूपमा विकास गर्न चाहेमा विद्यालय र अभिभावकहरुको लागत साझेदारीको आधारमा विकास गर्न नीति अवलम्बन गरिनेछ । ✓ शिक्षण संस्थाको नक्सांकन गरि भूगोल र न्यूनतम विद्यार्थी संख्याको आधारमा समायोजन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिका भित्रका सम्पूर्ण सामुदायिक विद्यालयहरुको सर्वाङ्गीण पक्षको अनुगमन र रेखदेख गर्नको लागि एक शिक्षक कर्मचारीको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
गुणस्तरीय, जिवनउपयोगी तथा प्रभावकारी शिक्षामा बालबालिकाको पहुँच विस्तार गर्ने ।	✓ आधारभूत तहमा पौवादुङमाको गौरव, संस्कृति, सभ्यता, मुल्य मान्यता र एकताको संवर्द्धन एवं स्वस्थ्य तथा नैतिक जीवनशैली जस्ता विषय समावेश गरि स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरि कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । ✓ दुङ्माली मातृभाषी विद्यार्थी बाहुल्य तथा शिक्षक उपलब्ध विद्यालयहरुमा दुङ्माली मातृभाषा कक्षा १ को पठनपाठन सुरुवात गराईनेछ । ✓ पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाको सर्वाङ्गिण विकासका लागि प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रमलाई प्रोत्सहान गरिनेछ । ✓ बाल विकास केन्द्रको बसाई व्यवस्था बालमैत्री बनाई सिकाई वातावरण सृजना गरिनेछ । ✓ शिक्षक दरबन्दी मिलानको कार्यलाई व्यवस्थित गरिनेछ । ✓ गाउँपालिका अध्यक्ष छात्रवृति कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईनेछ ।
दिगो र समावेशी पूर्वाधारको निर्माण गरी शिक्षालाई प्रविधिमैत्री बनाउने ।	✓ विद्यालयहरुको भौतिक पूर्वाधार निर्माण/सुधार सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी कम्तीमा १ वटा विद्यालयमा रहने गरी खुल्ला विद्यालय स्थापनाका लागि आवश्यक पहल गरिनेछ । ✓ विद्यार्थी शिक्षण सिकाइलाई प्रविधिमैत्री बनाइनेछ ।
शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गरी प्राविधिक जनशक्ति विकास गर्ने ।	✓ यस गाउँपालिकाका सामुदायिक विद्यालयबाट एस.ई.ई परीक्षा उत्तीर्ण गरि उच्च शिक्षामा विज्ञान विषय/ एम.वि.वि.एस अध्ययन गर्न चाहने विद्यार्थीहरुका लागि गाउँपालिकाले कार्यविधि बनाई अध्ययन खर्चको व्यवस्थापन गर्नेछ र निज विद्यार्थीले भविष्यमा गाउँपालिकामा सेवा करार मार्फत विद्यालय / अस्पतालमा सेवा गर्नु पर्नेछ । ✓ बाली विज्ञान पञ्चकन्या मा. विलाई व्यवस्थापनका लागी बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।
शैक्षिक संस्थाको सर्वाङ्गिण विकास गर्ने ।	✓ दातृ निकायहरुसँग समन्वय गरि विद्यार्थीहरुका लागि आवश्यक स्टेसनरी र न्यानो कपडाहरु वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

	✓ कक्षा १ देखि ८ सम्मका विद्यार्थीहरुलाई दिवा खाजाको व्यवस्था मिलाईनेछ । ✓ प्रधानाध्यापक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण सम्बन्धी तालिम व्यवस्था गरिनेछ । ✓ गाउँपालिका स्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप तथा खेलकुद सञ्चालन गरिनेछ । ✓ बालश्रम मुक्त स्थानीय तह घोषणाका लागि आवश्यक सचेतना मूलक कार्यक्रमहरु विद्यालय स्तरमा गरिनेछ । ✓ सामुदायिक विद्यायलयका छात्राहरुको लागि सहज रुपमा स्यानिटरी प्याड वितरणको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन र शिक्षकहरुको कक्षामा रहने समयावधि व्यवस्थित गर्न विद्यालयमा Teacher Time Task लागु गरिनेछ । ✓ सबै विद्यालयहरुमा एक रुपता कायम गर्न शैक्षिक पात्रो निर्माण गरिनेछ । ✓ आधारभूत तह (कक्षा ८) उत्तिर्ण परीक्षालाई व्यवस्थित गरिनेछ । ✓ हाम्रा सबै सामुदायिक विद्यालयहरुमा बालबालिका विद्यार्थीहरुलाई कुनै किसिमको राजनीतिक दलगत गतिविधिमा सङ्गठित गर्ने तथा भेला, आमसभा, धर्ना, जुलुस, जस्ता कार्यक्रमहरुमा सहभागी गराउने कार्य बन्द गरिनेछ । साथै विद्यालयलाई दलगत गतिविधिबाट टाडा राख्ने र विद्यालयहरुलाई शान्ती क्षेत्र घोषणा गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : शिक्षा										
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	भर्ना अभियान सञ्चालन गर्ने	आधारभुत र माध्यमिक शिक्षा शतप्रतिशत, अनिवार्य र गुणस्तरीय हुनु	२०	४	४	४	४	४	स्थानीय
२	बालमैत्री भौतिक संरचना निर्माण		२००	५०	५०	५०	५०		संघ/स्थानीय
३	प्रविधिमैत्री कक्षाकोठा निर्माण		१००	५०	२०	२०	१०		संघ/स्थानीय
४	कक्षागत र विषयगत तालिम प्राप्त शिक्षक व्यवस्था गर्ने		१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/स्थानीय
५	शैक्षिक सामग्रीयुक्त शिक्षण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने		५०	१०	१०	१०	१०	१०	स्थानीय
६	विद्यालय सुविधा सम्पन भौतिक पूर्वाधारको निर्माण		५००	१००	१००	१००	१००	१००	संघ/स्थानीय
७	सबै विद्यालयमा घेराबारा गर्ने		३००	१००	५०	५०	५०	५०	संघ/स्थानीय
८	विद्यार्थी प्रोत्साहन कार्यक्रम (स्टेशनरी, व्याग, कपडा) जस्ता समग्रीको व्यवस्था		५००	१००	१००	१००	१००	१००	संघ/स्थानीय
९	गाउँपालिका अध्ययक्ष छात्रवृति कार्यक्रम निरन्तरता तथा विस्तार	शिक्षण संस्थाहरूमा पूर्वाधार तथा प्रविधिको विकास							संघ/प्रदेश/स्थानीय
१०	अभिभावक सचेतना कार्यक्रम तथा तालिम		५०	१०	१०	१०	१०	१०	स्थानीय
११	पौष्टिक तत्वयुक्त स्थानीय स्तरमा उत्पादित दिवा खाजा कार्यक्रम लागू		१००	२०	२०	२०	२०	२०	स्थानीय
१२	विद्यालयहरुमा कक्षाकोठा, फर्निचर, ITC, विज्ञान प्रयोगशाला, ई-लाइब्रेरी, खेलमैदान तथा शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था प्राथमिकताका आधारमा विस्तार गर्ने		५००	२००	१००	१००	१००		संघ/स्थानीय
१३	विद्यालयमा ICT स्रोत शिक्षक छनौट गरि तालिम प्रदान गर्ने		२५	५	५	५	५	५	संघ/प्रदेश/स्थानीय

१४	शिक्षकहरुलाई laptop को व्यवस्था		२००	२५	२५	५०	५०	५०	संघ/स्थानीय
१५	वि. व्य. स. र शि. अ. संघलाई उत्तरदायी र जवाफदेयी बनाउन तालिम दिने		३५	१०	१०	५	५	५	प्रदेश/स्थानीय
१६	पालिकाभित्रका विद्यार्थीहरु वीच प्रतिस्पर्धात्मक विद्यार्थी प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		५०	१०	१०	१०	१०	१०	प्रदेश/स्थानीय
१७	पालिकामा एक नमुना प्राविधिक धारको विद्यालय सञ्चालन गर्ने		७००	३००	२००	२००			संघ/स्थानीय
१८	किशोरकिशोरी कार्यक्रम		१००	२०	२०	२०	२०	२०	प्रदेश/स्थानीय
१९	लैंगिक सम्पर्क व्यक्तिलाई तालिमको व्यवस्था गर्ने		२५	५	५	५	५	५	स्थानीय
२०	बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री तथा लैङ्गिक मैत्री भौतिक संरचना निर्माण		२००	१००	५०	५०			संघ/स्थानीय
२१	मासिक बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच कार्यक्रम		१००	२०	२०	२०	२०	२०	प्रदेश/स्थानीय
२२	नियमित विद्यालय अनुगमन, सूपरीवेक्षण तथा पेशागत सहयोग		५०	१०	१०	१०	१०	१०	प्रदेश/स्थानीय
२३	विद्यालयमा नक्शाङ्कन, पुनर्वितरण तथा समायोजन		१०	२	२	२	२	२	संघ/प्रदेश/स्थानीय
२४	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र तथा सामुदायिक पुस्तकालय सञ्चालन		१००	३०	३०	३०	५	५	संघ/स्थानीय
२५	विद्यालय उमेरका सबै अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना कार्यक्रम		२५	५	५	५	५	५	प्रदेश/स्थानीय
जम्मा			४०४०	१२०६	८७६	८९६	६११	४५१	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	१५ मिनेटको दुरीमा आधारभूत तहको विद्यालयमा पहुँच हुने घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	९०					९०	गापा	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने	२	४	१.२
असर	विद्यालय वाहिर ५-१५वर्ष उमेर समूहका बालबालिका नभएको हुने	बालबालिका	प्रतिशत	३	२.५	२	१.५	१	०	"		२	४	१.२
प्रतिफल	दिवा खाजा खुवाउने विद्यालय सुधार भएको हुने	विद्यालय	संख्या	३२					३२	"	शिक्षा सम्बन्धी सामाजिक संस्था, गैसस लगायत निजी क्षेत्रसंग समन्वय र सहकार्य भएको हुने	२	४	१.२
	बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बन गर्ने विद्यालय वृद्धि भएको हुने	बालमैत्री विद्यालय	प्रतिशत	१००					१००	"		२	४	१.२
	विषयगत तालिम प्राप्त शिक्षक वृद्धि भएको हुने	तालिम प्राप्त शिक्षक	प्रतिशत	९०	९१	९२	९४	९५	९६	"		२	४	१.२
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात (आधारभूत र माद्यामिक) (शिक्षक : विद्यार्थी) मिलेको हुने	(आधारभूत र माद्यामिक) (शिक्षक : विद्यार्थी)	अनुपात	१:१८, १:६					१:१५, १:५	"		२	४	१.२
	महिला र पुरुष शिक्षकको अनुपात (महिला : पुरुष) मिलेको हुने	(महिला : पुरुष)	अनुपात	१:६					१:५	"		२	४	१.२

	सिटिइभिटिवाट सम्वर्द्धनमा सञ्चालित प्राविधिक विद्यालय वृद्धि भएको हुने	विद्यालय	संख्या	०					१	"		२	४	१.२
	सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक धार अध्यायपन गराउने विद्यालय वृद्धि भएको हुने	विद्यालय	संख्या	१					१	"		२	४	१.२
	बालमैत्री आधारभूत पूर्वाधार र सुविधा (भवन, चर्पी, खानेपानी, खेलकुद मैदान, घेरावार, फर्निचर) उपलब्ध विद्यालय भएको हुने	विद्यालय	संख्या	१	३	५	६	८	१०	"		२	४	१.२
	आइसिटि सेवा उपलव्ध विद्यालय भएको हुने	विद्यालय	संख्या	८	१०	१३	१६	१८	२०	"		२	४	१.२
	कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय भएको हुने	कम्प्युटर प्रयोगशाला	संख्या	८	१२	१५	१८	१९	२०	"		२	४	१.२
	व्यवस्थित विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय भएको हुने	विज्ञान प्रयोगशाला	संख्या	६	-	७	-	८	८	"		२	४	१.२
	सेनीटरी प्याड सहित नर्स सेवा उपलव्ध विद्यालय भएको हुने	विद्यालय	संख्या	१	३	४	५	६	६	"		२	४	१.२
	वालक्लव क्रियाशील भएका विद्यालय भएको हुने	विद्यालय	संख्या	८	१०	१५	२०	२५	३२	"		२	४	१.२
	आधारभूत तहमा स्थानीय मातृभाषामा पठनपाठन गर्ने विद्यालय भएको हुने	विद्यालय	संख्या	०	१	२	३	४	५	"		२	४	१.२

	राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यकमवाट लाभान्वित विद्यालय भएको हुने	विद्यालय	संख्या	८	-	-	-	-	८	"		२	४	१.२
	जनसंख्या वनौट र भौगोलिक अवस्थाको आधारमा नक्साङ्कन गरी समायोजन तथा एकीकरण विद्यालय भएको हुने	विद्यालय	संख्या	१	-	-	-	-	२	"		२	४	१.२
	पालिका स्तरीय विज्ञान मेला, प्रर्दशनी एवं श्रृजनात्मक प्रतियोगिता भएको हुने	प्रतियोगिता	संख्या	०	१	२	३	४	५	"		२	४	१.२
	युवा वैज्ञानिकहरुसंग साक्षात्कार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने विद्यालय भएको हुने	विद्यालय	संख्या	०	१	२	३	४	५	"		२	४	१.२
	विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धानका लागि पालिकावाट सहयोग प्राप्त युवा शोधकर्ताहरु भएको हुने	युवा शोधकर्ताहरु	संख्या	०	-	-	-	-	१	"		२	४	१.२
	विद्यालय स्तरमा विज्ञान र प्रविधि सम्वन्धित विविध क्रियाकलापहरु संचालन गरी पालिकावाट पुरष्कृत उत्कृष्ट विद्यालय भएको हुने	पुरष्कृत उत्कृष्ट विद्यालय	संख्या	०	-	१	१	२	२	"		२	४	१.२

५.२ स्वास्थ्य

पृष्ठभूमि

संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने एवम् स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचको विषयलाई मौलिक हकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ। नागरिकलाई स्वस्थ बनाउन राज्यले स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने एवम् गुणस्तरीय, सहज, सुलभ स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्दै सबैको स्वस्थ जीवन प्रत्याभूत गरी दिगो विकास सुनिश्चित गर्नुपर्ने दायित्व पनि संविधानबाटै निर्देशित छ। संविधानले परिकल्पना गरेको लोक कल्याणकारी राज्यको अवधारणाले नागरिकको स्वास्थ्य तथा पोषण स्थितिमा सुधार गर्नका लागि लगानी गर्नु पर्ने कुरालाई केन्द्रित गर्दछ।

समस्या

गाउँपालिकामा सुविधासम्पन्न अस्पताल नहुनु र गम्भिर बिरामीहरु अन्यत्र जान बाध्य हुनु, स्वास्थ्य चौकीको सेवा अपर्याप्तता हुनु, निशुल्क औषधी, स्वास्थ्य प्रयोगशाला, विशेषज्ञ चिकित्सक सेवा र स्वास्थ्य औजारको अभाव हुनु, आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरबन्दी अनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरूको नियमितता नहुनु, स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई पर्याप्त आधारभूत तालिमको अभाव हुनु, कुपोषणको समस्या हुनु, एम्बुलेन्सको सहज पहुँच नहुनु, सबै गाउँमा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच नपुग्नु, पोषण सम्बन्धी प्रयाप्त जानकारी नहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन्।

चुनौति

गाउँपालिकामा सम्पूर्ण सुविधायुक्त अस्पताल निर्माण गर्न, दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको परिपूर्ती गर्न, विशेषज्ञ चिकित्सक र स्वास्थ्यकर्मीलाई सेवा सुविधा पुऱ्याएर आकर्षित गर्न, निःशुल्क आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवालाई सबै वडाबाट सर्वसुलभ रुपमा उपलब्ध गराउन, भौगोलिक विकटताले गर्दा सर्वसाधारणमा स्वास्थ्य सुविधाको सहज पहुँच पुऱ्याउन, संविधानमा व्यवस्था गरेको संघीय स्वरुप भौगोलिक एवम् जनसङ्ख्याको अनुपात अनुरुप स्वास्थ्य संस्थाहरुको न्यायोचित वितरण गर्न, भइरहेका स्वास्थ्य चौकीमा प्रयोगशाला, निशुल्क औषधी र चिकित्सक सेवा उपलब्ध गराई स्तरोन्नती गर्न जस्ता चुनौतीहरु छन्।

अवसर

स्वास्थ्य सेवा तीनै तहका सरकारको प्राथमिकता रहनु, प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि विभिन्न नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था विद्यमान रहनु, निश्चित वडाको केन्द्रमा रहने गरी १५ शैयासम्मको अस्पताल सञ्चालन गर्न, हाल सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य चौकीमा निशुल्क औषधि, स्वास्थ्य सामाग्री र अन्य स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराई स्तरोन्नती गर्ने, गाउँपालिकाले पोषणयुक्त खानेकुराको बारेमा चेतना अभिवृद्धि गरी पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, स्वास्थ्य क्षेत्रमा सरकारी र गैह्र सरकारी क्षेत्रको समन्वयन र सहकार्य अभिवृद्धी गर्ने, स्थानीय क्षेत्रमा उपलब्ध जडीबुटीहरुको व्यवस्थापन गरी आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीलाई विकसित गर्ने जस्ता अवसरहरु छन्।

लक्ष्य

सबै नागरिकलाई गुणस्तरीय र सर्वसुलभ आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।

उद्देश्य

१. समानताका आधारमा सुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको विकास र विशिष्टिकरण गर्नु।
२. बहु निकायसँग समन्वय र सहकार्य गरी स्वास्थ्य सेवाको सदुपयोगमा पहुँचको संवर्द्धन गर्नु।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
स्वास्थ्य संस्थाहरुमा भौतिक पूर्वाधार तथा क्षमतागत विकास गरी गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्ने।	✓ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा हैलिप्याड निर्माण गरिनेछ। ✓ हाल सञ्चालनमा रहेका ५ वटा बर्थिङ सेन्टरहरुको थप सुदृढिकरण गरिनेछ र नर्सिङ्ग कर्मचारीहरुलाई नाईट भत्ता र सरसफाई कर्मचारीहरुलाई सरसफाई भत्ता उपलब्ध गरिनेछ। ✓ स्वास्थ्य सेवामा संलग्न कर्मचारी तथा स्वास्थ्यकर्मीको मनोबल वृद्धि गर्दै

	भौतिक तथा पेशागत सुरक्षा सुनिश्चित गरिनेछ । ✓ ३ नं वडामा निर्माणाधिन स्वास्थ्य संस्था तथा प्रसुती केन्द्रको निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न संघीय सरकारसँग समन्वय गरिनेछ । ✓ प्रत्येक वडामा रहेका स्वास्थ्य चौकीको सुदृढिकरण गरि आवश्यक उपकरण उपलब्ध गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकाको मानेडाँडा अस्पतालबाट प्रदान गरिने ल्याव सुविधा सहितको स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको कार्यलाई निरन्तरताको लागि आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ । ✓ मानेडाँडा अस्पतालको सेवालाई विस्तार र निरन्तरता दिईनेछ । अगामी २ वर्षभित्र सुविधा सम्पन्न ५ शैयाको आधारभूत अस्पताल निर्माण कार्य सम्पन्न गर्न आवश्यक प्रबन्ध गरिनेछ ।
स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	✓ सबै स्वास्थ्य संस्थाबाट राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिमका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु निःशुल्क रूपमा उपलब्ध गरिनेछ । ✓ स्वास्थ्य संस्थाहरुलाई बाल, किशोर किशोरी, अपाङ्ग तथा ज्येष्ठ नागरिक मैत्री संस्था बनाईनेछ । ✓ ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति, अति विपन्न परिचयपत्र भएका नागरिकहरुलाई गाउँपालिकाभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट अन्य ठूला अस्पतालहरुमा रेफर गरिएमा एम्बुलेन्स सेवामा पचास प्रतिशत छुटको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ नसर्ने रोग र पाठेघर खस्ने महिलाहरुको शिविर सर्भे गरि स्वास्थ्य बीमा मार्फत उपचारको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ विपन्न नागरिक उपचार कोष मार्फत उपचारमा जाने बिरामीहरुको लागि सोधभर्ना कोष सञ्चालन गरिनेछ र सोधभर्ना मार्फत पालिकाबाटै उपचार रकमको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ नागरिक आरोग्य केन्द्र मार्फत आयुर्वेदिक उपचार प्रणालीलाई व्यवस्थापन गर्न बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।
प्रजनन स्वास्थ्यलाई सुरक्षित रुपमा स्थापित गर्ने ।	✓ सुरक्षित मातृत्व रोडम्याप २०३० लाई पुरा गर्न नर्सिङ्ग कर्मचारीहरुबाट गर्भवती अवस्थामा आठ पटक स्वास्थ्य संस्थामा र सुत्केरी अवस्थामा चार पटक घरैमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ । ✓ पोषण सेवालाई छ वटै वडामा विस्तार गरिनेछ, दुई वर्ष मुनिका बच्चाका आमाहरुलाई तौल मेसिन, MUAC टेप निःशुल्क उपलब्ध गराई घरमै पोषण लेखाजोखा गराईनेछ र कुपोषण भएको अवस्था देखा परेमा मानेडाँडा अस्पताल र तिवारीभञ्ज्याङ स्वास्थ्य चौकीबाट उपचारको प्रबन्ध मिलाईनेछ । ✓ वर्थीङ सेन्टरबाट रेफर गरिएका गर्भवती, सुत्केरी र नवशिशुहरुलाई एम्बुलेन्स सेवा निःशुल्क उपलब्ध गरिनेछ । ✓ स्याटलाईट क्लिनिक मार्फत परिवार नियोजनका सेवाहरु सञ्चालन गरिनेछ । ✓ नियमित खोप सेवालाई थप प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्दै सबै बालबालीकाहरुलाई खोपको दायरामा ल्याईनेछ । ✓ खोप केन्द्रहरु आवश्यकता अनुसार थप घट गरिनेछ । ✓ Zero Home Delivery गाउँपालिका घोषणा गर्न आवश्यक क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

	✓ जन्म प्रमाणित कार्ड वितरण कार्यक्रम लागु गरिनेछ ।
स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि तथा आवश्यक तालिम प्रदान गर्ने ।	✓ प्रेस्कृप्सन बिनाका औषधि सेवनलाई निरुत्साहित गरिनेछ, र छ वटै स्वास्थ्य संस्थाहरुलाई औषधिको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ SBA र ग्रामीण Video X–ray सेवालाई निरन्तरता दिन तालिम सञ्चालन गर्नको लागि साझेदारी बजेटको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरका लागि स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई पर्याप्त तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ स्वास्थ्य सेवाको माग पक्षलाई थप सबल बनाउन महिला स्वयम सेविकाको भूमिका बढाउनका साथै सचेतनामुलक गतीविधि सञ्चालन गरिनेछ । महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविकाहरुलाई प्रोत्सहान सुविधा उपलब्ध गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : स्वास्थ्य									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.स	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	२८ दिन भित्रका शिशुहरूको मृत्युदर घटाउने	चिकित्सालय र चिकित्सा सेवा गुणस्तरीय र सर्वसुलभ							संघ/प्रदेश/स्थानीय
२	मातृ मृत्यु दर नभएको नियन्त्रणमा राख्नुपर्ने								संघ/प्रदेश/स्थानीय
३	पोषण खाद्य सुरक्षा कार्यक्रमहरु संचालन गर्नुपर्ने (बिषाधि नियन्त्रण, आर्गानिक खेतिमा जोड)		२५	५	५	५	५	५	प्रदेश/स्थानीय
४	खोपमा सबै वडाहरुको पहुँच स्थापना गर्ने		२५	५	५	५	५	५	
५	सरुवा रोग माहामारी नियन्त्रण कार्यक्रम		५०	१०	१०	१०	१०	१०	प्रदेश/स्थानीय
६	नसर्ने रोगको नियन्त्रणका लागि सचेतना कार्यक्रम		२५	५	५	५	५	५	प्रदेश/स्थानीय
७	खाद्य सुरक्षाको ग्यारेन्टी गर्न अनुगमन कार्यक्रम		२५	५	५	५	५	५	स्थानीय
८	किशोर किशोरीमैत्री स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका निमित्त संरचना निर्माण		५०	१०	१०	१०	१०	१०	संघ/स्थानीय
९	जेष्ठ नागरिक सुरक्षा हावनस तथा खाद्य कार्यक्रम		५०	१०	१०	१०	१०	१०	संघ/स्थानीय
१०	स्वास्थ्य संस्था सुदृढिकरण कार्यक्रम		१०	२	२	२	२	२	संघ/प्रदेश/स्थानीय
११	स्वास्थ्य संस्थामै सुत्केरी हुन आउने आमाहरुलाई पोषिलो खाना कार्यक्रम (ल्यवको व्यवस्था तथा औषधीको व्यवस्था)		३००	६०	६०	६०	६०	६०	संघ/प्रदेश/स्थानीय
१२	परिवार नियोजन कार्यक्रम संचालन (शुरक्षित गर्भवतन, साधन)		२५	५	५	५	५	५	प्रदेश/स्थानीय
१३	स्वास्थ्य नागरिक सुखी पालिका घोषणा कार्यक्रम संचालन (शौचालय व्यवस्थापन,								स्थानीय

	सुरक्षित खानेपानी, ढल व्यवस्थापन)								
१४	गुणस्तरिय सेवा कार्यक्रम		१०	२	२	२	२	२	स्थानीय
जम्मा			**५९५**	**११९**	**११९**	**११९**	**११९**	**११९**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	विरामी पर्दा सर्वप्रथम स्वास्थ्य चौकी/ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/ अस्पताल जाने जनसंख्या वृद्धि भएको हुने	जनसंख्या	प्रतिशत	४८	५०	५५	६०	७०	७५	गापा	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने	२	३	२.४
असर	नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा (स्वास्थ्य चौकी/प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/ अस्पताल) पुग्न लाग्ने औषत समय घटेको हुने	समय	घण्टा	१	५० मिनट	४५ मिनट	४० मिनट	३५ मिनट	३० मिनट	"		२	३	२.४
प्रतिफल	गाउँघर क्लिनिकको स्तरोन्नति भएको हुने	गाउँघर क्लिनिकको संख्या	संख्या	२१	२२	२३	२४	-	२४	"	अन्तर सरकार समन्वय र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य भएको हुने	२	३	२.४
	सञ्चालनमा रहेको पालिका स्तरीय अस्पतालमा उपलब्ध शैया संख्या वृद्धि भएको हुने	शैया संख्या	संख्या	०	१	२	३	४	५	"		२	३	२.४

	घुम्ती लगायत स्वास्थ्य शिविर भएको हुने	शिविर पटक	संख्या	५	–	६	–	–	७	”		२	३	२.४
	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध भएका वडाहरु भएको हुने	वडाहरु	संख्या	६					६	”		२	३	२.४
	२५०० ग्रामभन्दा कम जन्मतौल भएका शिशु न्यून भएको हुने	शिशु	संख्या	५					१	”		२	३	२.४
	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति गराउने गर्भवती महिला वृद्धि भएको हुने	गर्भवती महिला	प्रतिशत	९०%					१००%	”		२	३	२.४
	प्रसुति सेवा उपलव्ध भएका स्वास्थ्य संस्थाहरु भएको हुने	स्वास्थ्य संस्था	संख्या	५					६	”		२	३	२.४
	मातृमृत्यु दर (प्रतिलाख जीवित जन्ममा) शून्य भएको हुने	मातृमृत्यु दर (प्रतिलाख जीवित जन्ममा)	संख्या	०					०	”		२	३	२.४
	स्वास्थ्य बीमामा आवद्ध जनसंख्या बढेको हुने	वीमामा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	–	५	६	७	१२	१५	”		२	३	२.४
	क्यान्सर, उच्च रक्तचाप, मधुमेह, मुटु, क्षयरोग, एड्स, कुष्ठरोगको निःशुल्क स्वास्थ्य परीक्षणवाट लाभान्वित भएको हुने	लाभान्वित जनसंख्या	संख्या	–	२	५	७	८	९	”		२	३	२.४
	आधारभुत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वार्ड र परामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था भएको हुने	स्वास्थ्य संस्था	संख्या	५					६	”		२	३	२.४

	क्रियाशील महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका भएको हुने	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	संख्या	५४					५४	”		२	३	२.४
	महामारी, भाइरसको सङ्क्रमण, आपतकालीन उपचारका लागि उपकरण एवं जनशक्ति सहितको क्वारेण्टीन, आइसोलेशन कक्ष तथा आश्रय स्थल भएको हुने	क्वारेण्टीन, आइसोलेशन कक्ष तथा आश्रय स्थल	संख्या	१	-	-	-	-	१	”		२	३	२.४
	नागरिक आरोग्य कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	आरोग्य कार्यक्रम	संख्या	१	२	३	४	५	६	”		२	३	२.४
	योग, ध्यान तथा वैकल्पिक प्राकृतिक चिकित्सा उपचार पद्धति सञ्चालन गर्ने संस्था भएको हुने	स्वास्थ्य संस्था	संख्या	०	-	-	-	-	१	”		२	३	२.४
	सामुदायिक संस्थाको सहभागितामा सञ्चालित आरोग्य केन्द्र, योगा केन्द्र तथा व्यायामशाला भएको हुने	आरोग्य केन्द्र, योग केन्द्र तथा व्यायामशाला	संख्या	०	-	-	-	-	१	”		२	३	२.४

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक प्रत्याभूत गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले खानेपानी तथा सरसफाइसम्बन्धी कार्य जिम्मेबारी स्थानीय तहलाई दिएको छ । खानेपानीको पहुँचका लागि खानेपानीको प्रणाली विस्तार र गुणस्तर वृद्धि, खानेपानी प्रणालीको निर्माण तथा सुदृढीकरणका साथै सतह स्रोतबाट पानीको आपूर्ति नपुग भएको अवस्थामा वर्षातको पानी सङ्कलन गर्ने पद्धति विकास गर्नु आवश्यक छ । प्रस्तुत आवधिक योजनामा खानेपानीको स्रोतको संरक्षण र उचित उपयोग गर्ने र गाउँपालिकालाई पुर्णसरसफाइ क्षेत्रको घोषणा गरी वातावरणीय सरसफाइमा विशेष जोड दिइएको छ । यी सबै प्रयासबाट खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यस गाउँपालिकाले स्थानीय स्तरमा खानेपानी तथा सरसफाइका सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन, खानेपानी महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवा व्यवस्थापन जस्ता कार्यहरु सम्पादन गर्न जरुरी छ ।

समस्या

सबै जनसंख्यामा शुद्ध खानेपानीको पहुँच नपुग्नु, खानेपानीका मुहान र श्रोतको उचित व्यवस्थापन नहुनु र धेरै मुहानहरु सुक्दै जानु, फोहोर व्यवस्थापन गर्न ल्यान्डफिल साईटको राम्रो व्यवस्था नहुनु, खानेपानी आयोजनाको कमी हुनु र सम्पन्न आयोजनाहरुको पनि उचित मर्मतसम्भारको अभाव भएर जिर्ण हुँदै जानु, खानेपानीको अभावले गर्दा सरसफाईमा असुविधा कायम रहनु, खानेपानी तथा सरसफाईको दिगो विकास लक्ष्य हाँसिल हुने गरी आवश्यक बजेट र कार्यक्रम र्तजुमा गर्न नसक्नु, फोहोरमैला व्यवस्थापन नहुनाले नदीनाला तथा जलाशयहरु प्रदुषित बन्दै जानु यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरु हुन् ।

चुनौति

प्राकृतिक, मानविय तथा अन्य कारणले सुक्दै गएको पानीको मुहान संरक्षण गर्न, उपलब्ध पानीको श्रोतको माथी बढ्दै गएको चापलाई व्यवस्थित गर्न, अव्यवस्थित रुपमा हुने गरेको सडक निर्माण, भौगोलिक विकटता, छरिएर रहेको वस्ती र आर्थिक अभावका कारण सबै जनसंख्यामा खानेपानीको प्रबन्ध गर्न, खानेपानीको रसायनिक तथा जैविक जाँच गरी प्रारम्भिक स्वच्छताको सुनिश्चितता गर्न, खानेपानीको निरन्तर आपूर्ति र गुणस्तरीयता कायम गर्न, सरसफाई क्षेत्रमा जनचेतना र प्रतिज्ञा अभिवृद्धि गर्न, पूर्ण सरसफाई र व्यवस्थित ढल निकासको प्रबन्ध गर्न, सबै घरपरिवारलाई सुविधा सम्पन्न शौचालय निर्माण गर्ने उत्प्रेरणा जगाउन जस्ता यस उपक्षेत्रका चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित हुनु, खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा एवम् संरचनाको विकास तथा विस्तारमा गाउँपालिका, विकास साझेदार, अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समिति र नागरिकको सहभागिता बढ्दै जानु, विभिन्न तहमा खानेपानी तथा सरसफाइ समन्वय समिति क्रियाशिल रहनु, सरसफाइ कार्यक्रमलाई गाउँपालिकामा सामाजिक अभियानको रूप लिनु, फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि गाउँपालिका स्तरीय ल्याण्डफिल साइट वडा नं ९ मा स्थापना हुनु आदि प्रमुख अवसर हुन् ।

लक्ष्य

स्वच्छ, सुरक्षित, सुविधायुक्त दिगो खानेपानी सुनिश्चित गर्ने र सरसफाईको पूर्ण व्यवस्था गर्ने ।

उद्देश्य

१ शुद्ध, सफा र सुरक्षित खानेपानीको पहुँच शतप्रतिशत बनाई स्वस्थता सुनिश्चित गर्नु ।
२.फोहोरमैला व्यवस्थापनको दिगो उपायको खोजी गरी वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा जोड दिनु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
पानीका स्रोतहरुको संरक्षण, पुर्नजिवन तथा प्रविधि मैत्री व्यवस्थापनमा जोड दिई खानेपानी संस्थाहरुलाई व्यवस्थित बनाउने ।	✓ खानेपानीको स्रोत संरक्षण तथा उपयुक्त पूर्वाधारको विकास गरि खानेपानी आपूर्तिको व्यवस्था गरिनेछ । सबै गाउँबासिलाई भरपर्दो, शुद्ध र गुणस्तरीय खानेपानीको सेवाका लागि मिटर सहितको एक घर एक धारा नीति सबै वडाहरुमा विस्तार गरिनेछ । ✓ पालिका भित्रमा समान उद्देश्य र प्रकृतीको खानेपानी उपभोक्ता समिति र खानेपानी संस्थालाई एकिकरण गरि बृहत रुपमा पालिकास्तरीय खानेपानी सञ्चालन र व्यवस्थापनका निमित्त ऐन निर्माण गरिनेछ । ✓ अव्यवस्थित खानेपानीको पाइपलाइनलाई व्यवस्थित गरिनेछ । ✓ खानेपानी आयोजना मर्मत सम्भार तथा दिगो व्यवस्थापनका लागि खानेपानी उपभोक्ता तथा समुदायको क्षमता तथा दक्षता वृद्धि गरिनेछ । ✓ जलाधार क्षेत्र तथा मुहानहरूको पहिचान गरी समुदायलाई सुसूचित गरी संरक्षणका लागि उपभोक्ता तथा समुदायलाई परिचालन गरिनेछ । ✓ स्थानीय मूल संरक्षण व्यवस्थापन गरिनेछ र ठूला आयोजना सञ्चालन गरिनेछ । ✓ ठूला खानेपानी अयोजना संरक्षण गर्न बजेटको व्यवस्था गरिनेछ । खानेपानी आयोजनामा उपभोक्ताको लागत सहभागिता मार्फत् स्वामित्व लिन प्रोत्साहन गरिनेछ ।
शत प्रतिशत घरहरूमा आधारभूत शौचालय तथा सरसफाई सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।	✓ फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार गरिनेछ । ✓ ढल तथा नाली व्यवस्थापन कार्यक्रम विस्तार गरिनेछ । ✓ बढ्दै गएका बस्तीहरुलाई मध्यनजर गरि फोहोर तथा ढल व्यवस्थापनका लागि संघीय र प्रदेश सरकारसँग आवश्यक समन्वय गरिनेछ । ✓ सबै सरकारी संस्थामा सार्वजनिक शौचालय र खानेपानी धाराको निर्माण गरिनेछ । ✓ स्रोतमा फोहोर वर्गीकरण (जिरो वेस्ट म्यानेजमेण्ट/किचन) मार्फत फोहोर व्यवस्थापन गरिनेछ । ✓ फोहोर मैला डम्पीङ साईटको सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ । ✓ फोहोर व्यवस्थापन केन्द्रलाई प्राङगारिक मल उत्पादन केन्द्रको रुपमा परिणत गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : खानेपानी तथा सरसफाई									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	खानेपानीका स्थानीय स्रोत संरक्षण	खानेपानी संरक्षण	१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/प्रदेश/स्थानीय
२	सानोदुम्वा ठूलो दुम्वा खानेपानी आयोजना (विशेष अनुदान)	खानेपानी आयोजना	१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/स्थानीय
३	छोक्ला छरछरे खानेपानी आयोजना (प्रदेशको खानेपानी डिभिजन)	खानेपानी आयोजना	१००	२०	२०	२०	२०	२०	प्रदेश/स्थानीय
४	खानेपानी वोर्ड बनाउने	खानेपानी आयोजना	१०	४	२	२	१	१	स्थानीय
जम्मा			**३१०**	**६४**	**६२**	**६२**	**६१**	**६१**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएको हुने	जनसंख्या	प्रतिशत	८५					९०	गापा	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने	७	६	१.३
असर	निजी पाइपलाइन धारा जडान भएका घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	३३.७					५०	"		७	६	१.३
प्रतिफल	कुवा, मुल, ढुङ्गेधाराको पानी उपभोग गर्ने घरघुरी न्यून भएको हुने	घरघुरी	प्रतिशत	२	१.७५	१.५	१	०.५	०	"	अन्य विषयगत आयोग, स्थानीय समुदाय सँग समन्वय भएको हुने	७	६	१.३
	नदी, खोला, कुलोको पानी उपभोग गर्ने घरधुरी न्यून भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	१	०.८०	०.६०	०.२५	०.१०	०	"		७	६	१.३
	खानेपानीका लागि नजिकको धारा, कुवा वा पानीको श्रोतमा पुग्न लाग्ने औषत समयावधि घटेको हुने	औषत समयावधि	मिनट	३०		२०		१०	५	"		७	६	१.३
	सक्रिय खानेपानी र सरसफाइ उपभोक्ता समिति वृद्धि भएको हुने	समिति	संख्या	१०					१०	"		७	६	१.३

	सरसफाइ सेवा उपलब्ध घरधुरी (निजी क्षेत्र तथा पालिकावाट सेवा सञ्चालन) वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	१०	१५	२५	३०	४०	५०	"		७	६	१.३
	खुल्ला दिसामुक्त घोषणा गरिएका वडा भएको हुने	वडा	संख्या	६					६	"		७	६	१.३
	शौचालय नभएका तथा खुल्ला क्षेत्रमा शौच गर्ने घरघुरी न्यून भएको हुने	घरघुरी	प्रतिशत	०					०	"		७	६	१.३
	स्वच्छ (प्यान भएको) शौचालय भएका घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	९९					१००	"		७	६	१.३
	खाल्डे शौचालय भएको घरधुरी न्यून भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	१	-	०.५	०.२५	०.१०	०	"		७	६	१.३
	सार्वजनिक शौचालयहरु निर्माण भएको हुने	सार्वजनिक शौचालयहरु	संख्या	५	६	७	८	९	१०	"		७	६	१.३

५.४ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण

पृष्ठभूमि

बालबालिका, युवा, किशोरकिशोरी, महिला, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति द्वन्द्वपीडित, उत्पिडित वर्ग, समुदायहरुलाई राज्यको तर्फवाट सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्नु पर्दछ । उनीहरुलाई अन्य नागरिक सरह समाजमा स्थापित गर्न र उनीहरुको शारिरीक, मानसिक एवं भावनात्मक विकासको लागि विशेष कार्यक्रम मार्फत सम्वोधन गर्नु पर्दछ । उनीहरु सामाजिक रुपले कुनै न कुनै प्रकारको उत्पीडनमा परेका हुन्छन् । समाजमा रहेका यी उत्पीडीत वर्ग र समुदायको हितको निम्ति सुरक्षा र संरक्षण प्रदान नगर्ने हो भने स्वच्छ, सुन्दर र शान्तिपूर्ण समाजको स्थापना गर्ने परिकल्पना साकार हुन सक्दैन । तसर्थ उनीहरुलाई मनोवैज्ञानिक ढंगले व्यवहार गरेर उनीहरुको अधिकार र हितको ग्यारेण्टी गर्नु पर्दछ ।

समस्या

लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण सम्बन्धी खण्डीकृत सूचनाको कमि हुनु र भएका कार्यक्रमको मूलप्रवाहिकरण नहुनु, अधिकाशं महिलाको आर्थिक अवस्थामा सुधार नहुनु, सम्पत्तिमा महिलाको स्वामित्व स्थापित नहुनु, बाल विवाह अझै पनि अभ्यासमा रहनु, सामाजिक-आर्थिक क्षेत्रमा विभेद विद्यमान रहनु, स्रोतसाधन तथा सेवा सुविधामा न्यायोचित पहुँच पुग्न नसक्नु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सपाङ्ग सरह समाजमा प्रतिस्थापन गराउने वातावरण सिर्जना नहुनु, अपाङ्गमैत्री र महिलामैत्री संरचनाको अपर्याप्तता, नीति निर्माण तहमा अर्थपूर्ण सहभागिताको कमी, गरिब, उत्पीडित वर्ग, पिछडिएको वर्ग र महिलाहरुलाई संबोधन गर्ने प्रभावकारी कार्यक्रम सञ्चालन नहुनु, वर्गीय, जातीय, लैङ्गिक र पेशागत भेदभाव हुनु, किशोर किशोरीहरुको मनोभाव बुझेर व्यवहार नगर्नु र उनीहरुलाई समाजमा घुलमिल हुने वातावरण सिर्जना नहुनु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

समाजमा व्याप्त महिला हिंसा अन्त्य गर्न, सामाजिक विभेद र असमानता हटाई महिला सशक्तिकरण गराउन, जेष्ठ नागरिकको हेरचाह, खानपिन, स्वास्थ्य उपचार, मनोरञ्जन र आश्रय स्थलको निर्माण गरी उनीहरुलाई सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण प्रदान गर्न, पिछडिएका वर्गमा आफ्नो व्यवहार र भविष्य प्रति सकारात्मक सोच जगाउन, रोजगारीको अवसर तथा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्न, महिला तथा पिछडिएका जातीलाई समाजमा प्रतिस्पर्धात्मक रुपमा समावेश गर्न, बाल अधिकारको पूर्ण प्रत्याभूत गर्न, जातीय विभेद पूर्ण रुपमा उन्मूलन गर्न, विभिन्न समुदाय तथा वर्गबिच आर्थिक, शैक्षिक तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा रहेको विभेद अन्त्य गर्नु, स्रोत साधन एवम् अवसरमा समावेशीता सिद्धान्त अनुरूप अवसर सृजना गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

अपाङ्गमैत्री, महिलामैत्री, बालमैत्री संरचनाको निर्माण मापदण्डमा रहनु, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणमा संवैधानिक व्यवस्था हुनु, समावेशीकरणलाई बढी व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउन विभिन्न संवैधानिक आयोगहरूको व्यवस्था हुनु, आफ्नो धर्म, संस्कृति, भाषाको संरक्षण र संवर्द्धनका लागि सचेतना तथा क्रियाशीलतामा अभिवृद्धि हुनु, संविधानमा महिलासम्बन्धी हकहरूलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरिनु, सचेतनामूलक र सशक्तिकरण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरी सामाजिक विभेद न्यूनीकरण गराई सभ्य समाजको निर्माण गर्न, राज्यको तर्फबाट जेष्ठ नागरिक, एकल महिला र अपांङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई सामाजिक सुरक्षा प्रदान गरिएको जस्ता अवसरहरु छन् ।

लक्ष्य

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवधारणा अनुसार लक्षित वर्गको सामाजिक न्याय सहितको मर्यादित जीवनयापन सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य

१. महिलालाई नेतृत्वदायी भूमिकामा पहुँच पुऱ्याउनु ।

२. विभिन्न जात वर्ग समुदायबाट पछाडि परेका महिला तथा पुरुष, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, फरक क्षमता भएका व्यक्ति, एकल नागरिकको सहभागिता बढाउनु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
महिला सशक्तीकरण र समावेशीकरणमा जोड दिने ।	✓ गाउँपालिका उपाध्यक्षको नेतृत्वमा ६ वटै वडाका महिला जनप्रतिनिधीहरु सदस्यहरु रहने गरी बिकास बोर्ड गठन गरिनेछ जसमा पालिकाभरि छरिएका आमा समुहहरुलाई एकिकृत गरिनेछ । ✓ महिला विकास बोर्ड मार्फत पूर्वाधारखेलकुद सम्बन्ध खानेपानी,स्वास्थ्य,शिक्षा,कृषि, विकासका कामकाज अगाडी बढाइनेछ । त्यसका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरिनेछ । ✓ महिलाहरुलाई विशेष रुपमा क्रियाशिल गरि टोल विकास समिति गठन तथा परिचालन गरिनेछ । उपभोक्ता समितिहरुमा महिलाहरुको नेतृत्व सुनिश्चित हुने नीति अवलम्बन गरिनेछ । ✓ यस गाउँपालिका भित्र हुने आर्थिक विकास तथा पूर्वाधार विकास लगायत अन्य युवा रोजगार कार्यक्रममा पुरुष, महिला तथा आर्थिक रुपले विपन्न वर्गहरुलाई समेत समेटी विना भेदभाव सबैको समान सहभागिता तथा अवसरहरुमा पहुँचको सुनिश्चितता कायम गरिनेछ । ✓ लैङगिक हिंसा न्यूनिकरण र सचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन गर्न वजेटको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय महत्वको महिला सम्बन्धी दिवसहरु मनाउनलाई बजेटको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ घरेलु तथा साना उद्यमी बनाउन महिलाहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइनेछ । ✓ महिला उद्यमीहरुलाई राजस्वमा ५०% छुट दिने नीति लिईनेछ । ✓ महिला व्यवसायिकरण प्रवर्धन गर्नलाई बजेटको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
बालबालिकाको संरक्षण र सार्वजनिक तहलाई बालमैत्री बनाउने ।	✓ बालमैत्री स्थानीय तह घोषणाका लागि आवश्यक सुचकहरु को सुदृढिकरण गरिनेछ । ✓ International Labour Organization (ILO) सँगको साझेदारीमा बालश्रम मुक्त स्थानीय तह घोषणा गरिनेछ । ✓ बालबिवाह न्यूनिकरण गर्नलाई सचेतना मूलक कार्यक्रम / पोष्टर पम्पलेट / तालिमको लागि वजेटको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ बाल क्लब सदस्यहरुलाई नेतृत्व तथा क्षमता विकास तालित सञ्चालन गरिनेछ। ✓ बाल विवाह विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम गर्नलाई बजेटको व्यवस्था गरिनेछ। ✓ पालिका स्तरीय बाल सञ्जाल गठन गरिनेछ ।
ज्येष्ठ नागरिकहरुको सम्मान र संरक्षण गर्ने ।	✓ ज्येष्ठ नागरिकहरुलाई मध्यनजर गरि वडा कार्यालयबाटनै सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । ✓ जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईनेछ । ✓ ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्र भएका नागरिकहरुलाई गाउँपालिकाभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट अन्य ठूला अस्पतालहरुमा रेफर गरिएमा एम्बुलेन्स सेवामा पचास प्रतिशत छुटको व्यवस्था गरिनेछ ।

अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको संरक्षण र सशक्तीकरण गर्ने ।	✓ अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरुलाई प्रदेश नं. १ सामाजिक विकास मन्त्रालय र करुणा फाउनडेसनसँगको साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालनलाई निरन्तरता प्रदान गर्नको लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ अपाङ्गता परिचयपत्र भएका नागरिकहरुलाई गाउँपालिकाभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट अन्य ठूला अस्पतालहरुमा रेफर गरिएमा एम्बुलेन्स सेवामा पचास प्रतिशत छुटको व्यवस्था गरिनेछ ।
दलित समुदायको सशक्तीकरण गर्ने ।	✓ सचेतना मूलक कार्यक्रम / सीपमूलक / क्षमता विकास तथा आय आर्जन मूलक कार्यक्रमहरुलाई जोड दिइने नीति लिई बजेटको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ उपभोक्ता समितिमा दलित समुदायहरुको नेतृत्व सुनिश्चित हुने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	जेष्ठ नागरिक चौतारी निर्माण	सामाजिक सुरक्षा र संरक्षण	५०	२०	१५	१५			प्रदेश/स्थानीय
२	जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम		२५	५	५	५	५	५	स्थानीय
३	पुराना कुरा नयाँ पुस्तालाई हस्तान्तरण कार्यक्रम		२५	५	५	५	५	५	प्रदेश/स्थानीय
४	अपाङ्गतामैत्री भौतिक सुविधा विस्तार		२००	५०	१००	५०			संघ/स्थानीय
५	सुरक्षित आवास कार्यक्रम		१००	२०	२०	२०	२०	२०	प्रदेश/स्थानीय
जम्मा			४००	१००	१४५	९५	३०	३०	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	परिवर्तित स्थानीय संरचना तथा कानुन अनुसार समावेशी समिति, संयन्त्र तथा सञ्जालमा महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अन्य पिछडिएको वर्गको प्रतिनिधित्व भएको हुने	महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अन्य पिछडिएको वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत							गापा	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने	२.२	३	२.२
असर	लक्षित वर्गका लागि बजेट विनियोजन (महिला बालबालिका, पिछडिएका, विपन्न वर्ग) वृद्धि भई समान समाज निर्माण भएको हुने	बजेट विनियोजन	प्रतिशत	१०	११	१२	१३	१४	१५	"				
प्रतिफल	स्थानीय संस्थावाट सञ्चालित ज्येष्ठ नागरिक हेरचाह केन्द्र, दिवा सेवा केन्द्र वा क्लववाट लाभान्वित ज्येष्ठ नागरिक	ज्येष्ठ नागरिक	संख्या	५०	५२	५४	५६	५८	६०	"	जनजाति प्रतिष्ठान र अन्य विषयगत आयोग, स्थानीय समुदायसँग समन्वय भएको हुने	२	३	२.२
	सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित जनसंख्या भएको हुने	लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	१५	निरन्तर					"		२.२	३	२.२

	घर व्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णयमा महिला सहभागी हुने परिवार वृद्धि भएको हुने	परिवार	प्रतिशत	५०	५२	५४	५६	५८	६०	"		२.२	३	२.२
	सम्पत्ति माथिको स्वामित्व भएका महिला भएको हुने	महिला	प्रतिशत	५०	५२	५४	५६	५८	६०	"		२	३	२.२
	महिला सहकारी संस्था	महिला सहकारी संस्था	संख्या	०					१	"		२	३	२.२

५.५ युवा तथा खेलकुद

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अधिकारहरुको पूर्ण उपयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने, युवाको सशक्तिकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा बिशेष अवसर प्रदान गर्दै व्यक्तित्व विकास गर्ने तथा राज्यको सर्वाङ्गिण विकासमा योगदानका लागि उपयुक्त अवसर प्रदान गर्ने नीति अवलम्बन गरेको छ। युवा शक्तिको सहि परिचालन हुन सकेमा गाउँपालिकाको सर्वाङ्गिण विकासमा ठूलो योगदान पुग्नेछ। जनसांख्यिक पुँजीको रूपमा रहेका युवाहरूको विदेश पलायन रोक्दै विकासको हरेक क्षेत्रमा युवाहरूको पहुँच बढाउने र सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणमा युवाहरूलाई मूल प्रवाहीकरण गर्दै शिक्षित, दक्ष, लगनशील, अनुशासित युवाहरूबाट विकासमा योगदानको वातावरण सिर्जना गर्नुपर्दछ।

समस्या

युवा रोजगारीको अवसरको कमी हुनु, युवा वर्गलाई प्राविधिक तथा सीपमूलक तालिमको व्यवस्था नहुनु, खेल मैदानहरु अपर्याप्त र अव्यवस्थित हुनु, खेलकुदमा लागेका खेलाडीहरुलाई उचित प्रशिक्षण र अन्य आवश्यक सामाग्री, आर्थिक सहयोगको अभाव हुनु, युवा-युवतीलाई सिर्जनशिल कार्यमा संग्लग्न गराउन नसक्नु, सामाजिक गतिविधिमा युवाहरुको संलग्नता नहुनु, युवायुवतीको शारिरीक एवं मानसिक विकासको लागि खेलकुद, मनोरञ्जन र व्यायामको उचित व्यवस्था नहुनु, अव्यवस्थित खेलमैदान र अपर्याप्त खेलकुद सामाग्रीका कारणले दक्ष खेलाडी उत्पादन नहुनु जस्ता समस्याहरु रहेका छन्।

चुनौति

युवा वर्गमा बढ्दो विदेश पलायन रोकेर रोजगारी सिर्जना गर्न, खेलकुदको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्न, खेलकुदको क्षेत्रमा उचित संरचना, सामाग्री र पूर्वाधारको विकास गर्न, खेलाडीहरुलाई उचित प्रशिक्षण र अन्य आवश्यक सामाग्रीको व्यवस्था गर्न, बालबालिका, किशोर किशोरी र युवाहरुको शिक्षाको गुणस्तरीयता बढाउन, स्वास्थ्य, पोषण, मनोरञ्जन, खेलकुद लगायत विभिन्न सुविधा उपलब्ध गराएर उनीहरुको शारिरीक, मानसिक एवं संवेगात्मक भावनाको विकास गराउन, युवा लक्षित दिर्घकालिन योजनाहरु निर्माण गर्न, आर्थिक व्यवस्थापन नहुँदा भौगोलिक अवस्था समर्थन नहुनाले खेलकुदको विकास गर्न आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरु हुन्।

अवसर

युवा परिचालनको राष्ट्रिय नीति रहनु, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाको सीप, ज्ञान, अनुभव उपोगको नीति रहनु, युवाको उद्यमशीलता बढाइ उनीहरुलाई रोजगारीमूलक कार्यमा संलग्न गराउने वा स्वरोजगार प्रोत्साहन नीति रहनु, विपद व्यवस्थापन लगायत वातावरण संरक्षणमा स्वयंसेवक परिचालन गर्न सकिने अवस्था रहनु, खेलकुद विकासका लागि गाउँपालिकालाई जिम्मेवारी दिइनु, युवा क्लबहरु रहनु र विभिन्न क्लबहरूद्वारा खेलकुद पूर्वाधार विकास र प्रतियोगिता आयोजनामा योगदान रहनु, युवाहरुलाई उचित प्रशिक्षणको व्यवस्था गरी गाउँपालिकादेखि राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय खेलाडीसम्म पुऱ्याउन, युवा लक्षित नीति, योजना तथा उद्यमशील कार्यक्रमहरु प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न जस्ता प्रमुख अवसरहरु छन्।

लक्ष्य

व्यवस्थित खेलकुद पूर्वाधार निर्माण र युवा वर्गको सीप अभिवृद्धि गरी समुन्नत समाजको निर्माण गर्ने।

उद्देश्य

१. सबैका लागि खेलकुदको अवधारणा अनुरुप खेलकुद क्षेत्रको विकासमा जोड दिनु।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
खेलकुदका पूर्वाधारको विकास गर्ने र राष्ट्रिय स्तरका खेलाडीको उत्पादन गर्ने ।	✓ गाउँपालिका स्तरीय रंगशाला निर्माणमा DPR अनुसार आवश्यक बजेट प्रबन्धको लागि प्रदेश सरकार र संघ सरकारसँग समन्वय गरिनेछ । ✓ खेलकुद प्रतियोगिताहरुको माध्यमबाट खेलाडी छनौट गरी राष्ट्रपति रनिङ्गशिल्ड प्रतियोगितालाई थप बजेटको व्यवस्था गरी व्यवस्थित ढंगले संचालन गरिनेछ । गा.पा.स्तरीय र अन्तर स्थानीय तह स्तरीय साझेदारीमा खेलकुद आयजनाहरु सञ्चालन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद विकास वोर्ड निर्माण गरिनेछ, यसको काम, कर्तव्य, अधिकार र दायित्व स्थानीय सरकारसँग निहित हुनेछ । ✓ गाउँपालिकाले खेलकुद विकास बोर्ड मार्फत प्रत्येक वर्ष अध्यक्ष गोल्ड कपको आयोजना गर्ने बजेटको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ बालबालिका तथा युवाहरुलाई खेलकुद मार्फत स्थानीय सरकार र राष्ट्रप्रति समर्पित हुने वातावरण निर्माण गरिनेछ ।
सबै उमेर, वर्ग र समुदायको खेलकुदमा पहुँच वृद्धि गर्ने ।	✓ गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक विद्यालयहरुमा १० देखि १४ वर्षका बालबालिकाहरुलाई ग्रासरुट लेभल कार्यक्रम सञ्चालन गरि फुटबल खेलको तालिम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ प्रत्येक टोलमा टोल स्तरीय खेल मैदान निर्माण गर्ने नीति लिईनेछ । ✓ वडास्तरमा हुने खेलकुद गतिविधिलाई प्रोत्सहान गरिनेछ । ✓ विद्यालयस्तरीय खेलकुद प्रतिस्पर्धा वृद्धिका लागि शैक्षिक क्यालेण्डर समेतको अनुसरण गर्दै विविध खेल आयोजनाहरु संचालन गरिनेछ ।
युवाको क्षमता विकास गरी रोजगारी बढाउने ।	✓ युवा क्लबहरुको गठनमा उत्प्रेरणा जगाई युवाको संस्थागत पहिचान कायम गरिनेछ । ✓ युवाहरुलाई उनीहरुको रुची अनुसारको सीप विकास तालिम उपलब्ध गराइनेछ । ✓ युवाहरुलाई पर्यटन, लघु तथा घरेलु उद्योग, प्राकृतिक श्रोत उपयोग र व्यवस्थापन, कृषि जस्ता स्थानीय सम्भाव्यतामा आधारित आयमूलक तथा रोजगारीका क्षेत्रमा लगानी गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुसँग सहजीकरण गरिनेछ । ✓ विद्यालय स्तरमा प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा अध्ययनको अवसर सिर्जना गरिनेछ । ✓ आर्थिक रुपले अति विपन्न र अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई संघीय, प्रादेशिक एवं अन्य संघ संस्थासँग समन्वय तथा सहकार्य गरी सीपमूलक तालिम दिइनेछ । ✓ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवालाई लक्षित गरी तिनको सीप, ज्ञान, अनुभव र रकमलाई सम्भाव्य क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ । ✓ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम आयोजना गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : युवा तथा खेलकुद										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	गाउँपालिका स्तरीय रंगशाला निर्माण	खेलकुद विकासका लागि पूर्वाधार निर्माण र संस्थागत विकास	५००	१००	१५०	१५०	१००			संघ/प्रदेश/स्थानीय
२	वडागत रुपमा खेलाडी प्रशिक्षण कार्यक्रम		१००	२०	२०	२०	२०	२०		संघ/स्थानीय
३	खेलकुद विकास वोर्ड गठन तथा परिचालन		२०	१०	१०					संघ/स्थानीय
४	अध्ययक्ष गोल्डकप कार्यक्रम		३०	६	६	६	६	६		स्थानीय
५	वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका युवाहरुलाई सीपमा आधारित स्वरोजगार कार्यक्रम	सिप, दक्षता र क्षमताको विकास	५०	१०	१०	१०	१०	१०		संघ/स्थानीय
६	आयआर्जनका लागि सिपमूलक तालिमको व्यवस्था		५०	१०	१०	१०	१०	१०		प्रदेश/स्थानीय
७	मागमा आधारित शीपयूक तालिम सचालन		५०	१०	१०	१०	१०	१०		संघ/स्थानीय
जम्मा			**८००**	**१६६**	**२१६**	**२०६**	**१५६**	**५६**		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइएको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	व्यवसायिक सीप विकास तालिम लिए पछि स्व/रोजगारीमा आवद्धता (तालिम प्राप्त गर्ने कूल संख्याका) भएको हुने	स्व/रोजगारी	संख्या		२५	२५	२५	२५	२५	"	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुन	२	३	१.२
असर	व्यवसायिक सीप विकास तालिम तथा प्राविधिक शिक्षा हाँसिल गरेको युवा भएको हुने	तालिम प्राप्त युवा	संख्या		५०	५०	५०	५०	५०	"		२	३	१.२
प्रतिफल	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत युवा रोजगार सेवा केन्द्रवाट लाभान्वित युवा भएको हुने	लाभान्वित युवा	संख्या		१००	१००	१००	१००	१००	"	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, स्वरोजगार कोष, उद्योग वाणिज्य, तालिम संस्था तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय भएको हुन	२	३	१.२
	व्यवसायिक युवा खेलाडी भएको हुने	व्यवसायिक युवा खेलाडी	संख्या	०					२५	"		२	३	१.२
	खेल अभ्यास प्रशिक्षण केन्द्र (कवर्ड हल) निर्माण भएको हुने	कवर्ड हल	संख्या	१					२	"		२	३	१.२

	खेलकुद मैदानहरु स्तरोन्नति र निर्माण भएको हुने	खेलकुद मैदानहरु	संख्या	६	७	७	८	९	१०	”		२	३	१.२
	पालिका स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता भएको हुने	पालिका स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	संख्या	०	१	१	१	१	१	”		२	३	१.२
	राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय खेलमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडीहरु भएको हुने	राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय खेलमा प्रतिनिधित्व गर्ने खेलाडीहरु	संख्या	०					५	”		२	३	१.२

५.६ कला, भाषा, संस्कृति र सम्पदा

पृष्ठभूमि

धार्मिक सहिष्णुता तथा सांस्कृतिक विविधताको विशिष्ठ पहिचान बोकेको पौवादुङमा गाउँपालिकामा जातजाति अनुसार चाडपर्व तथा मेलाहरुमा समेत अनेकतामा एकता देख्न सकिन्छ । विशेष गरी ब्राम्हण, क्षेत्री, आदिवासी जनजाति, दलित तथा अल्पसंख्यक समुदायहरुले सबै चाडपर्वहरु मिलेर मनाउने वा सहयोग गर्ने गरेको अवस्था छ । उल्लेखित जातीहरु मध्ये यो गाउँपालिकामा राई जातीको वाहुल्यता रहेको छ । गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५ अनुसार कुल जनसंख्याको ३९% जनसंख्या राई जातीको रहेको छ भने अन्य जातीहरुमा क्षेत्री वाहुन दलित अन्य जनजातीहरु रहेका छन् । यहाँ विभिन्न जातीका विशेष चाडहरु, हिन्दु सनातन संस्कृतिका पर्वहरु साथै राइजातीले मनाउने प्रमुख चाड उधौली उभौली र क्रिश्चियन धर्मावलम्वीहरुले मनाउने क्रिसमस समेत धुमधामसाग मनाइने गरिन्छ । प्रमुख चाडहरुमा दशै, तिहार, उभौली, उधौली, तीज, रामनवमी, शिवरात्री, माघे संक्रान्ती, कुशे औशी, बौद्धपुर्णीमा, आदि मनाउने गरिन्छ भने परम्परागत संस्कृतिमा राई जातीको चण्डी नाच प्रसस्त मात्रामा नाच्ने गरिन्छ ।

समस्या

मातृभाषा, साहित्य, सम्पदा, कला र संस्कृतिको खोज, अनुसन्धान र सर्वेक्षण तथा संरक्षणको कमि हुनु, भाषा, कला एवम् संस्कृतिको क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्था र सरकारका बिच प्रभावकारी सहकार्य हुन नसक्नु, मौलिक संस्कृतिलाई जगेर्ना गर्दै पुस्तान्तरण गर्न नसक्नु, राष्ट्रिय पहिचान र गौरवका रूपमा भाषा, संस्कृति, सम्पदा तथा साहित्यको विकास गर्न नसक्नु, स्वरोजगार, आयआर्जन र स्थानीय विकासको स्रोतको रूपमा यसलाई प्रयोग गर्न नसक्नु, आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

विभिन्न मातृभाषा र लिपिको मानकीकरणको समस्या समाधान गर्नु, लोपोन्मुख दुङ्माली भाषा संरक्षण गर्नु, कला साहित्य, संस्कृति तथा सम्पदा संरक्षण गर्नु, लोपन्मुख अवस्थामा रहेका जातजातीको मौलिकता संरक्षण गर्नु, भाषा, कला साहित्य, संस्कृति तथा सम्पदा र आर्थिक सामाजिक विकासको अन्तरसम्बन्ध स्थापित गरी विकास निर्देशित गर्नु, बढ्दो शहरीकरण र विदेशी प्रभावका कारण मूर्त र अमूर्त संस्कृति विनाश र परिवर्तन हुँदै जानु, कला, संस्कृति तथा साहित्य संरक्षणमा गाउँपालिकाको ध्यानाकर्षण गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

भाषा, कला एवम् संस्कृतिको कृषि, पर्यटन लगायतका क्षेत्रसँग आबद्धता गरी आय र रोजगारी वृद्धिको सम्भावना रहनु, पर्याप्त सास्कृतिक विविधता तथा कला र सम्पदाको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै सांस्कृतिक पहिचान कायम राख्नु, भाषा, लिपि, कला आदिको संरक्षण र उपयोग स्थानीय निकायको दायरामा रहेको, धार्मिक, पुरातात्विक एवम् ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्ने निती हुनु, साहित्यिक महोत्सवको आयोजना गर्न जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

लक्ष्य

भाषा, कला तथा संस्कृतिको विविधिकरण सहितको सद्भावपूर्ण समाज निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१. स्थानीय भाषा, साहित्य तथा कलाको प्रवर्द्धन गरी पर्यटकीय तथा धार्मिक दृष्टिकोणले विकास गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
कला, भाषा, साहित्य र सम्पादन सम्बन्धी नीति र योजना कार्यान्वयन गर्ने ।	✓ भाषा, कला, साहित्य तथा संस्कृति संरक्षण सम्बन्धी नीति, कानुन तथा मापदण्डको निर्माण, कार्यान्वयन तथा नियमन गरिनेछ । ✓ स्थानीय लोपोन्मुख एवं जातीय भाषा, संस्कृति तथा सम्पदाहरुको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति तथा गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । ✓ यस गाउँपालिका भित्रका जातिगत पर्व, पञ्चे बाजा, संस्कार, भेषभुषा, सँस्कृतिको संरक्षणको लागि संग्राहलयको निर्माण गर्ने नीति अवलम्वन गरिनेछ ।
भाषा, कला र साहित्य, बहुसाँस्कृतिको संरक्षण, संवर्द्धन गरी पर्यटन विकास गर्ने ।	✓ देश तथा विदेशको स्थानीय सरकारसँग स्थानीय भाषा संस्कृति परम्परा, रितिरिवाज र आर्थिक जिवन यापनलाई एक अर्कामा परिचित गराई एकआपसमा घुलमिल तथा आदानप्रदान गर्न भगिनी सम्बन्ध कायम गरिनेछ । ✓ पौवादुङमा गाउँपालिकाको दोस्रो सामरिक महत्वको केन्द्र मानेडाँडा बजारमा किरात राई अलुपसंख्यक दुङ्माली भाषीहरुको व्यापारीक प्रयोजन र सभाहल सहितको साँस्कृतिक भवन निर्माण गरिनेछ । ✓ स्थानीय लोपोन्मुख दुङ्माली भाषा संरक्षण पनपाठन र शब्दकोष निर्माणलाई ध्यान दिईनेछ । स्थानीय कला सांस्कृति, मन्दिर गुम्बा, देवस्थलको निर्माण तथा संरक्षणमा उचति बजेट विनियोजन गरिनेछ । ✓ पौवादुङमा गाउँपालिकाको ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, पर्यटन, कृषि र पूर्वाधारहरुको समेत महत्व झल्काउने गरि फिचर लेखन कार्य गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकाको भुगोल, धर्म, सँस्कृति, प्राकृतिक सम्पदा आर्थिक जनजीवन समेत समेटि गाउँपालिकाको गान र लोगो तयार गरिनेछ । ✓ लोपोन्मुख दुङ्माली भाषा संरक्षण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिदै पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक तथा शब्दकोष निर्माण गरिनेछ । दुङ्माली भाषाको निर्माणाधिन सङ्घालय र मुख्य कार्यालयको निर्माण कार्य सम्पन्न गरि सूचारू गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : कला, भाषा, साहित्य संस्कृति										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	दुङमाली तथा संस्कृति भाषा सभाहल निर्माण तथा सञ्चालन	कला संस्कृतिको जर्गेना	३००	१००	१००	१००				संघ/स्थानीय
२	स्थानिय लोक वाजा, नृत्य, जात्रा, भाषाहरु संरक्षण		११०	३०	२०	२०	२०	२०		प्रदेश/स्थानीय
जम्मा			४१०	१३०	१२०	१२०	२०	२०		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार वर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	स्थानीय कला, भाषा र साहित्यलाई पेशाको रुपमा ग्रहण भएको हुने	स्थानीय कला, भाषा साहित्य पेशा	संख्या		१०	२०	३०	४०	५०	गापा	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने	२	११	२.२
असर	कला, संस्कृति, भाषा र साहित्यमा जिल्ला, प्रदेश र राष्ट्रको प्रतिनिधित्व गर्ने स्रष्टा भएको हुने	स्रष्टा	संख्या		५	१०	१५	२०	२५	"		२	११	२.२

प्रतिफल	कला, संस्कृति र सम्पदाका प्रकारको संरक्षण भएको हुने	कला, संस्कृति र सम्पदाका प्रकार	संख्या	५					७	”		२	११	२.२
	संरक्षण गर्नुपर्ने स्थानीय संस्कृति तथा चाँडपर्व संरक्षण भएको हुने	चाँडपर्व	संख्या	१५					१५	”	भाषा आयोग, संस्कृति संग सम्बन्धित निकाय बीच अन्तर सरकार सम्बन्ध भएको हुने	२	११	२.२
	स्थानीय लोपोन्मुख भाषाहरु संरक्षण भएको हुने	लोपोन्मुख भाषा	संख्या	५	संरक्षण गर्ने					”		२	११	२.२
	स्थानीय संस्कृति, कला, सम्पदा र साहित्य सम्बन्धी भएका अध्ययन तथा अनुसन्धानहरु भएको हुने	अध्ययन तथा अनुसन्धान	संख्या	२	३	४	५	५	५	”		२	११	२.२
	स्थानीय भाषा, कला, संस्कृति, सम्पदा, साहित्यमा आधारित नियमित प्रकाशन भएको हुने	प्रकाशन	संख्या	०	१	१	१	१	१	”	जनजाति प्रतिष्ठान र अन्य विषयगत आयोग, स्थानीय समुदाय संग समन्वय भएको हुने	२	११	२.२
	स्थानीय भाषा, कला, संस्कृति झल्किने सामुदायिक सांस्कृतिक केन्द्र (संग्रहालय) निर्माण भएको हुने	संग्रहालय	संख्या				१			”		२	११	२.२

परिच्छेद छ : पूर्वाधार विकास

पृष्ठभूमि

समग्र आर्थिक, सामाजिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाहका लागि भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रको भूमिका अग्रणी एवं महत्वपूर्ण रहदै आएको छ । स्थानीय तहको समग्र विकासलाई सकारात्मक दिशातर्फ अघि बढाउन पूर्वाधार विकास क्षेत्रमा मूलतः सडक, पक्की तथा झोलुङ्गे पुल, परम्परागत गोरेटो बाटो, आवास, भवन तथा वस्ती विकास, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा र सूचना तथा संचार प्रविधि जस्ता विषयहरु पर्दछन् । गाउँपालिकाको सामाजिक, आर्थिक अवस्था र सेवा प्रवाहमा समेत टेवा पुऱ्याउने यस क्षेत्रको सम्भावना र अवसर, समस्या तथा चुनौति र चाल्नु पर्ने कदम सहित संक्षिप्त विश्लेषण देहाय अनुसार गरिएको छ ।

६.१ सडक यातायात, पुल पुलेसा

पृष्ठभूमि

सडक तथा यातायातको विकासले उत्पादकत्व वृद्धि गर्न, स्वास्थ्य र शिक्षा सेवामा पहुँच उपलब्ध गराउँदै रोजगारी सिर्जना गर्न, गरिबी न्यूनीकरण गर्न र समग्र सामाजिक र आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन उल्लेखनीय योगदान गर्दछ । सडक सञ्जाल अन्तर्गत आउने विभिन्न खोलानालाहरूमा पुल निर्माण तथा मर्मतले बाह्रैमासे आवतजावतको प्रत्याभूति गराउँदछ । सडक पूर्वाधार ग्रामिण विकासको महत्वपूर्ण साध्यका रुपमा स्थापित छ । मानिसहरुको सरल आवागमन र सामानहरुको उचित परिवहनले मात्र अर्थतन्त्रको विकासमा अनुकुलता सिर्जना गर्नसक्छ । नेपालले जनाएका दिगो विकासका लक्ष्य लगायत विविध अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरु पुरा गर्न पनि सडक, पुल र यातायातको विकास जरुरी छ । राष्ट्रिय र प्रादेशिक आवधिक योजनाहरुले पनि यस तथ्यलाई आत्मसात गरेका छन् । सडक, पुल तथा यातायात जस्ता पुर्वाधार गाउँपालिका विकासको आधार स्तम्भ हुन् । निर्माण भएका सडकहरूमा बाह्रै महिना यातायातलाई सञ्चालनमा ल्याउन नियमित मर्मत सम्भारको भरपर्दो व्यवस्था, सडक संरचना निर्माण, स्तरोन्नति र ट्र्याक खोल्ने, सडक गुरुयोजना तयार जस्ता कार्य गर्नु जरुरी छ । यसका लागि आवधिक योजनाले गाउँपालिकाको सडक, पुल तथा यातायात क्षेत्रको विकासको आधार तयार पार्ने छ ।

समस्या

विद्यमान सडकहरु साँघुरा हुनुका साथै कच्ची अवस्थामा रहेका र बढी चल्तीमा रहदा धुलो उड्ने, सडकहरु कालोपत्रे गर्न वित्तीय श्रोतको कमी हुनु, बातावरणीय पक्षलाई ध्यान नदिई सडक निर्माण हुनु, पर्यटकीय पदमार्गको विस्तार नहुनु, मापदण्ड बिना आयोजना पहिचान तथा छनौट हुनु, सडक निर्माणमा बजेट विनियोजन र सञ्चालनमा कुशलताको अभाव हुनु, बर्षातमा हिलो हुने र जीवनलाई प्रतिकुल प्रभाव पार्ने खालका हुनु, गाउँका वडाहरु जोड्ने सडक कच्ची, ग्रेड नमिलेका तथा जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहनु, सडकमा रहेका विद्युत तथा सञ्चारका पोलहरुले गाउँको सौन्दर्य बिगार्नु यहाँका मुख्य समस्या हुन् ।

चुनौति

वातावरणीय पक्षलाई ध्यान दिई सडक विस्तार गर्न, निर्माण सामाग्रीको उपलब्धता र गुणस्तरलाई सुनिश्चित गर्न, खानेपानी, विद्युत र सडकसँग सम्वन्धित निकायवीच समन्वय गराउन, सडक तथा पुल निर्माणको कानूनी प्रकृयालाई प्रभावकारी वनाउन, सडक निर्माणको गुणस्तरीयताको मापदण्ड तयार पारी लागु गर्न, सडक गुरुयोजना भूगोल अनुसार बनाउन, भूउपयोग योजना कार्यान्वयन गर्न यस क्षेत्रका चुनौती हुन् ।

अवसर

गाउँपालिका केन्द्रदेखि वडा केन्द्रसम्म जोड्ने सडक निर्माणमा प्रदेश सरकारले आर्थिक सहयोग र समन्वयन गर्नु, स्थानीय स्तरबाट सडक विकासको लागि अत्यधिक उत्साह र माग रहनु, गाउँपालिकाको महत्वपूर्ण सडकहरु स्तरोन्नती र कालो पत्रे गर्न र पर्यटकीय पदमार्ग निर्माणमा संघीय सरकारको सहयोग हुनु, महत्वपूर्ण सडकहरु जोड्ने पक्की पुल निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकारको समन्वयन हुनु जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

लक्ष्य

सडक पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार मार्फत आर्थिक तथा सामाजिक अवसरहरुमा गाउँपालिकावासीको पहुँच वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. गुणस्तरीय, दिगो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री यातायात सञ्जाल विस्तार गर्नु ।

२. यातायात पूर्वाधारको उचित संरक्षण, मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन गरी सहज यात्राको व्यवस्था मिलाउनु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
स्थानीय यातायात सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने ।	✓ स्थानीय तथा प्रादेशिक सडक निर्माण तथा सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत गाउँपालिका केन्द्रसम्मको सडक कालोपत्र गर्ने कार्य आगमी २ बर्ष भित्र नगर विकास कोष तथा अन्या दातृ निकायसँग ऋण मार्फत सम्पन्न गर्ने नीति लिईनेछ । ✓ सडकले चर्चेको जग्गालाई लगत कट्टा गर्नका लागि आवश्यक कानून निर्माण गरि कार्यान्वयन गरिनेछ । पञ्चकन्या कृषि सडक (तिवारीभञ्ज्याङ्ग - मानेडाँडा - अँधेरीघाट) मोटर बाटो दाँयाबाँयाका घर संरचनाहरु निश्चित समयभित्र हटाउनलाई सुचना जारी गरी सडक विस्तार गरिनेछ । ✓ पूर्वाधार जन्य संरचनाहरु उपभोक्ता समितहरु मार्फत निर्माण गर्दा गाउँपालिकाको विनियोजित लागतमा २% मर्मत संभार कोष र २% कन्टीन्जेन्सी कोष कट्टी गरी हुन आउने रकममा कम्तिमा १५% थप जनसहभागिता गराउने नीति अंगीकार गरिनेछ । ✓ पूर्वाधार तथा संरचना जन्य निर्माण कार्यमा जनशक्ति परिचालन मार्फत रोजगारी सृजना गर्ने नीति अंगीकार गरिनेछ ।
गुणस्तरीय सर्वयाम सडक तथा पुल निर्माण तथा विस्तार गर्ने ।	✓ संघीय प्रदेश र स्थानीय साझेदारीमा गाउँपालिकाको गौरवको आयोजनाको रुपमा रहेको तिवारीभञ्ज्याङ- मानेडाँडा-अंधेरीघाट (पञ्चकन्या कृषि सडक) सडकलाई ग्रावेल सहितको स्तरोन्नती गर्न पर्याप्त बजेट विनियोजन गरिनेछ । ✓ सुप्ला ठूलो सडकलाई प्राथमिकतामा राखि सडक स्तरोन्नती गर्न बजेट विनियोजन गरिनेछ । स्थानीय टोल तथा वडास्तरीय सडकलाई स्तरोन्नती तथा मर्मत सम्भार गरी बाह्रैमास चल्ने बनाईनेछ । ✓ अन्तर स्थानीय तह जोड्ने रणनीतिक सडकहरुको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन, IEE समेत गरी निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ । ✓ वडाहरु जोड्ने अधुरा आयोजनाहरुलाई निरन्तरता दिँदै बाह्रैमास सवारी आवागमन हुने व्यवस्था मिलाइनेछ । साविकका गोरेटो बाटो, घोरेटो बाटोहरुलाई मर्मत गरी मानिस हिँड्न लायकको बनाइनेछ । ✓ सडक सञ्जाल पुग्न नसक्ने ठाउँहरूमा सम्भाव्यताको आधारमा पक्की तथा झोलुङ्गे पुल निर्माण गरी पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ ।
सडक तथा पुल निर्माण गर्दा वातावरणीय पक्षलाई संरक्षण गर्ने ।	✓ पूर्वाधार तथा संरचना जन्य निर्माण कार्यमा जनशक्ति परिचालन मार्फत रोजगारी सृजना गर्ने नीति अंगीकार गरिनेछ । ✓ ठुला आयोजना कार्यान्वयन हुनु अघि DPR, IEE / Soil Test आवश्यकतानुसार गरिनेछ । ✓ डोजर स्काभेटरको प्रयोगमा साविकको दररेटमा भ्याट (VAT) रकम समावेश गरी Bill of Quantity (BOQ) र इष्टिमेट तयार गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : सडक यातायात, पुल पुलेसा										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	गाउँपालिकाको यातायात गुरुयोजना तयार गर्ने	योजना तयार	१५	१५						स्थानीय तह आफै
२	पञ्चकन्या कृषि सडक कालोपत्रे	सडक स्तरउन्नती	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००		संघ/प्रदेश/स्थानीय
३	अधेरीघाटमा पक्की पुल	पुल निमार्ण	२२००	८००	७००	७००				संघ/प्रदेश/स्थानीय
४	पिरतुवा खोला पक्की पुल	पुल निमार्ण	१०००		५००	५००				संघ/प्रदेश/स्थानीय
५	खेसाङ खोला मोटरवेल पुल	पुल निमार्ण	१०००			५००	५००			संघ/प्रदेश/स्थानीय
६	पालिका स्तरीय च्याङग्रेमा वसपार्क	वसपार्क निमार्ण	२००	१००	१००					संघ/प्रदेश/स्थानीय
७	मुलगौडा पक्की पुल	पुल निमार्ण	१०००				५००	५००		संघ/प्रदेश/स्थानीय
८	पारपाति, औलिया, व्याक्ता हुदै याकु जोड्ने सडक स्तरउन्नती	सडक स्तरउन्नती	१०००	४००	४००	२००				संघ/प्रदेश/स्थानीय
९	औलिया हुदै तिलहाल आमतेक जोडने बाटो स्तरउन्नती	"	५००	२००	३००					संघ/प्रदेश/स्थानीय
१०	तल्लो वास्तिम हुदै वितलव जोडने सडक स्तरउन्ती	"	५००			२००	३००			संघ/प्रदेश/स्थानीय
११	जिउधने कृषि सडक ग्रावेल	"	५००		३००	२००				संघ/प्रदेश/स्थानीय
१२	पोरवरीटार देखि सिकेटार जोडने सडक स्तरउन्नती	"	५००	२००	३००					संघ/प्रदेश/स्थानीय
१३	हरेक वडाको मुख्य सडक स्ताउन्नती	"	१०००	२००	२००	२००	२००	२००		स्थानीय तह आफै
१४	सडक निर्माणसँगै सडक दायाँबाँया वृक्षारोपण गरी हरियाली सडक निर्माण	वातावरणमा सुधार	२०	५	५	५	५			स्थानीय तह आफै

१५	व्यवस्थित यातायातको लागि रुट व्यवस्थापन, एकतर्फी यातायात, सडक फर्निचरहरु (क्याट आई, सडक मार्किङ्ग/लाइनिङ्ग ट्राफिक चिन्ह/संकेत, ट्राफिक लाइट तथा पार्किङ्गको व्यवस्था गर्नै)	व्यवस्थित यातायात	२०	५	५	५	५		संघ/प्रदेश/स्थानीय
१६	मुख्य बजार क्षेत्रका सडकहरुमा फुटपाथ तथा वस स्टपहरु निर्माण	व्यवस्थित यातायात	१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/प्रदेश/स्थानीय
१७	सार्वजनिक यातायात सञ्चालनमा निजी क्षेत्र र सहकारीसँग सहकार्य	व्यवस्थित यातायात	५०	१०	१०	१०	१०	१०	स्थानीय तह आफै
जम्मा			**१४६०५**	**२९५५**	**३८४०**	**३५४०**	**२५४०**	**१७३०**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	३० मिनेटको दुरीमा यातायात पहुँच भएको घरपरिवार वृद्धि भएको हुने	घरपरिवार	प्रतिशत	८५	८८	९०	९२	९४	९५	गापा	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने	३	९	१.३
असर	कालोपत्रे सडकको लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	१०	१५	२०	२५	३०	३५	"		३	९	१.३

प्रतिफल	ग्राभेल सडकको लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	३५	५०	७५	१००	१००	१००	"	संघ प्रदेश र अन्तर सरकार तथा आन्तर पालिका वीच समन्वय भएको हुने	३	९	१.३
	धुले सडक लम्वाइ	धुले सडक लम्वाइ	किमि	१३०	१५०	१७५	२००	२००	२५०	"		३	९	१.३
	आर.सि.ढलान भएका सडकको लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	०	२	५	७	८	१०	"		३	९	१.३
	सहायक नदीमा झोलुङ्गे पुल निर्माण भएको हुने	झोलुङ्गे पुल	संख्या	८	८	८	८	८	१०	"		३	९	१.३
	शहरी सडकको मापदण्ड अनुसार निर्मित कूल सडकको लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	४५	५५	७५	१००	१२०	१२५	"		३	९	१.३
	सडक फर्निचर, ट्राफिक चिन्ह सहितको व्यवस्थित सडकको लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	१०	१५	२०	२५	३०	३५	"		३	९	१.३
	पालिका केन्द्रबाट वडा कार्यालयसम्म जोडिएको सडक भएको हुने	सडक	संख्या	२					२	"		३	९	१.३
	सडक सञ्जालबाट नजोडिएका वस्तीहरु नहुने	वस्तीहरु	संख्या	१०	८	६	४	२	०	"		३	९	१.३
	नजिकको पिच भएको पक्की सडकमा पुग्न लाग्ने औषत समयावधि घटेको हुने	औषत समयावधि	घण्टा	१			०.७५		०.५	"		३	९	१.३

	वार्षिक सडक दुर्घटनाको संख्या घटेको हुने	सडक दुर्घटना	संख्या	१५	१२	१०	८	६	५	"		३	९	१.३
	सडक नालीको सडक लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	१५	२०	२५	३०	३५	५०	"		३	९	१.३
	नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्वाइ बढेको हुने	लम्वाइ	किमि	३५	४०	५०	६०	७०	७५	"		३	९	१.३
	वायो इन्जिनियरिङ प्रविधि र सडक छेउ वृक्षारोपण भएको हुने	वृक्षारोपण	किमि	०	२	२	२	३	५	"		३	९	१.३
	जिल्ला, प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरको सडक सञ्जाल स्तरोन्नति भएको हुने	सडक लम्वाइ	संख्या	१					१	"		३	९	१.३

६.२ आवास, वस्ती तथा शहरी विकास

पृष्ठभूमि

भवन तथा आवास मानव जिवनको आधारभूत आवश्यकता हो र व्यवस्थित वस्ती विकासले सेवा प्रवाह तथा सुरक्षा प्रदान गर्न सहज हुन्छ । विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, सभागृह जस्ता सामाजिक पूर्वाधार नागरिकलाई सेवा सुविधाको पहुँच वृद्धि गर्ने आधार हुन् । संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आवासको हक प्रदान गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले राष्ट्रिय भवन संहिता तथा मापदण्ड वमोजिम भवन निर्माण अनुमति, अनुगमन र नियमन, सरकारी भवन, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, सभागृह र अन्य सरकारी भवन तथा संरचनाको निर्माण र मर्मत संभार तथा सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने, सुरक्षित वस्ती विकास सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन र मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी सुम्पेको छ ।

समस्या

राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन नहुनु, भवन निर्माण गर्ने कामदारमा प्राविधिक क्षमता र दक्षतामा कमी हुनु, भवन निर्माणमा प्राविधिकको रेखदेख, निरीक्षण र अनुगमनको कमी हुनु, भवन निर्माण किफायती नभई महँगो हुनु, सुरक्षित, स्वस्थकर, सुविधायुक्त र वातावरणमैत्री आवास निर्माण नहुनु, अव्यवस्थित वस्ती विकास हुनु, जोखिमयुक्त वस्तीहरु स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माणको अवधारणा विकासमा कम ज्ञान हुनु, सुरक्षा निकाय र नागरिकको विचमा सहकार्य कम हुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

चुनौति

व्यवस्थित वस्ती विकास गर्न, भवन संहिताको पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्न, मौलिक संस्कृतिको संरक्षण गरी संरचना निर्माण गर्न, विभन्न ठाउँमा छरिएर रहेका वस्ती तथा घरहरूलाई एकिकृत रुपमा समुचित सेवा उपलब्ध गराउन, जोखिमयुक्त र छरिएका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गराई एकीकृत वस्ती निर्माण गर्न, सरकारी र सामुदायिक भवन बनाउन, दक्ष कामदार, प्राविधिक र गुणस्तरीय निर्माण सामाग्री उपलब्ध गराई भवन तथा आवास निर्माण गर्न, आधारभूत वस्ती विकासको सेवा सुविधाको विकासका लागि स्रोत जुटाउनु, वस्ती व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनु, स्थानीय संस्थागत क्षमता र प्राविधिक दक्षता विकास गर्नु, विकासका योजना प्रक्रियामा सम्बद्ध निकाय बिच कार्यगत समन्वय स्थापित गर्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

व्यवस्थित शहरीकरणका लागि नीतिगत व्यवस्था गर्न सकिने, भू उपयोग योजना व्यवहारीक रुपमा लागु गर्न सक्ने, सुरक्षित तथा वस्ती विकास योजना तर्जुमा गर्न सक्ने, सार्वजनिक जग्गाको व्यवस्थापन गर्न नीतिगत व्यवस्था गर्न सक्ने , सरकारी र सामुदायिक भवन निर्माणमा प्रदेश सरकारसँग समन्वयन हुनु, भवन तथा शहरी विकास सरकारको प्राथमिकता पर्नु, योजनाबद्ध तरिकाले जग्गा विकास तथा व्यवस्थापन, पूर्वाधार विकास र आवास निर्माण गर्दै स्थानीय पहिचानयुक्त गाउँ बसाल्ने सम्भावना रहनु, आर्थिक गतिविधि धेरै हुन सक्ने रणनीतिक क्षेत्र पहिचान गरी गाउँ बसाल्ने सम्भावना रहनु, सुरक्षाको लागि पूर्व जानकारी प्रधान गर्ने प्रविधिको प्रयोग गर्नु, भइरहेको अव्यवस्थित गाउँलाई न्यूनतम पूर्वाधार थप गरी सुविधा प्रदान गर्नु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

लक्ष्य

भु उपयोग योजना बमोजिम वातावरणमैत्री व्यवस्थित गाउँ विकास गर्ने ।

उद्देश्य

१. गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सार्वजनिक निर्माण, आवास तथा गाउँ विकासलाई वातावरण अनुकुल तथा सुरक्षित बनाउनु ।

२. योजनाबद्ध आवास कार्यक्रमलाई मुर्तरुप दिनु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
वहुउद्देश्यीय सार्वजनिक संरचना निर्माण गर्ने ।	✓ पौवादुङमा गाउँपालिकाको मुकाम च्याङ्गे बजारमा रहेको पञ्चकन्या माध्यमिक विद्यालयमा सबै प्रकारका सभा समारोह सञ्चालन गर्नका लागि सुविधासम्पन्न सभा हल निर्माण गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरिनेछ । ✓ वडा नं ४ मा पाँच सैंयाको मानेडाँडा अस्पताल भवन निर्माण कार्यलाई बहुवर्षिय ठेक्का प्रणाली मार्फत निरन्तरता दिईनेछ । ✓ । ✓ सरकारी भवनहरु निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री, किफायती र स्थानीय निर्माण प्रविधि एवम् र वास्तुकला समेतको जगेर्ना हुने गरी निर्माण गरिनेछ । ✓ सार्वजनिक निर्माण, व्यवसायिक क्षेत्रलाई बाल, महिला, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाइनेछ ।
सुरक्षित, बहुउपयोगी र व्यवस्थित वस्ती विकास प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।	✓ यस गाउँपालिका भित्र बन्ने नयाँ पक्की घरहरु बढीमा ३ तल्लासम्म मात्र निर्माण गर्न अनुमति दिइनेछ भने गाउँपालिकाले तोकेको रङ्गको जस्तापाता मात्र प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । ✓ स्थानीय रुपमा उपलब्ध निर्माण सामग्रीहरूको प्रयोगलाई अधिकतम प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । ✓ मध्यपहाडी राजमार्ग र पञ्चकन्या सडकको Right of way क्षेत्र देखी ५०/५० मि. दाँया बाँयाको घर संरचना नयाँ निर्माण गर्दा अनिवार्य घर नक्साङ्कन गर्नुपर्ने र यस अघि बनेका घर संरचना अनिवार्य अभिलेखिकरण गर्ने व्यवस्था गरीनेछ । ✓ गाउँपालिकामा भएक सबै सार्वजनिक भवनहरुलाई अभिलेखिकरण गरि भवन आचार संहिताको कार्यान्वयन गरिनेछ । ✓ गरिविका कारण समाजमा रहेका खरको छानो विस्तापित गरि जस्तापाताद्वारा छाउने कार्यलाई निरन्तरता दिईनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : आवास, वस्ती तथा शहरी विकास										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	फुसको छानाभएको घरलाई जस्ता पाता वितरण	सुरक्षित आवास	८५०	१७०	१७०	१७०	१७०	१७०		संघ/प्रदेश/स्थानीय
२	पालिकाको प्रशासनिक भवन निर्माण	प्रशासनिक भवन	१०००	३००	३००	४००				संघ/स्थानीय
३	वर्थिङ्ग सेन्टर निर्माणधिन अवस्थालाई सम्पन्न (३ न. वडाको)	भवन निर्माण	३००	१५०	१५०					संघ/प्रदेश/स्थानीय
४	सवै वडामा सामुदायिक सभाहल निर्माण	भवन निर्माण	४००			१००	२००	१००		संघ/प्रदेश/स्थानीय
५	कृषि तथा पशु भवन निमार्ण	भवन निर्माण	१००			५०	५०			संघ/प्रदेश/स्थानीय
६	आवास तथा भूमि व्यवस्थापन सम्वन्धि नीति लागू	नीति लागू	५	५						स्थानीय तह आफै
७	व्यवस्थित एकिकृत वस्ती विकास निमार्णमा प्रोत्साहन	व्यवस्थित वस्ती	५०	१०	१०	१०	१०	१०		प्रदेश
९	विपन्न वर्गलाई आवास निर्माणको कार्यमा अनुदान तथा सहयोग	भवन निर्माण मापदण्ठ	१००	२०	२०	२०	२०	२०		संघ
१०	८ आनाभन्दा कमको जग्गा खण्डीकरण रोक्ने	भवन निर्माण मापदण्ड								थानीय तह आफै
११	सुरक्षा संवेदनशील स्थान, मुख्य बजार, कार्यक्रम स्थल, पार्किङ्ग क्षेत्र र बढी भिडभाड हुने क्षेत्रमा स्मार्ट सिसिटिभी जडान	स्मार्ट सिसिटिभी जडान	२०			१०	१०			थानीय तह आफै

१२	सरकारी भवनहरु निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री, किफायती र स्थानीय निर्माण प्रविधि तथा सामाग्री एवम् वास्तुकला समेतको जगेर्ना हुने गरी आवास तथा भवन निर्माण मापदण्ड लागू	भवन निर्माण मापदण्ड	१०	१०					स्थानीय
१३	सार्वजनिक निर्माण, व्यवसायिक क्षेत्रलाई बाल, महिला, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाउने	लै स सा स मैत्री पूर्वाधार	१००		५०	५०			संघ/प्रदेश/स्थानीय
जम्मा			२९३५	६६५	७००	८१०	४६०	३००	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइएको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	एकीकृत भौतिक सेवा सुविधा उपलब्ध बजार क्षेत्र भएको हुने	बजार क्षेत्र	संख्या	-	-	१	२	३	४	गापा	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने	३	९	१.३
असर	सुविधा सम्पन्न उद्यान सहितको खुल्ला पार्क क्षेत्र भएको हुने	खुल्ला पार्क क्षेत्र	संख्या	-	१	-	२	-	३	"		३	९	१.३
प्रतिफल	व्यवस्थित बसपार्क तथा बस स्टेशन भएको हुने	बसपार्क तथा बस स्टेशन	संख्या	-	२	३	३	३	४	"		३	९	१.३

	बजार क्षेत्रमा बसोवास गर्ने जनसंख्या वृद्धि भएको हुने	जनसंख्या	प्रतिशत	५	१०	१५	२०	२५	३०	"	भवन तथा शहरी विकास कार्यालय र निजी क्षेत्रसँग समन्वय भएको हुने	३	९	१.३
	सुविधा सम्पन्न (खानेपानी, शौचालय, बिजुली, सञ्चार) सामुदायिक भवन (महिला, ज्येष्ठ नागरिक भवन) तथा सभाहल भएको हुने	सामुदायिक भवन	संख्या	१०	११	१२	१३	१४	१५	"		३	९	१.३
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन तथा संरचना भएको हुने	सार्वजनिक भवन तथा संरचना	संख्या	५०	५५	५७	६०	६२	६५	"		३	९	१.३
	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण सम्बन्धी दक्ष जनशक्ति भएको हुने	दक्ष जनशक्ति	संख्या	२०	३०	४०	४५	५०	६०	"		३	९	१.३
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका निजी आवास तथा संरचनाहरु भएको हुने	आवास तथा संरचनाहरु	प्रतिशत	०.५	१	५	१०	१५	३०	"		३	९	१.३
	आफ्नै स्वामित्वको घरमा बसोवास गर्ने परिवार वृद्धि भएको हुने	परिवार	प्रतिशत	८०	८२	८५	९०	९२	९५	"		३	९	१.३
	महिलामैत्री, बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री सार्वजनिक संरचना भएको हुने	सार्वजनिक संरचना	संख्या	५	१०	२०	२५	३०	३५	"		३	९	१.३

६.३ सिंचाई

पृष्ठभूमि

सिंचाईको उपलब्धता कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व अभिबृद्धिका लागि महत्वपूर्ण आधारशिलाका रुपमा रहेको हुन्छ । सिंचाई पूर्वाधारको सहज र समावेशी वितरणले ग्रामिण अर्थतन्त्रको विकास र विस्तारमा मात्र नभई रोजगारी प्रवर्द्धन, गरीवी निवारण तथा खाद्य सुरक्षामा पनि सिंचाईको योगदान रहेको हुन्छ । तसर्थ यसलाई दीगो विकास लक्ष्य प्राप्तीको मुल आधारका रुपमा राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजनाले पनि अंगिकार गरेका छन् ।

समस्या

ठूलो आर्थिक स्रोतको अभाव र भौगोलिक विविधतका कारणले खेति योग्य जमिनलाई सिंचित गर्न सिंचाई नसक्नु, प्रणालीको पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन तथा बाह्रै महिना सिंचाई सुविधा पुग्ने गरी सञ्चालन हुन नसक्नु, नियमित मर्मत सम्भार हुन नसक्नु, कृषक व्यविस्थत कुलोमा पनि स्वव्यवस्थापन भन्दा स्रोतको निमित्त सरकार प्रतिको निभर्रता बढ्दै जानु, सिंचाई शुल्क उठ्न नसक्नु, कृषि र सिंचाई सम्बद्ध निकाय बिच समन्वय कमजोर हुनु, सिंचाई सम्बन्धी संगठनात्मक पुर्नसंरचना नहुनु, प्राविधिक जनशक्तिको न्यूनता, नयाँ प्रविधिमा आधारित (पोखरी, थोपा, ड्रिप आदि) सिंचाईको विस्तार हुन नसक्नु, पुराना पोखरी नासिँदै जानु, पक्की ढलले भूमिगत पानीको श्रोत घट्दै जानु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

सर्वयाम सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउन, सिंचाई क्षेत्रमा विज्ञ प्रशिक्षक र तालिम प्राप्त प्राविधिकको पूर्ति गर्न, आर्थिक श्रोत र साधन उपलब्ध गराउन, सिंचाई सेवा शुल्क संकलन कार्य प्रभावकारी बनाउन, सिंचाई आयोजनाहरूको मर्मतसम्भार, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई दिगो र प्रभावकारी बनाउन, प्राकृतिक मुल तथा मुहानको दिगो संरक्षण गर्न, प्राकृतिक रिचार्ज प्रणाली कायम गर्न, सतह सिंचाई तथा भूमिगत सिंचाईको संयोजनात्मक प्रयोग गर्न, आधुनिक सिंचाईमा ध्यानाकर्षण तथा लगानी वृद्धि गर्न, सिंचाई आयोजना विकासप्रति समुदायको चासो वृद्धि गर्न, आदि सिंचाई क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

अवसर

भौगोलिक अवस्थाले सिंचाईयोग्य कृषि जमिनको पर्याप्तता, दीर्घकालीन कृषि विकास रणनीतिमा सिंचाईको विशष्ट स्थान रहनु, उपभोक्ताको संजाल विस्तार हुनु र सिंचाई सम्बन्धी नवीन ज्ञान र प्रविधिमा पहुँच बढ्दै जानु, ठूला व्यवसायिक कृषि फार्म तथा आयोजनाहरू विकासतर्फ निजी क्षेत्रको आकर्षण बढ्दै जाँदा सिंचाईको सुविधाको माग बढ्दो क्रममा रहनु, कृषियोग्य र सिंचाईयोग्य जमिनमा सिंचाई गर्न र जमिनको स्वरुप अनुरुप उपयुक्त प्रविधि अवलम्बन गर्न, सिंचाईमा दक्षता वृद्धि हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

आर्थिक स्रोतको प्रबन्ध मिलाउन ठूलो बजेट संघ र प्रदेश सरकारले विनियोजन गर्न सके पालिकाको सिमानमा अरुण नदी जस्तो ठूलो नदी रहेकोले लिष्टिङ्गको माध्यम द्धारा समस्या समाधान गर्न सकिन्छ ।

लक्ष्य

आधुनिक सिंचाई प्रणालीको विकास र व्यवस्थापनद्वारा कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. विद्यमान सिंचाई पूर्वाधारको मर्मत तथा जिर्णोद्धार समयानुकुल प्रविधि अनुसार गर्नु ।
२. उपयुक्त प्रविधिमार्फत् कृषियोग्य भूमिमा सिंचाईको दिगो तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
विद्यमान सिंचाई सुविधाको संरक्षण गर्न विशेष प्राथमिकता दिने र ।	✓ परम्परागत सिंचाई प्रविधिहरुलाई वाहै महिना सिंचाई उपलब्ध हुन सक्ने गरि स्तरोन्नती गरिनेछ। ✓ क्षति भएका सिँचाईका कुलाहरुको मर्मत सम्भार कोषबाट मर्मत गरिनेछ। ✓ नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाईको सम्भाव्यता अध्ययन तथा कार्यान्वयन गरिनेछ। ✓ सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान तथा पोखरीको संरक्षण गरिनेछ।
सिंचाई प्रणालीको व्यवस्थापनको लागि संस्थागत संरचना सुदृढीकरण गर्ने।	✓ सिंचाई उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास गरिनेछ। ✓ सिंचाई योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन नीतिगत कानुन तर्जुमा गरिनेछ।
सिंचाई सेवा सुविधा विकास र विस्तार गर्ने ।	✓ कृषकको साझेदारीमा साना तथा लघु सिँचाईका लागि पाइप वितरण, थोपा सिँचाई तथा पलाष्टिक पोखरीको लागि अनुदान र साना ठूला प्रकृतिका सिँचाई कुलो निर्माण र नियमित मर्मत संभार गरी खाद्य पदार्थ उत्पादनमा जोड दिइनेछ। ✓ RERA सँग Solar lifting सम्बन्धी आवश्यक सहकार्य गरिनेछ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : सिंचाई									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	खोला खर्क सिचाई आयोजना निमार्ण	आयोजना निमार्ण	५००	१००	३००	१००			संघ/प्रदेश/स्थानीय
२	खेसाङ खोला सिचाई आयोजना निर्माण	"	५०	५०					संघ/प्रदेश/स्थानीय
३	हडरायो खोला सिचाई आयोजना निर्माण	"	५०		५०				संघ/प्रदेश/स्थानीय
४	सफलेरी खोला सिचाई आयोजना निर्माण	"	५०			५०			संघ/प्रदेश/स्थानीय
५	सोति पाङलाङे सिचाई आयोजना निर्माण	"	३००	१००	१००	१००			संघ/प्रदेश/स्थानीय
६	सानोडङमा - ठुलोडङमा सिंचाई सम्भाव्यता अध्यन	अध्यन	२०		२०				स्थानीय
७	सबै जीर्ण सिंचाईहरुको मर्मत संम्भार गरी नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाईको सम्भाव्यता अध्ययन तथा कार्यान्वयन	अध्यन	५०		२०	२०	१०		प्रदेश/स्थानीय
८	सिंचाई आयोजनाहरूको मुहान तथा तालतलैया र पोखरीको संरक्षण	संरक्षण	५०	१०	१०	१०	१०	१०	प्रदेश/स्थानीय
९	भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र श्रोत पहिचान गरी सिंचाईको दीर्घकालीन गुरुयोजना निर्माण	गुरुयोजना निर्माण	२०	२०					प्रदेश/स्थानीय
१०	वैकल्पिक सिंचाई (आकाशे पानी संकलन, थोपा सिंचाई, लिफ्टिङ्ग सिंचाई ...) व्यवस्थापन	आयोजना निमार्ण	५०	१०	१०	१०	१०	१०	संघ/प्रदेश/स्थानीय
जम्मा			**११४०**	**२९०**	**५१०**	**२९०**	**३०**	**२०**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइएको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगो संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	खेतीयोग्य जमिन मध्ये सिंचित भूमि वृद्धि भएको हुने	भूमि	हेक्टर	१२९४					१६००	गापा	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने	४	२	१.३
असर	वर्षाको आकाशे पानीमा निर्भर सिँचाइ भूमि न्यून भएको हुने	भूमि	हेक्टर	७६५	७००	६५०	६००	५००	४६०	”		४	२	१.३
प्रतिफल	पानी कुलो स्तरोन्नति तथा मर्मत संभार भएको हुने	पानी कुलो	संख्या	२	५	८	१२	१६	२०	”	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुन	४	२	१.३
	सिंचाईका लागि प्रयोगमा आउने आकासेपानी संकलन तथा प्लाष्टिक पोखरी भएको हुने	आकासेपानी संकलन तथा प्लाष्टिक पोखरी	संख्या	१५०	२००	४००	६००	८००	१०००	”		४	२	१.३
	सिंचाई प्रविधि (सतह, पोखरी, ड्रिप, स्पिडक्लर) प्रयोगमा आएको हुने	सिंचाई प्रविधि	संख्या	०	३०	७०	१२०	१७०	२००	”		४	२	१.३

६.४ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

पृष्ठभूमि

सूचना सञ्चारले विश्वलाई नै एकै ठाउँमा ल्याई विश्वग्रामको रूपमा विकसित गरेको छ । सूचना सञ्चार विनाको जीवन कल्पना गर्न नसकिने अवस्था सृजना भएको छ । यसले मानव जीवन सहज मात्र बनाएको छैन संसारलाई नै एउटै ग्राममा आबद्ध गर्न सफल भएको छ । सूचना प्रविधि एवं सञ्चार सुविधा मात्र नभएर लोकतन्त्रलाई जीवन्त राख्ने आधार पनि हो । यसको महत्वलाई दृष्टिगत गरी संविधानमा सूचनाको हक मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरी आधारभूत लोकतान्त्रिक मूल्य र मान्यताको संरक्षणको पहरेदारको रूपमा लिएको देखिन्छ । संविधान अनुसार सूचनाको मौलिक हकको संरक्षण र संवर्द्धन गर्दै आमसञ्चारलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, मर्यादित, जिम्मेवार र व्यावसायिक बनाउन आवश्यक व्यवस्था गर्ने नीति निर्देश गरेको छ ।

समस्या

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी उचित जनचेतना र पूर्वधारको विकास नहुनु, दुरसञ्चार लगयत इन्टरनेट सेवामा सबै नागरिकको पहुँच पुग्न नसक्नु, भौगोलिक विकटताका कारण सबै स्थानीय तहसम्म गुणस्तरीय इन्टरनेट सेवा र अन्य सञ्चारका माध्यमको उपलब्धता गर्न नसक्नु र उपलब्ध सञ्चार माध्यमहरू समेत बजार केन्द्रित हुनु, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सार्वजनिक कार्यालय जस्ता ठाँउहरुमा सूचना प्राविधिको उचित व्यवस्था नहुनु, विद्युत नभएको बेला मोबाइल नेटवर्क कमजोर हुनु, सूचना तथा सञ्चारको पोल तथा तारहरु अव्यवस्थित हुनु, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

चुनौति

सञ्चार र प्रविधिका माध्यमहरूको पूर्ण रुपले विकास गर्न, सूचना सञ्चार तथा प्रविधि विकास सम्बन्धी तालिम प्राप्त जनशक्ति उत्पादन गर्न, परम्परागत हुलाक सेवालाई आधुनिकिकरण गर्न, सामाजिक सञ्जालको प्रयोग बढेसँगै यसको दुरुपयोग रोकथाम गर्न, छरिएर रहेको वस्तीमा सूचना तथा सञ्चार सेवा प्रवाह गर्न, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सार्वजनिक कार्यालय जस्ता ठाँउहरुमा पर्याप्त टेलिफोन सेवा उपलब्ध गराउन, गाउँपालिका भित्र संचालित कार्यक्रमहरुलाई रेडियो, एफ.एम लगायत अन्य सञ्चार माध्यमद्धारा प्रचार प्रसार गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

नेपालको संविधानले सूचना र सञ्चारसम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रुपमा समावेश गर्नु, सूचना तथा सञ्चारसम्बन्धी नीति नियम निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकार क्रियाशील हुनु, स्थानीय तहमा मोबाइल फोन प्रयोगकर्ताको संख्यामा वृद्धि हुनु, राज्यको खुला नीतिका कारण निजी क्षेत्रका सञ्चार माध्यमहरूले देशव्यापी रूपमा प्रशारण गर्नु, मोबाइल फोन सेवा र इन्टरनेट सेवा पहुँचले सूचना तथा खबर सम्प्रेषणमा सहज हुनु, गाउँपालिकाका कामहरु डिजिटल रुपमा व्यवस्थित हुँदै जानु, जनतामा डिजिटल साक्षरता क्रमशः बढदै जानु जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

लक्ष्य

नविन, गुणस्तरीय र दिगो सूचना प्रविधि प्रणालीको निर्माण गरी सूचना प्रविधिमैत्री गाउँपालिकाको निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१. सूचना प्रविधि व्यवसायलाई सुरक्षित र भरपर्दो क्षेत्रका रुपमा विकास गर्नु ।
२. सञ्चार माध्यमलाई व्यवसायिक र जवाफदेही बनाउनु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
प्रविधिमैत्री डिजिटल सुचना सेवाद्धारा सहज जिवनयापनको थालनी गर्ने ।	✓ रेडियो, टेलिभिजन तथा पत्रपत्रिका जस्ता सूचनाका माध्यमको पहुँच बढाइनेछ ।

	✓ सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना गरिनेछ । ✓ सार्वजनिक स्थलहरुमा डिजिटल बोर्डको स्थापना गरिनेछ । ✓ स्थानीय तहमा युवा स्वरोजगार लक्षित सूचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम र दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
सञ्चारका माध्यमलाई सुदृढ बनाई विकासका क्षेत्रहरुलाई टेवा पुऱ्याउने ।	✓ संचार क्षेत्रको विकासका लागि स्थानीय सरकारले सहयोग गर्ने नीति ल्याइनेछ । ✓ आधुनिक संचारका (मोबाइल, इन्टरनेट लगायत) सुविधा आम नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याइनेछ । ✓ आवश्यक स्थानमा Free WiFi Zone को स्थापना गरिनेछ । ✓ प्रत्येक वडाका सेवा केन्द्रहरुमा गुणस्तरीय नागरिक सेवा प्रदान गर्न उच्च गुणस्तर तथा दिगो इन्टरनेटको व्यवस्थाको लागी पर्याप्त पूर्वाधारहरु (विटिएस, पोल र तार सहितको प्रणाली) को विस्तार गरिनेछ । ✓ धेरैभन्दा धेरै सेवा अनलाईन प्रणालीमार्फत प्रदान गर्न जोड दिईनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : सूचना तथा सञ्चार प्रविधि										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	गाउँपालिकाको आवश्यकता अनुरुप सूचना तथा सञ्चार नीति तर्जुमा गर्ने	सूचना तथा सञ्चार सुविधाहरुको विकास र विस्तार	१०	२	२	२	२	२		स्थानीय तह आफै
२	नागरिकमा डिजिटल साक्षरता बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम र अभिमुखीकरण कार्यक्रम		१०	२	२	२	२	२		स्थानीय तह आफै
३	हरेक सरकारी कार्यालय र सामुदायिक भवनहरुमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास		१०	२	२	२	२	२		प्रदेश
४	सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिम गराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि		१०	२	२	२	२	२		प्रदेश
जम्मा			४०	१३०	१२०	१२०	२०	२०		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिराव संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	मोबाइल फोन प्रयोगकर्ता वृद्धि भएको हुने	प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	८०	८४	८६	९०	९३	९५	गापा	अन्तरसरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने	३	९	१.३

असर	इण्टरनेट सेवा उपलब्ध क्षेत्र (घरधुरी) वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	९०	८०	७०	६०	५०	४०	"		३	९	१.३
प्रतिफल	स्थानीय केवल नेटवर्क तथा इण्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरु भएको हुने	संस्था	संख्या	-	१	-	-	-	२	"	दूरसञ्चार प्राधिकरण सँग समन्वय र सहकार्य भएको हुने निजी क्षेत्र (इन्टरनेट प्रदायक) सँग सहकार्य भएको हुने	३	९	१.३
	निःशुल्क इन्टरनेट सेवा वाइफाई उपलव्ध भएका क्षेत्रहरु भएको हुने	क्षेत्र	संख्या	०	१	५	७	८	१०	"		३	९	१.३
	विद्युतीय प्रणालीमा आधारित पालिकाका सेवाहरु (अनलाइन सेवा) भएको हुने	अनलाइन सेवा	संख्या	५	८	१०	१४	१६	२०	"		३	९	१.३
	विद्यालय लगायत सार्वजनिक भवन तथा कार्यालयहरुमा सुचारु इन्टरनेट सेवा भएको हुने	इन्टरनेट सेवा भएका कार्यालय	संख्या	३३	-	-	-	-	५०	"		३	९	१.३
	सार्वजनिक स्थल तथा कार्यालयहरुमा सि.सि.क्यामेरा जडित भएको हुने	सि.सि. क्यामेरा	संख्या	१	१०	२०	३०	४०	४६	"		३	९	१.३

६.५ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा

पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकास र उद्यम विस्तारमा विद्युत तथा ऊर्जाको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । वायु ऊर्जा, सौर्य ऊर्जा, लघु जलविद्युत् तथा राष्ट्रिय ग्रिड प्रणाली आपूर्तिद्वारा उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन हुनुका साथै दैनिक जनजीवनलाई पनि सहज बनाउन सकिन्छ । ऊर्जाको सहज उपलब्धता र प्रयोगले पेट्रोलियम पदार्थको प्रयोग न्यूनीकरण र वातावरणीय योगदानको साथै आयात प्रतिस्थापन गर्नमा मद्दत पुग्दछ ।

समस्या

गाउँपालिकाको धेरै ठाँउहरुमा अव्यवस्थित विद्युतका पोलहरुले गर्दा जोखिमयुक्त अवस्था सिर्जना हुनु, सबै घरहरुमा केन्द्रिय प्रशारण लाइनको पहुँच पुग्न नसक्नु, भौगोलिक विकटताले गर्दा सबै वस्तीहरुमा विद्युत सेवा उपलब्ध नहनु, भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध नहनु, सडक बत्तिहरुको अभाव हुनु, ऊर्जा उत्पादनमा प्राविधिक र वित्तीय श्रोतको अभाव हुनु, वैकल्पिक ऊर्जाको स्पष्ट अवधारणा नहुनु, विद्यालय, बजार क्षेत्र, लगायतका प्रमुख कार्यालयहरु र अन्य निकायहरुमा वैकल्पिक ऊर्जाको व्यवस्था नहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

चुनौति

प्रत्येक घरमा निरन्तर रूपमा विद्युत प्रवाह गरी नियमित आपुर्तीको सुनिश्चितता गर्न, केन्द्रिय प्रशारण लाइन नभएकोले उद्योग तथा कलकारखना सञ्चालनमा ल्याउन, विद्युत र ऊर्जा विकासका लागि जिल्ला, प्रदेश र संघिय सरकार बिच समन्वय गर्न, जलविद्युत उत्पादनमा पर्याप्त मात्रामा विदेशी तथा निजी क्षेत्राको लगानी आकर्षित गर्न, विद्युत अवरोध हुँदा समयमा नै मर्मत गरी सुचारु गर्न, प्राविधिक र वित्तीय अभावले जिर्ण काठे पोलहरु परिर्वतन गरी गुणस्तरीय पोलहरु व्यवस्था गर्न, नवीकरणीय ऊर्जा उत्पादन सम्वन्धी नीति निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्न, वैकल्पिक ऊर्जाको क्षेत्रमा प्रविधि प्रवर्द्धन तथा प्रयोगमा क्षमता अभिवृद्धि गर्न, मानिसहरुलाई वैकप्लिक ऊर्जा प्रयोग गर्न अभ्यस्त गर्न जस्ता चुनौतीहरु छन् ।

अवसर

भौतिक पूर्वाधार निर्माणलाई संघ तथा प्रदेश सरकार दुबैले प्राथमिकतामा राख्नु, जलविद्युत्त उत्पादनमा लगानीमैत्री र प्रतिस्पर्धाको वातावरण सिर्जना गरी विदेशी तथा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्न, प्राविधिक र वित्तीय साझेदारीमा सौर्य ऊर्जा उत्पादन गर्न, सौर्य ऊर्जाको क्षेत्रलाई विस्तार गरी विभिन्न क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न, कृषि तथा पशुपन्छी पालनमा संलग्न कृषक, फर्म, व्यवसायिक समुह, कृषि सहकारी आदिको सहकार्यमा ठुलो क्षमताको बायोग्यास प्लान्ट निर्माण गर्न, प्रमुख कार्यालयहरु र अन्य निकायहरुमा वैकल्पिक ऊर्जाको व्यवस्था गर्न, गाउँपालिकाको बजार क्षेत्र लगायतका मुख्य चोकहरुमा सोलार बत्ती जडान गर्न, विद्युत र वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा गरी कृषि, औद्योगिक उत्पादन तथा रोजगारीसँग जोड्न जस्ता अवसरहरु छन् ।

लक्ष्य

दिगो विद्युतको विकास तथा खपत वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

विद्युत खपत तथा पहुँचको वृद्धि सगैं कृषि तथा औद्योगिक अभ्यासहरुलाई प्रविधिमैत्री तथा मितव्ययि बनाउने ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
सबै क्षेत्रमा विद्युतको प्रयोगलाई दिगो, सुरक्षित र प्रभावकारी बनाउने ।	✓ संघीय र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरी यातायात, कृषि तथा उद्योगको आधुनिकीकरणमा विद्युतको उपयोग गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ । ✓ पौवादुङमा गाउँपालिकालाई उज्यालो गाउँपालिका घोषणा अनुरुप विद्युतको प्रयोगलाई दिगो, सुरक्षित र प्रभावकारी

	गरिनेछ । ✓ साना जलविद्युत उत्पादन गर्न सकिने जलस्रोतको पहिचान गरी कार्य योजना तयार गरिनेछ । ✓ साना जलविद्युत परियोजना र नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जालाई प्रवर्द्धन गर्न संघीय र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरिनेछ । अव्यवस्थित/असुरक्षित विद्युत पोलहरुलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
ऊर्जा खपत बढाउने तथा वैकल्पिक ऊर्जालाई व्यवस्थित गर्ने ।	✓ वैकल्पिक उर्जा सम्वन्धि नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा गरिनेछ । ✓ विद्युतको उपयोग वृद्धि गरी (आधुनिक विद्युतिय सामाग्रीहरुको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी) अन्य उर्जाको सामाग्रीको प्रतिस्थापन गरिनेछ । ✓ प्रदेश सरकाकसँगको सहकार्यमा विपन्न परिवारहरुलाई सोलार सिस्टम तथा ईन्डक्सन चुला वितरण गरिनेछ । ✓ विद्युत विस्तार गर्न अधिक खर्च लाग्ने टोल वस्तीहरुमा वैकल्पिक उर्जा कार्यक्रमबाट न्यून आर्थिक अवस्थाका परिवारलाई पहिचान गरी Solar System जडान गरिनेछ । ✓ मुख्य बजार क्षेत्रहरुमा सोलार बती (Street Light) जडान गरिनेछ । ✓ स्थानीय उद्योगमा प्रयोग हुने उर्जालाई विद्युतीय तथा वैकल्पिक उर्जा प्रयोगमा प्रोत्साहन गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा										
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	ने. वि. प्रा. सँग सम्वनयन गरि सबै क्षेत्रमा विद्युत पुर्याउने	विद्युतिकरण	२०	१०	१०				संघ/स्थानीय
२	अति विकट क्षेत्रमा सोलर माध्यमवाट विद्युत पुर्याउने	विद्युतिकरण	१०		१०				संघ/स्थानीय
३	अव्यवस्थित/असुरक्षित विद्युत पोलहरुलाई व्यवस्थित गर्ने	विद्युत व्यवस्थापन	२०	१०	१०				संघ/स्थानीय
४	आवश्यक स्थानहरुमा दिगो सडक बत्तिको व्यवस्था	वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन	३०			२०	१०		संघ/प्रदेश/स्थानीय
५	वैकल्पिक उर्जा सम्वन्धि नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा	वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन	५		५				स्थानीय
६	गाउँका ग्रामिण स्थानहरुमा वायोग्यास/सुधारिएको चुल्हो लगायतलाई प्रोत्साहन	वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन	१००	२०	२०	२०	२०	२०	संघ/स्थानीय
७	विद्युतको उपयोग वृद्धि गरी (आधुनिक विद्युतिय सामाग्रीहरुको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी) अन्य उर्जाको सामाग्रीको प्रतिस्थापन	वैकल्पिक उर्जाको प्रवर्द्धन	५०		२०	२०	१०		संघ/स्थानीय
जम्मा			**२३५**	**४०**	**७५**	**६०**	**४०**	**२०**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगोल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	केन्द्रीय विद्युत लाइन प्रसारणवाट लाभान्वित घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	६३.५					७०	गापा	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने	३	७	३.३
असर	विद्युत सेवामा पहुँच प्राप्त घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	९८.४					९९	"		३	७	३.३
प्रतिफल	सोलार प्रणालीमा आवद्ध घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	संख्या	३००	३३०	३६०	३९०	४३०	४६०	"	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने	३	७	३.३
	खाना पकाउन एलपि ग्याँस प्रयोग गर्ने घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	१०	१२	१४	१६	१८	२०	"		३	७	३.३
	सुधारिएको वा धुँवा रहित चुल्हो जडान भएका घरधुरी वृद्धि भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	८०	८२	८६	८८	९२	९५	"		३	७	३.३
	खाना पकाउन एलपि ग्याँसको सट्टामा विद्युतीय ऊर्जा (इन्डक्सन) प्रयोग गर्ने घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	संख्या	०	१०	२०	३०	४०	५०	"		३	७	३.३

	वैकल्पिक उर्जा प्रयोग गर्ने घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	०.५	१५	२०	२५	३०	३५	"		३	७	३.३
	सडकको किनारा तथा सार्वजनिक स्थानमा जडित सडक बत्ती भएको हुने	सडक बत्ती	संख्या	५	१५	२०	२५	३०	३५	"		३	७	३.३

परिच्छेद सात : वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

७.१ वन तथा जैविक विविधता

पृष्ठभूमि

संविधानमा स्वच्छ वातावरणलाई मौलिक हकको रूपमा सुरक्षित गरिएको छ भने राज्यका नीतिहरूमा प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण र उपयोग सम्बन्धमा उल्लेख भएको छ । वन तथा जैविक विविधता प्रदेश सरकारको अधिकारको सूचीमा रहेको भएता पनि यसको विकासमा गाउँपालिकाको भूमिका महत्वपुर्ण छ । जनसहभागितामूलक वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट स्थानीय आर्थिक-सामाजिक विकास तथा स्थानीय नेतृत्व विकासमा पनि वन क्षेत्रको प्रत्यक्ष योगदान रहेको हुँदा वन क्षेत्र राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा रहन गएको छ ।

समस्या

वनको समुचित संरक्षणका लागि कानून तथा नीति निर्माण नहुनु, भू-क्षय, पहिरो, ढडेलो लगायतका प्राकृतिक विपतिको नियन्त्रण तथा सामना गर्न व्यवस्थित कार्य योजना निर्माण नहुनु, वन क्षेत्रको उत्पादन र लाभको न्यायोचित वितरण नहुनु, वन तथा जैविक विविधता सम्बन्धी जनचेतनामा कमी हुनु, अन्तरतह र अन्तर निकाय समन्वय कमजोर हुनु, वन क्षेत्र माथिको अतिक्रमण पूर्णतया रोक्न नसक्नु, वन तथा जैविक विविधताको वैज्ञानिक व्यवस्थापन नहुनु, वन विकास र आयआर्जन तथा रोजगारी बिच सन्तुलन कायम गर्न नसक्नु, बढ्दो मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व र यसको व्यवस्थापनमा कठिनाई हुनु आदि प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

बढ्दो इन्धन र काठको मागको व्यवस्थापन गर्नु, वन डढेलो रोक्नु, विकास निर्माणबाट हुने वन अतिक्रमणको व्यवस्थापन गर्नु, जैविक विविधता संरक्षण गर्नु, वन्यजन्तुको संरक्षण गरी व्यवस्थित गर्नु, वन विकास र जैविक विविधता संरक्षणमा सबै क्षेत्र र निकायको अपनत्व स्थापित गर्दै क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, भूक्षय, पहिरो, वातावरण प्रदूषण रोक्नु आदि प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

वन संरक्षण तथा जैविक विविधता जनप्रतिनिधि तथा सरकारको प्राथमिकताको विषय रहनु, वन पैदावारमा आधारित उद्यम र पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन मार्फत आय र रोजगारीसँग आबद्ध हुन सक्ने अवस्था रहनु, वनस्पतिजन्य स्रोतको वैज्ञानिक र व्यावसायिक उपयोग गर्न सकिने अवस्था विद्यमान रहनु, वन पैदावारको आपूर्ति, जडीबुटीको उत्पादन, मूल्य अभिवृद्धि, उपयोग र निर्यात गर्न सकिने अवस्था रहनु, जडीबुटी खेतीलाई विकास गर्न, प्राकृतिक रमणीयता र वातावरण एवम् जैविक विविधताको उपलब्धता रहनु आदि प्रमुख अवसर हुन् ।

लक्ष्य

वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै वनजन्य स्रोतहरूको उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. वन, वन्यजन्तुको संरक्षण र विस्तार गर्दै वन क्षेत्रलाई पुँजी निर्माणको आधारको रुपमा विकास गर्नु ।
२. वन क्षेत्रको पर्यटनमैत्री विकास र व्यवस्थापन गर्दै जैविक विविधता र वातावरणको संरक्षण गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
वनलाई संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट उत्पादनमुखी व्यवस्थापनमा रुपान्तरण गर्ने ।	✓ सम्भाव्यता रहेको क्षेत्रमा जडीबुटी खेतीलाई विकास गरिनेछ । ✓ वनमा आधारित उद्योग, व्यवसायको विकास गरिनेछ । ✓ गैरकाष्ठ वन पैदावारको खेती विस्तार तथा वजारीकरण गरिनेछ ।

वनजंगलको क्षेत्रको वृद्धि गर्ने ।	✓ सार्वजनिक तथा निजी बाँझो जग्गा, खोलाको बगर, जंगल विहिन भिरालो जग्गामा वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन गरी वृक्षारोपण गरिनेछ । ✓ वृक्षारोपन तथा बायोइन्जिनियरिङ्ग कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ निजी वनहरुलाई प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम गरिनेछ । ✓ सामुदायिक वन संरक्षणका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ✓ सामुदायिक वनहरुमा अग्नि रेखा तथा चुरे घाटीँ निर्माण गरिनेछ ।
जैविक विविधताको संरक्षण गर्ने ।	✓ जैविक विविधताको व्यवस्थापन गर्न आवश्यक नीति, मापदण्ड तयार गरिनेछ । ✓ जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ✓ वन्यजन्तुको संरक्षण गरी व्यवस्थित गरिनेछ । ✓ वन्यजन्तुको आक्रमक प्रजाति नियन्त्रण गरिनेछ । ✓ मानव र वन्य जन्तु विचको द्वन्द्वलाई न्युनिकरणसगैं वन्यजन्तुको संरक्षणको लागि कंक्रिट वाल सहित मेष जाली निर्माण गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : वन तथा जैविक विविधता										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	अरुणडाँडामा (गुराँस) तथा चिया रोप्ने	पर्यटन तथा वन विकास	५	१	१	१	१	१		स्थानीय तह आफैं
२	वृक्षरोपण च्याङ्ग्रे (गुरास, काफल)	पर्यटन विकास/वातावरण	२	०.५	०.५	१	०	०		
३	वृक्षरोपण कोटगढी (गुराँस)	वन वृद्धि	२	०.५	०.५	१	०	०		
४	श्यामसिला र तिवारीभन्जयाङ (ओखर दाने) रोपण	आय आर्जन र वन वृद्धि	१०	२	४	२	१	१		
५	चिउरी खेती बिस्तार (बिशेसत वडा,४,५ नं ६)	आय आर्जन र वन वृद्धि	७	२	३	०.५	०.५	१		
६	एभोकाडोको विरुवा बितरण	आय आर्जन र वन वृद्धि	१०	२	२	२	२	२		
७	सामुदायिक वनहरुमा अग्नि रेखा तथा चुरे घाटीँ निर्माण	वन वृद्धि	५	१	१	१	१	१		
८	एक रुख काट्दा १० विरुवा अनिवार्य रोप्ने अभियान विस्तार	वन वृद्धि	१०	२	२	२	२	२		
९	निजी वनहरुलाई प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम	वन वृद्धि	१०	२	२	२	२	२		
१०	तेज पत्ताको विरुवा रोप्ने	वन वृद्धि	४		१	१	१	१		
११	टीमुरको विरुवा रोप्ने (सवै वडाको टीमुर हुने ठाउमा)	वन वृद्धि	५		१	२	१	१		
१२	लप्सीको विरुवा रोप्ने	आय आर्जन	५	१	१	१	१	१		
१३	चाइनिज नास्पातीको विरुवा रोप्ने (सवै वडामा)	आय आर्जन र वन वृद्धि	५	१	१	१	१	१		
जम्मा			८०	१३	२०	१७.५	१३.५	१४		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइएको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	जैविक संरक्षणका लागि मिचाहाप्रजाति नियन्त्रण, वृक्षारोपण, रिचार्ज पोखरी, अग्नी रेखा भई जैविक विविधता संरक्षण भएको हुने	मिचाहाप्रजाति नियन्त्रण, वृक्षारोपण, रिचार्ज पोखरी, अग्नी रेखा	प्रकार संख्या	० ० ० ०	१०% १० ३ २	२०% २५ ५ ५	३५% ३५ ७ ६	५०% ४० ८ ८	६०% ५० १० १०	गापा	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने	७	१५	३.४
असर	वन जङ्गलको कूल क्षेत्रफल (कूल भूमिको) बढेको हुने	वन जङ्गलको कूल क्षेत्रफल (कूल भूमिको)	प्रतिशत	४६	४६.२५	४६.४०	४६.६०	४६.८०	४७	"		७	१५	३.४
	वन्यजन्तुबाट अन्नवालीमा पुगेको वार्षिक क्षति घटेको हुने	वार्षिक क्षति	रु.लाख	१००					५०	"				
प्रतिफल	जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी जनचेतनामूलक अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरु संचालन भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	०	१	२	३	४	५	"	अन्तर सरकार, प्रदेश सरकार, अन्तर पालिका बीच समन्वय र सहकार्य भएको हुने	७	१५	३.४
	सामुदायिक वनले ओगटेको क्षेत्र बढेको हुने	सामुदायिक वनले ओगटेको क्षेत्र	हेक्टर	०	०	०.२५	१	१.५	२.५	"		७	१५	३.४
	वृक्षारोपण क्षेत्र बढेको हुने	वृक्षारोपण गरिएको	हेक्टर	०	०.३	०.५	०.७	०.९	१.०२	"		७	१५	३.४

		क्षेत्र												
	चरन क्षेत्र संरक्षन भएको हुने	संरक्षित चरन क्षेत्र	संख्या	०	३	६	१०	१६	२०	”		७	१५	३.४
	गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यवसायिक खेती क्षेत्र भएको हुने	गैरकाष्ठ वन पैदावारको व्यवसायिक खेती क्षेत्र	हेक्टर	०	१	३	४	५	६	”		७	१५	३.४
	वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनका आधारमा निर्माणजन्य तथा नदीजन्य पदार्थको उत्खनन भएको हुने	वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनका आधार मा निर्माणजन्य तथा नदीजन्य पदार्थको उत्खनन	घनमिटर	०			१	२	३	”		७	१५	३.४
	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरी सञ्चालित उद्योग व्यवसाय भएको हुने	उद्योग व्यवसाय	संख्या	०			१			”		७	१५	३.४

७.२ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन

पृष्ठभूमि

नदीजन्य प्रकोप खासगरी बाढी पहिरोबाट गाउँपालिका क्षेत्र सुरक्षित छैन । केही क्षेत्र प्राकृतिक प्रकोपको दृष्टिमा संवेदनशील छन् । त्यस्ता क्षेत्रहरुको संरक्षणका प्रयासहरु गाउँपालिकाबाट पर्याप्त हुन सकिरहेका छैनन् । वायो इन्जिनियरिङ गरी भूक्षयको संरक्षण अभ्यास न्यून छ । प्राकृतिक स्रोतको उचित सदुपयोग गर्न जमिन वा भू–सम्पदाको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्नुपर्छ । भू–संरक्षण र जलाधार व्यवस्थापनको माध्यमबाट प्राकृतिक सम्पदाबाट अधिकतम प्रतिफल प्राप्त हुने परिस्थिती निर्माण गर्न सकिन्छ । नेपालले प्रतिवद्धता जनाएको दिगो विकासका लक्ष्यहरु अन्तर्गतका धेरै लक्ष्यहरु आवधिक विकास योजनाको यस उपक्षेत्रसँग सम्वधित छन् ।

समस्या

पानीका मुहान, पोखरी क्षेत्रको संरक्षण र उपयोग दिगो रुपमा नहुनु, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमहरु सञ्चालन नहुनु, जलवायू परिवर्तन मापन केन्द्र नहुनु, वनजंगलको विनाशका कारण जमिन माथिको वायुमण्डलको तापक्रम बढ्नु, कृषि, जैविक विविधता र ऊर्जा लगायतका क्षेत्रहरू एवम् जीविकोपार्जनमा समेत प्रतिकुल प्रभाव पर्नु, अनुसन्धान तथा तथ्याङ्कको कमी हुनु, अन्तरनिकाय समन्वय पर्याप्त नहुनु, नीति तथा कार्यक्रमहरूमा जलवायुसँग सम्बन्धित मुद्धा सम्बोधन नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन् ।

चुनौति

विकास आयोजनाले वातावरणमा पारेको असरको अनुगमन गरी नियमन गर्न, जलवायु परिवर्तनका प्रतिकुल प्रभावहरू न्यूनीकरण गरी जलाधारको क्षमता वृद्धि गर्न, जलाधार संरक्षण र संवर्द्धन गर्न आवश्यक पर्ने जनशक्ति, सीप, दक्षताको अभाव तत्काल पुरा गरी प्रभावकारी तुल्याउन, संवेदनशील र कमजोर भू-बनोट भएका क्षेत्रको संरक्षण गर्न, माटो र पानीको दिगो तथा एकीकृत् संरक्षण गर्न, भूसंरक्षणको सेवा प्रवाह गर्ने नीतिगत व्यवस्था गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

भूक्षय नियन्त्रण र वातारण संरक्षण आदि स्थानीय सरकारको अधिकारमा रहनु, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गरी अनुकूलन कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, जलवायु वित्तको व्यवस्था हुनु, प्रकृति संरक्षण अनुकूलनको क्षमता बढाउन राष्ट्रिय कार्ययोजना तयार हुनु र जलवायु परिवर्तनका क्षेत्रमा उपलब्ध अन्तर्राष्ट्रिय सहयोगलाई राष्ट्रिय बजेट प्रणालीमा एकीकृत गर्नु, पानीका मुहान र सिमसार क्षेत्रको संरक्षण गर्नु, भू तथा जलाधारलाई एकीकृत गरी वन र कृषि दुबै क्षेत्रको आम्दानी अभिवृद्धि गर्न सकिने सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू रहेका छन् ।

लक्ष्य

संरक्षित भूमि तथा जलाधार विकास र जलवायु परिवर्तन प्रतिकुल प्रभाव न्यूनीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

१. भूमिको गुणस्तर सुधार गर्नु ।
२. एकिकृत जलाधार व्यवस्थापन मार्फत जलवायु परिवर्तनका प्रतिकुल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
भूमि संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने ।	✓ जोखिम संवेदनशील भूउपयोग योजना अनुसार वस्ती विकास गरिनेछ । ✓ हरित पार्क निर्माण तथा व्यवस्थापन गरिनेछ । ✓ भूक्षय नियन्त्रणका लागि बायो इन्जिनियरिङ्ग कार्यहरु गरिनेछ ।

हरित विकासको अवधारणा अवलम्बन गरी जलवायु परिवर्तनका असरहरूको जोखिममा रहेका प्राकृतिक श्रोतको उत्थानशीलता विकास गर्ने ।	✓ समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरु पहिचान, नक्सांकन र संरक्षण गरिनेछ । ✓ विभिन्न नदी तथा खोलाबाट हुने कटानलाई नियन्त्रण गर्न आवश्यकता अनुसार गुरु योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ । ✓ गाउँक्षेत्रका जलाधार तथा पोखरीको संरक्षण तथा उचित उपयोग गरिनेछ । ✓ गाउँभरी रिचार्ज पोखरी निर्माण गरी कृषिमा प्रयोग गरिनेछ । ✓ विद्यालयहरुमा वर्षादको पानी संकलन गरी उपयोग गर्ने कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । ✓ जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी तथा सचेतना निर्माण कार्य गरिनेछ । ✓ जल उत्पन्न प्रकोप केन्द्र नियन्त्रण गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : भू तथा जलाधार व्यवस्थापन									
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	जोखिम संवेदनशील भू उपयोग योजना तर्जुमा गर्ने	योजना तयार	२०	०	२०	०	०	०	संघ/स्थानीय तह
२	भूक्षय नियन्त्रणका लागि बायो इन्जिनियरिङ्ग कार्यहरु गर्ने	भूक्षय नियन्त्रण	४०	१०	१०	२०	०	०	प्रदेश/स्थानीय तह
३	गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार क्षेत्रहरु पहिचान, नक्सांकन र संरक्षण	वातावरण संरक्षण	१५	१५	०	०	०	०	स्थानीय तह
४	गाउँक्षेत्रका सिमसार तथा पोखरीको संरक्षण तथा उचित उपयोग	वातावरण संरक्षण	५०	२०	२०	१०			स्थानीय तह
५	गाउँभरी रिचार्ज पोखरी निर्माण गरी कृषिमा प्रयोग गर्ने	वातावरण संरक्षण	५०	१०	१०	१०	१०	१०	स्थानीय तह
६	विद्यालयहरुमा वर्षादको पानी संकलन गरी उपयोग गर्ने कार्यक्रम संचालन	श्रोतको उपयोग	४०	१०	१०	१०	१०		स्थानीय तह
जम्मा			**२१५**	**६५**	**७०**	**५०**	**२०**	**१०**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	संरक्षित पानी मुहान क्षेत्र भई वातावरण सन्तुलन भएको हुने	मुहान क्षेत्र	प्रतिशत	१०	२५	५०	७०	८५	१००	गापा		७	१३	३.४
असर	भूक्षय नियन्त्रणका लागि प्रयोगमा ल्याइएको वायोइञ्जिनियरिङ (घाँसपात, झार तथा वनस्पति रोपण) गरिएका क्षेत्रहरु वृद्धि भएको हुने	भूक्षय नियन्त्रण	प्रतिशत	०	५	२०	५०	८०	१००	”	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने	७	१३	३.४
	संरक्षित गल्छी तथा पहिरोहरु भएको हुने	संरक्षित गल्छी तथा पहिरोहरु	प्रतिशत	०	३०	५५	७०	८५	१००	”		७	१३	३.४
प्रतिफल	भूक्षय नियन्त्रणका लागि वृक्षारोपण गरिएका उजाड डाँडा पाखाहरु भएको हुने	वृक्षारोपण पाखाहरु	संख्या	२	१	१	१	१	१	”		७	१३	३.४
	संरक्षित तालतलैया, पोखरी क्षेत्र भएको हुने	संरक्षित तालतलैया, पोखरी क्षेत्र	संख्या	२		३		४	५	”	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने	७	१३	३.४
	खोला नदीमा निर्माण गरिएको तटवन्धको कूल लम्वाई बढेको हुने	कूल लम्वाई	किमि	०	३	३	३	३	३	”		७	१३	३.४

	सडक किनारामा गरिएको वृक्षारोपणले ओगटेको भूमि भएको हुने	वृक्षारोपण	किमि	०	५	५	५	५	५	"		७	१३	३.४
	संरक्षित जलाधार क्षेत्रहरु भएको हुने	जलाधार क्षेत्रहरु	संख्या	१	१	१	१	१	१	"		७	१३	३.४

७.३ वातावरण तथा स्वच्छता

पृष्ठभूमि

नेपालमा घरेलु रुपमा सरसफाई र फोहरमैलाको व्यवस्थापन हुने गरेको भएतापनि पूर्ण रुपमा व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण गर्न आवश्यक संरचनागत र संस्थागत व्यवस्था भने हुन सकेको छैन । वातावरण संरक्षणका लागि सरकारी स्तरबाट पनि अझ प्रभावकारी नीति निर्माण गरी फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक श्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन हुन आवश्यक छ ।

समस्या

फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन नहुनु, सडकहरु कच्ची तथा नाला र ढलको व्यवस्था सबै स्थानमा नहुनाले ढल निकासको समस्या हुनु, फोहोरमैला उत्सर्जन, बोटल तथा प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासनका कारण वायु र पानीजन्य प्रदूषण, प्रदूषण नियमन सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन नहुनु, खुल्ला रुपमा दाह संस्कार गर्ने गरकोले वातावरण प्रदूषण हुनु, सार्वजनिक स्थानमा शौचालयको कमी र डस्टबिन संख्या पर्याप्त नहुनु प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

वातावरण तथा स्वच्छताको विषयमा नागरिकको सचेतना वृद्धि गर्न, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकास बीच सामन्जस्यता स्थापित गर्न, विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

अवसर

वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय समुदायसँग सहकार्य मार्फत मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग पुग्नु, फोहोरमैला व्यवस्थापनमा गाउँपालिका सक्रिय रहनु, फोहोरमैला व्यवस्थापन र ढल निकासको विकास हुनु, विकास निर्माणका कार्यमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको व्यवस्था हुनु, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम गाउँपालिका स्तरमा सञ्चालन हुनु जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

लक्ष्य

सुरक्षित, वातावरणमैत्री ,जलवायुमैत्री एवम् स्वच्छ पर्यटकिय गाउँको निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१. वातावरणमैत्री दिगो विकास सुनिश्चितता गर्नु ।
२. सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
वातावरणमैत्री नीति, अनुसन्धान, विकास तथा विस्तार गरी पर्यावरणीय पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।	✓ गोवर ग्याँस, सुधारिएको चुलो, विद्युतिय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रुपमा अनुकुल प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिईनेछ । ✓ सबै वडामा टोल सरसफाइ अभियान संचालन गरिनेछ । ✓ फोहोरमैला संकलन केन्द्रको विस्तार गरिनेछ । ✓ डम्पिङ साइट निर्माणको लागि अध्ययन गरिनेछ ।
फोहोरमैला व्यवस्थापन र स्वच्छता कायम गर्न गाउँको भूमिकामा र नागरिकको सहभागितामा वृद्धि गर्ने ।	✓ फोहोरमैला व्यवस्थापन र सरसफाई अभियानमा आम नागरिकहरुलाई सक्रिय बनाउन जनचेतना अभिवृद्धि र क्षमता विकास गरिनेछ । ✓ विद्यालयहरुमा बाल क्लब गठन गरी वातावरण तथा स्वच्छताका क्षेत्रमा परिचालन गरिनेछ । ✓ सफाइकर्मीहरुका लागि पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षाको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि आवश्यक आधुनिक प्रविधि सहितको गाडी तथा औजार खरिद गरिनेछ ।

फोहोरमैला व्यवस्थापन, पुन :प्रशोधन तथा पुनःप्रयोग (Reduce, Reuse and Recycle) विधि अवलम्बन गर्ने ।	✓ फोहोरबाट मोहर (मल, ग्यास उत्पादन), शून्य फोहोर अभियान सञ्चालन गरिनेछ । ✓ फोहोरमैला वर्गीकरण गरी संकलन गरिनेछ । ✓ प्लाष्टिक जन्य, सिसाजन्य फोहोरको वैज्ञानिक तरिकाको व्यवस्थापन गरिनेछ । ✓ हरेक वडामा मुख्य सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा डस्टविन राखिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : वातावरण तथा स्वच्छता										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कुल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	गोवर ग्याँस, सुधारिएको चुलो, विद्युतिय चुलो जस्ता कम खर्चिला तथा वातावरणीय रुपमा अनुकुल प्रविधिको प्रयोगमा जोड	आर्थिक बचत तथा वातावरण	५	५						संघ /स्थानीय तह
२	फोहोरमैला व्यवस्थापन र सरसफाई अभियानमा आम नागरिकहरुलाई सक्रिय वनाउन जनचेतना अभिवृद्धि र क्षमता विकास	स्वास्थ मा सुधार तथा क्षमता विकास	५		५					स्थानीय तह
३	विद्यालयहरुमा बाल क्लब गठन गरी वातावरण तथा स्वच्छताका क्षेत्रमा परिचालन	स्वच्छता विकाश	१०	५	५					स्थानीय तह
४	फोहोरमैला व्यवस्थापनमा 3R (Reduce, Reuse & Recycle) निति लागू गर्ने	फोहोरमैला न्युनिकरण								स्थानीय तह
५	फोहोरमैला वर्गीकरण गरी संकलन	व्यवस्थापन प्रभावकारी	२०	१०	१०					स्थानीय तह
६	ल्याडफिल्ड साईट छनौट गरी व्यवस्थित निमार्ण गर्ने	ल्याडफिल्ड साईट	३००			१००	१००	१००		संघ/प्रदेश/स्थानीय
७	फोहोरबाट मोहर (मल, ग्यास उत्पादन), शून्य फोहोर अभियान सञ्चालन	आर्थिक लाभ	१०	५	५					स्थानीय तह
८	प्लाष्टिक जन्य, सिसाजन्य फोहोरको वैज्ञानिक तरिकाको व्यवस्थापन		१०		१०					स्थानीय तह
९	हरेक वडामा मुख्य सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा डस्टविन		१०	५	५					स्थानीय तह
जम्मा			**३७०**	**३०**	**४०**	**१००**	**१००**	**१००**		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण २०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	पुष्ट्याइएको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रयास संकेत
प्रभाव	पालिकाले प्रयोगमा ल्याएको फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रणालीहरु (जलाउने, गाड्ने, खोल्सामा फाल्ने, ल्याण्डफिल साइटमा विसर्जन) वृद्धि भई वातावरण सफा र स्वच्छ भएको हुने	फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	०	०	०	०	०	०	गापा	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने	७	१५	२.१
असर	श्रोतमै फोहोर न्यूनीकरण, वर्गीकरण (जैविक र अजैविक) गरी व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	०	४०	६०	७०	८५	९०	"	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने	७	१५	२.१
प्रतिफल	फोहोर संकलन एवं पृथकीकरणका लागि फरकफरक रंगका डष्टविनहरु राखिएका सार्वजनिक स्थलहरु भएको हुने	डष्टविन	संख्या	१	२०	३०	५०	६०	८०	"		७	१५	२.१
	फोहोरमैला न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	०	१	२	३	४	५	"		७	१५	२.१
	कम्पोष्ट-विन तथा गार्वेज-पिट प्रयोग गर्ने परिवार	परिवार	प्रतिशत	०	१०	३०	३५	४५	५०	"		७	१५	२.१

	फोहोरलाई व्यवस्थित ढंगबाट विसर्जन हुने स्थानहरु (ल्याण्डफिल साइट) भएको हुने	ल्याण्डफिल साइट	संख्या	०					१	”		७	१५	२.१
	ढल निकास व्यवस्था भएको बजार क्षेत्र भएको हुने	ढल निकास भएको बजार क्षेत्र	संख्या	०	१		३		४	”		७	१५	२.१
	ढल निकास प्रणालीवाट लाभान्वित हुन नसकेका घरधुरीहरु घटेको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	१००	९५	७०	६५	५५	५०	”		७	१५	२.१
	परम्परागत उर्जा (दाउरा) प्रयोग गर्ने घरधुरी घटेको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	९७	९५	९०	७५	६०	५०	”		७	१५	२.१
	घरभित्रको धुवाँवाट मुक्त घरधुरी (सुधारिएको चुल्हो समेत) भएको हुने	घरधुरी	प्रतिशत	४०	५०	७०	८०	९२	१००	”		७	१५	२.१
	मनोरञ्जनस्थल, पार्क र हरित क्षेत्र भएको हुने	पार्क र हरित क्षेत्र	संख्या	७	८	११	१२	१३	१५	”		७	१५	२.१

७.४ विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन

पृष्ठभूमि

विपद व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका तथा जलवायु परिवर्तन लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पूरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न आवश्यक रहेको छ । यसरी पूर्वतयारी गरिँदा पूर्व अनुमान समेत गरी आवश्यक जनशक्ति, सामग्री, उपकरण, कोषको व्यवस्था र जोखिमयुक्त स्थानको पहिचानका साथै जोखिम न्यूनीकरणका मापदण्डको गम्भीरपूर्वक परिपालना गर्नुपर्छ ।

समस्या

जोखिम नक्साकंन नहुनु, विपद जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना नहुनु, विपद व्यवस्थापनको लागि जनशक्ति, उद्धार सामाग्री, प्रविधि संयन्त्र र कोषको व्यवस्थापन गरी राहत, उद्धार र पूर्नस्थापन गर्न नसक्नु, विज्ञताको कमी, विकास निर्माण गर्दा विपद जोखिम पक्षलाई ध्यान नदिनु, स्वास्थ्य संस्थामा पूर्वाधारको कमी, सुरक्षित आवास गृह नभएको आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौति

विपद व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण पाटो पूर्वानुमान सूचना प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्था गर्न, विपद व्यवस्थापन सम्वन्धी पूर्व सूचना प्रणालीको व्यवस्था गरी जनतालाई सचेत गराउन, विपद व्यवस्थापनको लागि जनशक्ति, उद्धार सामाग्री, प्रविधि संयन्त्र र कोषको व्यवस्थापन गरी राहत, उद्धार र पुर्नस्थापन गर्न, क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानमा कमी यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

अवसर

नदी प्रणाली व्यवस्थित गर्ने, नयाँ बन्ने नीति तथा योजनाहरूमा जोखिम न्यूनीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने, नयाँ बन्ने संरचना तथा पूर्वाधारहरू निर्माण गर्दा विपद व्यवस्थापनलाई ध्यान दिएर निर्माण गर्ने, खुला क्षेत्र संरक्षण गर्ने, विपद उत्थानशील शहर तथा एकीकृत वस्ती विकास, सबै प्रकारका विपदको सामना गर्न आधुनिक प्रविधियुक्त संरचना र दक्ष जनशक्तिको विकास गर्ने तथा विकास साझेदारहरूबाट प्राप्त सहयोगलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी आत्मनिर्भर बन्ने जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

लक्ष्य

प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपदबाट हुन सक्ने क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

१. जोखिम न्यूनीकरण र पुनर्स्थापनाका लागि भरपर्दो पूर्वाधार र संयन्त्रको निर्माण गर्नु ।
२. जोखिममा परेका वस्तीहरु सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने ।	✓ विपद व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गरी राहत सामग्रीहरूको उपलब्धताको सुनिश्चितता गरिनेछ। ✓ आपत्कालीन दुर्घटना तथा विपद उद्धारका लागि वडा स्तरीय उद्धार समिति निर्माण गरी उनीहरुलाई तालिम र सुरक्षा सामाग्रीको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकाको एम्बुलेन्स सेवालाई अझ प्रभावकारी र गुणस्तरीय बनाइनेछ । ✓ कोरोना र अन्य प्रकारको विपद व्यवस्थापनका लागि विपद व्यवस्थापन कोषमा पर्याप्त रकमको व्यावस्था

	✓ गरिनेछ ।
बाढी, पहिरो, भू-क्षय र खोला कटानको जोखिममा रहेका वस्तीहरु संरक्षण गर्ने ।	✓ वस्ती विकास योजनाको अध्ययन गरिनेछ । ✓ पहिरो, भू-क्षय र खोला कटान नियन्त्रण गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन									जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेश वा संघ सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)						
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष	
१	विपद जोखिम न्यूनिकरण सम्वनधी जनचेतनामूलक तालिम सञ्चालन	जोखिम न्यूनिकरण	२	२					संघ/स्थानीय
२	विपद जोखिम क्षेत्र पहिचान गरी नक्सांकन गर्ने	जोखिम पहिचान							संघ/प्रदेश/स्थानीय
३	विपद पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजना सहित स्वयम सेवक तयारी	पूर्वतयारी	५		५				स्थानीय
४	सामुदायिक वनहरुमा अग्नी रेखा	पूर्वतयारी	३		३				स्थानीय
५	बादर आतंक नियन्त्रण (फलफुलको विरुवा रोपने जंगलमा)	क्षति घट्ने							स्थानीय
६	विपद व्यवस्थापन कोष	पूर्वतयारी	५०	२५	२५				संघ/प्रदेश/स्थानीय
७	आपतकालीन कार्य संचालन केन्द्रमा आधुनिक प्रविधि, पर्याप्त उपकरण र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने	पूर्वतयारी	२०	१०	१०				संघ/प्रदेश/स्थानीय
८	समुदायमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकूल कार्यक्रम सञ्चालन	क्षमता विकास	१०	०	०	१०	०	०	संघ/प्रदेश/स्थानीय
९	भू-उपयोग नीति वनाई कार्यान्वयन	जोखिम न्यूनिकरण	१०		१०				स्थानीय
१०	वस्ती विकास कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन	सुरक्षित बसोवास	३०		१०	१०	१०		स्थानीय
११	पहिरो, भू-क्षय र खोला कटान नियन्त्रण	जोखिम न्यूनिकरण	१००			३०	३०	४०	संघ/प्रदेश/स्थानीय
जम्मा			**२३०**	**३७**	**६३**	**५०**	**४०**	**४०**	

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपदबाट हुन सक्ने क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्दै विपदको समयमा आश्रय लिन सक्ने संरक्षित खुल्ला स्थान भएको हुने	खुल्ला स्थान	संख्या	१०	-	-	-	-	१०	गापा	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने	६	११	३.१
असर	आपतकालीन उद्धार गर्न तालिम प्राप्त स्वयंसेवक वृद्धि भई जोखिम न्यूनीकरण संयन्त्रको निर्माण भएको हुने	तालिम प्राप्त स्वयंसेवक	संख्या	०	३०	५०	९०	१३०	१५०	"		६	११	३.१
प्रतिफल	विपद व्यवस्थापन स्थानीय कोषमा रकम भएको हुने	विपद व्यवस्थापन कोष रकम	रु. लाख	१०	१५	३५	६०	७०	१००	"	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुन	६	११	३.१
	विपद व्यवस्थापनमा कियाशील संघ/ संस्था भएको हुने	कियाशील संघ/ संस्था	संख्या	३	-	-	-	-	-	"		६	११	३.१
	विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समिति गठन भएका वडाहरु भएको हुने	वडाहरु	संख्या	०	२	३	४	५	६	"		६	११	३.१
	विपद प्रतिकार्यका लागि आपतकालीन नमूना अभ्यास भएको हुने	आपतकालीन नमूना अभ्यास	संख्या	१	२	३	४	५	६	"		६	११	३.१

	प्राकृतिक, गैरप्राकृतिक विपदव्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन भएको हुने	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	संख्या	०	१	२	३	४	५	"		६	११	३.१
	विपद व्यवस्थापनका लागि परिचालन गरिने कर्मचारी तथा स्वयंसेवकहरुका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम भएको हुने	क्षमता विकास कार्यक्रम	संख्या	०	२	४	६	८	१०	"		६	११	३.१
	आगो निभाउने उपकरण (इष्टिङगिसर) भएका घरधुरी भएको हुने	इष्टिङगिसर) भएका घरधुरी	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०	"		६	११	३.१
	आपतकालीन उद्धारका लागि एम्वुलेन्स तथा वरुणयन्त्रको व्यवस्था भएको हुने	एम्वुलेन्स तथा वरुणयन्त्र	संख्या	१					२	"		६	११	३.१
	जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणका उपायहरु (वनफाडनी, डढेलो, वाढी पहिरो नियन्त्रण) सम्वन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	चेतना कार्यक्रम	संख्या	०	१	२	३	४	५	"		६	११	३.१
	जमिनमुनी पानी रिचार्ज हुने उपायहरु (आकाशेपानी संकलन, कुवा, पोखरी, इनार निर्माण) सम्वन्धी कार्यक्रमहरु भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	०	३०	४०	६०	८५	१००	"		६	११	३.१

परिच्छेद आठ : सुशासन तथा संस्थागत विकास

पृष्ठभूमि

सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निश्पक्ष, पारदर्शि, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक वनाउदै राज्यवाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने पक्ष नेपालको संविधान, २०७२ को शासन सम्वन्धी नीतिमा उल्लेख गरिएको छ र नेपालको संविधान २०७२ को प्रस्तावनामै दिगो सुशासन कायम राख्ने कुरालाई विशेष महत्वका साथ उल्लेख गरिएको छ । सवै प्रकार तथा स्वरुपका भ्रष्टाचार घटाउने, सवै तहमा प्रभावकारी, जवाफदेहिता, पारदर्शिता कायम राख्ने र निर्णय निर्माणमा सहभागितामूलक प्रतिनिधित्व गराउने पक्षहरु विशेष महत्वका साथ दिगो विकास लक्ष्यमा उल्लेख छ भने १५ औं योजनामा सुशासनलाई राष्ट्रिय लक्ष्य सूचकमा राखिएको छ र दीर्घकालीन राष्ट्रिय रणनीति अन्तर्गत सार्वजनिक सेवालाई सुदृढीकरण गर्ने भनिएको छ । शासकीय सुधार र सुशासन अभिवृद्धिलाई रुपान्तरणको एक प्रमुख सम्वाहकको रुपमा लिइएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को प्रस्तावनामा जनसहभागिता, उत्तरदायी, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न सूचना तथा सञ्चार प्रविधि उपयोग, प्रवर्द्धन र नियमन गर्ने एवं सेवा प्रवाह सम्वन्धी नीति, मापदण्ड वनाउने, सेवा शर्त तोक्ने, योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यान्वयन र नियमन गर्ने अधिकार पनि स्थानीय सरकारलाई दिइएको छ ।

८.१ सुशासन तथा ऐन कानुन

पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको संस्थागत विकास योजना तर्जुमा गर्दा विकेन्द्रीकरण, स्वशासन एवं जनताको सक्रिय तथा सार्थक सहभागिता, स्थानीय स्रोत तथा सीपको उच्चतम प्रयोग, संस्थागत समन्वय र संजाल स्थापनाको अवधारणा, नागरिक समाज र निजी क्षेत्रको साझेदारी, संगठनात्मक क्षमता र दक्षता अभवृद्धि जस्ता कुराहरुलाई ध्यान दिनु पर्दछ । यसका साथै संस्थागत विकास योजना तर्जुमा गर्दा गाउँ क्षेत्रमा सेवा प्रवाह गर्ने सरकारी, गैर सरकारी र निजी क्षेत्रका निकायहरुको क्षमता विकासलाई ध्यानमा राखी सबैको समान सहभागितालाई योजनाले आत्मसाथ गरेको हुनुपर्छ ।

समस्या

गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुमा सुशासन कायम गर्ने ज्ञान, सीप र दक्षताको कमी हुनु, कर्मचारीहरुमा सुशासन सम्बन्धी पर्याप्त तालिम र प्रशिक्षणको अवसर प्राप्त नहुनु, सेवा प्रवाहमा प्रविधि प्रयोगको कमी हुनु, सेवा प्रवाह सरल, सहज, निष्पक्ष, पारदर्शी र जनमुखी हुन नसक्नु, नागरिकहरुको उपस्थिती न्यून हूनू, सूचना हक सम्बन्धी ऐन/ नियमावलीको बुझईमा कम हूनु, नागरिकहरु सँग प्रत्यक्ष सरोकार रहको सेवा प्रवाहमा नागरिकहरु पूर्ण रुपमा सन्तुष्ट नहूनु लगाएत समस्याहरु हुन् ।

चुनौति

सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनमुखी र सहभागितामूलक बनाई सुशासन कायम गर्न, कर्मचारीहरुलाई सुशासन सम्बन्धी तालिम प्रदान गरी दक्षता अभिवृद्धि गर्न, गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई छिटो, छरितो र प्रभावकारी ढङ्गले सञ्चालन गर्न, गाउँपालिकाका वडा कार्यालय र सम्बन्धित शाखाहरुको भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्न, सूचना तथा आधुनिक प्रविधिको व्यवस्था गर्न, योग्य, दक्ष र प्राविधिक कर्मचारीको व्यवस्था गर्न, निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुलाई जनउत्तरदायी, जिम्मेवार र जवाफदेही बनाई सुशासन कायम गर्न जस्ता चुनौतिहरु रहेका छन् ।

सम्भावना र अवसर

स्थानीय तहको एकल अधिकार भित्रका कानुन निर्माण गरी जनशक्ति परिचालन गर्ने अधिकार हुनु, आर्थिक कार्य प्रणाली व्यवस्थित गर्ने सम्बन्धी आर्थिक ऐन र अन्य ऐन कानुनहरु तर्जुमा हुनु, समावेशी प्रतिनिधित्व सहित निर्वाचित प्रतिनिधिबाट स्थानीय तहको सञ्चालन हुनु, संवैधानिक तथा कानुनी रुपमा नै वित्तीय हस्तान्तरणबाट निश्चित श्रोतको सुनिश्चितता रहनु, स्थानीय तवरमा विकास साझेदारहरुको उपस्थिति र सकारात्मक सहयोगको वातावरण हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरु हुन् ।

लक्ष्य

सुशासन, पारदर्शि, जवाफदेही तथा उत्तरदायी गर्नु ।

उद्देश्य

१. संस्थागत सुशासन कायम गर्नु ।

२. तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थित र सुदृढ गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	**कार्यनीति**
संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने ।	✓ गाउँपालिका कार्यालय परिसरमा आवश्यक पूर्वाधारहरुको व्यवस्थापन गरिनेछ । ✓ वडा कार्यालय भवनहरुको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नती गरिनेछ । ✓ विधि र कानुनहरुको निर्माण गरी संस्थागत कार्यप्रणालीको स्थापना गरिनेछ । ✓ संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन गरी संगठनात्मक पुर्नसंरचना गरिनेछ । ✓ दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरुको पद पूर्ति गरिनेछ । ✓ गैरसरकारी सङ्घ संस्थाहरूसँग आवश्यक समन्वय गरिनेछ । ✓ स्थानीय तहहरु बीच साझा हित र सरोकारका विषयमा आवश्यक पर्ने संयुक्त समिति गठन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकाको लागि आवश्यक ऐन, नियमावली, कार्यविधीहरु निर्माण प्रकाशन, प्रसारण कार्यलाई निरन्तरता दिईनेछ । ✓ कृषि र पर्यटन सम्बन्धी ऐन निर्माण गरि सोहि बमोजिम विकास बोर्ड सञ्चालन गरिनेछ । ✓ टोल विकास संस्था गठन र सञ्चालनका लागि आवश्यक कानुन तर्जुमा गरिनेछ । ✓ आवश्यकतानुसार विज्ञहरुसँग समन्वय तथा सहजीकरण गरिनेछ ।
तथ्य र तथ्याङ्कमा आधारित योजना प्रणाली स्थापित गर्ने ।	✓ दिगो विकासका लक्ष्यहरुको स्थानीयकरणका लागि स्पष्ट नीति तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरी वार्षिक योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । ✓ वस्तुगत विवरण तयार गर्दा प्राकृतिक श्रोत र सेवा सुविधाहरुको पहुँच सहितको श्रोत नक्साहरु तयार गरी वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गरिनेछ । ✓ वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकामा सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना गरिनेछ । ✓ भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, संस्थागत, लैङ्गिक लगायतका विषय क्षेत्रका खण्डिकृत तथ्याङ्क सहितको वस्तुगत विवरण तयार गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : सुशासन तथा ऐन कानुन										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	नागरीक समाज तथा समुदायमा आधारीत क्षमता विकासका कार्यक्रमहरु	ज्ञान सिपको अभिवृद्धि	२५	५	५	५	५	५		प्रदेश/स्थानीय तह
२	स्थानीय सुशासन ऐन तथा कार्यविधि निर्माण र कार्यान्वयन	सामाजिक जवाफदेहितामा अभिवृद्धि	३०	६	६	६	६	६		स्थानीय तह
३	गाँउभित्रका सार्वजनिक संघ संस्थाहरुका सुचना र गुनासो अधिकारीहरुलाइ अनुशिक्षण कार्यक्रम	सुचनाको पहुँचमा अभवृद्धि र सुनासो व्यवस्थापन	१०	२	२	२	२	२		स्थानीय तह
४	नागरीक बडापत्र र कार्यालयको सेवा प्रवाह सम्बन्धी चेतनामुलक कार्यक्रम	राज्यले प्रदान गर्ने सेवासम्वन्धी नागरीक चेतना	६	२	२	०	०	२		स्थानीय तह
५	सुक्ष्म एकिकृत अनुगमन	गुणस्तरको अभिवृद्धि र सेवा प्रवाहमा प्रभापकारीता	२५	५	५	५	५	५		संघ
६	कानुनी सचेतना तथा न्यायिक समितिको थप व्यवस्थापन	नागरीकहरुलाई कानुनी सचेतना अभिवृद्धि	३०	१०	५	५	५	५		संघ/प्रदेश/स्थानीय तह
७	स्थानिय प्रोफाइल परीमार्जन	विकास निर्माणमा सहयोग	२५	१५	०	५	०	५		स्थानीय तह
८	आन्तरीक नियन्त्रण प्रणाली निर्माण	वित्तिय जोखिम न्युनिकरण	१०	७	०	०	३	०		स्थानीय तह
जम्मा			**१६१**	**५२**	**२५**	**२८**	**२६**	**३०**		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगाल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	स्थानीय कानुन, नीति तथा योजना तर्जुमा प्रक्रिया नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव दिने माध्यमहरु वृद्धि भई सुशासन अनुभूति हुने गरी सार्वजनिक सेवा प्रभावकारी र विकास प्रशासनलाई नतिजामुखी भएको हुने	सुझाव दिने माध्यमहरु	संख्या	६					७	गापा	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने	८	१६	२.३
असर	नियमावली वनाई पालिका सभाले गठन गरेका समितिहरु (विधायन, सुशासन, लेखा आदि समितिहरु) बढेर प्रभावकारी भएको हुने	समिति	संख्या	७					८	,,		८	१६	२.३
	नियमावली बनाई कार्यपालिकाले गठन गरेका समिति, उपसमितिहरुको संख्या बढेर प्रभावकारी भएको हुने	समिति, उपसमिति	संख्या	७					९	,,		८	१६	२.३
प्रतिफल	नागरिक वडापत्र अनुसार सेवा प्रवाहमा क्षतिपूर्ति भएको हुने	क्षतिपूर्ति	संख्या	०					१०	,,	संस्थागत संरचना प्रभावकारी भएको हुने	८	१६	२.३
	अभ्यास भएका सामाजिक जवाफदेहिताका औजारका प्रकारहरु बढेको हुने	औजारका प्रकारहरु	संख्या	०					२	,,		८	१६	२.३

	सार्वजनिक सुनुवाई निरन्तर हुने	सार्वजनिक सुनुवाई	संख्या	२	४	४	४	४	४	”		८	१६	२.३
	हेल्प डेष्कवाट लाभान्वित सेवाग्राही बढेको हुने	लाभान्वित सेवाग्राही	प्रतिशत	५०	५५	६०	६५	७०	७५	”		८	१६	२.३
	पालिकामा पेश भएका सेवा प्रवाह सम्बन्धी गुनासो सुनुवाईको फछ्र्यौट भएको हुने	गुनासो सुनुवाईको फछ्र्यौट	प्रतिशत	१००					१००	”		८	१६	२.३
	कूल दर्ता मध्ये न्यायिक समितिवाट मुद्दाहरु फछ्र्यौट भएको हुने	फछ्र्यौट भएका मुद्दाहरु	प्रतिशत	५०	५५	६०	६५	७०	७५	”		८	१६	२.३
	अनलाइन सेवाका प्रकारहरु (निवेदन, सिफारिस, पञ्जीकरण....) बढेको हुने	उपलब्ध अनलाइन सेवा	संख्या	५	१	१	१	१	१	”		८	१६	२.३
	अनलाइन सेवाबाट लाभान्वित सेवाग्राही बढेको हुने	लाभान्वित सेवाग्राही	प्रतिशत	५०	५५	६०	६५	७०	७५	”		८	१६	२.३
	पालिकाको मोवाइल एप्स प्रयोगकर्ताहरु बढेको हुने	प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	२०	३०	४०	६०	८०	९०	”		८	१६	२.३
	पालिकाबाट दस्तावेज एवं प्रतिवेदनहरु प्रकाशित भएको हुने	दस्तावेज एवं प्रतिवेदन	संख्या	७	१	१	१	१	१	”		८	१६	२.३

८.२ वित्तीय श्रोत परिचालन

पृष्ठभूमि

गाउँ विकासको अवधारणालाई मूर्त रुप दिन आवश्यक पर्ने श्रोत तथा साधनको पहिचान एवं परिचालनको योजना तर्जुमा गर्ने योजना नै वित्तीय विकास योजना हो । प्रभावकारी आन्तरिक लेखा परीक्षणबाट राज्य कोषको दुरुपयोग रोकिएको तथा मितव्ययी लेखा परीक्षण नियमित रुपमा सञ्चालन भइरहेको अवस्था छ । हरेक चौमासिकमा आन्तरिक लेखा परीक्षण भइरहेको र लेखा परीक्षणका क्रममा भौचर, बैंक, नगदी किताब, बैंक स्टेटमेन्ट, बिल भरपाई सम्पूर्ण उपलब्ध भएको अवस्था छ । छनौट भएका आयोजनाहरुमा खर्चको व्यवस्थापन, आयोजनाको ठेक्कापट्टा पारदर्शी र प्रविधिमैत्री ढंगले प्रतिस्पर्धाको आधारमा गर्न, खरिद प्रकृयालाई नियम संगत ढंगले पारदर्शी बनाउन र लेखा सुशासन सँगसँगै वित्तीय सुशासन कायम गरी आर्थिक समृद्धिको बाटो तर्फ लैजान जरुरी छ ।

समस्या

गाउँपालिकाको वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको सुदृढिकरण नहुनु, अघिल्लो बर्षको बेरुजु फछ्र्योट सम्बन्धी ध्यान नपुग्नु, आर्थिक स्रोत परिचालन एवम उपयोगमा प्रभावकारीता कायम गर्न नसकिएको, अनुत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी हुंदा स्रोत साधनको उपलब्धि न्यून देखिएको, विद्युतीय आर्थिक कारोवार व्यवस्थित नहुनु आर्थिक वर्षको अन्त्यमा आएर मात्र खर्च गर्ने परिपाटी कायम रहनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

चुनौति

संघ र प्रदेशवाट प्राप्त अनुदान समयमा नै निकासा भई विकास आयोजनाहरु निर्धारित समयमा ठेक्का पट्टा गरी सम्पन्न गर्न, वार्षिक राजश्व र व्ययको अनुमान यर्थाथपरक बनाई कार्यान्वयन गर्न, आन्तरिक राजश्व संकलनको क्षमता सुदृढ गर्न, सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई विद्युतीय माध्यमद्धारा सञ्चालन गर्न, विकास खर्चमा वृद्धि गरी आर्थिक वर्षको प्रथम चौमासिकदेखि बजेट निकासा गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन् ।

लेखा परीक्षण गर्ने क्रममा आवश्यक तयारी पुऱ्याउन, लेखा क्रममा सुत्र सिस्टमको प्रयोग गर्नुपर्नेमा केही कारोबारहरु सिस्टम भन्दा बाहिर गर्ने प्रवृति हटाउन, गाउँपालिकाबाट विभिन्न शीर्षकमा गर्ने खर्चहरुमा प्रभावकारिता, मितव्ययीता र नियमितता कायम गर्न चुनौती देखिन्छ ।

अवसर

वार्षिक रुपमा गाउँ परिषदबाट राजश्व र व्ययको अनुमान पेश र स्वीकृत गरी विभिन्न शीर्षकमा बजेट विनियोजित गर्न, संघ र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त अनुदानवाट विभिन्न विकास आयोजना सञ्चालन गर्न, गाउँपालिकाले विभिन्न कर संकलन गरी राजश्व वृद्धि गर्नु, ठेक्का पट्टा र खरिद प्रकृया नियमसंगत र पारदर्शी बनाई समयमा नै कार्य सम्पादन गर्न, सम्पूर्ण आर्थिक कारोवारलाई विद्युतीय माध्यमबाट सञ्चालन गरि सुशासन कायम गर्न, जनप्रतिनिधि र कर्मचारीलाई वित्तीय सुशासनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरी कार्य क्षमतामा वृद्धि गर्न, गाउँपालिकाका सम्पूर्ण वित्तीय कारोवारहरुरमा सुशासन कायम गरी नमुना गाउँपालिका निर्माण गर्ने जस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

लक्ष्य

राजश्वलाई व्यवस्थित र पारदर्शी बनाई विकास प्रक्रियालाई चुस्त दुरुस्त बनाउने ।

उद्देश्य

१. लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययीता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम गर्नु ।
२. स्थानीय योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयनमा व्यापक जनसहभागिता र अनुगमन नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउनु ।
३. दिगो तथा नियमित र अधिकतम उपलव्ध हुने वित्तीय श्रोतको पहिचान गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढी बनाई आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सबलीकरण गर्ने ।	✓ लेखा परीक्षण र वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि गरिनेछ । ✓ बेरुजुलाई सार्वजनिक गरिनुका साथै बेरुजुको प्रकृतिका आधारमा कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनसँग आबद्ध गरिनेछ । ✓ शून्य वेरुजु कायम गर्न आवश्यक ऐन, नियम निर्माण गरिनेछ । ✓ आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान र श्रोतको बढोत्तरी गरिनेछ । ✓ नागरिकलाई कर तिरेको प्रत्याभुति गराई नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्य गरिनेछ । ✓ कार्यक्रमगत बजेट, कार्ययोजना, आवधिक प्रगति र जनसरोकारका निर्णयहरु वेबसाइट मार्फत नियमित रुपमा सार्वजनिक गरिनेछ । ✓ खरिद गुरुयोजना र वार्षिक खरीद योजनाहरु तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
योजना तर्जुमा प्रक्रियमा समावेशी सहभागिता तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र विस्तार गर्ने ।	✓ उपभोक्ता समितिमार्फत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानुन वमोजिम उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ । ✓ भगिनी सम्बन्ध भएका गाउँपालिका र सिमाना जोडिएका गाउँपालिकासँग सहकार्य योजना कार्यान्वयन गरिनेछ ।
आन्तरिक राजश्व प्रणालीलाई पारदर्शी र सुदृढ बनाउने ।	✓ गाउँपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गरिनेछ । ✓ SUTRA प्रणालीमा आवद्ध रहेको गाउँपालिकाको वित्तीय कारोवारलाई व्यवस्थित गरिनेछ । ✓ राजश्वको दायरालाई बढाउने र दरलाई न्यूनिकरण गर्ने नीति निर्माण गरिनेछ ।
गाउँपालिकाको आन्तरित स्रोत परिचालन क्षमता वढाउन सार्वजनिक, नीजि सहकारी मोडललाई रणनीतिक रुपमा प्रयोग गर्ने ।	✓ गाउँपालिकाको स्रोत परिचालन विकास योजना वार्षिक रुपमा तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकाको आर्थिक विकासमा टेवा पुग्ने नाफामुलक क्षेत्रमा नीजि क्षेत्रलाई आकर्षण गरिनेछ । ✓ अनौपचारिक मौद्रिक गतिविधिलाई गाउँपालिकाको दायरामा ल्याईनेछ । ✓ पुँजी निर्माणको सम्भावना भएका क्षेत्रमा लगानी गर्न सहकारीसँग सहकार्यमा गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : वित्तीय श्रोत परिचालन										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	कर तथा राजश्व शिक्षा कार्यक्रम संचालन	करसम्बन्धी जानकारी तथा करको अभिवृद्धि	२५	५	५	५	५	५		प्रदेश/स्थानीय तह
२	करका स्रोतहरुको पहिचान,अभिवृद्धि सम्बन्धी विज्ञहरुसंग अन्तरक्रिया	आन्तरीक करका स्रोतहरुको पहिचान	६	२	१	१	१	१		स्थानीय तह
३	करदाताको तथ्याङ्क अभिलेखिकरण तथा व्यवस्थापन	करको दायरा अभिवृद्धि	५	१	१	१	१	१		स्थानीय तह
४	सार्वजिनक र निजि क्षेत्रसंगको सहकार्यमा वार्षिक कार्ययोजना निर्माण	निजि क्षेत्रको लगानी र उत्तरदायित्वमा वृद्धि	५	१	१	१	१	१		स्थानीय तह
५	गाँउभित्रका सम्पुर्ण संघ संस्थाहरुबिचमा कम्प्युटराईज संजाल निर्माण	अन्तरसंस्थागत समन्वयन तथा एकिकृत तथ्याङ्क अभिलेखिकरण	२०	०	५	५	५	५		प्रदेश/स्थानीय तह
जम्मा			**६१**	**९**	**१३**	**१३**	**१३**	**१३**		

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिराल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	पालिकाको कूल वार्षिक वजेट वृद्धि भई उत्तरदायी राजश्व प्रशासन र पारदर्शी लेखा प्रणाली स्थापित भएको हुने	पालिकाको कूल वार्षिक वजेट	रु.करोड	४१.१८	४५.२९	४९.८२	५४.८१	६०.२९	६६.३१	गापा	संस्थागत संरचना प्रभावकारी भएको हुने	८	१६	२.३
असर	प्रतिव्यक्ति बजेट खर्च (विकासतर्फ) वृद्धि भई उत्तरदायी राजश्व प्रशासन र पारदर्शी लेखा प्रणाली स्थापित भएको हुने	प्रति व्यक्ति बजेट खर्च (विकासतर्फ)	रु.हजार	२	२.२	२.४२	२.६६	२.९३	३.२२	"		८	१६	२.३
प्रतिफल	कूल वजेटमा वाह्य श्रोतको हिस्सा वृद्धि भएको हुने	कूल वजेटमा वाह्य श्रोतको हिस्सा	प्रतिशत	९६					९०	"	सामुदायिक संस्था गैसस, तथा नागरिक समाजसंग सहकार्य भएको हुने	८	१६	२.३
	संघीय/प्रदेश सरकारबाट राजश्व वाँडफाड प्राप्त रकम वृद्धि भएको हुने	रकम	रु.लाख	७५४	८२९	९१२	१००४	११०४	१२१५	"		८	१६	२.३
	संघीय सरकारबाट प्राप्त अनुदान वृद्धि भएको हुने	अनुदान	रु. लाख	३०१४	३३१५	३६४६	४०११	४४१२	४८४५	"		८	१६	२.३
	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान वृद्धि भएको हुने	अनुदान	रु. लाख	१७४	१९१	२१०	२३१	२५५	२८०	"		८	१६	२.३
	निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा भएको लगानी भएको हुने	लगानी	रु.लाख	०	२	२	२	२	२	"		८	१६	२.३
	सहकारी संस्था तथा सामुदायिक संस्थासँगको सहकार्यमा भएको लगानी भएको हुने	लगानी	रु.लाख	०	२	२	२	२	२	"		८	१६	२.३

८.३ संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह

पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन, व्यवस्थित गर्न तथा विकासको प्रतिफल आम गाउँवासीहरुलाई समानुपातिक रुपमा उपलब्ध गराउन समेत गाउँपालिकाको संगठन विकास योजना र जनशक्ति विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । प्रत्येक कर्मचारीको कार्य विवरण प्रष्ट हुने गरी तयार गरी लागु गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकाको कार्यवोझलाई वडा समितिहरुमा क्रमशः हस्तान्तरण गर्दै लैजानु पर्ने देखिन्छ । यसरी गाउँपालिकाले विकेन्द्रीकरणको रणनीति अवलम्बन गर्दै संस्थागत विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नुपर्ने हुन्छ । यसका लागि गाउँपालिकाले आवश्यक नीति तर्जुमा गर्दै समयानुकुल परिवर्तन गर्दै लैजानु पर्दछ र आवश्यक जनशक्ति परिपूर्ति गर्नु पर्दछ ।

समस्या

स्थानीय सरकार सञ्चालनमा अनुभवको कमी हुनु, गाउँपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरुमा सुशासन कायम गर्ने ज्ञान, सीप र दक्षताको कमी हुनु, कर्मचारीहरुमा सुशासन सम्बन्धी पर्याप्त तालिम र प्रशिक्षणको अवसर प्राप्त नहुनु, सेवा प्रवाहमा प्रविधि प्रयोगको कमी हुनु, सेवा प्रवाह सरल, सहज, निष्पक्ष, पारदर्शी र जनमुखी हुन नसक्नु, समायोजन प्रकृयाले कर्मचारी स्थायित्व कायम हुन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

चुनौति

कर्मचारीको पदपूर्ति गरी सबै वडा तथा विषयगत शाखाहरुमा दरबन्दी अनुसारको कर्मचारी पदपूर्ति गर्न, संघीय सरकारबाट खटिने कर्मचारीहरुमा स्थायित्व ल्याउन, समायोजित कर्मचारीहरुलाई स्थानीय सेवा अनुसार सञ्चालन गरी व्यवस्थित गर्न, स्थानीय स्तरमा रहेका केन्द्रिय, प्रादेशिक निकाय/कार्यक्रम तथा गैरसरकारी संस्थासँग प्रभावकारी समन्वय कायम गर्न, तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित गरी विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गर्न, तथ्याङ्क तथा वस्तुगत विवरणलाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्न, योजना र तथ्याङ्क बीच तादात्म्यता कायम गर्न, पूर्व सम्भाव्यताका आधारमा आयोजनाहरुको छनौट र कार्यान्वयन गर्न, दामासाहीमा आधारित बजेट वितरणको कार्यलाई योजना अनुशासनमा ल्याउन, संघीय र प्रादेशिक योजना कार्यक्रमको स्थानीय तहसँग समन्वय मिलाउन र योजनागत दोहोरोपना हटाउन, योजना अभिलेख व्यवस्थापन अध्यावधिक गर्न, नियमित अनुगमन गरी निर्धारित समय, लागत र गुणस्तरमा आयोजना सम्पन्न गर्न जस्ता चुनौतीहरु छन् ।

अवसर

स्थानीय योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा स्थानीय तहलाई पूर्ण अधिकार हुनु, स्थानीय कार्यक्षेत्र भएका गै.स.सं.हरु स्थानीय योजना प्रणालीमा आबद्ध हुँदै जानु, नेपाल सरकारबाट योजना प्रणालीका सम्बन्धमा नमूना कार्यविधिहरु उपलव्ध हुनु, अधिकांश विकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरुले स्थानीय प्रतिनिधिकै संयोजकत्वमा आयोजना छनौट गर्ने अभ्यास गर्नु, विकास योजना सम्बन्धमा सामाजिक सचेतना बढ्दै जानु, योजना तर्जुमा सम्बन्धी समितिहरु क्रियाशील रहनु जस्ता अवसरहरु छन् ।

लक्ष्य

सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय एवं प्रभावकारी वनाउनु ।

उद्देश्य

१. सक्षम, दक्ष र प्रविधिमैत्री मानव संशाधन तथा प्रभावकारी संस्थागत विकास गर्नु
२. सेवा प्रवाहमा सुधार गरी सुशासन कायम गर्नु ।

रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
स्थानीय सरकारको प्रत्याभूति दिन सक्ने उच्च मनोवल युक्त जनप्रतिनिधि र प्रशासनको व्यवस्था गर्ने ।	✓ गाउँपालिकाको क्षमता विकास कार्ययोजना वार्षिक रुपमा तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । ✓ तालिम, वृत्ति विकास, अध्ययन अवलोकन भ्रमण जस्ता कुरालाई क्षमता विकास योजनाको माध्यमबाट प्राथमिकता दिइनेछ । ✓ जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई आवश्यकता अनुरुप औजार उपकरण तथा सवारी साधनको व्यवस्था मिलाइनेछ । ✓ गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि, कर्मचारीहरु र करदाताको क्षमता विकास योजना तयार गरी आवश्यक कार्यक्रम गरिनेछ । ✓ कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका आधारमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने कर्मचारीहरुलाई पुरस्कृत गरिनेछ र निर्धारित आधार भन्दा पनि न्यून सम्पादन भएका कर्मचारीहरुलाई दण्ड, सजाय गरिने छ । यसका लागि कार्यसम्पादन कार्यविधि निर्माण गरिनेछ । ✓ कर्मचारीहरुसँग कार्यसम्पादन सम्झौता गर्दै उपलब्धिहरूको समीक्षा गरिनेछ ।
प्रभावकारी संस्थागत विकासका निम्ति लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणमा विशेष जोड दिने ।	✓ स्थानीय तहको निर्णायक तहमा महिलाहरु (पदाधिकारी/कर्मचारी) को कम्तिमा संविधानले तोकेकमोजिम ३३ प्रतिसतको प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गरिनेछ । ✓ स्थानीय तहका कर्मचारहिरुको पद पूर्ति गर्दा सबै जातजाति, क्षेत्र, लिङ्ग र समुदायक लगायत लक्षित वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधि हुने रणनीति लिने र सो को कार्यान्वयन गर्ने गराउने । ✓ लक्षित वर्ग वा समुदायको भाषा संस्कृति र रहत सहन बुझेको साथै महिला, संवेदनशील कर्मचारी वा जनप्रतिनिधी समेत समावेशी भएको कार्यटोली वा शाखा मार्फत सेवा दिने व्यवस्था गरिनेछ । ✓ स्थानीय सरकारले गठन गर्ने समिति उपसमिति र कार्यदलहरुले महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेको समुदायको हित हुने गरी विशलेषण सहित नीतिगत र कार्यगत सुझाव र अभिलेख राखिनेछ । ✓ लैङ्गिक डेक्सको स्थापना संचालन तथा बजेटको व्यवस्था र कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।	✓ सेवा प्रवाह को मापदण्ड SOP तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । ✓ सेवा प्रवाहलाई घरआँगन सम्म पुर्याउन सबै वडामा घुम्ती सेवाहरु सञ्चालन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिका, वडा र विषयगत शाखाहरुको गतिविधिका लागि स्थानीय रेडियो, टेलिभिजन तथा पत्रपत्रिकाहरुसँग सहकार्य गरिनेछ । ✓ सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक परीक्षण लगायतका कार्यक्रमहरु संचालनलाई निरन्तरता दिइनेछ । ✓ घटना दर्ता दिवसको अवसरमा सामाजिक सुरक्षा सम्वन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । ✓ गाउँपालिकाको वेवसाइट नियमित रुपमा अध्यावधिक गरिनेछ । ✓ सेवा प्रवाहलाई घर आँगनसम्म पुर्याउन सवै वडामा घुम्ती सेवाहरु संञ्चालन गरिनेछ । ✓ नागरिक वडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ । ✓ बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगतिहरुको नियमित रुपमा सार्वजनिक गरिनेछ । ✓ नतिजामा आधारित सूचकहरु निर्माण गरी सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापना गरिनेछ ।
सेवा प्रवाहमा आधुनिक डिजिटल प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।	✓ सरोकारवालाहरुमा इन्टरनेटको पहुँच पुऱ्याउने र जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई जुनसुकै बखत इन्टरनेटको पहुँचमा राखिनेछ । ✓ एकीकृत सफ्टवेयर प्रणालीको प्रयोग गरिनेछ । ✓ अनलाइन एप, वेबसाईट, विभिन्न अनलाईन सर्भिसहरुको विकास गरी घरघरबाटै नागरिकलाई सेवा प्रदान गर्ने प्रविधिको विकास गरी नागरिकलाई पेपरलेस तथा झण्झटमुक्त सेवा प्रवाह प्रवाह प्रणालीको निर्माण गरिनेछ । ✓ एकिकृत अनलाईन सफ्टवेयरको प्रयोग गरी एकद्वार सेवा तथा कार्यलयको एकिकृत रेकर्ड अद्यावधिक राखिनेछ । ✓ कार्यलयका विभिन्न गतिविधिहरुलाई सबैको पहुँचमा हुनेगरी अनलाईन व्यवस्था (वेबसाइट/ अनलाईन एप) को निर्माण गरिनेछ ✓ व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

विषयगत उपक्षेत्र : संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह										जिम्मेवारी (स्थानीय तह आफै, प्रदेशसँग समन्वयमा गर्ने, नेपाल सरकारको समन्वयमा गर्ने)
क.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	अनुमानित कूल लागत रकम (रु. लाखमा)							
			कूल लागत	पहिलो वर्ष	दोश्रो वर्ष	तेश्रो वर्ष	चौथो वर्ष	पाँचौ वर्ष		
१	स्थानिय तहको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण	कार्यवोझ र कार्यप्रकृतिका आधारमा जनशक्ति व्यवस्थापन	२०	२०	०	०	०	०		प्रदेश/स्थानीय तह
२	गाँउपालिकास्तरीय विज्ञको पहिचान, समुह निर्माण र परीचालन	विभिन्न क्षेत्रमा विज्ञता सहितको सेवा प्रवाह	२५	५	५	५	५	५		संघ/स्थानीय तह
३	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	जवाफदेहिता र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह	२५	५	५	५	५	५		संघ/स्थानीय तह
४	अध्ययन अवलोकन भ्रमण- कर्मचारी,जनप्रतिनिधि र अन्य सरोकारवाला व्यक्ती संघ संस्था)	नयाँ विधि प्रविधि तथा वस्तुस्थितिका बारेमा जानकारी	२५	५	५	५	५	५		संघ/स्थानीय तह
५	सुशासन पुरस्कार	कार्यसम्पादनमा अभिवृद्धि	५	१	१	१	१	१		संघ
६	आई सि टी संचालन र व्यवस्थापन	छिटो,छरीतो र भरपर्दो सेवा प्रवाह	५०	१०	१०	१०	१०	१०		प्रदेश/स्थानीय तह
७	गाँउभित्रका सम्पुर्ण संघ संस्थामा सिसि क्यामरा तथा इन्टरनेट जडान	सार्वजनिक संघ संस्थाहरुको सुरक्षा तथा निगरानी	५०	१०	१०	१०	१०	१०		प्रदेश
८	सम्पुर्ण वडा कार्यालयहरुको वेवसाइड निर्माण तथा संचालन	सुचनाको पहुचमा अभिवृद्धि तथा अभिलेखिकरण	१३	५	२	२	२	२		स्थानीय तह
९	स्थनपान कक्ष तथा नागरीक सहायता कक्षको व्यवस्था	नागरीक तथा महिला मैत्री सेवा प्रवाह	२०	१६	१	१	१	१		प्रदेश/स्थानीय तह
१०	कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	सेवाप्रवाहमा प्रभावकारीता	२५	५	५	५	५	५		संघ
११	सेवाग्राहि मैत्री online system को विकास गर्ने (पालिका एप)	सर्वसुलभ,सहज सेवा प्रवाह	१८	१०	२	२	२	२		प्रदेश/स्थानीय
१२	सवारी साधन खरीद तथा व्यवस्थापन	समय व्यवस्थापन	१००	६०	१०	१०	१०	१०		संघ
१३	आवश्यक स्थानमा सभाहल निर्माण	प्रभावकारी कार्यक्रम व्यवस्थापन	५००	१००	१००	१००	१००	१००		संघ
जम्मा			**८७६**	**२५२**	**१५६**	**१५६**	**१५६**	**१५६**		

नतिजा खाका

नतिजा तह	नतिजा	सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८०	लक्ष्य परिमाण					पुष्ट्याइको आधार	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	दिगल संकेत	दिविल संकेत	प्रसस संकेत
					२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५					
प्रभाव	पालिका अन्तर्गत क्रियाशील शाखा, उपशाखा, इकाइ, सेवा केन्द्रहरु बढी प्रभावकारी संगठनात्मक संरचना निर्माण भएको हुने	पालिका अन्तर्गत क्रियाशील शाखा, उपशाखा, इकाइ, सेवा केन्द्रहरु	संख्या	८/१२/३					९/१५/५	गापा		२	४	१.२
असर	पालिकामा कार्यरत कूल जनशक्ति : अधिकृत तह र सोभन्दा मुनी कायम भई संस्थागत क्षमता विकास भएको हुने	पालिकामा कार्यरत कूल जनशक्ति : अधिकृत तह र सोभन्दा मुनी	संख्या	१४/५६					२०/६०	"	संस्थागत संरचना प्रभावकारी भएको हुने	२	४	१.२
	पालिकामा कार्यरत प्राविधिक जनशक्ति (स्थायी र अस्थायी) कायम भई संस्थागत क्षमता विकास भएको हुने	(स्थायी र अस्थायी) जनशक्ति	संख्या	४/४					६/६	"		२	४	१.२
प्रतिफल	कार्यसम्पादन करार गरिएका कूल कर्मचारीहरु घटेको हुने	कर्मचारी	संख्या	४४					८०	"	संस्थागत संरचना प्रभावकारी भएको हुने	२	४	१.२
	कार्य विवरण दिई कार्यसम्पादन गर्ने कर्मचारी शत प्रतिशत भएको हुने	कर्मचारी	संख्या	२०	३०	५०	६०	७०	८०	"		२	४	१.२

	संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण अनुसार पदपूर्ति गर्नुपर्ने र पदपूर्ति भएका कर्मचारी भएको हुने	कर्मचारी	संख्या	८					१०	"		२	४	१.२
	क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभान्वित जनप्रतिनिधि र कर्मचारी वृद्धि भएको हुने	लाभान्वित जनप्रतिनिधि र कर्मचारी	संख्या	१५/१४					३२/७०	"		२	४	१.२
	संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनमा प्राप्ताङ्क बढेको हुने	स्वमूल्याङ्कन	प्राप्ताङ्क	७७.२५					८०	"		२	४	१.२
	उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गरे वापत पुरष्कृत कर्मचारी भएको हुने	पुरस्कार कार्यक्रम	संख्या	०	१	१	१	१	१	"		२	४	१.२
	पालिका केन्द्र तथा वडा कार्यालयको आफ्नै भवन भएको हुने	भवन	संख्या	६					६	"		२	४	१.२

परिच्छेद नौ : बजेट व्यवस्था तथा विषय क्षेत्रगत बजेट बाँडफाँड

९.१ श्रोत व्यवस्थापन

आवधिक योजना अन्तर्गत पहिचान भएका सबै योजनाहरू लगानीको दृष्टिकोणले एउटै आवधिक योजना मार्फत सम्बोधन गर्न सकिँदैन । तसर्थ आगामी पाँच वर्षमा उपलव्ध हुन सकिने गाउँपालिकाको विकास बजेटको रकम, दीर्घकालीन सोच प्राप्ति तर्फ उन्मुख हुन अति आवश्यक कार्यक्रम तथा योजनाहरू, आर्थिक विकासमा टेवा पुग्ने योजना, लक्षित वर्ग/समुदायको हित, रोजगारी वृद्धि गर्ने जस्ता महत्वपूर्ण आधारहरूमा योजनाको प्राथमिकता निर्धारण गरी अगामी कार्यान्वयन गर्न सकिने योजनाहरूको खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

गाउँवासीहरूको आवश्यकता परिपूर्ति गर्न आवश्यक लगानीको तुलनामा उपलव्ध हुने विकास बजेट अति नै न्यून भएको हुँदा गाउँपालिकाको विद्यमान विकास बजेटले ठूला योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सकिने स्थिति भने छैन । विशेष गरी अधिकांश रणनीतिक योजनाहरू जस्तैः सडक, ढल र फोहोर व्यवस्थापन सहितको एकीकृत योजनाहरूको लागि केन्द्रिय निकाय, विभिन्न दातृ राष्ट्र तथा दातृ निकायहरूको सहयोग अति आवश्यक छ ।

यसको अतिरिक्त, गाउँपालिकाको कार्यान्वयनको जिम्मेवारीमा परेका अन्य योजनाहरूको सन्दर्भमा अगामी पाँच वर्षमा उपलव्ध हुन सकिने गाउँपालिका कार्यालयको विकास बजेटको प्रक्षेपण गरी सोही अनुसार योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता निर्धारण गरी क्रमशः कार्यान्वयन गर्ने गरी योजना तयार गरिएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक श्रोत कम रहेकोले यस श्रोतबाट धेरै कम मात्र गाउँस्तरीय योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ । तसर्थ गाउँपालिकाले विगतमा झैं केन्द्रबाट सडक वोर्ड, कृषि सडक, जगेडा कोष जस्ता सहयोग कार्यक्रम ल्याई वढी भन्दा वढी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकृयता देखाउनु पर्ने हुन्छ । यस शीर्षक अन्तर्गत प्राप्त गाउँपालिकाको विकास बजेट तथा विगत आर्थिक वर्षमा केन्द्रबाट प्राप्त विशेष आर्थिक अनुदानको आधारमा आवधिक योजना अन्तर्गत पहिचान भएका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने गरि अगामी पाँच वर्षको भौतिक विकास तथा भौतिक पूर्वाधार, सामाजिक, आर्थिक, वातावरण तथा जोखिम व्यवस्थापन, वित्तीय व्यवस्थापन र संस्थागत विकास योजनाहरुको खर्च संरचना तयार गरिएको छ । योजना तर्जुमा समिति, गाउँ सभाको निर्णय अनुसार गाउँपालिकाले यस्ता योजनाहरू क्रमशः वार्षिक रुपमा कार्यान्वयन गर्दै जाने छ ।

९.२ बजेट प्रक्षेपण

गाउँपालिकाको बजेट श्रोतमा बाह्य श्रोतले महत्वपूर्ण एवं उल्लेखनीय भूमिका खेल्ने गरेको छ । कूल बजेटको करीब ९६ प्रतिशत भन्दा वढी योगदान यिनै बाह्य श्रोतको रहने छ । यस अर्थमा गाउँपालिका पूर्णत बाह्य श्रोतमा आश्रित देखिन्छ । बाह्य श्रोतहरुमा वित्तीय समानीकरण, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान र राजश्व वाँडफाँड रहेका छन् । गाउँपालिकाले आन्तरिक ऋण, सहयोगी संघ संस्था, गैसस तथा वैदेशिक संस्थाबाट प्राप्त हुन सक्ने सहयोग र उपभोक्ता तथा लाभान्वित वर्ग समुदायबाट हुन सक्ने लागत सहभागितावाट प्राप्त हुन सक्ने श्रोतलाई पनि प्रक्षेपण गरिएको छैन ।

आगामी ५ वर्षको अवधिमा बाह्य श्रोतबाट कूल रकम रु. २ अर्ब ७६ करोड ५३ लाख २७ हजार ९० प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । आधार वर्ष २०७९/८० मा रु.४१ करोड १७ लाख ७६ हजार १० अनुमानित बजेट थियो । समग्रमा १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । ५ वर्षको अवधिमा संघ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने सहयोगमा तुलनात्मक रुपमा संघबाट प्राप्त हुने अनुदानको अंश अधिक छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख भएको छ ।

आय शिर्षक	आ.व.०७७। ७८	आ.व.०७८। ७९	आ.व.०७९। ८०	आ.व.०८०। ८१	आ.व.०८१। ८२	आ.व.०८२। ८३	आ.व.०८३। ८४	आ.व.८०४। ८५	कूल राजश्व परिचालन
आन्तरिक श्रोत	५१४११३३९.९	२५९३१२५५.५३	१७५०००००	१९२५००००.००	२११७५०००.००	२३२९२५००.००	२५६२१७५०.००	२८१८३९२५.००	११७५२३१७५.००
	१३%	६%	४%	४%	४%				
आन्तरिक श्रोत - चालु	३८४७०७६	५०६१००१.२	६००००००.००						
आन्तरिक श्रोत मौज्दात	४८७०७६	२११२५३७.५४							
आन्तरिक श्रोत - बैंक मौज्दात	४७०७७१८७.९	१८७५७७१६.७९	११५०००००						
संघीय सरकार	२६०५६६५९५	३०४७३२२२०	३०१४०००००	३३१५४००००.००	३६४६९४०००.००	४०११६३४००.००	४४१२७९७४०.००	४८५४०७७१४.००	२०२४०८४८५४.००
	६६%	७०%	७३%	७३%	७३%	७३%	७३%	७३%	
समानीकरण	७८९०००००	८३५०००००	८९९०००००						
सशर्त चालु	१८१६६६५९५	१६३२९९०००	१५५२०००००						
सशर्त चालु मौज्दात		३७५०००							
सशर्त पुँजीगत		२०१३३२२०.००	४३०००००						
सशर्त पुँजीगत मौज्दात		२५०००.००							
समपूरक		१२५०००००	१२००००००						
विशेष		२४९०००००	४०००००००						
प्रदेश सरकार	१९३५९०००	२०४०००००	१७४२५०००	१९१६७५००.००	२१०८४२५०.००	२३१९२६७५.००	२५५११९४२.५०	२८०६३१३६.७५	११७०१९५०४.२५
	५%	५%	४%						
समानीकरण	६९९९०००	४५९४०००	४५९४०००						
सशर्त चालु	२३६००००	१७५९०००	२८३१०००						
सशर्त पुँजीगत		३३५००००							
समपूरक	१०००००००	१०००००००	१०००००००						
विशेष		६९७०००							
राजश्व बाँडफाँड	६२४११८५०.००	८५०६९०९४.५५	७५४५१०१०.००	८२९९६१११.००	९१२९५७२२.१०	१००४२५२९४.३१	११०४६७८२३.७४	१२१५१४६०६.१२	५०६६९९५५७.२७
	१६%	२०%	१८%						
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	४८७१७५४३.३५	४२५३३६२७.४८	७२९५८०००						
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर (मौज्दात)	११०८८३०६.६५	१२४२०१२७.४८							
बाँडफाँड भई प्राप्त सवारी साधन कर	२४९२६८३.९८	१३७७५३२५.५८	२४९३०१०						
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने सवारी साधन कर (मौज्दात)	८८३१६.०२	१६३३८१७४.४२							
बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	९९०५.४६	१८३९.५९							
बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी (मौज्दात)	१५०९४.५४								
जम्मा आय	३९३७४८७८४.९०	४३६१३२५७०.०८	४११७७६०१०.००	४५२९५३६११.००	४९८२४८९७२.१०	५४८०७३८६९.३१	६०२८८१२५६.२४	६६३१६९३८१.८७	२७६५३२७०९०.५२
				१० प्रतिशत वृद्धि	१० प्रतिशत वृद्धि	१० प्रतिशत वृद्धि	१० प्रतिशत वृद्धि	१० प्रतिशत वृद्धि	

९.३ विषय क्षेत्रगत बजेट अनुमान

आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशालाको क्रममा निर्धारण गरिएको आवधिक लक्ष्य (Goal) अर्थात प्रभाव तहको नतिजा, वृहत उद्देश्य तथा क्षेत्रगत उद्देश्य (Objectives) अर्थात असर तहको नतिजा र विषय क्षेत्र तथा उपक्षेत्रगत उद्देश्य र लक्ष्य परिमाण हाँसिल गर्न तथा प्रस्तावित कार्यक्रमहरु सञ्चालनका लागि बजेट विषय क्षेत्रगत रुपमा बाँडफाँड गरिएको छ । ५ वर्षको अवधिमा प्रस्तावित कार्यक्रमहरु सञ्चालनका लागि कूल अनुमानित रकम रु. ३ अर्व २० करोड २१ लाखमा आर्थिक क्षेत्रलाई १४ प्रतिशत वजेट बाँडफाँड भएको छ भने सामाजिक क्षेत्रलाई २० प्रतिशत वजेट निर्धारण भएको छ । त्यसैगरी पूर्वाधार क्षेत्रलाई ५९ प्रतिशत, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रलाई ३ प्रतिशत र सुशासन तथा संस्थागत विकासलाई ४ प्रतिशत वजेट अनुमान भएको छ ।

विषय क्षेत्र	कुल लागत रु लाखमा	प्रतिशत
आर्थिक विकास	४५००	१४%
कृषि विकास	१२१५	
पशुपन्छी पालन	९३५	
पर्यटन विकास	१५८०	
उद्योग, व्यापर, व्यवसाय तथा आपूर्ति	४६५	
सहकारी संस्था	४५	
रोजगार कार्यक्रम	२६०	
सामाजिक विकास	६५५५	२०%
शिक्षा, विज्ञान प्रविधि	४०४०	
आधारभूत स्वास्थ्य तथा पोषक	५९५	
युवा तथा खेलकुद	८००	
लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण	४००	
कला, भाषा, साहित्य संस्कृति	४१०	
खानेपानी तथा सरसफाई	३१०	
पूर्वाधार विकास	१८९१५	५९%
सडक, यातायात, तथा पुलपुलेसा	१४६०५	
सिंचाई	११४०	
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	२९३५	
विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा	२३५	
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	८९५	३%
वन तथा जैविक विविधता	८०	
भू संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	२१५	
वातावरण तथा फोहोर व्यवस्थापन	३७०	
विपद जोखिम न्यूनिकरण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	२३०	
सुशासन तथा संस्थागत विकास	११५६	४%
सुशासन ऐन कानुन तथा न्यायिक व्यवस्था	१६१	
मानव संशाधन,संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाह	८७६	
वित्तीय स्रोत परिचालन	६१	
योजना व्यवस्थापन	११९	
	३२०२१	१००%

परिच्छेद दश : आवधिक योजनाको वार्षिक कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था

१०.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय तहको विकासको मेरुदण्डको रूपमा रहेका विकास नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्यनका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । स्थानीय तहले योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सशक्त स्वःअनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गरी आफूले निर्धारण गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्ने दिशातर्फ योजनाको प्रगति उन्मुख भएको छ वा छैन भन्ने जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ। कार्यान्यन चरणको समयमा नै आयोजनाहरूमा भएको लगानी तथा साधनको प्रवाह समुचित ढङ्गले भएको छ वा छैन, कार्यतालिका अनुसार क्रियाकलापहरू सुचारु भएका छन् वा छैनन् साथै व्यवस्थापकीय कमजोरीहरू के के छन् भन्ने जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ। त्यसैले, पालिकाले आवधिक योजनाको आधारमा वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने हुन्छ। वार्षिक योजना कार्यान्वयनका लागि कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नुपर्ने र सो कार्यान्वयन तालिकामा बजेट सहितका अनुगमनका कार्यहरूसमेत निर्दिष्ट गरी तद्अनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गरिनु पर्दछ ।

१०.२ वर्तमान अवस्था

पालिकाले वार्षिक योजनाका कार्यान्वयन तालिका बनाएर कार्यान्वयनका चरणमा अनुगमनलाई प्राथमिकता सहित प्रभावकारी बनाएको देखिदैन । अनुगमनलाई सामान्य प्राविधिक निरीक्षणको विषयको रूपमा ग्रहण गर्ने गरेको पाइन्छ। विकास साझेदारहरूको सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको हकमा सघन अनुगमन प्रणाली पनि पाइन्छ। निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको बहाली पछि प्रतिनिधि सहितको संयुक्त अनुगमनको अभ्यास पनि भएको पाइन्छ। यसैगरी चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षामा प्रगतिको स्थितिको समीक्षा पनि हुने गरेको छ। निरीक्षण, सुपरिवेक्षण र अनुगमनमा खासै भिन्नता छ भन्ने महसुस हुन सकेको देखिँदैन। अनुगमन गर्दा पूर्वनिर्धारित सूचकहरूको आधारमा हुने अभ्यास पनि भएको देखिदैन। अनुगमनलाई योजना चक्रको हिस्साको रूपमा बजेट विनियोजन समेत हुने गरेको छैन । अनुगमनको परम्परागत प्रणाली समस्या समाधानको दृष्टिले त्यति प्रभावकारी हुन सकेको देखिँदैन ।

१०.३ अवसर र चुनौती

योजनाबद्ध विकासको प्रयासमा अनुगमनलाई योजना चक्रको अभिन्न हिस्सा र प्रगति सिंहावलोकन गर्ने प्रमुख आधार मान्ने गरिन्छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १४ ले गाउँपालिकाका अध्ययक्ष, उपाध्ययक्षको र वडाअध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारमा योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरी सोको प्रतिवेदन बैठकमा पेस गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था गरेको छ। त्यस्तै पालिका उपाध्ययक्षको अध्यक्षतामा अनुगमन समितिको समेत प्रबन्ध भएको देखिन्छ। जिल्ला समन्वय समितिले पनि अनुगमन र वार्षिक समीक्षा गर्नुपर्ने संस्थागत र कानुनी व्यवस्था भएको छ। त्यस्तै ऐनको दफा ८४ ले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रमुखको निर्देशनमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने कानुनी व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले पालिकालाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने विकास योजनाको अनुगमन सम्बन्धी कानुनी संस्थागत तथा कार्यविधिगत जिम्मेवारी समेत किटानी व्यवस्था हुनुलाई प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्ने अवसरको रूपमा लिनुपर्ने हुन्छ।

योजना सम्बद्ध प्राविधिक जनशक्तिको अभावले नियमित अनुगमन प्रभावित भइरहेको छ। अनुगमन सम्बन्धी संयन्त्रहरू क्रियाशील हुन सकिरहेका छैनन । अनुगमनका लागि भिन्दै बजेट विनियोजन समेत पर्याप्त हुन सकेको देखिदैन । त्यसैगरी स्थानीय सरकारका रूपमा विभिन्न विषयगत कार्य जिम्मेवारीहरू प्राप्त भए तापनि ती कार्य जिम्मेवारी अनुसारका अनुगमनका सूचकहरू निर्धारण हुन नसक्नु, तत्तत् विषयगत शाखाबाट आ-आफ्नो कार्यक्रम अनुसारका क्रियाकलापगत, परिमाणत्मक, नतिजागत, असर वा प्रतिफलगत तह सम्मका सूचकहरू प्राप्त गरी अनुगमन प्रणालीलाई सुव्यवस्थित गर्नु चुनौतीपूर्ण छ। अनुगमनको महत्वबोध गराउन नसकिदा अनुगमनले उचित प्राथमिकता प्राप्त गर्न सकेको देखिँदैन। कार्यक्रम अनुसारका चरणगत अनुगमन गरी पूर्वनिर्धारित समय, गुणस्तर, लागतमा कार्य भए नभएको यकिन गर्न कार्यान्वय चरणदेखि नै प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापित गरी नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना हुन झनै जरुरी देखिन्छ।

१०.४ उद्देश्य
आवधिक योजना र यस बमोजिम तर्जुमा हुने वार्षिक योजनाहरूको नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति स्थापित गरी संस्थागत गर्नु ।

१०.५ रणनीति
अनुगमन प्रणालीलाई संस्थागत सुदृढ र नतिजामुखी बनाउने ।

१०.६ कार्यनीतिहरु
१ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन बमोजिमको अनुगमन संयन्त्रलाई संस्थागत गरी क्रियाशील गराइनेछ ।

२ आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य, उद्देश्य हासिल भए नभएको उपलब्धि र नतिजा सूचकहरूको विकास गरी मध्यावधि मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

३ आवधिक योजनाका आधारमा वार्षिक योजना तर्जुमा गरी आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्यहरू प्राप्त उन्मुख भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।

४ विषयगत कार्यक्रमहरूको कार्यक्रमागत सूचकहरूको निर्माण गरी तद्अनुसार अनुगमन गरिनेछ ।

५ अनुगमनको कार्यतालिका बनाई अनुगमन गर्ने प्रणालीको विकास गरी, तद्अनुसार क्षमता विकासका साथै बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।

६ अनुगमन पश्चात अनुगमनकर्ताबाट लिखित रूपमा अनुगमन प्रतिवेदन लिने, यसलाई नियमित बैठकमा छलफल गरी देखिएका बाधा अड्चन फुकाइनेछ ।

७ प्राप्त अनुगमन प्रतिवेदन अनुगमन समितिमा र चौमासिक र बार्षिक प्रतिवेदनको चौमासिक र बार्षिक समीक्षा नियमित रुपमा पालिकामा सबै सरोकारवालाहरुको संलगनतामा गरिनेछ र तत्काल समस्याको समाधान गरी योजना समयमा नै सम्पन्न गर्न तदारुकता लिइनेछ ।

८ चौमासिक समीक्षा तथा स्थानीय तहको समस्या समाधान समितिको बैठकमा अनुगमन समितिबाट समष्टिगत अनुगमन प्राप्त गरी छलफल गरी समस्याको समाधान गर्ने प्रणालीको स्थापना गरिनेछ ।

९ योजनाको आर्थिक तथा भौतिक प्रगतिको प्रतिवेदन सम्बन्धित तह, निकायमा तोकिएको समयमा पठाइनेछ । यसका लागि संघ र प्रदेशसंग समन्वय गरी कम्प्युटरमा आधारित एकिकृत सूचना प्रणालीका फर्मेटहरु विकास गरी आबद्ध गरिनेछ ।

१० आवधिक विकास योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन तेश्रो वर्षमा र अन्तिम मूल्याङ्कन आवधिक योजनाको समाप्ति पछि गरिनेछ ।

११ अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन पालिकाको वेबसाइटमा राखिनुका साथै सार्वजनिक समेत गरिनेछ ।

१०.७ कार्यक्रम
१. संस्थागत संयन्त्रका स्थापना र क्षमता विकास

२. अनुगमन प्रणाली र तहगत सूचकहरूको निर्माण र कार्यान्वयन

३. अनुगमन कार्यान्वयन कार्यक्रम

४. समीक्षा तथा स्थानीय समस्या समाधान समितिको बैठक

१०.८ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि जिम्मेवार निकाय
आवधिक योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा सञ्चालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ । प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ कार्यपालिकाको हुनेछ र यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गरिनेछ । आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहाय अनुसार रहेका छन् :

१. कार्यपालिका तथा विषयगत समिति

२. सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति

३. जिल्ला समन्वय समिति

४. विषयगत शाखा उपशाखा, परियोजना, संघ संस्था

५. नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका साधन तथा विधि देहायअनुसार रहनेछ ।

१. स्थलगत अनुगमन
२. कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति वीच तुलना
३. नागरिक अनुगमन
४. सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा
५. सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन)

आवधिक योजनाको अनुमान तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया देहाय वमोजिम हुनेछ

आवधिक योजनाको अनुमगन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया			
के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गैसस, परियोजना	पटके, मासिक, चौमासिक र बार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने,
प्रतिफल अनुगमन	कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, बार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने, बार्षिक कार्य योजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने,
असर तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	बार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने,
प्रभाव तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने,

अनुसूचि १. वडागत प्रमुख आयोजना विवरण

वडा नं. १, श्यामसिला

आर्थिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
कृषि	१. सबै वडामा मौरी पालन व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने । २. सिके गाउँमा आलु र किवी खेतीलाई व्यवसायिक बनाउनको लागि आवश्यक तालिम, बिउ बिजन तथा कृषि अनुदानको व्यवस्था गर्ने । ३. साविकको वडा नं. ६,८,२,१ मा कागती, आबोकाडो, सुन्तला जस्ता खेतीको लागि प्रोत्साहन गर्ने । ४. उत्पादित कृषि सामाग्रीको लागि वडामा एउटा कोल्ड स्टोर निर्माण गर्ने । ५. उत्पादित धान, मकै, कोदो खेतीलाई व्यवसायिकिरण गर्ने । ६. साकिको ३,४,५ वडा भित्र अकबरे खुर्सानी, अदुवा जस्ता खेतीलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
पशुपालन	१. साविक ७ नं. वडामा गाई पालन तथा दुग्ध उत्पादन व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने । २. वडा नं. ५,६,९,८,४,१,२,३ वडाहरुमा बंगुर पालन र बाखा पालन व्यवसाय सञ्चालन गर्ने ।
उद्योग	१. साबुन उद्योग सञ्चालन गर्ने । २. अकबरे, खुर्सानी कागती, अदुवा जस्ता स्थानीय उत्पादनहरुका लागि उद्योग सञ्चालन गर्ने । ३. वडा भित्र एउटा काठ उद्योग सञ्चालन गर्ने ।
पर्यटन	१. भाते ठिकोरा, अरुण डाडाँलाई पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा बिकास गर्ने । २. सिके गाउँमा होमस्टेको व्यवस्था गर्ने । ३. वडा नं. ६ मा एउटा पिक्निक स्पोर्ट बनाउने । ४. त्रिपुरेश्वर महादेवस्थान झाराली गुम्बालाई पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने ।
सहकारी	१. कृषि सहकारी स्थापना गरी स्थानीय उत्पादित कृषि सामाग्रीको बिकी वितरणमा सहयोग गर्ने । २. स्थानीय उत्पादित दुध सहकारी मार्फत बिकी वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

सामाजिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
शिक्षा	१. श्री राधाकृष्ण माध्यामिक विद्यालयको सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण र घेराबार गर्ने । २. सिंहदेवी, जनकल्याण, शितलादेवी, पञ्चकन्या प्राथमिक विद्यालय (बाल सुंधार) भवन निर्माण र घेराबार गर्ने । ३. सबै विद्यालयमा पुस्तकालयको व्यवस्था गर्ने । विद्यार्थी संख्याको आधारमा शौचालय, खानेपानीको धारा निर्माण गर्ने ।
स्वास्थ्य	१. श्यामसिला स्वास्थ्य चौकीमा आवश्यक तथा दक्ष कर्मचारी पदपूर्ति गर्ने । २. औषधीहरु नियमित रुपमा आपूर्ति गर्ने । ३. भौगोलिक समस्याका कारण पैया बोटेमा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई स्थापना गर्ने । ४. श्यामसिला स्वास्थ्य चौकीमा तालिम हल, घेराबार र इन्टरलक सोलिङ्ग गर्ने । ५. स्वास्थ्य संस्थामा ल्याब सेवा सञ्चालन गर्ने ।

खानेपानी	१. भिरकोट खानेपानी, तिलार खानेपानी, पैया बोटे खानेपानी, टोल नं.४ खानेपानी, टोल नं. ७ खानेपानीको मुहानहरुको मर्मत तथा संरक्षण गर्ने ।
सरसफाई	१. हिले भञ्ज्याङ्ग वा वुद्ध चोकमा डम्पिङ्ग साईटको व्यवस्था गर्ने । २. सार्वजनिक स्थानमा डस्टबिनको व्यवस्था गर्ने । ३. सार्वजनिक स्थलहरुमा शौचालय तथा खानेपानी निर्माण गर्ने ।
सामाजिक समावेशीकरण	१. छुवाछुत तथा जातिय रुपमा कुनै भेदभाव अन्त्यका लागि स्थानीय स्तरमा जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । २. गरिब, निम्न वर्ग तथा पिछडिएका व्यक्तिहरुका लागि सिपमुलक तालिमको व्यवस्था गर्ने । ३. अपाङ्ग व्यक्तिहरुलाई आत्मनिर्भर बनाउन सिपमुलक तालिम दिने ।
युवा तथा खेलकुद	१. वडा स्तरमा १ वटा खेल मैदान निर्माण गर्ने ।
स्थानीय भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	१. स्थानीय स्तरमा बोलिने राई, तामाङ्ग, शेर्पा, नेवार भाषाको जगेर्ना गर्ने । २. राईहरुको मानखिम निर्माण तथा सरंक्षण गर्ने । ३. जातिय आधारमा नाच्दै आएका नाचहरुको जगेर्ना गर्ने । ४. स्थानीय पञ्चेबाजाको जगेर्ना गर्ने ।
सुरक्षा	१. वडा नं.१ मा एक वडा प्रहरी चौकी स्थापना गर्ने ।

पूर्वाधार विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
सडक	१. नारदमणि थुलुङ्ग राजमार्ग अन्तर्गत शुक्रबारे बजारबाट वडा कार्यलय हुँदै तिलार जाने बाटो र भिरकोट जाने बाटोको स्तरोन्नती गर्ने । २. पौवादुङमाको ३ नम्बर देखि १ नम्बरको तिलारको पूछार हुँदै भोजपुर नगरपालिका जोड्ने बाटो स्तरोन्नती गर्ने । ३. हिले भञ्ज्याङ्गदेखि वडा जोड्ने बाटो स्तरोन्नती तथा यलम्बर चोक देखि पैयाबोटे स्कुल जोड्ने बाटो स्तरोन्नती तथा कालोपत्रे गर्ने ।
पुल	१. खेसाङ खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने । २. श्यामसेले खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने ।
सिंचाई	१. ओखरबोट कृषि सिंचाई योजनाको संरक्षण गर्ने । २. सिस्ने सिंचाई कुलो संरक्षण गर्ने । ३. माझ कुलो सिंचाई संरक्षण (२ नं. वडा) कोटबारी कुलो संरक्षण गर्ने । ४. दोभान खोला कृषि सिंचाई निर्माण गर्ने ।
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१. आवश्यकताको आधारमा गरिब, आपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई आवास निर्माण गर्ने । २. वडा स्तरमा एउटा सभाहल निर्माण गर्ने । ३. वडा भित्र रहेका विद्यालय वरपर सभाहल निर्माण गर्ने । ४. रमिते सल्लेरी, छहरे घोर्ले, देउराली छहरे बनेली सामुदायिक वनको सामुदायिक भबन निर्माण गर्ने ।
विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	१. वडा भित्रका विद्युतका मेन लाईनहरुमा नियमित विद्युत प्रसारण गर्न पहल गर्ने । २. केन्द्रिय लाईन नपुगेका घरहरुमा विद्युत विस्तार गर्ने । ३. सरकारी कार्यलय, विद्यालय तथा विद्युतको पहुँच नपुगेकाहरुलाई वैकल्पिक उर्जा उपलब्ध गर्न ।

सूचना तथा प्रविधि	१. वडा भित्रका विद्यालयहरुमा सि.सि. क्यामेरा, विद्युतीय हाजिरी प्रणाली लागु गर्ने । २. राधा कृष्ण माध्यामिक विद्यालयमा ई-लाइब्रेरीको वयवस्था गर्ने । ३. कार्यलय स्तरका कमर्चरीहरुमा ICT सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने ।

वडा नं. २, तिवारीभन्ज्याङ

आर्थिक विकास

विषय क्षेत्र	**प्रमुख कार्यक्रम** **के गर्ने**
कृषि	१. वडाको तल्लो भेग हाइवे भन्दा मुनिको भेग बोरा गाउँ र खेसाङ्गलाई अदुवा, कागती, अलैंची, आबोकाडो र अकबरे खुर्सानी खेतीको लागि पहल गर्ने । २. माथिल्लो भेगमा फिडर रोड माथि काउली, बन्दा, चिया, अम्रिसो, किवी बगानको लागि पहल गर्ने । ३. उत्पादित धान, मकै, कोदोलाई व्यवसायिक खेती बनाउनको लागि आवश्यक सिप, विउविजन, कृषि उपकरणको लागि पहल गर्ने ।
पशुपालन	१. उन्नत जातका गाई, भैसी, बाख्रा, सुंगुर, बंगुर, रागो, भेडा जस्ता पशुपालनको लागि अनुदानको व्यवस्था गर्ने । २. दुध उत्पादन तथा विक्री वितरण केन्द्र निर्माण गर्ने ।
उद्योग व्यापार	१. वडा भित्र एउटा चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने । २. उत्पादित वस्तुहरु विक्री वितरण केन्द्र स्थापना गर्ने । ३. उत्पादित अकबरे खुर्सानी, अदुवा, कागती जस्ता वस्तुहरुको लागि उद्योग निर्माण गर्ने । ४. वडामा एउटा कागज उद्योग निर्माण गर्ने । ५. प्रशोधित पानी उद्योग निर्माण गर्ने ।
पर्यटन	१. कोटगढी धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल निर्माण गर्ने । २. चियाचोङ्ग पर्यटकीय स्थल निर्माण गर्ने । ३. स्थानीय मठ-मन्दिरहरुको जर्गेना तथा संरक्षण गर्ने । ४. धोरोरुङ्ग झरनाको संरक्षण गरी पर्यटकीय स्थल निर्माण गर्ने । ५. बागखोरमा पिक्निक स्थल बनाउने ।
सहकारी	१. प्रगतिशिल कृषि सहकारीलाई स्तरोन्नती गरी कृषि क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्ने । २. जनमुखी बचत तथा ऋण सहकारी मार्फत वडाको कृषि क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्ने । ३. प्रगतिशिल कृषि सहकारी मार्फत उत्पादित कृषि सामाग्री, विउविजन, रसायनिक मलको व्यवस्था गर्ने । ४. स्थानीय स्तरमा सहकारी शिक्षा सञ्चालन गर्ने । ५. सहकारीमा आवशयक प्रविधिको विकासको सामाग्री खरिद गर्ने ।

सामाजिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
शिक्षा	१. तिवारी भञ्ज्याङ्ग माध्यामिक विद्यालयमा सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गर्ने । २. तिवारी भञ्ज्याङ्ग माध्यामिक विद्यालयमा ICT स्थापना गर्ने । ३. वडा भित्रका सबै विद्यालयमा दरबन्दी पूरा गर्ने । ४. जलकन्या प्राथमिक विद्यालयमा खेल मैदान र घेराबार गर्ने । ५. सितलादेवि प्राथमिक विद्यालय वरिपरि घेराबार गर्ने । ६. सिंहजलेश्वरी प्राथमिक विद्यालयमा घेराबार र सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गर्ने । ७. सबै विद्यालयमा लाइब्रेरीको व्यवस्था गर्ने ।
स्वास्थ्य	१. स्वास्थ्य चौकी भवनको भुई तल्लामा बाँकी रहेको कोठाहरुमा टायल लगाउने साथै स्वास्थ्य चौकीको स्वामित्वमा रहेको जग्गा वरीपरी घेराबारा गर्ने । २. स्वास्थ्य चौकीको स्वामित्वमा रहेको जग्गामा छुट्टै एक तल्ले पक्की भवन निर्माण गरी बर्थिङ्ग सेन्टर सञ्चालन गर्ने वा अहिलेको भवनको माथिल्लो तल्लामा ट्रस हाली बैठक हल निर्माण गरी हाल सञ्चालनमा रहेको बैठक हललाई कार्यालय सञ्चालन तथा कर्मचारी आवास कोठा निर्माण गर्ने । ३. सेवाग्राहीहरुलाई आराम गर्ने तथा खोप तथा अन्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि बाहिर खुल्ला भागमा हावाघर निर्माण गर्ने । ४. स्वास्थ्य चौकीबाट थप सेवा विस्तार गर्दै सेवाग्राहीहरुलाई सुलभ तथा सहज सेवा प्रदान गर्नको लागि स्वास्थ्य संस्थामा ल्याब सेवाको समेत विस्तार गर्दै राष्ट्रिय विमा कार्यक्रमको सेवा तथा रेफर गर्ने सुविधा दिने । ५. एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन गर्ने ।
खानेपानी	१. खानेपानीको श्रोत पहिचान गरी एक घर एक धारा खानेपानी व्यवस्था गर्ने । २. कोटगढी मुनि एउटा वा अन्य वडा भित्र कुनै क्षेत्र पहिचान गरस डिप बोरिङ्ग मार्फत खानेपानी तथा सिंचाईको व्यवस्था गर्ने । ३. पन्डाधारा मुहानको संरक्षण गर्ने । ४. जुके खोल्चा मुहानको संरक्षण गर्ने । ५. हाङ्ग खोला (स्किम नं. २) भेडिखर्क खानेपानी योजना व्यवस्थापन गर्ने ।
सरसफाई	१. वडा नं. २ को फोहोर व्यवस्थापनको लागि ठोट्ने डम्पिङ्ग साईटलाई व्यवस्थित गर्ने । २. वडा भित्रका प्रत्येक टोलमा डस्टविनको व्यवस्था गर्ने । ३. सार्वजनिक धारा तथा शौचालयहरु निर्माण गर्ने । ४. वडा स्तरमा सरसफाई सम्बन्धी जनचेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
सामाजिक समावेशीकरण	१. महिला पुरुषको भेदभाव अन्त्य गरी समान श्रमको सम्मान गर्दै समान परिश्रमको व्यवस्था गर्ने । २. महिला पुरुषको भेदभाव नगरी समान अवसरको सृजना गर्ने । ३. लैङ्गिक हिंसा समबन्धी जनचेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ४. फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरुलाई समान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ५. लक्षित वर्ग पहिचान गरी प्रत्येक घरमा शौचालयको व्यवस्था गर्ने ।
युवा तथा खेलकुद	१. वडा स्तरीय खेल मैदान निर्माण गर्ने । २. सम्युम टोलमा स-साना खेल मैदान निर्माण गरी खेल प्रति प्रोत्साहन गर्ने । ३. खेलाडीहरुलाई आवश्यक प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्ने । ४. खेलाडीको लागि आवश्यक खेल सामाग्रीको व्यवस्था गर्ने ।

स्थानीय भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	१. स्थानीय भाषा अन्तर्गत राई, मगर, तामाङ, नेवारको संसकृत तथा मातृ भाषालाई प्रवर्द्धन तथा संरक्षण गर्ने । २. चण्डीथानको व्यवस्थापन गरी प्रवर्द्धन गर्ने साथै स्थानीय कला तथा साहित्यलाई पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
शान्ति सुरक्षा	१. भएको सुरक्षा निकायलाई आवश्यक सहयोग गरी आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्ने । २. महिला आवास निर्माण गरी आवश्यक प्रविधिको विस्तार गर्ने ।

पूर्वाधार विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
सडक तथा यातायत	१. खेसाङ खोला भ्याग्रते डाँडा हुँदै ह्म्रायो खोला जोड्ने सडक स्तरोन्नती गर्ने । २. सुनडाँडा देखि पाक्चीखाम हुँदै वोहोरा गाउँ जोड्ने सडक निर्माण गर्ने । ३. तिवारी भञ्ज्याङ्ग बजार देखि हाइवे सडक स्तरोन्नती गर्ने । ४. हिले भञ्ज्याङ्ग देखि चियाघुङ सडक निर्माण गर्ने । ५. सोसेटार ह्म्रायो खोला सडक निर्माण तथा स्तरोन्नती गर्ने । ६. आलडाँडा देखि खेसाङ सडक स्तरोन्नती गर्ने । ७. सुनडाँडा देखि कार्की गाउँ हुँदै चौकीला सम्म सडक स्तरोन्नती गर्ने । ८. डम्पिङ्ग साइट देखि वाखखोर खेल मैदान सडक स्तरोन्नती गर्ने । ९. देउराली देखि छोकीमाला सडक निर्माण गर्ने । १०. पशुपति मन्दिर देखि पिपलटार सडक विस्तार तथा स्तरोन्नती गर्ने । ११. चौकीला देखि तले गाउँ सडक स्तरोन्नती गर्ने । १२. डम्पिङ्ग साइट देखि साबुङ सडक स्तरोन्नती गर्ने । १३. आइतबारे देखि डाँडा गाउँ सडक स्तरोन्नती गर्ने । १४. खत्री गाउँ देखि बरबोटे गन्ने सडक स्तरोन्नती गर्ने । १५. पिपलटार देखि कामी गाउँ सडक स्तरोन्नती गर्ने । १६. आलडाँडा देखि तल्लो बजार सम्म सडक विस्तार तथा स्तरोन्नती गर्ने । १७. हांवु देखि पौरख सडक स्तरोन्नती गर्ने । १८. आइतबारे देखि हांवु सडक विस्तार गर्ने । १९. इन्द्रेणी क्लब देखि हाम्फाला जोन सडक निर्माण गर्ने । २०. इन्द्रेणी क्लब देखि भ्यागुते डाँडा सडक स्तरोन्नती गर्ने । २१. इन्द्रेणी क्लब देखि कढी डाँडा सम्म सडक स्तरोन्नती गर्ने । २२. चौकीला देखि खेसाङ खोला सडक स्तरोन्नती गर्ने ।
पुल	१. ह्म्रायो खोला पक्की पुल निर्माण गर्ने । २. खेसाङ खोला पक्की पुल निर्माण गर्ने । ३. खेसाङ खोला झोलुङ्गे पुल निर्माण गर्ने ।
सिंचाई	१. ह्म्रायो खोलादेखि बाखखोर सम्म लिफ्टिङ्ग गरी सिंचाई गर्ने । २. खेसाङ खोलादेखि भ्यागुते डाँडा सम्म लिफ्टिङ्ग गरी सिंचाई गर्ने । ३. अन्य श्रोतको पहिचान गरी खोल्साखोल्सीमा कुलो तथा नहर निर्माण गर्ने । ४. टोलटोलमा आवश्यकता अनुसार वर्षातको पानी संकलन गरी प्लाष्टिक पोखरी निर्माण गरी सिंचाई गर्ने ।
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१. लक्षित वर्गको पहिचान गरी घर निर्माण गर्ने तथा शौचालयको व्यवस्था गर्ने । २. आवश्यकता अनुसार आमा समुह तथा क्लब भवन निर्माण गर्ने ।

विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	१. वडा भित्रका सम्पूर्ण विद्युत विस्तारलाई थ्री फेज बनाउने साथै सेतो नाङ्गो तारलाई हटाई सुरक्षित बालो तार विस्तार गर्ने । २. आवश्यकता अनुसार विद्युतिय पोललाई विस्तार तथा मर्मत गर्ने । ३. बजार क्षेत्र तथा संभव भएसम्म अन्य सडकमा पनि वैकल्पिक सौर्य उर्जाको विस्तार गर्ने ।
सूचना तथा प्रविधि	१. प्रत्येक विद्यालय तथा सरकारी कार्यालयमा इन्टरनेट विस्तार गर्ने । २. स्थानीय कृषि एफ. एम स्थापनामा पहल गर्ने ।स्थानीय पत्रपत्रिका तथा छापाखाना स्थापना गर्ने । ३. नेपाल टेलिकमकमे टावर स्थापना गर्न पहल गर्ने । ४. वडा भित्रका मुख्य मुख्य चोक तथा वस्तीमा सि.सि. क्यामेरा जडान गर्ने ।

वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
वन तथा जैविक विविधता	१. वडाका सम्पूर्ण सामुदायिक वनमा घेराबारा गर्ने । २. वडाका सम्पूर्ण वनमा आवश्यवकता अनुसार वृक्षारोपण गर्ने र अग्नीरेखा निर्माण गर्ने । ३. वन विकासको लागि जनचेतनामुलक कार्यक्रमहरु गर्ने ।
भूमी तथा जलाधार व्यवस्थापन	१. वडा भित्रका पानीका सम्पूर्ण मुहानहरु संरक्षण गर्ने । २.भू-उपयोग सम्बन्धी वर्गीकरण गरी आवास, वन तथा कृषि क्षेत्रको पहिचान गरी संरक्षण गर्ने । ३. सार्वजनिक भूमि अतिक्रमणमा रोक लगाउने ।
वातावरण तथा स्वच्छता	१. वन क्षेत्रलाई संरक्षण गर्ने अक्सीजनयुक्त बोटबिरुवाहरु लगाउने तथा सरसफाईमा ध्यान दिई वातावरणलाई स्वच्छ बनाउने । २. धुवा रहित चुल्होको निर्माणलाई विस्तार गर्ने । ३. सार्वजनिक क्षेत्रमा सवारी साधनको हर्न निषेध गर्ने ।
विपद व्यवस्थापन	१. वडा भित्रका वन क्षेत्रमा डढेलो लाग्न नदिन बाढि पहिरो जाने क्षेत्रमा वृक्षारोपण तथा संरक्षण गर्ने । २. विपद हुने क्षेत्र जस्तै बाढि पहिरो र खोलाको छेउको वस्तीलाई सुरक्षित क्षेत्रमा सार्ने । ३. बाँदर तथा अन्य जंगली जनावर व्यवस्थापन तथा नियन्त्रण गर्ने । ४. वडामा रेडकस स्थापना गरी विपद व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने ।

वडा नं. ३ च्याङ्ग्रे

आर्थिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
कृषि	१. वडा स्तरमा एउटा चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने । २. कृषकहरुमा अनुदानको व्यवस्था, सिपमुलक तालिम तथा कृषि औजारको व्यवस्था गर्ने । ३. भौगोलिक अवस्था र हावापानीको आधारमा व्यवसायिक रुपमा कृषि व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने । ४. स्थानीय स्तरमा आवश्यकताको आधारमा खमल, विउ विजन, किट्नासक औषधीको उचित व्यवस्था गर्ने ।
पशुपालन	१. चाम्ताङ्ग टोलमा गाई पालन व्यवसायलाई प्रोत्साहन गरी दुध उत्पादन केन्द्र स्थापना गर्ने । २. औलिहामा बाखा तथा बंगुर पालन व्यवसायलाई प्रोत्साहन गरी मासु जन्य केन्द्र स्थापना गर्ने ।
उद्योग व्यापार	१. स्थानीय खानेपानीलाई प्रशोधन गरी विकि वितरण गर्ने । २. स्थानीय उत्पादन कागती, अकबरे, खुर्सानी, अदुवालाई प्रशोधन गरी अचार उद्योग स्थापना गर्ने । ३. स्थानीय उत्पादनको सदुपयोग गर्दै कागज उद्योग स्थापना गर्ने ।
पर्यटन	१. निर्माणाधीण च्याङ्ग्रे पोखरीलाई संरक्षण गरी पर्यटकीय स्थल बनाउने । २. चाम्ताङ मार्ग पोखरी तथा च्याङ्ग्रेमा होमस्टेको अवधारणा ल्याउने । ३. वडा भित्र रहेका स्थानीय मठ-मन्दिरहरुको संरक्षण गर्ने । ४. लब डाँडामा पिक्निक स्थल बनाउने । ५. च्याङ्ग्रेको माथिल्लो डाँडामा विभिन्न धार्मिक मूर्तिहरु रुथापना गर्ने ।
सहकारी	१. वडा स्तरमा रहेका त्रिवेणी कृषि सहकारीलाई व्यवस्थित गरी उत्पादित कृषि सामाग्रीको बेचविखनको व्यवस्था मिलाउने । २. कृषि सहकारी भवन निर्माण गर्ने ।

सामाजिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
शिक्षा	१. वडा भित्र रहेका विद्यालयहरुमा विद्यार्थी संख्याको आधारमा भवन निर्माण गर्ने । २. सबै विद्यालयहरुमा खानेपानीको उचित व्यवस्था गर्ने । ३. प्रत्येक विद्यालयहरुमा पुस्तकालयको व्यवस्था गर्ने । ४. हरेक विद्यालयहरुमा शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्थपन गर्ने । ५. बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय निर्माण गर्ने । ६. विद्यालयमा फर्निचर तथा शैक्षिक सामाग्रीको व्यवस्था गर्ने । ७. आधारभुत विद्यालयहरुमा अंग्रेजी भाषालाई प्रोत्साहन गर्ने ।
स्वास्थ्य	१. स्वास्थ्य चौकीमा बर्थिङ्ग सेन्टरको लागि बनेको भवन समयमा निर्माण गरी सेवा सञ्चालनको गर्न पहल गर्ने । २. स्वास्थ्य संस्थामा ल्याब सेवा सञ्चालन गर्ने । ३. आवश्यक दक्ष कर्मचारीको पदपूर्ति गर्ने ।

खानेपानी	१. वडा भित्रका सबै खानेपानी शुद्धिकरणको लागि व्यवस्था मिलाउने । २. स्थानीय पानीका श्रोतहरुको संरक्षण गर्ने । ३. च्याङ्ग्रे बजार आसपासमा डिप बोरिङ्ग गरी वैकल्पिक खानेपानीको लागि एउटा रिजर्भ ट्याङ्क निर्माण गर्ने ।
सरसफाई	१. बाटोको वरपर डस्टविनको व्यवस्था गर्ने । २. फोहोर व्यवस्थापनको लागि वडा स्तरमा फोहोर बोक्ने गाडी खरिद गर्ने ।
सामाजिक समावेशीकरण	१. अपाङ्गता तथा फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरुका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । २. युवा तथा महिलाहरुलाई रोजगारको व्यवस्था गर्ने ।
युवा तथा खेलकुद	१. युवाहरुका लागि प्रत्येक टोलमा खेल मैदान निर्माण गर्ने । २. मिरा राई रङ्गशाला समयमा निर्माण गर्ने तथा संरक्षण गर्ने ।
स्थानीय भाषा, सस्कृति, कला तथा साहित्य	१. चाम्पाङ्ग संस्कृतिक परिवारलाई संरक्षण गर्ने । २. स्थानीय स्तरका बाजाहरुको खरिद तथा संरक्षण गर्ने ।
शान्ति सुरक्षा	१. प्रहरी चौकीको भवन निर्माण गर्ने ।

पूर्वाधार विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
सडक तथा यातायत	१. वडा भित्र रहेका सबै बाटोहरुमा नाली र ग्राभेलको व्यवस्था गर्ने । २. ह्याग्रायो खोला च्याङ्ग्रे हुँदै खेसन खोला सडक कालोपत्रे गर्ने । ३. तिवारी भञ्ज्याङ्ग देखि चाम्ताङ्ग डिप बोरिङ्ग सम्म सडक बत्तीको व्यवस्था गर्ने । ४. तिवारी भञ्ज्याङ्ग अंधेरी घाट सडक कालोपत्रे गर्ने ।
पुल	१. अंधेरी घाटमा पक्की पुल निर्माण गर्ने ।
सिंचाई	१. अरुण नदीबाट लिफ्टिङ्ग गरी भेटघाट चोकसम्म पानी पुऱ्याई प्रत्येक टोलटोलमा सिंचाईको व्यवस्था गर्ने । २. प्रत्येक टोलहरुमा प्लाष्टिक पोखरी निर्माण गर्ने ।
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१. वडा कार्यलय भवन र वडा स्तरीय सार्वजनिक भवन निर्माण गर्ने । २. गाउँपालिका भवन निर्माण गर्ने । ३. वडामा एउटा सामुदायिक वनको भवन निर्माण गर्ने । ४. वडा भित्रका सबै घरहरु खरमुक्त गर्न पहल गर्ने ।
विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	१. केन्द्रिय लाईनलाई विस्तार तथा मर्मत गर्ने । २. वडा भित्र रहेका बिजुलीको नाङ्गो तारलाई विस्थापन गर्ने । ३. सडकहरुमा सौर्य बत्ती जडान गर्ने ।
सूचना तथा प्रविधि	१. च्याङ्ग्रे एफ. एम स्टेशनमो विस्तार गर्ने । २. सबै सरकारी कार्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था गर्ने र ई-हाजिरीको व्यवस्था गर्ने । ३. कार्यालय तथा मुख्य चोकमा सि.सि. टि.भि. जडान गर्ने । ४. सूचना तथा सञ्चार प्रयोगको विकास गरी रोजगारीको व्यवस्था गर्ने । ५. च्याङ्ग्रेमा नेपाल टेलिकम टावर स्थापनाको लागि पहल गर्ने ।

वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
वन तथा जैविक विविधता	१. हरेक सामुदायिक वनमा अग्नीरेखा निर्माण गर्ने । २. पञ्चकन्या माध्यमिक विद्यालयको नाममा रहेको वनलाई घेराकारा गर्ने । ३. सामुदायिक वनहरुमा वृक्षारोपण, काँटछाँट तथा संरक्षण गर्ने ।
भूमी तथा जलाधार व्यवस्थापन	
वातावरण तथा स्वच्छता	१. सडक आसपास वृक्षारोपण गर्ने ।
विपद व्यवस्थापन	१. कृषकमा धेरै समस्या भएका कारण बाँदर आतंकलाई नियन्त्रण वा निर्मूल गर्न स्थानीय तहले पहल गर्ने । २. वारुणयन्त्र खरिद गर्ने ।

वडा नं. ४, बास्तिम

आर्थिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
कृषि	१. नगदे बाली (अकबरे, अदुवा, बेसार, आलु, अम्रिसो) व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने । २. फलफुल बाली (आबोकाडो, कागती, सुन्तला, लिची, आँप, मेवा, किवी व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने । ३. खाद्य बाली (मकै, कोदो, धान, गहुँ, भटमास, सिमी, मास) व्यवसायलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
पशुपालन	१. बाखा पालन व्यवसाय सञ्चालन गर्ने । २. बंगुर, सुँगुर पालन व्यवसाय सञ्चालन गर्ने । ३. गाई, भैंसी पालन व्यवसाय सञ्चालन गर्ने ।
उद्योग व्यापार	१. स्थानीय उत्पादित वस्तुहरुलाई प्रसोधनको लागि प्रसोधन केन्द्रको स्थापना गर्ने । २. लघु घरेलु उद्योग स्थापना गर्ने । ३. वायो बिकेट उद्योग स्थापना गर्ने ।
पर्यटन	१. गुफा डाँडामा लालीगुँरास र पैयुँमा विरुवा रोप्ने र पर्यटन प्रवर्द्धन विकास गर्ने । २. ठुलो आलमा पर्यटन विकासका लागि लालीगुँरास र पैयुँमा विरुवा रोप्ने । ३. गुफा डाँडामा भ्यू टावर निर्माण गर्ने ।
सहकारी	१. कृषि सहकारीलाई व्यवस्थित गरी सम्पूर्ण कृषकहरुलाई समेट्ने । २. कृषि सहकारीको माध्यमबाट कृषकको उत्पादित वस्तुको बजारीकरणका लागि पहल गर्ने । ३. कृषि सहकारीको माध्यमबाट कृषकहरुले उत्पादित पशुजन्य उत्पादनलाई विविधिकरण तथा बजारीकरणमा पहल गर्ने । ४. कृषि वस्तु ढुवानीका लागि ढुवानी साधनको व्यवस्थामा पहल गर्ने ।

सामाजिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
शिक्षा	१. बाल सुधार पञ्चकन्या प्राथमिक विद्यालय विद्यार्थी संख्याको आधारमा सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण र खेल मैदान निर्माण गर्ने । २. मानेडाँडा माध्यामिक विद्यालय चार कोठे नयाँ भवन निर्माण गरी स्तरोन्नती गर्ने । ३. चाईल्ड गार्डेन पब्लिक एकेडेमी सहकारी स्कुलको भवन निर्माण गर्ने । ४. सरस्वती प्राथमिक विद्यालयमा घेराबार गर्ने ।
स्वास्थ्य	१. मानेडाँडा आधारभुत अस्पतालका लागि उम्बुलेन्स उपलब्ध गराउने । २. मानेडाँडा आधारभुत अस्पतालका लागि हेलीप्याड निर्माण गर्ने । ३. ४ नं. वडाका ९ वटै टोलमा स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतना मुलक कार्यकमहरु सञ्चालन गर्ने ।
खानेपानी	१. अरुण नदी वा पिखुवा खोलाबाट खानेपानी समस्या समाधानका लागि लिफ्टिङ सिस्टम गर्ने । २. वडा भित्र भएका मुहानहरुलाई व्यवस्थित गर्ने ।
सरसफाई	१. जनचेतना मुलक कार्यकम सञ्चालन गरी हरेक टोलमा डस्टविनको व्यवस्था गर्ने । २. मानेडाँडा बजारको फोहोर व्यवस्थापनको लागि उपयुक्त स्थानको खोजी गरी डम्पिङ साइट निर्माण गर्ने । ३. हरेक टोलमा सार्वजनिक धाराहरु निर्माण गर्ने ।
सामाजिक समावेशीकरण	१. महिला, अपाङ्ग, दलित उद्यमी तथा अन्य सबैलाई सिपमुलक तालिम सञ्चालन गर्ने । २. महिला हिंसा, बालश्रम, जातीय भेदभाद जस्ता सबै समस्या न्यूनीकरण सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यकम सञ्चालन गर्ने । ३. अपाङ्गहरुलाई ह्वील चियर वितरण गर्ने ।
युवा तथा खेलकुद	१. वास्तिम खेल मैदानलाई प्याराफिट सहितको व्यवस्थित गर्ने । २. प्रत्येक टोलमा खेल मैदान निर्माण गरी खेलाडीहरु उत्पादन गर्ने । ३. ४ नं. वडाका लागि कभर्ड हल तथा व्यायाम हल निर्माण गर्ने ।
स्थानीय भाषा, सस्कृति, कला तथा साहित्य	१. दुम्माली भाषा संरक्षण साथै जातीय संस्कृति र भेषभूषा संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने । २. स्थानीय पञ्चेबाजाको जगेर्ना गर्ने । ३. जाल्पादेवी गुफा, किँरातेश्वर शिव मन्दिर, मालिका देवी, पञ्चकन्या देवी, सिंह देवी, पञ्चकन्या देवी थान टोल नं. ५, शिद्धजाल्पा आदि संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने ।
शान्ति सुरक्षा	१. मानेडाँडा प्रहरी चौकी भवन निर्माण गर्ने ।

पूर्वाधार विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
सडक तथा यातायत	१. शनिबारे हटीयादेखि सन्तानेश्वर महादेव थान जाने कृषि सडक स्तरोन्नती साथै कालोपत्रे गर्ने । २. बरबोट हुँदै सुम्तेन बाटो पारी ठुलोदुम्मा जोड्ने कृषि सडक स्तरोन्नती साथै कालोपत्रे गर्ने । ३. धोके खोला चाम्ताङ हुँदै मानेडाँडा बजार जोड्ने सडक कालोपत्रे गर्ने । ४. वास्तिम चोकदेखि ८ र ५ हुँदै भोजपुर जोड्ने सडक निर्माण गर्ने । ५. वडा कार्यालयदेखि वीतलप औलीया कृषि सडक स्तरोन्नती साथै कालोपत्रे गर्ने । ६. खड्का कुवाबाट मालिका स्कुल हुँदै वडा कार्यालयसम्म जोड्ने सडक स्तरोन्नती गर्ने । ७. वास्तिम ९ कटारे हुँदै चिउरीबोटे हुँदै राम प्रसाद गाउँपालिका जोड्ने सडक निर्माण गर्ने । ८. वास्तिम ४ देखि मुर्दाघाट गोरेटो बाटो निर्माण गर्ने । ९.वास्तिम साविक ५ बाट मुर्दा लाने गोरेटो बाटो निर्माण गर्ने ।
पुल	१. अँधेरीघाट (अरुण नदी) पक्की पुल निर्माण गर्ने । २. वास्तिमदेखि टक्सार भोजपुर जोड्ने अखुवा खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने ।
सिंचाई	१. वेलबोटे र चिउरी बोटेलाई पिखुवाको पानी लिफ्ट गर्ने । २. खेसाङ खोलादेखि लाहाल खेतसम्म (सिरान र माझ) सिंचाई कुलो निर्माण गर्ने । ३. खेसाङ खोलादेखि पाटी खेत ठुलो बगरसम्म सिंचाई कुलो निर्माण गर्ने । ४. अखुवा खोलादेखि वेलवोटे हुँदै लिङे खेतसम्म सिंचाई कुलो निर्माण गर्ने । ५. टोल नं. ६ पुछारको फेदी खेतलाई सिंचाई कुलो निर्माण गर्ने । ६. चप्लेटी फेदी सिंचाई कुलो निर्माण गर्ने । ७. हिँउदे सिंचाईका लागि डुडेगैरामा वर्षे पानी संकलन पोखरी निर्माण गर्ने ।
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१. ४ नं. वडाका लागि सभा हल निर्माण गर्ने । २. शिद्धकाली सामुदायिक वन तथा नसुवा कर्कले सामुदायिक वनको लागि कार्यालय भवन निर्माण गर्ने । ३. वडा कार्यालयको दोस्रो तल्ला निर्माण साथै ट्रस निर्माण गर्ने ।
विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	१. वडा नं. ४ भित्रका सम्पूर्ण टोलहरुमा केन्द्रिय विद्युत विस्तार गर्ने । २. गरिब तथा विपनन वर्गलाई सौर्य उर्जा (सोलार) वितरण गर्ने ।
सूचना तथा प्रविधि	१. नेपाल टेलिकमको अप्टीकल फाइबर राख्ने । २. ४ नं. वडा भित्र फ्री इन्टरनेटको व्यवस्था गर्ने र ठुलो एम्पीयरको इन्टरनेट प्रविधिको व्यवस्था गर्ने । ३. ४ नं. वडा भित्रका विद्यालयहरुमा फोटोकपी मेशिन, कम्प्यूटर साथै यन्टरनेट जडान गर्ने ।

वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
वन तथा जैविक विविधता	१. वन विस्तारका लागि वृक्षारोपन गर्ने । २. वनमा भएका जडीवुटी, वनयजन्तु संरक्षण, संवर्द्धन र व्यवस्थापन गर्ने । ३. झाडी सफाई, अग्नीरेखा निर्माण, घेराबार गर्ने ।
भूमी तथा जलाधार व्यवस्थापन	१. हिटी धारा, मथिङ्गले धारा, हाङखोला, गोले धारा, पहिरे पानी, अैसेलु धारा, सेखखोला, पञ्चमी धारा व्यवस्थापन गर्ने । २. लम्फु खानेपानी संरक्षण, संवर्द्धन र व्यवस्थापन गर्ने । ३.
वातावरण तथा स्वच्छता	१. सडक छेउछाउमा वृक्षारोपन गर्ने । २. सार्वजनिक ठाउँहरुमा सरसफाई सम्बन्धी नियमित कार्य गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
विपद व्यवस्थापन	१. आकस्मिक आवासको व्यवस्था गर्ने । २. सामाजिक सुरक्षा कोषको व्यवस्था गर्ने । ३. विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ४. विपद व्यवस्थापनको आवश्यक सामाग्रीको व्यवस्था मिलाउने ।

वडा नं. ५, सानोदुम्मा

आर्थिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
कृषि	१. सानोदुम्मा बिच भागमा आबोकाडो पकेट क्षेत्र बनाउने । २. यार्पू वडा कार्यालय आसपासमा फलफुलको चिस्यान केन्द्र निर्माण गर्ने । ३. तल्लो बेसी भागमा आँप, लिचि लगायतका फलफुलको पकेट क्षेत्र बनाउने ।
पशुपालन	१. तल्लो बेसीमा बाख्रा पालनको लागि पकेट क्षेत्र बनाउने । २. वडा कार्यालय आसपासमा पशु केन्द्र निर्माण गर्ने । ३. माथिल्लो बेल्ट शुकबा भेगको लागि गाई पालन व्यवसायको लागि पकेट क्षेत्र बनाउने ।
उद्योग व्यापार	१. दुग्ध उत्पादन तथा विक्री वितरण केन्द्र बनाउने । २. जुस उत्पादन तथा विक्री वितरण केन्द्र बनाउने । ३. स्थानीय बास प्रयोग गरेर कुर्सि, मुडा, च्याकहरु निर्माणका लागि तालिम तथा प्रोत्साहन गर्ने ।
पर्यटन	१. लुमुवा सकेवा देखि पधेंरी राधाकृष्ण मन्दिर हुँदै गढी डाँडा सन्तानेश्वर मन्दिर, चौकीबारीको जाल्पा देखि सिमसार नाग गुफा सम्म पदमार्ग निर्माण गर्ने । २. गढी डाँडालाई पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने । ३. सन्तानेश्वर मन्दिरको संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्ने ।
सहकारी	१. वित्तिय तथा सहकारी मार्फत क्षमता विकास, सिपमुलक तालिमको लागि प्रोत्साहन गर्ने । २. बिसौनी महिला सहकारीको भवन निर्माण तथा तारबार घेराउ गर्ने ।

सामाजिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
शिक्षा	१. सानोदुम्मा माध्यमिक विद्यालयलाई प्राविधिक धारमा लैजाने । २. थार्पू वडा नं. ५ भित्र भएका सबै विद्यालयहरुमा विद्यार्थीको आधारमा भौतिक संरचना निर्माण गर्ने । ३. सबै विद्यालयमा खानेपानी बालमैत्री धारा तथा शौचालयको व्यवस्था गर्ने ।
स्वास्थ्य	१. स्वास्थ्य संस्थालाई बर्थिङ्ग सेनटर सहितको सुविधा सम्पन्न भवन बनाउने र ल्याब सहितको सेवा सञ्चालन गर्ने । २. आवश्यक जनशक्ति तथा तालिमको व्यवस्था गर्ने । ३. स्वास्थ्य सेवा लिनको लागि स्थानीय स्तरमा जनतामुलक कार्यक्रम गर्ने ।
खानेपानी	१. वडा नं. ५ भरिका घरधुरीलाई खानेपानी पुग्ने स्तरको अरुण खोलाबाट लिफ्टिङ गर्ने ।
सरसफाई	१. सरसफाई तथा शौचालय निर्माण र प्रयोगको लागि प्रोत्साहन गर्ने ।
सामाजिक समावेशीकरण	१. लैंङ्गिक समानताका लागि चेतनामुलक कार्यक्रम गर्ने । २. महिला सशक्तिकरण र स्वरोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ३. अपाङ्गता तथा ज्येष्ठ नागरिकहरुको लागि निशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गर्ने ।
युवा तथा खेलकुद	१. वडा नं. ५ को थार्पूमा फुटबल खेल मेदान बनाउने । २. युवा तथा खेलाडीहरुको लागि प्रशिक्षण दिने तथा प्रोत्साहन गर्ने । ३. अन्तराष्ट्रिय स्तरको अल्ट्राट्रेल रेश वार्षिक रुपमा सञ्चालन गर्ने ।
स्थानीय भाषा, सस्कृति, कला तथा साहित्य	१. स्थानीय भाषा तामाङ, राई, मगर, भुजेल जस्ता भाषाहरुको जगेर्ना गर्ने । २. राईहरुको साकेवाथान, तामाङको गुम्बा तथा राधा कृष्ण मन्दिर निर्माण तथा संवर्द्धन गर्ने । ३. अरुण नदीमा आर्यघाट निर्माण गर्ने ।
शान्ति सुरक्षा	१. अधेरी घाटमा सुरक्षा पोष्ट तथा चेक पोष्ट निर्माण गर्ने । २. सानोदुम्मा वडा कार्यालयमा प्रहरी चौकी निर्माण गर्ने ।

पूर्वाधार विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
सडक तथा यातायत	१. मानेडाँडा - चौकीवारी स्तरोन्नती २. जिउधने कृषि सडक स्तरोन्नती तथा ग्राभेल गर्ने । ३. पोखरीटार देखि सिकेटार जोड्ने बाटो स्तरोन्नती तथा कालोपत्रे गर्ने ।
पुल	१. अधेरी घाटको पुल निर्माण गर्ने । २. पोखरीटार देखि सिकेटार जोड्ने अधेरी घाटमा पुल निर्माण गर्ने ।
सिँचाई	१. अरुण नदी लिफ्टिङ्ग सिंचाई आयोजना सञ्चालन गर्ने । २. शुप्लामा सिंचाईका लागि डिप बोरिङ्ग गर्ने । ३. च्वानवारी चौकी बारीमा सिंचाईको लागि डिप बोरिङ्ग गर्ने । ४. जुके खोला पधेरीमा लिफ्टिङ सिंचाई गर्ने ।
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१. अनुदान सहितको सुरक्षित आवास योजना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । २. अपाङ्ग, अनाथ, दीर्घ रोगीहरुका लागि आवासिय भवन निर्माण गर्ने ।

	३. वृद्ध विश्राम स्थल निर्माण गर्ने । ४. ह्ङग्रा खोला, कालिका लगायतका वनहरुमा सामुदायिक भवन बनाउने ।
विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	१. वडा भित्रका सबै टोलहरुमा राष्ट्रिय प्रसारण लाईन सञ्चालन गर्ने । २. वैकल्पिक उर्जाको लागि हरेक घरमा सोलारको व्यवस्था गर्ने ।
सूचना तथा प्रविधि	१. सूचना तथा प्रविधिको विकासका लागि निशुल्क इन्टरनेट सेवा प्रदान गर्ने । २. बन्दै गरेको नेपाल टेलिकमको टावर सञ्चालनमा ल्याउन पहल गर्ने ।

वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
वन तथा जैविक विविधता	१. वडा स्तरमा भएका सबै सामुदायिक वनहरुमा वार्षिक रुपमा वृक्षारोपण कार्यक्रम गर्ने । २. सामुदायिक वनहरुमा आगो नियन्त्रणका लागि उचित कार्यक्रम गर्ने ।
भूमी तथा जलाधार व्यवस्थापन	१. अरुण नदीले कटान गरेको अधेरी घाट प्याक्वामा खेतीयोग्य जमिन कटानलाई बाँध तटबन्धन गर्ने । २. खोक्ला गाउँमा खेतीयोग्य जमिनमा पहिरो सम्भावना भएकोले रोकथाम गर्ने ।
वातावरण तथा स्वच्छता	१. रसायनिक मल, विषादी विस्थापन गरी वातावरण स्वच्छ राख्ने । २. वडा कार्यालय भित्र सार्वजनिक ठाउँहरुमा डस्टविनको व्यवस्था गरी सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ३. फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि हात्तीढुङ्गा आसपास डम्पिङ साइट निर्माण गर्ने ।
विपद व्यवस्थापन	१. विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । २. आपतकालिन तथा विपद व्यवस्थापनको समयमा प्रयोग गर्नको लागि आवसिय भवन बनाउने ।

वडा नं. ६, ठूलोदुम्मा

आर्थिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
कृषि	१. दाल, मकै जस्ता उत्पादनहरुलाई पकेट क्षेत्र बनाई व्यवसायीकरण गर्ने । २. कृषिमा उत्पादित वस्तुहरुको चिस्यान केन्द्र, सैकलन केन्द्र तथा विकि वितरण केन्द्र स्थापना गर्ने । ३. कृषि एम्बुलेन्सको व्यवस्था गर्ने । ४. अकबरे खुर्सानी र अदुवा खेतीलाई प्रोत्साहन गर्ने । ५. व्यवसायिक खेतीलाई प्रोत्साहन गर्न, व्यवसायलाई सुरक्षित बनाउनको लागि विमा निति निर्माण गर्ने । ६. आवश्यक सहयोग, ढुवानी जस्ता कुराहरुमा निति निर्माण गर्ने ।
पशुपालन	१. मासुजन्य उत्पादन तथा दुग्ध उत्पादन जस्ता व्यवसायहरुलाई प्रोत्साहन गरी आर्थिक, प्राविधिक सहयोग गर्ने । २. बाखा तथा बंगुर पालनलाई व्यवसायीकरण गर्ने ।
उद्योग व्यापार	१. वडा नं. ६ भित्र अचार उद्योग स्थापना गर्ने । २. वडा भित्र एउटा कागज उद्योग स्थापना गर्ने । ३. स्थानीय उत्पादन अदुवा, अकबरे खुर्सानीको निम्ति प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्ने ।
पर्यटन	१. शंखरलुङ्ग देवीथान मन्दिरलाई स.रक्षण तथा प्रचार प्रसार गरी धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्र बनाउने । २. मालिका सामुदायिक वनलाई संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गरी पिक्निक स्थल तथा पर्यटकीय क्षेत्र बनाउने ।
सहकारी	१. वडामा दर्ता भएका सहकारीलाई चलाएमान बनाउने । २. सबै वडालाई समेट्ने गरी बहुउद्देश्यीय सहकारी दर्ता गर्न पहल गर्ने । ३. वडा नं ६ भित्र एउटा बैंक स्थापना गर्न पहल गर्ने ।

सामाजिक विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
शिक्षा	१. विद्यार्थी संख्याको आधारमा सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गर्ने । २. हरेक विद्यालयमा शैक्षिक सामाग्री सहितको दरबन्दी अनुसारको दक्ष जनशक्ति पदपूर्ति गर्ने । ३. हरेक विद्यालयमा घेराबार गर्ने ।
स्वास्थ्य	१. आवश्यक स्वास्थ्य सामाग्री सहितको बर्थिङ्ग सेन्टरको लागि सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गर्ने । २. ठुलोदुम्मा स्वास्थ्य चौकीमा दक्ष, तालिम प्राप्त कर्मचारीहरुको पदपूर्ति गर्ने । ३. गाउँघर क्लिनिक भवन तथा आवश्यक स्वास्थ्य सामाग्री उपलब्ध गराउने ।
खानेपानी	१. वडा नं. ६ का सम्पूर्ण गाउँहरुमा पानीको समस्या भएका कारण अरुण नदीबाट लिफ्टिङ्ग गर्ने । २. वास्तिम, सुप्लामा डिप बोरिङ्गको व्यवस्था गर्ने । ३. स्थानीय मुहान तथा बाह्य मुहानहरुको पहिचान गरी गुरुत्वाकर्षण प्रवाह (gravity flow) कायम गर्ने ।
सरसफाई	१. सरसफाई सम्बन्धी प्रत्येक गाउँमा जनचेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । २. व्यवस्थित शौचालय निर्माण र एक घर एक धारा निर्माण गर्ने ।

सामाजिक समावेशीकरण	१. महिला तथा दलितहरुका लागि क्षमता विकास तथा भौतिक विकास जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
युवा तथा खेलकुद	१. वडा स्तरीय आधारभूत मापदण्ड सहितको फुटबल मैदान बनाउने । २. टोल स्तरीय खेल मैदान निर्माण गर्ने । ३. व्यवसायिक खेलाडी उत्पादनको लागि प्रशिक्षण सामाग्री उपलब्ध गराउने । ४. खेलाडीहरुलाई सम्मान र प्रोत्साहन गर्ने ।
स्थानीय भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	१. दुङमाली भाषा तथा संस्कृतिको संरक्षण गर्ने । २. तामाङ भाषाको तथा संस्कृतिको संरक्षण गर्ने । ३. राईहरुले मनाउँदै आएका चन्डी नाच, सकेनवा जस्ता नाचहरुको जगेर्ना गर्ने ।
शान्ति सुरक्षा	१. वडा नं. ६ मा प्रहरी चौकी निर्माण गर्ने ।

पूर्वाधार विकास

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
सडक तथा यातायत	१. वडा नं. ६ को कार्यलय हुँदै फत्तेपुर, सुनवार्ला जोड्ने सडक स्तरोन्नती गर्ने । २. खड्का डाँडा हुँदै लिडे बगर जोड्ने सडक कालोपत्रे गर्ने । ३. वडा भित्र रहेका सबै शाखा सडकहरुको स्तरोन्नती तथा कालोपत्रे गर्ने ।
पुल	१. फत्तेपुरमा पिकुवा खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने । २. लिडे बगरमा पिकुवा खोलामा पक्की पुल निर्माण गर्ने ।
सिंचाई	१. अरुण खोलाबाट डिहिटार, मार्ताङ्ग, बाह्रबिसे लिफ्टि सिंचाई गर्ने । २. पिखुवा खोलाको किनारमा रहेका खेतहरुलाई व्यवस्थित कुलो निर्माण गर्ने ।
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१. वडा नं. ५ मा सामुदायिक भवन निर्माण गर्ने । २. शंखबेल, मालिका, खोलिटार, शिरिषे, लोहारैपाखा सामुदायिक वनमा भवन निर्माण गर्ने । ३. वडा कार्यलय आसपास एउटा महिला भवन निर्माण गर्ने । ४. पापुम लगायत प्रत्येक गाउँमा युवा क्लब तथा समुह भवन निर्माण गर्ने ।
विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	१. वडा भित्रका प्रत्येक गाउँमा केन्द्रिय विद्युत विस्तार गर्ने । २. विद्युत नपुगेका घरमा सोलारको व्यवस्था गर्ने ।
सूचना तथा प्रविधि	१. प्रत्येक गाउँमा इन्टरनेटको विस्तार गर्ने । २. टेलिफोन टावर वडामा भित्र निर्माण गर्न पहल गर्ने । ३. प्रत्येक सरकारी कार्यलयमा निशुल्क इन्टरनेट सेवा प्रदान गर्ने ।

वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

विषय क्षेत्र	प्रमुख कार्यक्रम के गर्ने
वन तथा जैविक विविधता	१. सबै सामुदायिक वनहरुमा आगलागिबाट जोगाउन अग्नीरेखा निर्माण गर्ने । २. सबै सामुदायिक वनहरुमा वृक्षारोपण कार्यक्रम गर्ने ।
भूमी तथा जलाधार व्यवस्थापन	१. उत्पादन योग्य जमिनहरुमा आवास निर्माणमा रोक लगाउने । २. जैविक मल, जैविक विषादी प्रयोग गनै प्रोत्साहन गर्ने । ३. स्थानीय स्पमा रहेका पानीको मुहानहरुलाई संरक्षण गर्ने ।
वातावरण तथा स्वच्छता	१. वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय रुतरमा जनचेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
विपद व्यवस्थापन	१. जोखिममा रहेका घरहरुको सुरक्षित व्यवस्थापन गर्ने । २. स्थानीय रुतारमा सुविधा सम्पन्न आवास गृह निर्माण गर्ने ।

अनुसूची २ : माइन्युट

अभिमुखीकरण

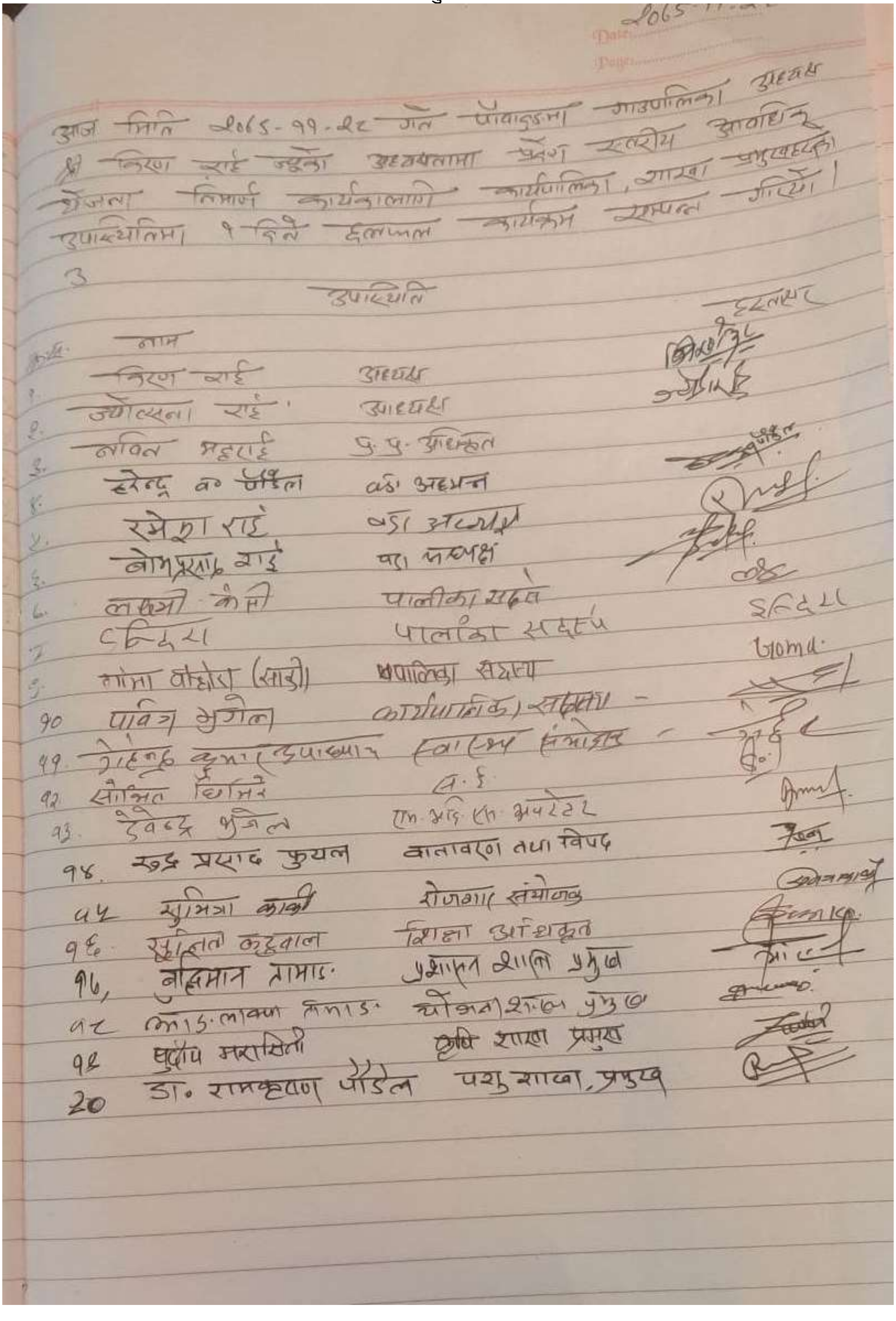
२०८५-११-२८

आज मिति २०८५-११-२८ गते पौवादुङमा गाउँपालिका अध्यक्ष श्री किरण राई ज्यूको अध्यक्षतामा प्रदेश स्तरीय आवधिक योजना निर्माण कार्यक्रमलागी कार्यपालिका, शाखा प्रमुखहरूको उपस्थितिमा १ दिने छलफल कार्यक्रम सम्पन्न गरियो।

उपस्थिति

क्र.सं.	नाम	पद	हस्ताक्षर
१	किरण राई	अध्यक्ष	
२	ज्योत्सना राई	उपाध्यक्ष	
३	नविन भट्टराई	प्र.प्र. अधिकृत	
४	हेरेन्द्र ब. पौडेल	वडा अध्यक्ष	
५	रमेश राई	वडा अध्यक्ष	
६	ओमप्रकाश राई	वडा अध्यक्ष	
७	लक्ष्मी कँडेल	पालीका सदस्य	
८	चन्द्रिका	पालीका सदस्य	
९	गोमा बोहोरा (साउँ)	गाउँपालिका सदस्य	
१०	पवित्र भुसाल	कार्यपालिका सदस्य	
११	रोहन्द्र कुमार उपाध्याय	स्वास्थ्य संयोजक	
१२	सौजित घिमिरे	स.ई.	
१३	देवेन्द्र भुसाल	कम्प्युटर अपरेटर	
१४	रुद्र प्रसाद फुयल	वातावरण तथा विपद	
१५	सुमित्रा कार्की	रोजगार संयोजक	
१६	सुशान्त कट्टुवाल	शिक्षा अधिकृत	
१७	बुद्धिमान तामाङ	प्रशासन शाखा प्रमुख	
१८	छिरिङ लाक्पा लामा	योजना शाखा प्रमुख	
१९	प्रदीप मरासिनी	कृषि शाखा प्रमुख	
20	डा. रामकृष्ण पौडेल	पशु शाखा, प्रमुख	

योजना तर्जुमा कार्यशाला

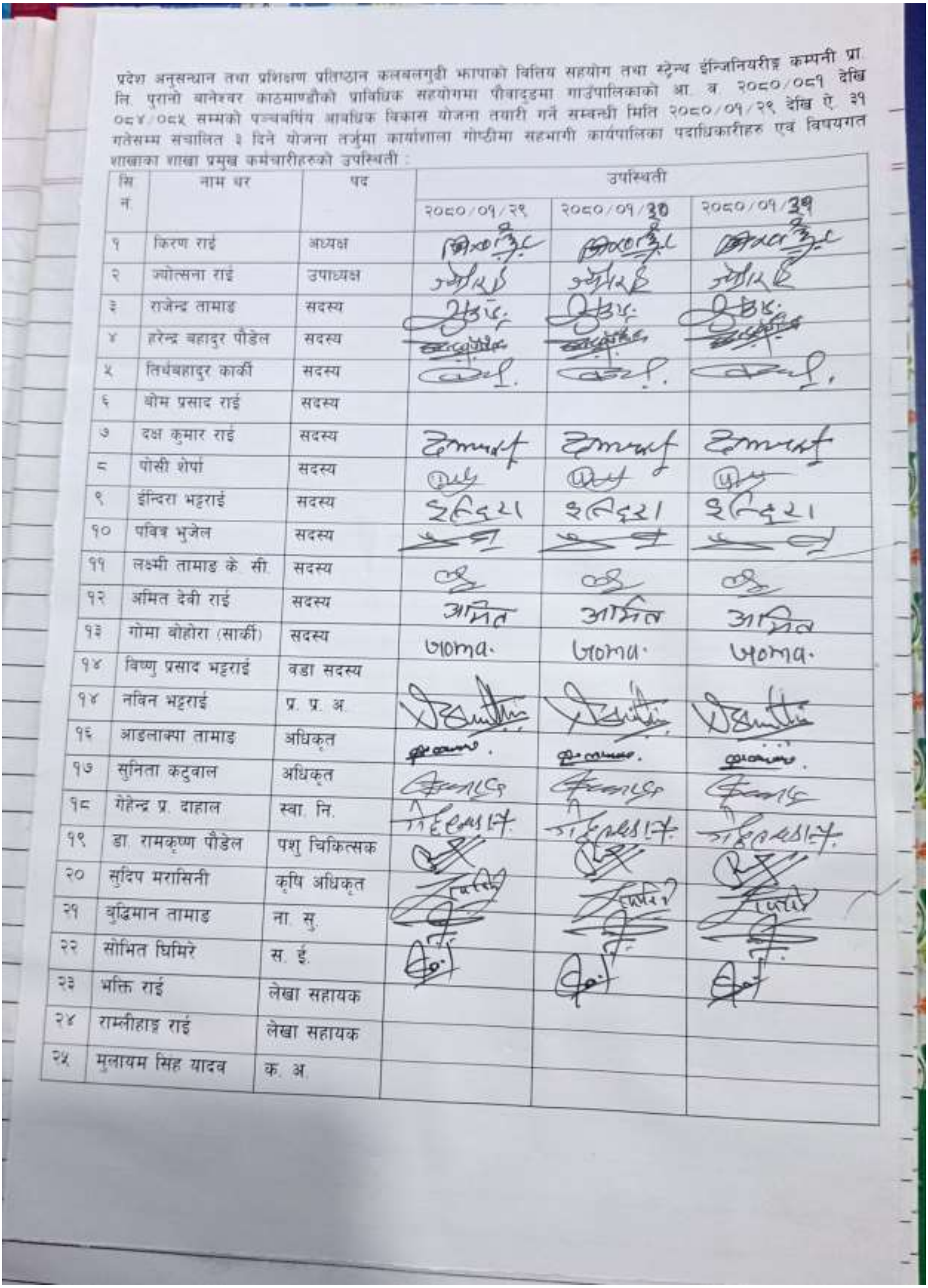

प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठान कलबलगुडी झापाको वित्तिय सहयोग तथा स्ट्रेन्थ इन्जिनियरीङ्ग कम्पनी प्रा. लि. पुरानो बानेश्वर काठमाण्डौको प्राविधिक सहयोगमा पौवादुङमा गाउँपालिकाको आ. व. २०८०/०८१ देखि ०८४/०८५ सम्मको पञ्चवर्षिय आवधिक विकास योजना तयारी गर्ने सम्बन्धी मिति २०८०/०१/२९ देखि ऐ ३१ गतेसम्म सञ्चालित ३ दिने योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीमा सहभागी कार्यपालिका पदाधिकारीहरु एवं विषयगत शाखाका शाखा प्रमुख कर्मचारीहरुको उपस्थिती :

सि नं	नाम थर	पद	उपस्थिती		
			२०८०/०१/२९	२०८०/०१/३०	२०८०/०१/३१
१	किरण राई	अध्यक्ष			
२	ज्योत्सना राई	उपाध्यक्ष			
३	राजेन्द्र तामाङ	सदस्य			
४	हरेन्द्र बहादुर पौडेल	सदस्य			
५	तिर्थबहादुर कार्की	सदस्य			
६	बोम प्रसाद राई	सदस्य			
७	दक्ष कुमार राई	सदस्य			
८	पोसी शेर्पा	सदस्य			
९	ईन्दिरा भट्टराई	सदस्य			
१०	पवित्र भुजेल	सदस्य			
११	लक्ष्मी तामाङ के. सी.	सदस्य			
१२	अमित देवी राई	सदस्य			
१३	गोमा बोहोरा (सार्की)	सदस्य	Goma.	Goma.	Goma.
१४	विष्णु प्रसाद भट्टराई	वडा सदस्य			
१५	नविन भट्टराई	प्र. प्र. अ.			
१६	आङलाक्पा तामाङ	अधिकृत			
१७	सुनिता कटुवाल	अधिकृत			
१८	गेहेन्द्र प्र. दाहाल	स्वा. नि.			
१९	डा. रामकृष्ण पौडेल	पशु चिकित्सक			
२०	सुदिप मरासिनी	कृषि अधिकृत			
२१	बुद्धिमान तामाङ	ना. सु.			
२२	सोभित घिमिरे	स. ई.			
२३	भक्ति राई	लेखा सहायक			
२४	राम्लीहाङ राई	लेखा सहायक			
२५	मुलायम सिंह यादव	क. अ.			

सि. नं.	नाम थर	पद	उपस्थिती		
			२०८०/०१/२९	२०८०/०१/३०	२०८०/०१/३१
२६	लक्ष्मी प्रसाद भण्डारी	सहजकर्ता			
२७	जगन्नाथ अम्माई	सहजकर्ता			
२८	सुदर्शन अधिकारी	सहजकर्ता			
२९	त्रिविक्रम दाहाल	शिक्षक			
३०	हरि लामा	प्र. ह.			
३१	रुद्र प्रसाद फुयल	अ. स. ई.			
३१	बर्तेन्द्र राई	ना. प्र. स.			
३२	देवेन्द्र भुजेल	अपरेटर			
३३	डम्बर कुमारी कार्की	का. स.			
३४	शुष्मा पाण्डे तिवारी	का. स.			
३५	रविन खत्री	का. स.			
३६	सेवकराज दाहाल	सू.प्र.अ.			

मस्यौदा प्रतिवेदन छलफल

आवधिक योजना तर्जुमा बैठक / २०७९/०८०

मिति : २०८० साल जेष्ठ २९ गते सोमबार

समय : बिहान ८:०० बजे

अध्यक्षता : श्री किरण राई (गाउँपालिका अध्यक्ष)

उपस्थिती

क. सं	पदाधिकारीको नाम	पद	दस्तखत
१	किरण राई	अध्यक्ष	
२	ज्योत्सना राई	उपाध्यक्ष	
३	राजेन्द्र तामाङ	सदस्य	
४	हरेन्द्र बहादुर पौडेल	सदस्य	
५	तिर्थबहादुर कार्की	सदस्य	
६	रमेश राई	सदस्य	
७	बोम प्रसाद राई	सदस्य	
८	दक्ष कुमार राई	सदस्य	
९	पोसी शेर्पा	सदस्य	
१०	ईन्दिरा भट्टराई	सदस्य	
११	पवित्र भुजेल	सदस्य	
१२	लक्ष्मी तामाङ के. सी.	सदस्य	
१३	अमित देवी राई	सदस्य	
१४	गोमा बोहोरा (सार्की)	सदस्य	
१५	नविन भट्टराई	सदस्य सचिव	
१६	बिष्णु प्रसाद भट्टराई	४ नं. वडा का. भा. वडाध्यक्ष	
१७	बुद्धिमान तामाङ	प्रशासन शाखा प्रमुख (बैठक व्यवस्थापन)	

विषयगत शाखा शाखा प्रमुख तथा सदस्य सचिवहरु

१. सुदीप मरासिनी स. कृषि अधिकृत

२. रुद्र प्रसाद फुयल - वनवातावरण तथा विपद -

३. सुनिता कट्टुवाल - सामाजिक विकास शा.

४. गोविन्द कुमार उपाध्याय - स्वास्थ्य शाखा प्रमुख

५. सोमित घिमिरे - पूर्वाधार शाखा प्रमुख

६. दीपक थापा-थर - टिम लिडर [illegible]

७. [illegible] - पूर्वाधार [illegible]

अनुसूची ३ : फोटोहरु

अभिमुखीकरण कार्यक्रम

वडागत छलफल

वडा कार्यालय

योजना तर्जुमा कार्याशाला गोष्ठी अन्तर्गत विषय क्षेत्रगत प्रस्तुतीकरण

अनुसूची ४ : नक्साहरु

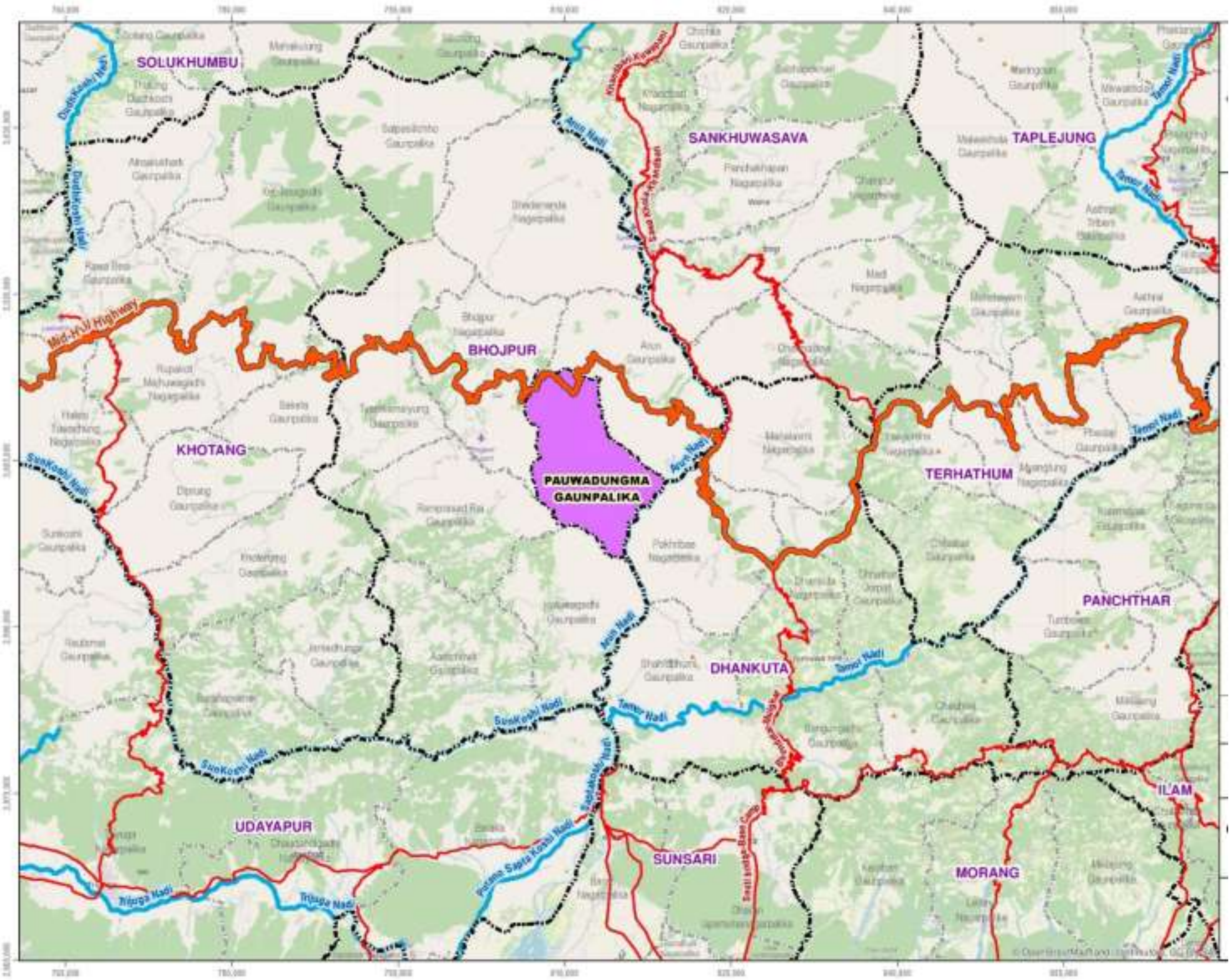
SOLUKHUMBU
SANKHUWASAVA
TAPLEJUNG
BHOJPUR
KHOTANG
PAUWADUNGMA GAUNPALIKA
TERHATHUM
PANCHTHAR
DHANKUTA
UDAYAPUR
SUNSARI
MORANG
ILAM
Mid-Hill Highway
Arun Nadi
Tamor Nadi
SunKoshi Nadi
Saptakoshi Nadi
Triyuga Nadi
Dudhkoshi Nadi

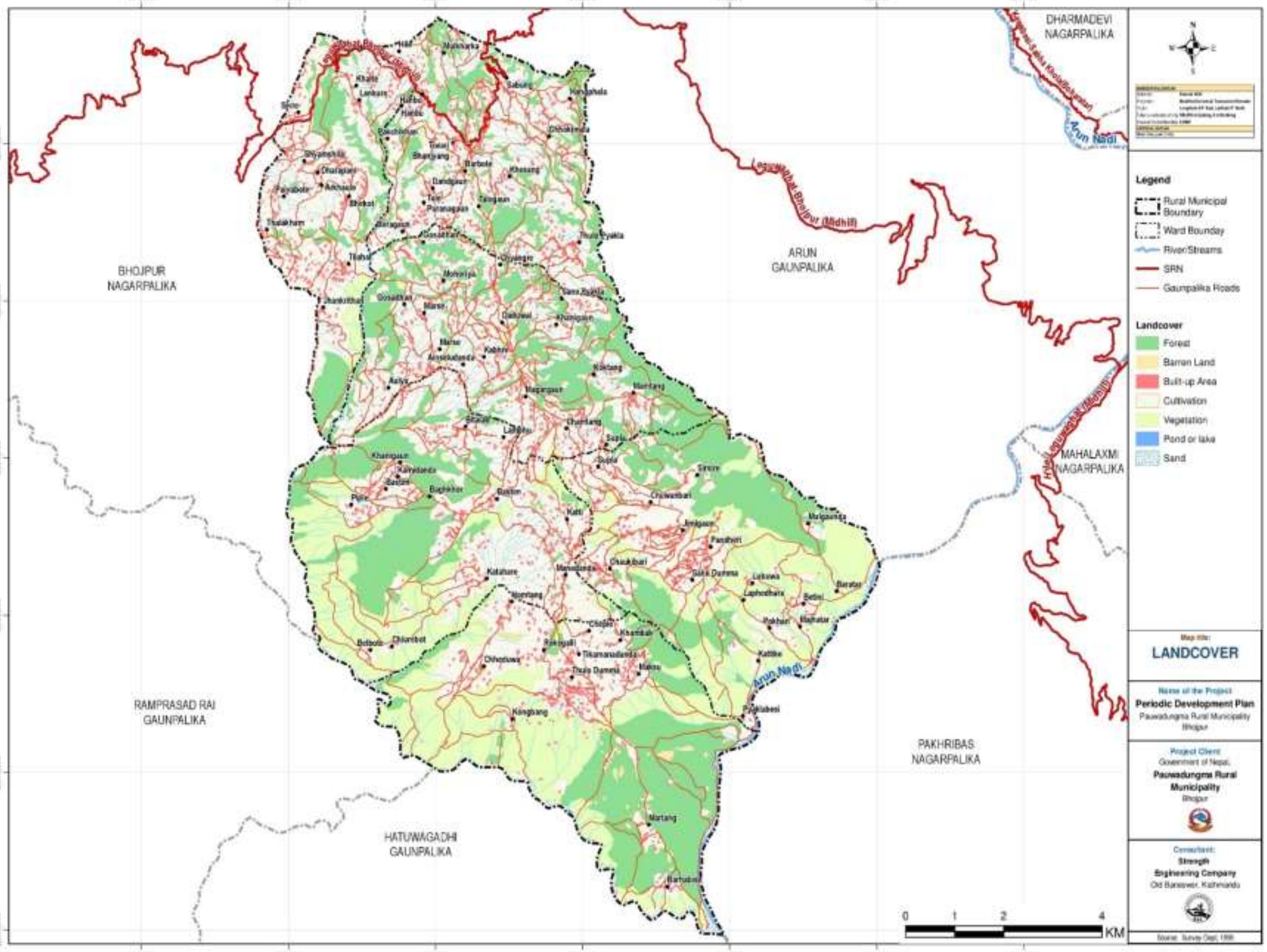
DHARMADEVI NAGARPALIKA
BHOJPUR NAGARPALIKA
ARUN GAUNPALIKA
MAHALAXMI NAGARPALIKA
RAMPRASAD RAI GAUNPALIKA
PAKHRIBAS NAGARPALIKA
HATUWAGADHI GAUNPALIKA
Arun Nadi
Legend
Rural Municipal Boundary
Ward Bounday
River/Streams
SRN
Gaunpalika Roads
Landcover
Forest
Barren Land
Built-up Area
Cultivation
Vegetation
Pond or lake
Sand
LANDCOVER
Periodic Development Plan
Pauwadungma Rural Municipality
Bhojpur
Government of Nepal,
Pauwadungma Rural Municipality
Bhojpur
Strength Engineering Company
Old Baneswor, Kathmandu
0 1 2 4
KM

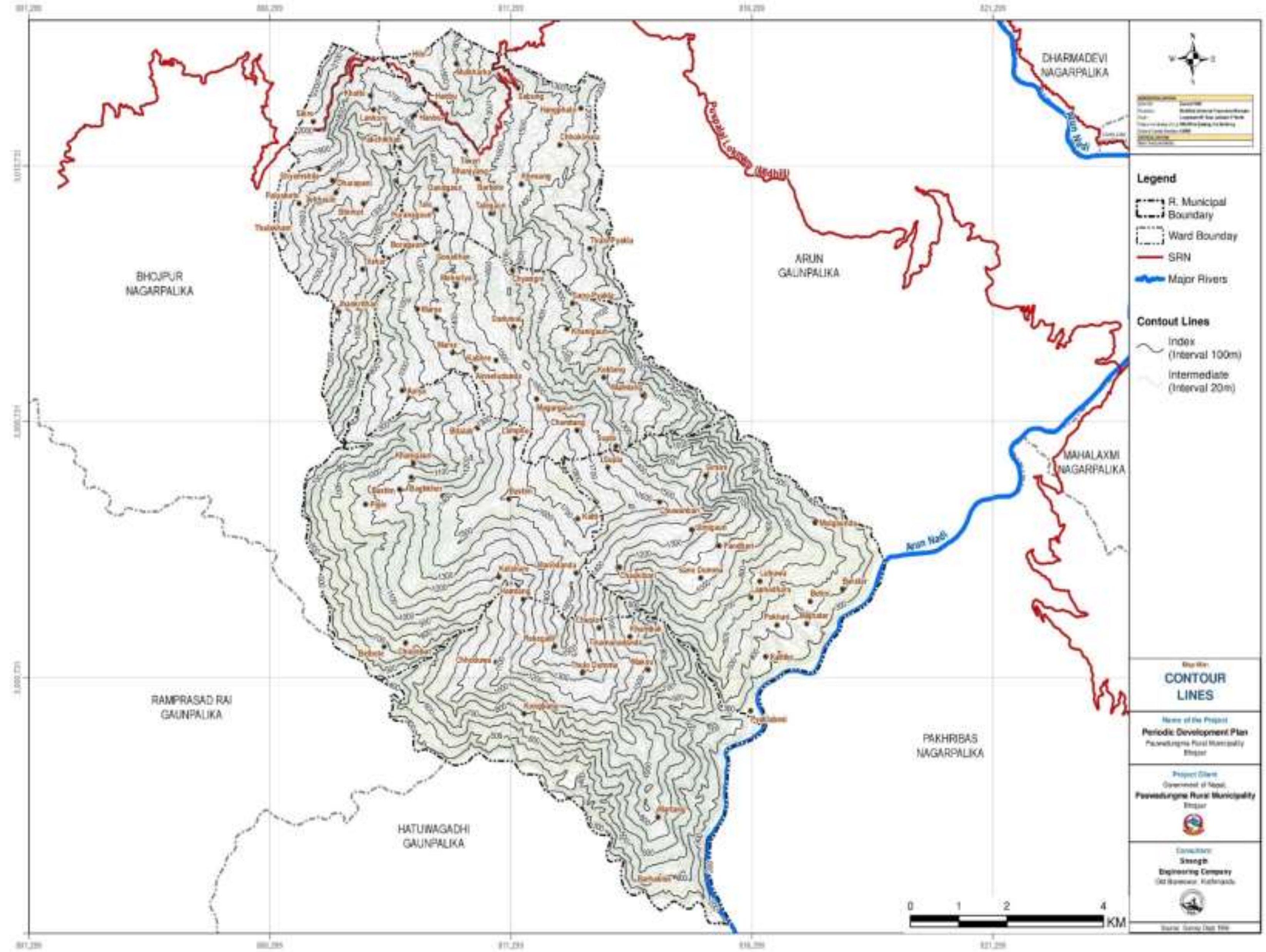
DHARMADEVI
NAGARPALIKA
ARUN
GAUNPALIKA
BHOJPUR
NAGARPALIKA
MAHALAXMI
NAGARPALIKA
RAMPRASAD RAI
GAUNPALIKA
PAKHRIBAS
NAGARPALIKA
HATUWAGADHI
GAUNPALIKA
Arun Nadi
Legend
R. Municipal Boundary
Ward Boundary
SRN
Major Rivers
Contour Lines
Index (Interval 100m)
Intermediate (Interval 20m)
CONTOUR
LINES
Periodic Development Plan
Pauwadungma Rural Municipality
0 1 2 4
KM

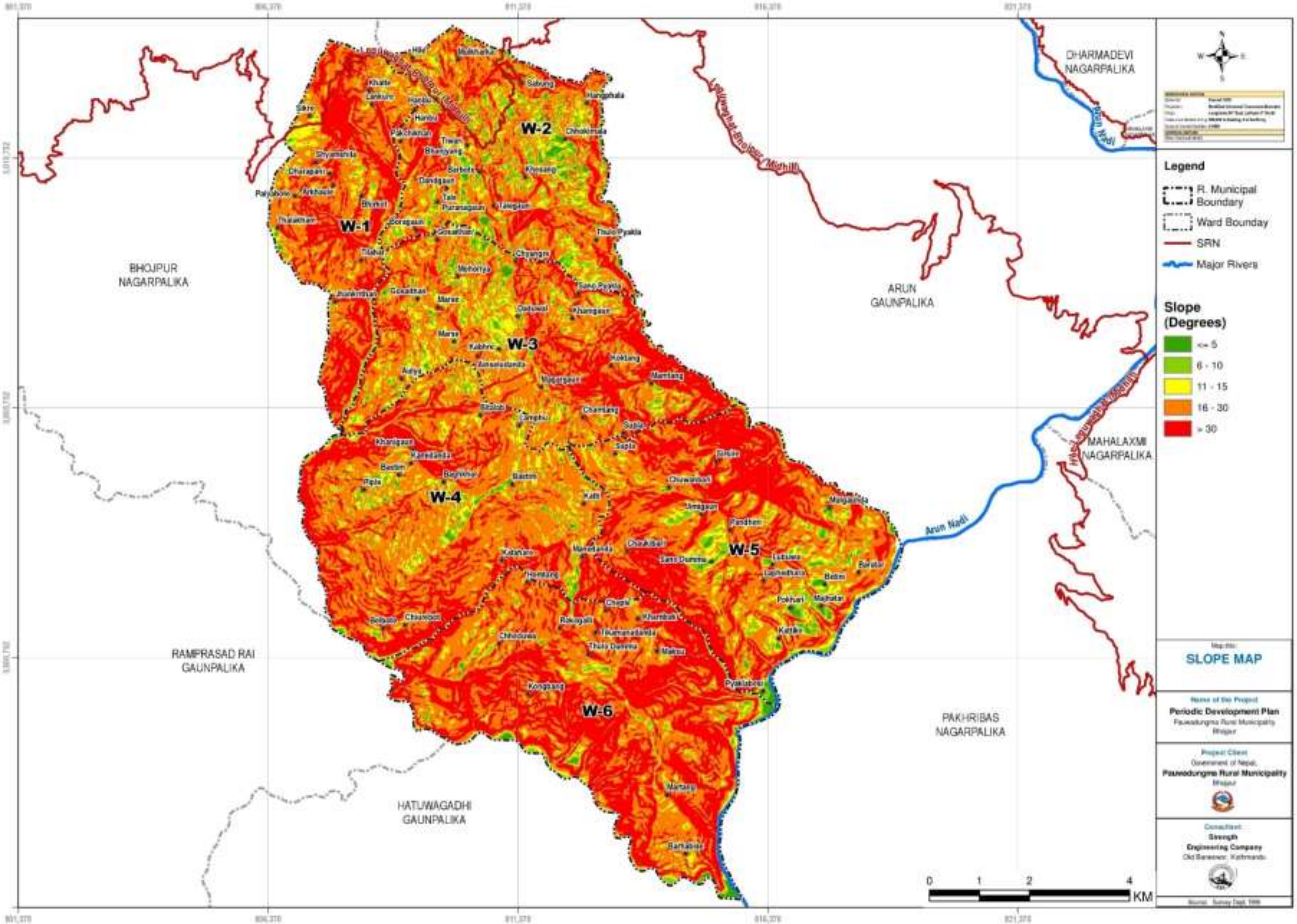
DHARMADEVI NAGARPALIKA
BHOJPUR NAGARPALIKA
ARUN GAUNPALIKA
MAHALAXMI NAGARPALIKA
RAMPRASAD RAI GAUNPALIKA
PAKHRIBAS NAGARPALIKA
HATUWAGADHI GAUNPALIKA
Arun Nadi
W-1
W-2
W-3
W-4
W-5
W-6
Legend
R. Municipal Boundary
Ward Bounday
SRN
Major Rivers
Slope (Degrees)
<= 5
6 - 10
11 - 15
16 - 30
> 30
0 1 2 4 KM
SLOPE MAP
Periodic Development Plan
Pauwadungma Rural Municipality
Strength
Engineering Company